BIBLIOTECA EMINESCU

Dimitrie Bolintineanu

MANOIL-ELENA

Editura Eminescu

Dimitrie Bolintineanu

MANOIL — ELENA

PREFAȚĂ

În literatura română, romanul a avut o apariție tardivă. De la prima încercare de acest gen, din 1845, „Elvira sau amorul făr' de sfîrșit", care poartă pe foaia de titlu mențiunea „romans compus de D.F.B.", și pînă la „Ciocoii vechi și noi" de Nicolae Filimon, din 1863, considerat pe drept cuvînt ca cea dintîi realizare de valoare, romanul românesc a cunoscut o gestație de aproape două decenii, perioadă în care putem semnala și unele lucrări meritorii. Pe toată întinderea celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea. evoluția romanului românesc a fost însă lentă și anevoioasă, cu multe tentative eșuate și cu puține succese, prelungindu-se pînă în primele decenii ale secolului al XX-lea.

Apariția romanului în literatura noastră, în epoca de efervescență spirituală și de adevărată renaștere națională a pașoptismului, a fost determinată de necesitățile obiective ale acestei epoci. În primul rînd, atît în timpul cît și după revoluția de la 1848, și mai ales în perioada Unirii, climatul cultural și literar din țara noastră căpătase noi orizonturi, un nou impuls, finalizat în fundamentarea adevăratei literaturi naționale moderne. Sentimentul patriotic al afirmării naționale s-a răsfrînt și pe plan literar, reclamînd cu necesitate crearea unei literaturi originale bogate, manifestată sub forma tuturor genurilor și speciilor literare, deci și în roman. Pe lîngă aceasta, revoluția fiind înfrîntă, scriitorii simțeau nevoia să ducă mai departe idealurile ei demo-

eratice și progresiste, să prezinte societatea de atunci în tablouri de mai largi dimensiuni, mai în adîncime. Și acest lucru nu-l puteau face decît prin intermediul romanului, care le oferea alte posibilități artistice decît nuvela. Interesant de remarcat este faptul că mai toți cei ce abordează romanul — Ion Ghica, Mihail Kogălniceanu, Dimitrie Bolintineanu, Nicolae Filimon, C. D. Aricescu, V. A. Urechia și alții — sînt fie participanți activi la revoluția de la 1848, fie sprijinitori și propagatori sinceri ai idealurilor înaintate ce se agitau în epoca lor. Nicolae Iorga arăta că, după 1848 și în perioada Unirii, se accentuează disensiunea dintre susținătorii cauzei de progres și unitate națională, pe de o parte, și reprezentanții claselor suprapuse, conservatoare a rînduielilor feudale, pe de altă parte, acest fenomen constituind o cauză însemnată în adoptarea formulei de roman : „Erau două curente neîmpăcate, erau două cele veșnic luptătoare, erau două steaguri ce se înfruntau cu orice prilej... Acest antagonism trebuia să-și găsească întruparea și în forma literară așa de cuprinzătoare, de îndrăzneață, de războinică a romanului social."

Privindu-l pe Dimitrie Bolintineanu în cadrul epocii sale, trebuie precizat de la început că el are meritul de a se fi numărat printre cei dintîi scriitori români care au abordat romanul, contribuind în mare măsură la încetățenirea acestei noi specii epice în literatura noastră, fiind un adevărat deschizător de drumuri.

Prima încercare de roman românesc, „Elvira sau amorul fără de sfîrșit" din 1845, este mai mult o localizare, o adaptare stîngace a unui roman străin rămas neidentificat pînă acum. O a doua tentativă, romanul istoric „Radul al VII-lea de la Afumați", este „tradus de S. Andronic", cum se precizează în subtitlul lui, după un presupus manuscris original al profesorului francez Buvelot, stabilit în București. Prin 1847—1848, Ion Ghica își încearcă prinul puterile în construcția dificilă a acestui nou gen de scrieri, dar eșuează, lăsînd numai un fragment, „Istoria lui Alecu", rămas necunoscut, în manuscris, mai bine de un secol, pînă a intrat în fondul de manuscrise al Bibliotecii Academiei, unde a fost descoperit de D. Păcurariu, în 1955, și publicat apoi, integral, în volumul „Documente literare inedite Ion Ghica" (1959). La stadiul de fragment a rămas și romanul „Tainele inimii" al lui Mihail Kogălniceanu, din care s-a publicat numai o primă parte, în 1850, în „Gazeta de Moldavia".

La sfîrșitul anului 1851, Dimitrie Bolintineanu realizează cel dintîi roman românesc, „Manoil", din care publică un fragment

în revista „România literară" a lui V. Alecsandri, apărută într-un singur număr în februarie 1852, fiind apoi suprimată de cenzură.

O nouă încercare de roman întreprinde Alexandru Pelimon, care publică, în 1853, romanul „Hoţii şi Hagiul", lipsit de orice valoare. Un moment însemnat în apariţia şi dezvoltarea romanului românesc îl înscrie anul 1855, bogat în producţii de acest gen. Pe primul loc se situează „Manoil" al lui Dimitrie Bolintineanu, care apare de data aceasta integral, în „România literară" şi apoi în volum aparte. Tot în „România literară" se mai tipăresc, sub formă de foiletoane, romanele „Serile de toamnă la ţară" de A. Cantacuzin şi „Logofătul Baptiste Veleli" de V. Alisandrescu, cel ce va semna mai tîrziu V. A. Urechia. Pe lîngă cele trei romane publicate în „România literară", în 1855 mai apar „Coliba Măriucăi" de V. Alisandrescu (V. A. Urechia) şi „Aldo şi Aminta sau Banditii" de C. Boerescu, toate încercări palide, naive, de un interes strict documentar.

Noi tentative de roman se fac în 1858, cînd apar „Omul muntelui", semnat Doamna L., „Radu Buzescu" de Ioan Dumitrescu şi „Bucur, istoria fundării Bucureştilor" de Alexandru Pelimon. Ceva mai izbutit, faţă de acestea, este romanul „Un boem român" al lui Pantazi Ghica, apărut în 1860, o adaptare după „Scènes de la vie de bohème" de Henry Murger. Tot lui Pantazi Ghica i-a fost atribuit şi romanul „Don Juanii din Bucureşti", apărut fără semnătură, în „Independinţa" din 1861.

O realizare notabilă, superioară tuturor acestor încercări, înscrie romanul „Elena" al lui Dimitrie Bolintineanu apărut în 1862.

Sub raport artistic, primele romane din literatura noastră prezintă o serie de carenţe, justificabile, pînă la un punct, prin lipsa de experienţă în această direcţie. Autorii nu au dispus de suficiente resurse creatoare şi, în ciuda intenţiilor lor lăudabile, nu au izbutit să ofere o literatură care să depăşească limita elementarităţii. Făcînd prea des apel la recuzita procedeelor compoziţionale romantice, pe care nu au ştiut să le pună în aplicare cu simţul proporţiilor, seduşi în excesivă măsură de practicile romanului-foileton, de mare circulaţie în epocă, au infiltrat în scrierile lor o mare doză de senzaţional şi melodramatism, estompîndu-le sensurile, adesea luminoase. Neavînd clară ideea obiectivizării, atît în compoziţia de ansamblu, cît şi în conturarea personajelor, nu lasă personajele să se definească prin ele însele, prin faptele şi acţiunile lor, supraveghindu-le în mod exagerat, conducîndu-le după scheme preconcepute. Din

această cauză unele personaje apar cu totul întîmplător și deși la un moment dat par a juca un rol esențial în desfășurarea acțiunii, dispar apoi fără urmă. Neavînd suficientă îndemînare în îmbinarea și alternarea armonioasă, echilibrată a scenelor și episoadelor, autorii primelor noastre romane construiesc intrigi complicate, uneori greu de urmărit. Alteori, vroind să dea un verdict asupra realităților zugrăvite, uită să-l plaseze în cadrul narațiunii epice, întrerupînd firul acțiunii și introducînd pasaje care seamănă cu un discurs sau cu o pledoarie.

Evident, asemenea carențe sînt proprii și romanelor lui Dimitrie Bolintineanu, fiind, în fond, proprii perioadei de pionierat a romanului românesc. Totuși, proporția acestor carențe este mai redusă în „Manoil" și „Elena", comparativ cu celelalte încercări de roman din aceeași perioadă.

În discutarea romanelor lui D. Bolintineanu, ca și a celorlalte romane, din acea epocă, nu trebuie să ne plasăm exclusiv pe poziția exigențelor și a gustului estetic de astăzi, ci e necesar să adoptăm un punct de vedere istorico-literar, să ne transpunem în condițiile epocii respective, pentru a le aprecia noutatea și meritele în funcție de aceste condiții. În articolul „Romanele lui Bolintineanu", publicat în revista „Literatură și artă română", nr. 9 din 1902, Iuliu Dragomirescu era de părere că „trebuie să ne nivelăm oarecum inteligența cu vremile contimporane", adică să judecăm romanele în perspectiva timpului în care au apărut, și astfel „să dăm lui Bolintineanu ca romancier locul pe care îl merită în Panteonul nostru literar."

Scris în întregime la sfîrșitul anului 1851, „Manoil" reprezintă cel dintîi „roman național", cum se și subintitulează. Prin structura sa compozițională, de roman epistolar, ca și prin substanța sa liric-sentimentală, continua sau mai bine zis adapta la noi tradiția românească de aceeași factură a romanului practicat în epoca preromantismului și în prima perioadă a curentului romantic, de Goethe în „Suferințele tînărului Werther", de Jean-Jacques Rousseau în „Noua Eloisă", de Chateaubriand în „René", de M-me de Staël etc. Modelul urmat de D. Bolintineanu a fost, desigur, romanul epistolar al lui Goethe, pe care îl cunoștea bine, amintindu-l chiar în „Manoil": „Cum o văzui făcui planul de a mi-o face metresă. Am înțăles că ea nu are sîngele rece al Șarlotei lui Werther, ce plînta curechi, nici virtutea Corneliei căria i se rosese degetele torcînd la lînă..."

„Manoil" este, prin excelență, un produs romantic, însă trebuie remarcat că, printr-o serie de aspecte principale și mai ales prin semnificațiile acestora, el are un pregnant caracter autohton, reflectînd trăsăturile particulare ale romantismului românesc. Teza lirico-sentimentală pe care D. Bolintineanu intenționează să o demonstreze în acest roman este aceea că, prin iubire, femeia poate face din bărbat un demon sau un înger. Structurîndu-și substanța romanului pe această teză romantică, zugrăvește personajele în alb-negru, le situează la antipoduri. Potrivit acestei scheme, construiește o intrigă convențională, dominant sentimentală, punînd în practică recuzita procedeelor romantice și mai ales a romanului-foileton, în mare vogă în acea epocă, de tipul „Misterele Parisului" al lui Eugène Sue și „Rocambole" al lui Ponson de Terrail, mizînd mult pe coincidențe bizare, travestiuri, rezolvări de situații prin adevărate lovituri de teatru etc.

Teza lirico-sentimentală specifică romantismului, în general, este însă structurată, în romanul lui Bolintineanu, pe coordonatele proprii romantismului românesc. După cum se știe, romantismul românesc se afirmă în momentul în care în Principate încep să se agite tot mai intens ideile de dreptate, de libertate națională și socială, de progres și de unitate națională, în momentul în care scriitorii români se angajează în luptele social-politice, însuflețiți de un fierbinte patriotism și de frumoase convingeri democratice, în epoca revoluției de la 1848 și a Unirii Principatelor Române.

Expresie caracteristică a romantismului românesc, romanul „Manoil" depășește cadrul unei simple intrigi sentimental-erotice, oglindind veridic, în spiritul ideilor înaintate ale epocii, o seamă de aspecte importante ale societății din acea vreme. În „Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea" (vol. II, p. 194), N. Iorga sublinia : „Dar *Manoil* nu este numai o fantasie romantică. Satira socială își are și ea partea sa, și pentru dînsa se scriu paginile cele mai bune și mai trainice."

În linii mari, romanul prezintă drumul lui Manoil de la onestitate, demnitate și idei umanitare, la decădere morală și materială, la abolirea ideilor și sentimentelor ce-l însuflețiseră mai înainte, de descrierea drumului lui fiind corelate diferite aspecte ale societății de atunci. Manoil, tînăr boier cu înclinații literare, rămas orfan, își petrece viața la țară, în mijlocul familiei boierului N. Colescu. Spre deosebire de alți mulți tineri de categoria sa, are o purtare demnă, neconsimțind la multe din practi-

cile protipendadei boierești. Își propune să o ajute pe Tudora, o tînără țărancă silită de un alt boier să-și vîndă onoarea de fată pentru a-și salva tatăl întemnițat, vorbește cu entuziasm despre literatura națională, dorește o legătură sentimentală bazată pe cinste și sinceritate. Dezamăgit de nerealizarea acestui din urmă lucru, pleacă la Paris. Cînd se reîntoarce însă, după doi ani, e complet schimbat, corupt, dezechilibrat. Mistuindu-și viața în desfrîu și jocuri de cărți, ajunge pe drumuri. Arestat sub acuzația de a fi comis o crimă, e salvat de Zoe, o jună care-l iubea de pe timpul cînd era om onest și demn, și care reușește să-l readucă la viața de odinioară, prin căsătorie.

Fiind în centrul atenției scriitorului, Manoil este singurul personaj al romanului conturat mai pe larg, dar fără adîncime, numai în aspectele exterioare, asupra vieții lui lăuntrice neinsistîndu-se de loc, drumul de la o atitudine la alta nefiind motivat psihologic. Celelalte personaje sînt și mai slab conturate, au o prezență schematică. Dintre acestea, doar Alexandru, boierul vecin cu Colescu, reține atenția cititorului, fiind zugrăvit cu o pastă mai groasă, întrupînd tipul boierului abrutizat în sentimente, cupid, sadic.

Dimitrie Bolintineanu, ca reprezentant de seamă al generației pașoptiste, își afirma convingerile și atitudinile și prin intermediul romanului său, imprimîndu-i un sens polemic față de moravurile și aspectele reprobabile ale societății din acel timp. Scriitorul se arăta nemulțumit în primul rînd de decăderea morală a femeii din protipendadă, prezentînd cu severitate comportarea Marioarei. Sensul polemic al romanului vizează cu deosebire climatul viciat al saloanelor boierești, lipsa de cultură și gust artistic al claselor avute, cosmopolitismul acestora. Din scurtul episod al povestei Tudorei răzbate simpatia sinceră a scriitorului pentru țărănimea împilată, dorința sa nobilă de a o ridica la o altă viață. Merită relevată, de asemenea, pledoaria pasionată a lui D. Bolintineanu, prin intermediul unora dintre personajele romanului, pentru literatura națională, aflată în plin proces de fundamentare modernă, pentru creația noastră folclorică.

Cu toate neîmplinirile lui artistice, „Manoil“ al lui Dimitrie Bolintineanu rămîne prima încercare meritorie de roman românesc, suscitînd și astăzi interesul cititorilor prin problemele care le pune, prin contribuția sa la dezvoltarea literaturii române din veacul al XIX-lea.

Romanul „Elena", apărut în 1862, este, după cum se subintitulează, un „roman original de datine politice-filozofice". Calitativ este superior lui „Manoil", prin realizarea artistică și prin modul mai subtil în care prezintă aspectele societății românești de la mijlocul veacului trecut.

Acțiunea se petrece în vara anului 1859, la moșia postelnicului George, de lîngă Ploiești. Aici, în afară de Alexandru Elescu, vin o serie de boieri cu consoartele lor, speriați de instaurarea noii ordini sociale prin alegerea ca domn a lui Alexandru Ioan Cuza. Aceștia sînt adversari ai oricărei acțiuni de progres social, de dreptate și libertate. În mijlocul acestora, Alexandru ocupă o poziție aparte, diametral opusă. Este un spirit luminat, cu trăsături morale superioare, din care cauză cîștigă și simpatia Elenei, soția postelnicului, între ei înfiripîndu-se o dragoste reciprocă bazată pe comuniunea de atitudini și sentimente. Elena și Alexandru ripostează curajoși celorlalți boieri, luînd apărarea țărănimii asuprite, elogiind literatura națională, dezaprobînd viciul și corupția protipendadei.

Dimitrie Bolintineanu și-a scris romanul cu intenția vădită de a afirma idealurile progresiste ale vremii sale, susținute de faptele și cuvintele Elenei și ale lui Alexandru. Preocupîndu-se cu precădere de acest lucru, a acordat o mai mică atenție construcției epice. Personajele sînt estompate, acționează prea puțin, luînd mai mult parte la discuții. Conflictul romanului e susținut îndeosebi de legătura de dragoste dintre Elena și Alexandru. Însă și aceasta, ca și în „Manoil", este prezentată melodramatic, potrivit mentalității timpului. După lungi episoade de frămîntări erotice, Elena nu vrea să-și înșele bărbatul, pe care-l ura. Misiuită de boală, ea moare, lăsîndu-l neconsolat pe Alexandru, care pleacă în America, după ce își împarte averea.

Romanul „Elena" se înscrie pe linia efortului romantic al epocii de a reabilita femeia și sentimentele ei împotriva mediului social în care e constrînsă să trăiască. În zugrăvirea poveștei de dragoste dintre Elena și Alexandru, D. Bolintineanu a fost înrîurit, în mod evident, de romanul „Le Lys dans la Vallée" al lui Balzac, în care iubirea tînărului Félix de Vandenesse pentru doamna de Mortsauf nu se realizează din cauza acelorași bariere ale mediului în care trăiesc.

Cu toate deficiențele lui, inerente epocii în care a fost scris, romanul „Elena" merită interesul posterității prin semnificațiile pe care le degajă, aducînd imagini veridice din realitățile spe-

cifice societății de la mijlocul veacului al XIX-lea. Romanul lui D. Bolintineanu a contribuit eficient la consolidarea acestei noi specii epice în literatura română.

Romanul românesc are o apariție și o maturizare tardivă, în raport cu evoluția speciei respective în cadrul literaturii universale, pe de o parte, și cu dezvoltarea de ansamblu a literaturii noastre, pe de altă parte. Această apariție tîrzie a romanului în literatura română se explică mai ales prin faptul că, dîndu-și seama de construcția lui grea, complexă, scriitorii din veacul trecut ezitau în a-l aborda, neavînd nici experiența necesară și, poate, nici curajul de a se avînta pe un teren încă nedesțelenit.

Perioada începuturilor romanului nostru corespunde, pe plan istoric, perioadei în care s-a plămădit și s-a realizat Unirea Principatelor Române, perioadei în care idealurile revoluției de la 1848 au fost continuate cu înflăcărare, sub diverse forme. Apariția romanului românesc se încorporează astfel în lupta pentru afirmarea noastră națională și culturală.

Pionierii romanului românesc au luptat pentru originalitatea lor. Modelul romanului modern venea, desigur, din literatura franceză. Cu toate acestea, scriitorii noștri au turnat în forma romanului, cu posibilitățile artistice de care dispuneau și ei și epoca respectivă, un conținut legat strîns de realitățile românești. De aceea, mai toate romanele sînt o oglindă, mai ștearsă sau mai clară, a societății noastre de la mijlocul veacului trecut.

În primele noastre romane, schemele și clișeele romantice sînt ușor sesizabile. Împletirea elementelor romantice cu cele realiste este dealtfel o caracteristică a întregii literaturi române din secolul al XIX-lea. Spre deosebire însă de nuvelă, romanul românesc de la mijlocul veacului trecut aduce o viziune mai largă, mai complexă asupra vieții și societății din acea epocă. Romanele „Manoil" și „Elena" ale lui Dimitrie Bolintineanu sînt concludente în acest sens.

TEODOR VÂRGOLICI

MANOIL

roman național

1855

PARTEA I

Iubite B...,

De cîteva zile mă aflu la Petreni, moșia d-lui N. Colescu. Ah ! iubitul meu, ce locuri minunate ! Ce plăcere a lăcui în sînul munților, departe de deșertăciunele omenești ! cum cugetul se înalță mai presus de lumea de argil, în acest templu dumnezeiesc ! cum toate simțurile se află într-o mirare neîncetată ! cum inima se simte tînără și curată ca profumul suav al cascadelor !... Fermecul naturei se îndumnezeiește și invită inima la amor. Numai între oameni omul se face aspru ; numai între oameni răzbunarea rădică brațul a lovi !... În lumea deșartă în care am trăit, nu era un singur minut în care să nu fiu în ceartă cu ursita vieții mele. Aice, la vederea acestor locuri, de cîte ori nu mi-am înălțat inima mai presus de lanțul deșărtăciunelor omenești ; de cîte ori, uitînd relele omenirei, am îmbrățișat-o cu lacrime !...

Dar societatea de femei frumoase și spirituale, întru care mă aflu, adaog fermecul acestui loc încîntător ! Ce femei ! ce viață dulce ! Ah ! bunurile vieței nu cunoscusem pînă aice și ades ziceam în mine : „Am trăit și traiul este amar !...“ Ce vrei, dragul meu ? eu nu cunoșteam ce fericire gustă acela care are o familie : pîn' a nu mă

naște, moartea a secerat pe tatăl meu ; pîn' a nu cunoaște lumea, maică-mea s-a dus după tatăl meu ; am trăit și am crescut, pînă la vîrsta aceasta, străin ca un copil picat din lună.

Astăzi, am găsit viața intimă, familia... căci trebuie să știi, aici sînt în familia mea. Dl. N. Colescu mă iubește ca pe copilul său ; femeile mă răsfață... Smărăndița, soția d-lui N. Colescu, mă cheamă *poetul ei favorit*... de multe ori *copilul său !*... Are douăzeci și cinci de ani, și este un tip de frumuseță ; fără exagerare, o frumuseță rară, dar seamănă cu o floare ce în dimineața vieței sale se înclină melancolică !... un suflet plin de blîndeță ; o inteligență superioară ; multe cunoștințe, mai ales pentru o damă din timpul și din țara noastră !... Nu sînt mare cunoscător în femei, dar Smărăndița mi se pare femeia ce am visat.

Dl. N. Colescu este boier mare. Nu are nici spirit, nici învățătură ; asemine el n-are voință, și mai ales pe lîngă soția sa ; dar are bună judecată și inima îngerească.

Zoe este nepoată Smărăndiței : o copilă de cincisprezece anișori ; chipul mătușe-sei, dar strălucitor de frăgezime. Ai asemăna-o cu un bobocel de roză pe care fluturii încă nu-l bagă în seamă ; plină de spirit și de inimă...

Mărioara este o amică a Smărăndiței : o fată de boier mare, de 18—20 de ani ; nu este prea frumoasă, dar drăgălașă ca luna lui mai !... vorbele ei răsună ca o muzică sublimă ; ideile cele mai comune în gura ei se îndumnezeiesc !

Duduca este cu totul altceva : o fată de cincizeci de ani, rămasă nemăritată ; un lucru ridicol, atît pentru spiritul cît și pentru fizicul ei. Cu toate aceste, are inimă. Natura face uneori cîte o compensație : acolo unde nu este spirit, este inimă ; acolo unde nu e frumuseță, este spirit.

Această duducă — după cum îmi spune dl. N. Colescu — de la vîrsta de 16 ani pînă astăzi, viseză un bărbat !... dar ceva perfect, ideal, ca Făt-Frumos cel din basne. În tinerețile sale, mai mulți, atrași de fermecul averei ei, îi ceruseră mîna ; ea nu voi pe nici unul, fiindcă nici unul nu se asemăna cu idealul viselor sale. Mai tîrziu nime nu se arătă ! Atunci, duduca plecă în străinătate să

găsească vreun conte sau baron scăpătat, să împartă cu dînsul averile și inima sa ; dar peste doi ani, se reîntoarse iarăși singură. În timpul ocupației Principatelor, inima ei bătu, doar o va cere vreun ofițer ; însă nici măcar un dobosăr nu o ceru !... cu toate aceste, ea tot așteaptă un soț. O femeie ce nu află pe nimene în lume care să vrea să se lege de ursita ei trebuie să sufere ; această suferință o face rea ; dar duduca, din contra, pare firește voioasă... poate că speranța, ce nu a lăsat-o încă, face acest efect asupra caracterului său.

Eu însă petrec cu duduca foarte bine ; ea se crede iterată pentru că a cetit tot ce s-au tipărit prin *Curierul românesc* și prin *Curierul de ambe sexe :* știe de rost toate versurile vechi și nouă ; cîntă toate cînticele, cu toate că glasul ei nu este prea încîntător. Ea este aceea ce zic francezii un adevărat *bas-bleu* [1].

Îți scriu din camera mea, ce dă asupra grădinei, pe o masă încărcată de cărți de tot felul... Dulcele profum al florilor și al rîului intră în cameră și mă îmbată ! stelele sclipesc voioase în spațiul curat al cerului, ca bucuria în inima mea, și seamănă, într-un minut de voluptate ce-rească, să se cufunde unele într-altele ! Privighitoarea cîntă la ferestrile mele, îngînată de dulcea murmură a rîului și a șipotelor ! Ah ! cum totul e voios și fericit împregiurul meu !... pentru ce numai eu sînt neodihnit ?... nu știu ce am, căci viitorul mă înspăimîntă !...

2 mai

Astăzi, dl. N. Colescu îmi zise să rămîi totdeauna cu dînșii și să nu fac nici o deosăbire de familia sa și a mea, dîndu-mi cuvinte că este dator să facă tot pentru mine, căci am talent și trebuie să lucrez ca să dau limbei românești o vînă de viață literară. Mi-a zis că i să rupe inima cînd vede la popoarele străine înflorind frumoasele arte și literatura, iar la noi nimic, nimic !... aceste sînt vorbele sale.

---

[1] Pedantă cu pretenții literare (fr.).

Dl. N. Colescu este român bun. Bătrînii nostri era mai buni decît noi, mai români. Noi ne-am germanizat, franţizat ; ştim mai multe decît ei, dar nu mai sîntem români !... O ! patria mea ! amorul tău se va stinge pînă în sfîrşit în inimile fiilor tăi ?...

Astă-dimineaţă, preumblîndu-mă prin grădină, întîlnii fără veste pe Mărioara. Nu-ţi poţi închipui ce efect mi-a făcut această întîlnire ! Voiam să intru în chiosc (pavilion) spre a mă deda meditaţilor mele ; am găsit-o acolo ocupată cu compunerea unei ghirlande de floricele de curînd culese. După ce-mi făcui reverinţa, mă întrebă dacă ghirlandele vreodată m-au încîntat ?... eu nu-i putui răspunde, căci gura mi să închisese... ea se roşi şi, voind să-şi ascundă rumeneala, ieşi răpide din chiosc săltînd prin grădină ca o gazelă !...

3 mai

Astăzi în chiosc am găsit toată societatea damelor despre care ţi-am vorbit. Mai era încă şi Andrei, vechiul nostru camarad, carele s-a însurat cu Elena, sora Smărăndiţei. Andrei, cum îl ştii, tăcut, serios, dar loial. Elena, frumoasă şi amorată de bărbatul său. Toată societatea vorbea, rîdea, cînta ; totul însufla fericire şi bucurie.

Mărioara, în acest amestec, trecînd pe lîngă mine, îmi recită o strofă din poeziile lui Bolintineanu :

„Ia-ţi harpa de aur, poetule june !
Şi cîntă, căci ochi-mi de lacrimi sînt plini ;
Şi pentru aceasta pe frunte-ţi voi pune
Ghirlandă de crini.“

Puteam eu, cu timiditatea mea, să răspund ceva ? Ştii, amice ?... poetul se găseşte uneori în poziţia cea mai nenorocită în societate : se vede astfel osîndit, încît trebuie să facă sau figură de nătărău sau de impertinent.

Voii a întrerumpe pe Mărioara ; atunce îi zisei :

— Ieri m-ai întrebat dacă ghirlandele vreodată m-au încîntat... să-ţi arăt un vers făcut de un amic al meu asupra acestui sujet.

Duduca, cum văzu că scot hîrtia din buzunar, sări de se puse lîngă mine, invitînd toată adunarea a asculta. Toţi mă încungiurară şi eu cetii :

„O ghirlandă-mi trebui mie,
Ca să pot să mai trăiesc,
Să mai viu la veselie
Şi viaţă să simţesc ;
Dar ghirlandă împletită
De fecioare voiesc eu,
Căci mi-e inima-amorţită
Şi chiar seacă-n pieptul meu.
Cine poate a mi-o da,
Căci eu dulce-i voi cînta ?“

— Curioasă idee — zise duduca — ce au poeţii, nu ştiu, că tot ghirlande de fecioare viseză ei.

— Şi încă tinere, îi răspunsei eu.

— Of ! *matia-mu* [1] ! zise duduca, care ştia greceşte.

„Copiliţe tinerele,
Ce tot staţi şi vă gîndiţi ?
Adunaţi la floricele
Şi ghirlanda-mi împletiţi.
Pîn’ ce cîmpul e în floare
Pe amor încununaţi ;
Căci ca nîine floarea moare
Şi de dor o să oftaţi,
Şi cînd flori nu veţi afla,
La ghirlande veţi visa.“

— Asta-i mai puţin decît nimică, zise duduca.

— Ba e prea bine, zise Mărioara.

„Iute-iute, copiliţe,
O ghirlandă-mi împletiţi,
Cu-ale voastre dulci guriţe
Nodurile le uniţi.
Pe copilul cel zburdalic
Ce Amor lumea-l numi,
Cu un cîntic nebunatic
Îl voi face a veni.

[1] Ochii mei (gr.).

Voi ghirlanda îmi reți da
Și eu vouă voi cînta.“

— Poetul cade în mitologie, zise duduca.

— Nu e nicicum prozaic, zise Maria.

„Lăcrimioara vă zîmbește
Lîng-un trist nu-mă-uita.
Ochiul care le privește
Face minte-a cugeta.
Prin somn nu vi se arată
Nici o umbră de amor ?
Au nu-i timpul ca să bată
Pieptul vostru simțitor ?
A ! cînd flori nu veți afla
Și amorul va zbura.“

— Tot amor și iar amor, zise duduca.

„De simțiți vreo durere
Lăcrimioare adunați.
De vă trebui mîngîiere
La nu-mă-uita căutați.
O durere, cît de mare,
Lăcrimioarele alin.
Nu-mă-uita dulce pare
Sufletelor ce suspin.
Vă grăbiți a le-aduna,
Căci ca mîine nu le-ți afla.“

— Cred și eu, dacă le-a bate bruma ! zise duduca. Toți rîseră la exclamația aceasta.

„Mai luați și viorele,
Mai luați și crinișor ;
Luați roze, micșunele,
Luați fel de fel de flori
Și cîntați cu veselie
La ghirlandă împletind,
Căci ca mîine, cine știe ?
Nu vă voi vedea zîmbind.
Și cînd voi veți înceta,
Vai ! și eu n-oi mai cînta.“

Mărioara și cu Zoe, îndemnate de Smărăndița îmi aduseră în triumf o ghirlandă. Duduca, puindu-se între ele:

— Iaca ghirlanda care-ți trebuie!

— Dar dați-o autorului, zisei.

— Ce! nu e de d-ta versul acesta?

— Nu! Autorul este la Moldova. Numele lui, Sion.

— Sion? acest nume adevărat este? unii cred că e un nume fictiv, un ideal.

— Ba foarte adevărat. Eu îl cunosc din corespondință, și am o mare simpatie pentru el. Are talent acest tînăr, dar pătimește de două boale, ca și mine, de neavere și de lenc. Altfel ar avea și nume mai mare, și ar și lucra mai mult.

Pe cînd ne ocupam de critica lui Sion, iată că veni la noi și Alexandru C... El are o moșie în vecinătate și e încîntat totdeauna de frumusețile, spiritul, averea și nobilimea sa; tot dorul său pare a fi să-l cunoască lumea ca un donjuan românesc! În politică este legitimist [1] sau partizan a lui Enric V, pe care niciodată nu l-a văzut; are o metodă cu totul originală de a se reproduce în lume: cu boierinașii de pe la țară vorbește himie și fizică; iar aceștia, neînțelegînd nimică și nevoind să-o arăte, îi dau totdeauna dreptate. Smărăndița îl întrebă ce-i fac surorile... el răspunse că peste curînd are să le călugărească, căci, crescînd în mănăstire de mici, nu vor să mai trăiască în lume.

8 mai

Știi tu pentru ce această Mărioară este totdeauna în închipuirea mea? „Ți-e dragă", îmi zici... Eu să iubesc! o, nu!... Este scris ca să nu cunosc acest simțimînt; inima-mi e mută, spiritu-mi rîde de orice patimă de natura aceasta. Cum voi iubi eu, cu carele mă îndoiesc de orice iubire!... Pentru mine o femeie este un lucru neînțeles: amorul la ea trece ca un vis; în ceea ce-i drag, ea pe sine se iubește. Omul pentru dînsa este o mirază ce face să se prețuiască meritele ei; fără acest interes, ea nu ar

[1] Adept al teoriei monarhiste reacționare, care proclamă drept principiu fundamental al orînduirii de stat dreptul „sfînt și inalienabil" la tron al dinastiilor ereditare.

iubi ; în scurt, egoismul personificat — iată cum înțeleg eu o femeie.

Apoi este altă întrebare : dacă această Mărioară ar iubi, pentru ce să mă iubească pe mine, și nu pe altul ? Fără stare, fără nume, scos afară din legile societății — ceva care face să zîmbească oamenii la numele meu... Cele ce-ți scriu sînt triste, dar sînt adevărate !...

8 mai

Mărioara a plecat cu tată-său, duduca și Alexandru C... Peste cîteva zile se vor înturna. Alexandru se urcă în trăsura ei... el mi se pare prea ocupat de dînsa !...

11 mai

Fără să-mi fie dragă, gîndesc neîncetat la dînsa... această gîndire îmi face rău !... m-am făcut nesuferit, tăcut... Cînd sînt în societate, voi să fiu singur ; singur, doresc societatea !... adesea părăsesc casa... ochi-mi rătăcesc pe cîmpii și se opresc asupra tuturor trăsurilor ce trec... Ieri, după plecarea Mărioarei, zării o trăsură în depărtare... mi se păru că este a ei... alerg înainte... iluziune !... un postaș se înturna cu caii fără trăsură !... atunci mă îndreptai către un sat așezat în culmea dealului !... o poziție desfătătoare ! o dumbravă de mesteacăni formează poarta acestui rai pămîntesc. Mă rătăcisem printre acești arbori de argint cari, încununați cu ramuri de smarald, își pierd picioarele într-un tapet de iarbă împestrițat cu miroase de flori.

Acolo, la picioarele unei măguri, dintr-o stîncă de piatră curge o apă rece și limpede ce, împărțindu-se în mai multe rîulețe, se pierde în iarbă mărmurînd. Iată o țărăncuță cu o cofă pe umere : bălaie și rumenă ca o roză sălbatică, plină de frăgezime și de sănătate ; avea o talie elegantă ; păru-i gălbior des și încrețit, împletit în două coade lungi, se cobora de subt năframa-i albă ce fluturа pe capu-i sărutat de vîntulețe. Două zevelci roșii, cu felurite flori, o copercau peste cămașa-i albă, de la mijloc în jos. Doi ochi albastri coperiți de gene lungi și

durite... iată chipul ei. Îndată ce mă zări, stete și lăsă cofa cu apă jos.

Pentru ce te-ai oprit ? o întrebai eu.

— Este obicei de la bătrîni — îmi răspunse copila — cînd trece un călător, să stăm dacă venim de la fîntînă.

— Dacă este așa, dă-mi să sorb și eu din astă cofă. Cum te cheamă ?

— Tudora.

Copila rădică vasul pînă în dreptul buzelor mele și lăsă ochii în jos. Pe cînd beam apă, ochii mei întîlniră pe ai săi ce-i rădicase. Ea văzu și roși.

— Ai părinți ?

— Am un tată bătrîn.

— Colo, în sat ?

— Ah ! zise copila, pînă ieri, dar astăzi...

— Astăzi, ce ?

— L-au închis la subcîrmuire, ca să dea arendașului patru sute de lei ce i-ar fi dator... după ce i-a vîndut tot, pînă și fierul plugului !... Ei ! boierule, nu este dreptate pe pămînt !... am fost și m-am rugat de subcîrmuitor să-i dea drumul ca să poată munci și plăti cu încetul ; subcîrmuitorul, să vede om bun, dar mi-a zis că sînt alții care nici pe el nu-l lasă să mă asculte... Mi-a zis să mă rog de proprietarul moșiei... M-am rugat... dar îmi crapă fața de rușine cînd gîndesc ce mi-a zis !... Of, of ! nelegiuiți sînt unii oameni !

La aceste vorbe, vrui să-i dau banii ce-i trebuia, dar nu aveam asupră-mi.

— Unde ședzi ? o întrebai.

— Cea dintîi casă din sat, la stînga.

— Fii mîine acasă. Pe la ameazăzi îți voi aduce banii.

— Vrei să rîzi ? îmi zise ea.

— Nicidecum, drăguță. Un creștin bun trebuie să facă bine. Deși nu sînt prea bogat, dar acest bine ți-l pot face fără să mă struncin și fără să-ți cer nici o slujbă. Fii sigură, mîine viu.

— O, Dumnezeule ! strigă ea, încrucișîndu-și mîinile și uitîndu-se la cer. Așadar tot sînt oameni buni pre pămînt !... Eu, domnule, vezi d-ta, sînt o fată proastă ;

nu știu să vorbesc, nu știu să-ți mulțemesc... Ea nu putu să urmeze : lacrimile o înecaseră.

Noi ne despărțirăm.

O. Dumnezeule, pentru ce oamenii sînt așa de răi ?!

13 mai

— Știi ceva ? îmi zise Alexandru C..., intrînd. Ești drag Mărioarei... numai de tine vorbea. Să te văz !

— Să te văz pe tine, îi răspunsei.

— Pe mine ? nu. Cu fetele îți pierzi timpul numai în bilete, ocheade, suspine și vorbe dulci ; cel mult dacă agiungi să te capeți cu cîteva sărutări fără rezultat. Eu unul sînt, cum zice vorba, pentru vînatul lesne : femeile măritate sînt patima mea. Dar fiindcă este vorba de fete, apoi, trebuie să știi că cunosc una, o mîndruliță. cum zice poetul Alecsandri :

„Cu flori galbine-n cosiță,
Cu flori roșii pe guriță.“

Asta deși e fată, dar iesă din catigoria celorlante : o țărăncuță, o fată sărmană, lesne de prins în laț, fără sus-pine și bilete. Mîine sau poimîne am de gînd să șterg cel de pre urmă vers al poetului... înțelegi ?

— Rușine și pacat !

— *Sang-dieu !* Ascultă, părinte Dorotei ! cei ce au făcut legile erau mai învățați decît tine. Găsește-mi un singur paragraf într-o condică, unde legiuitorul pedepsește fapta, cu bună învoială făcută între doi, și care nu supără pe a doua persoană. Nu e vorba de nevrîsnicie, de silă, de înșelăciune, ci de bună învoială. Vezi dar că eu nu ies din spiritul legiuitorului ; cît pentru conștiință, asta e o marfă de care ușor mă pot desface. Eu nu mai sînt Alexandru acela pe care-l cunoșteai tu ; cu toată ideea ce-i fi avînd despre ușurința caracterului meu, am suferit multe de la oameni. Cînd întrai în lume, credeam că am a face cu îngerii ; mai tîrziu văzui că mă înșelasem ; lumea mi se arătă ceea ce era : o societate de nerozi și de tîlhari. Unii mă înșelară, alții mă desprețuiră !... atunci a trebuit să iau o rolă, și iată ce zisei : „Oamenii sînt răi ; dacă m-oi asemăna lor, voi merge înainte, și ei îmi vor întinde mîna ;

de nu, mă vor zdrobi. Între aceste două alternative trebuie să aleg.“ Mă făcui ca ceilalți. Atunci veni rîndul meu. Oamenii mă înșelară, îi înșelai și eu ; mă despreţuiră, îi despreţuii și eu. Ce neeuviință vezi întru aceasta ? mi-am răzbunat ! răzbunarea este singura dreptate pe pămînt. Am fost drept. Oamenii niciodată n-or fi mai buni !... cel ce are puterea în mînă și-ți vorbește de fericirea altora te înșală ; demagogul care strigă pe strade *dreptate* te înșală ; femeia ce-ți zice că te iubește te înșală ; cel ce-ți strînge mîna te înșală ; cel ce vorbește ca tine din vise și din morale te înșală. Ce mai aștepți dar ?

— Alexandre, vorbești ca un om în ajunul de a se face tîlhar sau de a-și curma viața singur, însă sînt încredințat că ceea ce zici este o glumă. Într-un caz sau în altul, nu pot să-ți dau nici un răspuns...

— Mergeți la stupină ? zise Smărăndița. ce întră în casă.

14 mai

Ai auzit, iubite B..., ce principuri are acest Alexandru ? sînt mai mulți ca el aice ; oameni pentru care moral, onor, patrie nimic sînt !... La dînsul aceasta nu vine din supărare, din suferință, precum zice el... ci din lipsa cunoștințelor ; felul cu care a expus aceasta o dovedește curat.

Eu am dat brațul Mărioarei... brațul ei pe brațul meu !... o, fermec necunoscut !... credeam că o să mor de mulțemire !... Niciodată n-am văzut ceva mai grațios.

— Zoe mi-a zis că o să pleci la Italia — îmi zise ca — adevăr e ?... cînd pornești ?

— Prea adevăr ! peste o lună.

— Așa curînd ?... și cînd o să te întorci ?

— Poate niciodată.

— Niciodată !... dar părinții d-tale ?

— Au murit de mult timp.

— Dar țara ? dar cunoștințile ?... știi că este trist ceea ce zici ? să vede că ești poet.

— Poet ? iar această vorbă !... în adevăr trebuie să mărturisim că bieții poeți sînt rău înțeleși în lumea aceasta. Poezia este luată de o ușurătate. Un adevăr

în gura poetului este o poezie ; un simțiment în inima lui este o poezie ! Ei nu pot să spuie nici dorințile lor, nici părerile lor... tot este poezie la ei...

— Vezi ce locuri frumoase ! îmi zise Mărioara zîmbind și schimbînd vorba, ca cînd înțelese de unde voiam să merg.

— Încîntătoare !... sărmani poeți ! sînt luați ca copii !... Nu știu dacă și d-ta nu faci parte cu ceilalți ?

— Eu ? nu ! te încredințez !

— Apoi dar crezi că un adevăr în gura unui poet este un adevăr ca în gura oricărui om ?

— De ce nu ?

— Așadar, dacă ziceam... Aici buzele mele înghețară.

— Dacă îmi ziceai... ce ?

— Că-mi ești dragă ! îi zisei în sfîrșit.

— Taci, taci ! îmi zise ea, lovindu-mă cu mănușa peste gură.

Agiunserăm la stupină. Dumbrava era plină de albine. Stuparul, un bătrîn cu perii albi, ne ieși înainte.

— Ce-ți fac copiii ? îl întreba doamna N...

— Numai zece mi-au rămas ! răspunse moșul clătinînd din cap.

Domnul N. Colescu atunce voi să-și arăte cunoștințile sale despre fiziologia albinelor.

— Vedeți — zise el — fiece stup are cîte o albină mare ce se cheamă trîntor... aceasta nu face miere, dar cînd e vorba de mîncare, el aleargă cel întîi. Este o mare asemănare între albine și oameni : instrucțiile celor din urmă...

Un țipet ce scoase Mărioara opri pe dl. N. Colescu de la istorisire...

— M-a mușcat de buze ! strigă Mărioara.

— Mușcă, căci le baleți, zise moșul.

— Eu nu mai stau aice.

Ah ! cu ce plăcere aș fi făcut ca păstorul antic care, sub cuvînt de a suge veninul ce o viespe înfipsese în gura drăguței sale, se îmbătă de o lungă sărutare.

— Să mergem, zise d-na N. Colescu.

— Să mergem, zise boierul, supărat că n-a putut sfîrși științificu-i cuvînt.

— Sînt alte muşcături mai rele ; dar acelea nu înspăimîntă ! mai urmă d-na N. Colescu, aruncînd o căutătură asupra lui Alexandru.

Înţălegi tu ceva ?

15 mai

Mărioara mă iubeşte !... rîzi de mine cît vei voi... nu-mi pasă. Este adevărat că ţi-am scris că femeia este o egoistă... dar ce vrei ? egoismul este un bine mare pre pămînt ; fără el, nu s-ar ţinea rînduiala lucrurilor, fără el. unii, ca să facă plăcere altora, s-ar arunca în foc şi în apă...

O, dulce fericire ! vei trece şi tu ca o lumină într-această noapte ce este viaţa mea, ca să faci şi mai amară rămăşiţa zilelor mele !...

16 mai

Voi să-ţi scriu cîteva rînduri comice : astăzi. Smărăndiţa îmi arătă o scrisoare deschisă.

— Vrei să rîzi ? mă întrebă ea. Această carte vine de la un moş al meu... Am măritat pe soră-mea, pe Elena, cu un tînăr ce-i e drag şi o face fericită. Moşu-meu nu găseşte ginerile de viţă mare... ceteşte !

„Smărăndiţă !

Ginerile ce a luat pe Elena o fi avînd multe merite, o fi învăţat ca Guizot[1] *şi viteaz ca Napoleon, dar tot viţă de gios este ! Tată-său abia era clucer şi nu avea voie să poarte nici barbă ! Familia Parascovenilor este cea mai veche din Valahia ; baroni de Ilfov, conţi de Rimnic, marchizi de Craiova au stat în neamul nostru, precum genealogia, ce am dat să-mi facă la Paris, mărturiseşte. Dar tu ai stricat totul ! răspunderea să cază asupra ta ; eu îmi spăl mînele ca Pilat din Pont !...*

Ştefan B...“

---

[1] *Guizot* (1787—1874) — istoric francez, om de stat în timpul domniei lui Ludovic Filip, a fost apologetul înverşunat al rînduielilor burgheze şi călăul clasei muncitoare în revoluţia din 1848.

La cetirea acestei scrisori, nu puturăm a ne ţinea risul.

— O să răspunzi ?

— La astfel de scrisoare nu pot să răspund serios.

— Atunce răspunde rîzînd : satira este un mijloc de îndreptare al celor rătăciţi ; prin batjocoră Platon a ucis pe sofişti, Pascal pe cazuişti, Voltaire pe fanatici.

— Batjocora face pe oameni ipocriţi, fără să-i îndrepteze... Dar să lăsăm aceasta ; eşti vînător ? mîine avem să mergem toate femeile cu dl. N. Coleseu la vînătoare în munţi. O să ne însoţeşti ?

23 mai

Nu ţi-am scris de şepte zile. De şese zile sînt în pat, şi Zoe nu mă lasă să scriu. Ştii că era să mergem la vînătoare ; ascultă ce mi s-a întîmplat :

Smărăndiţa, Elena, Măricara şi duduca se puseră într-o trăsură, avînd pe Alexandru pe scaunul vezeteului. Andrei, Zoe şi eu, în altă trăsură. Dl. Colescu mergea călare. După noi venea un car cu merinde şi cîţiva vînători de munte. Frumuseţile tinerei Zoe înfloresc răpide ca un arbor în primăvară.

— Nu mai scrii poezii ? mă întrebă ea.

— Nu, domnişoară. Aş scrie şi proză, dar nici asta nu voi.

— Păcat ! ai fi scris bine.

— Şi pe urmă ?

— Gloria ! zise ea zimbind.

— Gloria este un vis, zic filosofii.

— Zic, dar aceasta nu-i opreşte de a o dori. De eram eu poet...

— Ce-ai fi făcut ?...

— Aş fi scris toată viaţa mea.

— Cu care scop ?

— Cu scop ca să las limbei mele o literatură şi să împlinesc o datorie către patria mea. Dar d-voastră, poeţii, nu voiţi a scrie dacă persoana dumneavoastră nu trage oarecare folos ; şi dacă s-ar face o lege care să vă oprească de a subscrie cele ce compuneţi, nu aţi mai scrie niciodată.

— Poate că ai dreptate ; dar eu mă mir de ce nu vă-apucați d-voastră, demuazele și dame, să faceți aceea ce pretindeți de la noi !

— Nouă ne lipsesc mijloacele care le aveți d-voastră, bărbații. Noi nu putem forma o educație națională ca d-voastră : în pensionatele unde învățăm noi, cîrmuirea nu s-a îngrijit ca să statornicească o educație și o instrucție națională. Pensionatele sînt dirijate numai de nemți și de francezi ; nu învățăm decît niște biete limbi străine, și cînd ieșim, abia ne putem scrie numele nostru ; apoi mamele îndată ne mărită, apoi menajul, copiii...

Vorbind astfel, părea că-i supărată, și supărarea da un nou fermec frumuseților sale.

Într-acest minut, Andrei se deșteptă din distracția lui.

— Am cetit ieri — zise el — un poet francez ; mi-a plăcut poeziile lui, fiind foarte simple și naturale. Eroii de care vorbește pare că-i vezi cu ochii ; vorbele lor, pare că le auzi... astfel au un interes mai mult. Eu cred că aceasta este adevărata poezie !...

Nu sînt de părerea asta, Andrei ! poezia este o invenție ; poetul ce are nenorocirea să nu știe sau să nu gîndească aceasta, nu mai scrie poezii ; el poate fi istoric, romanțier, jurnalist, afară de poet. A crea, a născoci, iată misia unui poet...

În timpul acesta trăsura damelor se oprește în marginea unui sat, sub poalele munților ; a noastră se alătură de dînsa.

Mărioara era prea ocupată. Ce n-aș fi dat să-i fi putut zice macar două vorbe !

— De aici — îmi zise Smărăndița — trăsurile nu mai pot merge ; noi vom urca dealul călări.

Vînătorii aduc caii. Damele se coborîră din trăsură. Căsii ocazie atunci a strînge brațul Mărioarei, ajutîndu-i să se coboare din trăsură.

Dl. N. Colescu, ce-i toca gura ca o meliță pintre vînători, dete semnul de plecare. Cinii începură să latre, oamenii să se miște. Dameie se aruncară pe cai, iar noi pornirăm pe jos, pe lîngă caii lor, ducînd pe ai nostri de căpestre. Eu mă alăturez de Mărioara.

— O să te ostenești, îmi zise ea.

— Aș dori toată viața mea să nu se mai sfîrșească călătoria asta.

— Nici o vorbă, nici chiar către cei mai iubiți ?...

— Îți jur !

— Spune-mi încă o dată, Manoile, mă iubești tu ? Acest cuvînt este dulce ca viața. Adevăr este că-ți sînt dragă, Manoile ?

— Tot ce-mi era drag în lume s-a făcut nevăzut înaintea ta !

— Nu te cred.

— Te îndoiești încă ? cum aș putea să te încredințez, Mărioară ?

— Dovedindu-mi că nu iubești pe Smărăndița.

— Smărăndița !... ah, Dumnezeule ! ce idee ț-a trecut prin gînd !... Dar ea este pentru mine ca o soră.

— Sînt geloasă și de surori, Manoile ! și tot cel ce iubește trebuie să poarte și simțimentul acesta. Interesul care-ți poartă ea întărîtă toate prepusurile mele... Ieri, am luat seama, ți-a adresat o ocheadă, care mi-a sfîșiet inima !... Manoile, te rog, fie-ți milă de slăbiciunea mea... și fiindcă tu nu mă iubești...

— Nu te iubesc ?... o, Dumnezeul meu ! cum nu-mi pot sfîșia pieptul pentru ca să cetească în inima mea !

— Ei, bine, dacă este așa, să mă asculți !

— Spune, Mărioară, spune ce vrei, și mă vei vedea dacă te iubesc.

— Eu pretind, Manoile, să pleci de aice.

— Să plec ? să plec ? dar ce ar zice oamenii aceștia ? cu ce cuvînt m-oi îndepărta [1] ? Apoi cum crezi c-o să am puterea să te las. O, Mărioară ! zi-mi să fac orice altă jărtfă...

— Nu mă iubești, Manoile ! căci dacă inima ta ar simți ceea ce simte a mea, nu m-ai face să sufăr... te-ai duce îndată.

— Bine, Mărioară, bine... dacă vrei numaidecît, voi pleca, dar spune-mi pentru ce ?

— Făgăduiește-mi că vei pleca,

— Făgăduiesc, mă jur.

---

[1] În textul de bază : îndrepta.

— Mulţămesc, Manoile, zisc eu strîngîndu-mă de mînă. Acuma vrei să-ţi spun pentru ce? Pricina este că voi să te iubesc eu, şi numai eu. Nu-mi e destul să ştiu că nu iubeşti pe Smărăndiţa, dar voi ca nici ea să te iubească pe tine.

Convorbirea noastră să curmă, după două oare trecute ca două minute. Ajunsesem într-o poiană.

Locul pe care ne-am fost oprit era încununat de o dumbravă verde de brazi. Ici-colo să înălţa nişte vîrfuri de munţi, ca nişte piramide negre. De aici, ochii nostri rătăceau asupra mai multor dealuri mici şi se pierdeau în umbra văilor lor albite de rîuleţe. Mai departe, o stîncă coperită de ninsoare şi pierdută în aburi era lăcaşul singuratic al şoimului. Dincolo ochiul vedea o stană de piatră, goală, a căria sîn se deschidea şi da naştere unui brad rătăcit de soţii săi. În sînul pădurei posomorîte ce încununa dealul pe care stam noi, se vărsa dintr-un codru o cascadă de apă limpede. Acest torent se arunca cu zgomot dintr-o înălţime într-un lighean de granit ; iar de aci, se vărsa prin jgheaburi şi se ascundea prin deosebite crăpături, ca nişte şopîrle de argint.

Într-un minut, toţi vînătorii se împărţiră pe la posturile lor de pîndă.

Damele noastre, fermecate de frumuseţa acestor locuri, merseră să vizite pădurea ; apoi se aşezară la umbra unui stejar, unde aşteptau cu nerăbdare timpul prînzului.

Dl. N. Colescu este un vînător vestit. Viaţa lui este plină de anecdote vînătoreşti. Vînatul pentru dînsul este o pasiune neînvinsă ; mai multe piei de urşi, de lupi, de vulpi, de căprioare ; mai multe perechi de coarne de cerbi şi de ţapi ; mai multe măsele de porci sălbatici, şi, pe lîngă aceste, reumatismul de la picioare atesteză mii de isprăvi onorabile din partea sa. El, după ce împărţi pe ceilalţi vînători, veni şi la mine.

— Manoile, dar tu dat-ai cu puşca de cînd eşti ?

— Am ucis — zisei eu — în viaţa mea un piţigoi. un botgros, un ciocîrlan şi o rîndunică ; socot că de mi-ar fi ieşit înainte o fiară mai mare, mai lesne aş fi ucis-o.

— Caută dar să nu-ţi tremure mîna cînd îi vede pe jupînul urs, căci acela e mai fioros decît un botgros. Tu

să stai aice lîngă femei ; dac-a veni ursul, trage, fără temere !

Vorbind astfel, ţipă din corn şi se făcu nevăzut printre copaci, lăsînd încă doi vînători spre apărarea femeilor, la întîmplare de a veni ursul.

Pîn-atunce nu fusesem niciodată la vînătoare, aşa-zicînd, formală. Dar nu-ţi poţi închipui ce impresiune mi-a făcut cînd am auzit, indată după semnul dat de dl. N. Colescu, răsunînd văile de ţipetele gonacilor, Fă-ţi idee de larma ce poate să facă în codru, şi mai ales în munţi, vreo două sute de oameni şi vro treizeci de cîini ţipînd deodată sub poalele codrului, în felurite glasuri şi tonuri. Mi se părea că mă aflu într-o lume de feerii ; pare că aşteptam, din minut în minut, să văd deschizîndu-se cerul şi pămîntul. Mie mi se suisă părul în vîrful capului şi stam în extaz cu puşca pe braţe, pe rădăcina unui arbor tăiat.

Damele sta, aşteptînd să audă vro descărcătură de puşcă ; dar tăcerea se prelungea... astfel, urîndu-li-se, veniră către locul unde mă aflam eu.

— Cît eşti de serios ! îmi zisă Smărăndiţa, parcă eşti un fonctionar din garda naţională ce se crede un adevărat soldat.

— Îmi vine să arunc arma ! şi aş face-o, de nu mi-ar fi ruşine de vînători, care ar să zică că de frică am fugit.

— De frică ! nu este nici un pericol, mi se pare. Dar iaca !... iaca căprioara... dă-i foc... dă !

În adevăr, o căprioară sprintenă ca o gazelă venea asupra mea cu o repegiune de fulger, atît însă mă încîntă frumuseţa ei, încît refuzai de a da.

— Ce faci ? zisă Smărăndiţa.

— Mi-e milă — răspunsei — biata fiinţă ! ce mi-a greşit ea, mie sau altora, pentru ca să-i răpesc zilele ?

Căprioara trecu pe lîngă mine fără să mă vază macar. Damele celelalte, văzînd-o, începură a rîde. Smărăndiţa îmi dete dreptate.

— Îmi păstrez încărcătura pentru urs — zisei eu — pentru ca să mă îndrept mai bine.

— Un urs ! răspunseră femeile.

— Un urs ! strigă duduca căzînd pe iarbă.

Manoile — îmi zisă Mărioara apropiindu-se de mine — nu te pune în pericol, căci cel mai mic rău ce ţi s-ar întîmpla mi-ar zdrobi inima şi viaţa.

— Aş muri ferice apărîndu-te, Mărioara me ! Zece vieţi de aş avea, toate le-aş da pentru tine. Ştii, tu, dulce fetică, că eu nu mai pot trăi singur de acum înainte ?...

Nu apucai să sfîrşesc vorba şi deodată o descărcătură de carabine făcu să răsune văile una după alta. După aceasta se auzi un răcnet ce făcu să se zburlească părul în capul nostru.

Mai mulţi vînători strigau : „Feriţi ! feriţi ! ursul ! ursul !“

În adevăr, un urs de o mărime rară se arătă înaintea noastră. Damele, înmărmurite de spaimă nu aflară nici bărbăţia fugei.

Andrei, pe dinaintea căruia trecu animalul sălbatec, îl ochi. Plumbul său pătrunsă gura ursului şi se înfipse într-un fag. Acesta turbă, perii săi se zburliră şi făcură o roată împrejurul capului ; gura lui vărsa spume roşii ; ochii lui se făcură ca două picături de sînge... scoase un răcnet... îşi muşcă labele, apoi căută în toate părţile să vază de unde venisă glonţul. Damele stau între mine şi între urs, în calea lui. Acesta le vede şi se aruncă cu turbare asupra lor.

Un minut, şi aceste femei ar fi fost sfîşiete : trebuia un om de bunăvoinţă să se sacrifice pentru ele : orice alt mijloc era nefolositor.

Zoe era în urma lor. Ea voi să fugă ca celelalte ; dar rochia i se prinse de o mărăciune şi o ţinu în loc. Eu mă arunc între urs şi între fetică. Animalul, văzîndu-mă, năvăli asupră-mi, iar femeile scăpară prin fugă. Ursul veni aşa de repede, încît nu-mi dete timpul ca să descarc carabina. Această carabină avea o baionetă ; baioneta mi-a scăpat viaţa.

Îi înfipsei fierul în gît, şi-l ţinui la o distanţă oarecare.

Andrei, văzînd pericolul în care mă aflam, alergă în agiutoriul meu ; dar neputînd trage în urs, de frică să nu mă lovească, scoase un cuţit de vînătoare şi, cu sîngele răce al său, împlîntă fierul în coastele fiorosului animal. Acesta răcneşte, şovăie, cade ; dar, în căderea sa,

îmi sfîșie cu gheara umărul stîng... rana mea sîngeră... sîngele cură ca un izvor.

Damele, văzînd că ursul cade, stau într-o depărtare de noi, temîndu-se să nu se rădice animalul. Smărăndița și Zoe veniră pînă la mine... O, doamne ! pentru ce Mărioara nu se apropie ?... frica în inima ei să fie mai tare decît amorul ?... Smărăndița îmi legă rana ; cu toate aceste, pierderea sîngelui fu atît de mare, că, după cîteva minute, căzui pe brațele ei, fără simțire.

Cînd mă deșteptai, eram acasă.

Cele întîi raze ale soarelui încălziră ochii mei. O femeie junĕ și frumoasă, stînd în picioare la căpătîiul patului meu, înclina capul peste fruntea mea și părea că numără fiece suflare a vieții mele. Mi se păru un vis frumos și reînchisei ochii, de frică să nu mă trezesc. Dar o lacrimă căzută pe frunte-mi mă deșteptă cu desăvîrșire. Era d-na N. Colescu.

Atunci îmi adusei aminte de scena din munte, și recunoscui că fusesem leșinat.

Smărăndița veghează noaptea lîngă capul meu.

— Ce, aici ? o întrebai eu cu un glas slab.

— Taci — îmi răspunse ea — nu vorbi !... ești rănit... ai fost leșinat !...

— Cel puțin lasă-mă să-ți mulțămesc pentru...

— Nu voi să-mi zici nimic.

— Ești un înger !

— Sînt femeie... ți-ai pus viața în pericol pentru mine, cu trebuie să-ți mulțămesc.

— Amiciția ce-mi arăți mă atinge atît, că nu voi putea niciodată cu nimic să mă plătesc.

— Ia seama — îmi răspunse ea zîmbind — căci după socoteala ce faci îmi rămîi dator, și cu sînt o creditoare exactă...

— Orice vrei !... chiar și să tac cît oi fi bolnav.

— Tăcerea mai întîi, apoi altceva... mi-ai făgăduit să nu faci niciodată nimic fără să mă întrebi.

— Înnoiesc făgăduința.

— Bine — zise ea — acum mă duc să mă odihnesc, îți voi trimete o privighitoare care ți-a face mulțemire.

„Pentru ce Smărăndița îmi ceru să-i repet făgăduința ce-i dasem, de a nu face nimic fără să o întreb ?...

(‘e însemnează aceasta ? Temerea Mărioarei să fie adevărată ?... nu, nu... sînt nebun.“

După cîteva minute întră Zoe. Ochii ei negri și dulci străluceau în lacrimi de bucurie, părul ei era împletit în două coade lungi și bogate ce îi cădea pe spete ; în păru-i negru, lîngă ureche, avea o rază de grădină.

— Cum îți este ?... îți aduc un pahar de limonadă fierbinte... să sorbi... îți va face bine...

— Oare ?

— Desigur. Dar doctorul a zis să nu te las să vorbești.

— Iar dacă voi vorbi ?

— Boala se poate prelungi.

— Dar dacă n-oi putea ?

— Trebuie să poți ; și cu astă tocmală ți-oi da floarea asta, ce ț-o trimete Mărioara !

— Mărioara ! Mărioara !

— Ei, bine ! ce ai ? astfel îmi făgăduiești să taci ?

— Tac, tac ; dar dă-mi floarea.

Zoe îmi dete roza ce o avea lîngă ureche.

Ah ! doctorul mă oprește să vorbesc, și eu vreau să scriu.

Să scrii ? nu se poate fără știrea lui.

Dar Esculap nu mă vede.

Dar te văd eu și trebuie să-mi dau seamă. Voia este la mine și nu ț-o dau.

Ea zise aceste vorbe cu un ton atît de poroncitor, că nu avui cum să mă împotrivesc acestui înger păzitor. Ea puse paharul pe masă. Eu întinsei mîna să-l iau, dar o durere ce simții în braț mă opri.

Vezi ? nu poți mișca mîna, și vrei să scrii ! Vorbind astfel, șezu pe marginea patului, lîngă căpătîiul meu. Trebuie să te lămuresc eu, iar mînușița ei albă purtă paharul la gura mea. Suflarea ei era dulce și fragedă ca profumul florilor. Ieri seara urmă copila — era sfadă mare în salon despre nemurirea sufletului. Andrei, îmi aduc aminte, zicea că sufletul este nemuritor și da dovada nu știu pe care filosof, zicînd : sufletul este o substanță simplă, ceea ce nu este materie ; prin urmare, neavînd margini, nu este supus stricării, și încheie că este nemuritor. Dl. Alexandru zicea că numai nesfîrșitul este

nemuritor, că omul, neînțelegînd nesfîrșitul, este sfîrșitul, deci sufletul este pieritor. Ce gîndești d-ta la aceasta ?

— Nici unul, nici altul, nu știu... cît pentru mine, cred...

— Bine faci.

— Un om merge cu picioarele sale pînă unde dă de un rîu sau de altă stavilă. Aci pasul său se oprește și numai privirea merge înainte. Astfel este și omul înaintea unor întrebări. Cuvîntul, cînd ajunge la culmea ce-i este însemnată, se oprește, și numai simțimentul poate trece dincolo de linia aceasta.

Pentru mine, asta este un lucru de simțiment : îmi place să cred : aceasta mă face fericit.

— Ai vorbit pre mult, îmi zise Zoe.

Într-acest minut Mărioara intră în cameră.

— Cum te afli ? mă întrebă ea.

Văzîndu-o, inima-mi bătu atît de tare, că crezui că o să cază din pieptul meu. O flacără trecu peste fața mea.

— Ah ! domnule ! nu credeam că mîna care scrie versuri atît de grațioase să răstoarne un urs !...

Zoe ieși, dîndu-mi ordin să nu mă mișc, căci se va întorna îndată.

Rămînd singur cu Mărioara, văzui că nu pot vorbi.

— Ești supărat ? mă întrebă ea.

— Supărat ? De ce, drăguliță ?

Ea îmi întinse mîna și eu o încărcai cu dulci sărutări.

— Nu-ți voi da niciodată prilej să te mai superi pe mine, mai zise Mărioara. Se zice că certele trecătoare între doi ce se iubesc sînt pline de fermec... cît pentru mine, nu voi să gust acest fermec, oricît de dulce ar fi, căci atîta te iubesc, încît, dac-aș ști că suferi un minut de durere din pricina mea, aș muri de durere.

— Mărioară ! înger dulce al vieții mele ! mai zi aceste vorbe ! ele răsună la urechile mele ca harpile antice !

— Dar nu voi nici tu să mă faci să sufăr... oricare ar fi pricina suferințelor mele, numai de la tine să nu vie, nu-mi pasă ! iar dacă tu ai fi acela ce mi-ar da prilej de suferință, o, Manoile ! sărmana inima mea s-ar zdrobi !...

— Ce zici tu, dulce și crudă Mărioară ! Dar eu sînt numai voința ta, cugetarea ta, simțirea ta, subt o altă

formă : un lucru ce-ți zîmbește, cu care poți să te faci și să-l zdrobești sub picioarele tale.

— Vorbele tale, Manoile, îmi îmbată inima, însă spune-mi, drăguțul meu, sînt ele sincere ?

— Sincere ? pentru ce te îndoiești, sufletul meu ?.... îndoiala, ca viermele floarea, sfărîmă inima în care intră. Dar nu ; tu ai cuvînt, vorbele nu dovedesc nimic... trebuie fapte... ei, bine, viața mea ! ceri-mi o dovadă... orice vrei... poți să-mi zici : „Aruncă-te în foc, în apă !...“ voi face tot pentru amorul tău ; tot ; înțălegi tu ?

— Mulțămesc, Manoile !... Nu ai trebuință de astfel de sacrificiuri, ca să placi inimei mele ; căci moartea ta, o, dulcele meu, ar curma deodată și zilele mele. Tu-mi poți da altă dovadă de iubire ; poți să-mi rădici deasupra inimei vălul cel posomorît ce mi l-a aruncat gelozia... Manoile ! Manoile ! pune mîna ta pe inima mea : acolo este un dor adînc, un dor de care numai lipsirea ta de aice poate sa-l împace... sînt geloasă, geloasă ca o tigreasa !...

Dar pentru ce, seumpă Mărioară ?

Pentru ce ? ma întrebi pentru ce ? Știu eu ! întreabă inima mea, pentru ce te iubește ?

Voiești să plec ? Voi pleca astăzi, mîine, cînd vei voi... însă ai gîndit cît o să sufăr departe de tine ? Ochii mei, nemaivăzîndu-te, or să se închiză și or să se deschiză in lacrămi ! Zilele mi se vor părea lungi ca anii ; viața, fără tine, va fi amară... tot ce mă încînta mai nainte va pierde fermecul său ; și dacă aș fi osîndit a nu te mai videa, numai mormîntul aș putea să mai iubesc după tine.

— Nu, Manoilul meu !... trei zile după plecarea ta de aice, voi veni după tine, oriunde te vei afla, și amorul cel mai sincer va fi prețul suferințelor tale...

— Cum vrei, Mărioară...

— Așadar, pleci ? ah ! tu mă liniștești și mă fericești... voi gîndi la tine ziua și noaptea...

Vorbind astfel, ea plecă fruntea pe buzele mele... Gura mea pe buzele sale !... O, fericire dumnezeiască ! de ce nu am murit sub sărutările ei !...

Zoe intră însoțită de doctor. Mărioara se depărtă repede.

Esculapul îmi cercetă rana de la umăr.

— Merge bine — zise el — peste trei-patru zile vei putea ieși.

Toți oaspeții d-lui N. Colescu intrară în camera mea.

— Ce faci, voinicule ? mă întrebă dl. N. Colescu.

— Iată un om, zise duduca. Dacă nu erai d-ta aș fi fost moartă.

Zicînd aceste vorbe, ea se uită lung la Alexandru.

— Ce te uiți așa ? răspunse accsta. Vrei să zici că am fugit ? te înșăli ; vînătorii pot să mărturisească... văzîndu-vă în pericol, am aruncat carabina, ce-mi era netrebuincioasă, și am alergat să iau un cuțit de vînătoare...

— Ești fricos, îi zise duduca. Pentru toată lumea, n-aș voi să iau un bărbat ca d-ta.

— Ai curaj — răspunse acesta — căci cel ce-ți va da mîna ar trebui să aibă mare curaj.

Dl. N. Colescu rîse cu plăcere.

— Să lăsăm pe Manoil, zice el. Poate că are trebuință de liniște.

— Eu rămîn să-l îngrijesc, zise groasa duducă.

— Nu are cine să-l îngrijească, îi răspunse dl. N. Colescu.

— Ești nesimțitor ! strigă ea.

După aceste vorbe se făcu un rîs general ; toți ieșiră, afară de Zoe.

— Ce face doamna N. Colescu ? întrebai pe copilă.

— Doarme. Toată noaptea a vegheat.

— Ce înger !

— Înger, nu-i așa ? Ea nu urăște pe nime... niciodată gura ei nu se deschide să zică o vorbă amară... toți o iubesc...

— Dar d-ta ?

— Eu ? este tot ce iubesc pe lume. De la moartea maică-mea, ea-i ține locul : cînd mă vede, ochii i se împlu de lacrămi de bucurie...

— Ești fericită, căci are cine să te iubească, trist lucru este omul singur pe lume !... eu, care nu am părinți, frați, pe nimeni, în sfîrșit... Ah ! cît de amară mi se pare singurătatea !...

— Nu-ți face inimă ră, zisc ca cu o lacrămă în ochi. Cît vei fi aicc, nu vei fi singur ; eu te-oi iubi și te-oi îngriji ca pe un frate !

— Cît voi fi aice ! dar peste trei zile trebuie să plec...

— Să pleci ? dar doctorul ? dar mătușica ? dar eu ? o, nu te-om lăsa. Ești singur, mi-ai zis ; dacă te-i îmbolnăvi, cine o să te caute ?

Doamna N. Colescu intră în camera mea.

— Mătușică — zisă Zoe — spune-i că este nebunie să plece ; vra să se pornească peste trei zile !...

— Vrei să pleci ?

— Îndată ce voi fi bine.

Bine, zise Smărăndița.

— Bine ! ce zici, mătușică ? Dar dacă s-a bolnăvi iar ?... nu vezi cît e de slab ?

Noi nu-l vom lăsa — zise Smărăndița zîmbind — și d lui va fi bun a rămînc.

Am dat cuvînt, zisei.

Cel puțin n-o să înfrînzii și o să ne scrii de unde vei fi, nu i așa ? pînă atunce însă, să guști ceva, foame ți e ?

Ay mînca ceva.

Zoe, strigă să aducă o supă !

Copila ieși.

- Mi-ai făgăduit — zise Smărăndița — să nu faci nimic făr-a mă întreba... hotărîrea-ți de plecare mă încredințază că-ți calci cuvîntul.

— Oh ! iartă-mă ; dar o scrisoare de la București...

— Nu-i adevărat.

2 iunie

Ți-am fost scris că plec peste trei zile ; iată opt și sînt tot aice ! „Ești un om fără hotărîre“, vei zice tu ca totdcauna. Dar dac-ai ști cauza, ți-ai retrage vorba îndată.

Eu sînt ca omul acela care, după ce a clădit un palat măreț, după ce s-a îmbătat de fel de fel de zise că va trece la umbra lui o viață fericită, vede picînd într-un minut edificiul său.

Mărioara, acel înger ce-mi da viață, acel suflet candid, curat, nu mai este ! vorbele ei, zîmbetul ei, amoru' ei, sărutările ei, fum și minciună ! iubește pe altul !

Ți-aduci aminte unde eram pe la sfîrșitul scrisorii din urmă ?

După ce rămăsăi singur, un fecior îmi adusă supa. Acesta este un om din felul acelora de care [se] zice : „Îi prinde mîna la toate". Unul din oamenii aceia ce vorbesc singuri cînd nu se află un al doile.

— Măi ! aș fi dat simbria mea pe un an s-o fi ucis eu !... să fi văzut atunci, duminica la horă, cum s-ar fi uitat fetele la mine ! pînă și fata popii cu ochii verzi ca brîul diaconiței... și niște buze !... parc-a mîncat vișene ! dar fudulă, cum nu ți-a mai dat ochii... mai lesne te apropii de moș popa cînd adună colaci duminica !... zău, mai bine de dv : boierii... cuconița Mărioara, fată de boier, și...

— Și ce ?

— Ce, nu știi ?

— Ce să știu ?

— Ce am zis !

— Ai zis Mărioara, fată de boier, și...

— Și... dar să nu mă spui.

— Nu te teme.

— Se lasă de o sărută domnul Lisandru.

— Cum poți s-o zici asta ?

— Nu-i vina mea... nu face foc, că fum nu iesă.

— Ai dovadă ?

— Colo ! colo ! zisă el bătîndu-și pieptul.

Atunci scoasă un bilet și mi-l dete. Îl deschid repede și cetesc :

„Amorul tău e minciună ! trebuie să-mi dovedești ca să mă încredințezi... te aștept la miezul nopții, în grădină, lîngă leul de marmură..."

Această lovitură fu crudă ! Dar mă mîngîiam că tot nu va fi adevărat.

Toți sîntem astfel : moartea vine să ne închiză ochii ; noi simțim și tremurăm ; cu toate aceste, o rază de speranță zîmbește încă între noi și mormîntul nostru. Cea din urmă rază de speranță zboară cu cea din urmă suflare a vieții !

Feciorul luă cu el scrisoarea și blestemile mele.

Zoe veni.

- Ești gînditor ? îmi zisă ea.

Mi-am schimbat hotărîrea.

- Cum ?

Nu mai plec.

Bravo, zisă copila cu bucurie.

Am gîndit așa : „Zoe vra să rămîi aice. Aceasta îi face plăcere... de ce să n-o ascult."

- Adevărat ?

Foarte adevărat, îngerul meu !

4 iunie

E noapte, încă cinci minute... Mărioara are a veni în grădină... să mă scol, să ascult !... toată lumea doarme... e miezul nopții, și nopțile de vară sînt mici !... nu se aude nimic decît privighitoarea care din cînd în cînd obosită cloboade cîte un trist țipet, descordat ca dorul inimei mele... minute fatale ! voi o să hotărîți soarta mea !... Orologiul de la poarta curței bate miezul nopții... tot corpu-mi tremură... picioarele mele slabe abia mă țin... iată-mă lîngă statua leului... să mă ascund după acești arbuști de liliac, ca să văd de la întuneric adevărul ce o să-mi zdrobească inima !... nici o frunză nu se mișcă... bolta cerului e încărcată de nouri... auz o șoptă !... o umbră înaintează prin întuneric... Alexandru se pune pe piedestalul statuei și începe a șuiera ușor un cîntec monoton și discordat... trec zece—cincisprezece minute... Mărioara nu mai vine... poate sînt înșălat... Cîte bănuiri nu-mi trece pin cap... dar auz fîșîitura unei rochii !... o femeie trece pe lîngă mine și merge spre Alexandru... o șoptă să ascult !...

— Mi-ai zis să viu aice, dacă te iubesc. Iată-mă ! Ah, Alexandre ! mustrările ce-mi faci nu le merit !...

Ce auz !... aceste vorbe !... Nu e Mărioara !...

5 iunie

— Ai dat biletul Mărioarei ? întrebai pe feciorul cel limbut.

— Nu l-am dat c.c. [1] Mărioarei, domnul Lisandru mi-e drag, să-l bag de cap în sin ! lasă că-mi zice : „hei, mă !“ şi se uită la mine printr-un petec de sticlă ; dar nu scoate să-ţi dea o para !...

— Ce-ai făcut dar, biletul !...

— L-am dat cucoanei duducăi, ca să se bată dracii în capete.

Atunci înţelesei că femeia din grădină era duduca.

— Mai am un bilet — zisă feciorul — acesta e de la c.c. Mărioara ; am să-l dau domnului Lisandru.

— Să videm.

Luai biletul.

„Alexandre !

Pentru ce te plingi de mine ? cum a putut să-ţi treacă prin minte că o să-mi placă Manoil ? ! am mai bun gust, trebui să ştii... Manoil ! un om care nu ştie a face decît versuri şi care nu are alta decît poezia ! care nu este de potriva mea, nici după raportul nobilimei, nici după raportul bogăţiei. Eşti copil !... Şi-apoi el o să plece... cc dovadă poate fi mai bună împrotiva bănuielilor tale ?“

— Lasă-mi biletul acesta.

— Ia-l, îmi zisă feciorul.

„Ah, Mărioară !... socoteam că eşti o cochetă ; dar eşti o infamă.“

7 iunie

— Mi-ai fost dat parola să pleci, îmi zisă Mărioara.

— Mărioară — îi zisei — cu mîna asta nu pot scrie ! Voi să însemnez rufele ce am dat la spălătură... scrie, drăguşoara mea !

Ea luă pana şi hîrtia şi scrisă cele ce îi dictai. După ce-i mulţămii, luai talismanul acesta şi-l ascunsei în sîn, ca să cercetez în urmă dacă scrisoarea seamănă cu a biletului.

— Aşadar, o să pleci ?... mă mai întrebă Mărioara.

---

[1] Cuconiţei.

— Voi pleca, drăguliță... dar pentru ce vrei să mă goncști așa curînd ?... Ei, Mărioară, Mărioară, știu eu de ce voiești tu să plec !...

Ea roși și zisă :

— Nu aveai trebuință să mi-o spui, ți-am spus-o eu.

— Nu ascunde simțimente adevărate sub vorbe măgulitoare și fățarnice...

— Ce vrei să zici ? Nu te înțăleg, Manoile ! ce vra să zică schimbarea asta repede ? !

- - Schimbarea asta repede ! ai cuvînt, e repede... dar ce face timpul ? o oară, o minută pot face mai mult decît un secol... dacă vreodată lumea s-ar zdrobi, un minut, o secundă ar fi destul pentru aceasta : eu sînt o mică atomă. Pentru ce te miri că m-am schimbat atîta de curînd ? „Nu mă înțălegi“, mi-ai zis. Ascultă, Mărioară ! îți voi vorbi cu demnitate și cu respect, și nu pentru că meriți, dar pentru că nu mi se cuvine mie a vorbi niciodată... a vorbi cu nișle astfel... Tu, Mărioară, iubești pe altul ; nu te mustru pentru aceasta, nici nu voi să-ți vorbesc ca un preceptor... dar te mustru pentru că m-ai amăgit ! dacă nu mă iubeai, dacă altul era în inima ta, pentru ce nu m-ai răspins ? Atunci stima mea ar fi crescut pentru tine... acuma simț numai un dispreț adînc !.. nu ți-am făcut niciodată nici un rău, pentru ce să voiești nenorocirea mea ? pentru ce să mă înșeli ? nu eram fericit poate înainte de a te iubi, dar credeam în fericire, credeam în sinceritatea oamenilor și în sfințenia unui cuvînt dat... astăzi mi-ai răpit credința aceasta ! Ieri, inima-mi era încă tînără, astăzi, un bătrîn de o sută de ani nu ar voi să-și schimbe inima cu mine ! cînd te-am văzut pentru întîia oară, credeam că întîlnesc un înger, încungiurat de acreala tuturor calităților lui ; fruntea ta strălucea de inocență și-mi zicea : minciuna este străină pe buzele aceste ! sărutarea doarme încă pe fruntea astă candidă ! ficce vorbă a ta răsuna la urechile mele ca o muzică dumnezeiască ; și abia una murea pe buzele tale, și alta mîngîia urechea mea !... astăzi acea ființă dulce și curată s-a stins ca un vis poetic ! astăzi, inima mea s-a închis la orice iubire ; amorul tău pare că n-a existat niciodată !... dar ce rău ți-am făcut, pentru ca să merit astfel de trădare ?

Vorbind așa, mă înecasăm în lacrămi.

„Nu ; nu se poate !... am auzit și-am văzut rău... nu, căci ar fi prea trist, prea crud pentru omenire !“

Plîngeam ca un copil și căzui pe pat, unde-mi ascunsei lacrămile și suspinele mele.

— Ești nebun ! îmi zise ea. Nebun ! ce lucru aduce bănuială în inima ta, Manoile ?

— Un bilet ce ți-a scris Alexandru, și altul ce i-ai scris tu lui...

— Din aceasta și mai puțin înțăleg !... dar sînt eu răspunzetoare de cele ce scriu alții ? ești sigur că biletul ce zici că am scris eu este adevărat ?... Apoi cine te încredințează că acel ce-a scris biletile astea n-a voit să facă intrigi ?... Manoile ! tu ai inimă bună și nobilă, dar ești copil și lesne crezător !... osîndești, făr-a te gîndi îndestul. Nu, tu nu cunoști inima mea, nu știi ce amor are ea pentru tine ! nu cunoști încă ce sînt oamenii ; biletile acestea nu pot fi scrise de mine, nici de Alexandru... gîndește-te bine... adu-ți aminte ! Smărăndița te iubește : ea poate vra să puie răceală între noi... gelozia este demnă de orice întreprindere...

— Smărăndița ! ah, nu... viața-mi pun pentru dînsa !

— Cugetă bine ! cine ți-a dat biletele aceste ?

— Un fecior.

— Un fecior ? vezi ? de unde știi că acela nu era poroncit... dar eu nu voiesc, acuzînd pe alții, să mă dezvinovățesc eu... cercetează singur... pîn-atunci, lasă-mă să-ți spun cît te iubesc ! ah, Manoile, amar ai întristat inima mea cu vorbele tale ! ești foarte nedrept, Manoilul meu, vrei să auzi un cuvînt încă de amor ?... din ziua în care te-am văzut, o, îngerul meu, o viață nouă a început pentru mine ! zilele trec pline de dulceață și de fericire ! aș voi ca viața mea să nu mai aibă sfîrșit, sau să se stingă într-unul din minutele acele cînd îmi zici : te iubesc !... dar tu ești crud... simți plăcere să vezi curgînd lacrămile mele ! ești fericit cînd îmi zdrobești inima !... dar pentru aceasta nu te pot urî, sufletul meu !

Vorbind astfel, fruntea ei se plecă pe fruntea mea... buzele noastre se întîlniră, lacrămile noastre se amestecară. Uitai tot.

8 iunie

Fericire ! fericire ! dulce sorgente, către care sufletul meu zboară însetat ! în deșert voi să sorb din undele tale : tu te usuci îndată ce atingi de buza mea !

Haragul de vie cade și în căderea lui atrage vița după sine.

Astfel și femeia, în căderea ei, atrage omul care-și legasă ursita de ursita ei.

Mărioara m-a tîrît în căderea sa.

„Sigur ești că-i vinovată ?" mă vei întreba.

Ascultă :

Îndată ce ieși de la mine, deschisei biletul ei către Alexandru ; îl alăturăi cu scrisoarea Mărioarei ce-mi lasase însemnînd rufele.

Scrisoarea este tot aceea, nici o deosebire !

Vezi dar că toate s-au isprăvit.

9 iunie

Inebliu fugur pe dealuri și pe văi.

(e te faci ? mă întrebă Zoe astăzi. Toată lumea te dorește, mătușica e tare îngrijită !... nu e bine ce faci ! ești trist, tăcut, suferi și nu vrei să spui nimănui ce ai !... socotești că nimeni nu merită încrederea ?

11 iunie

Nu mai sînt stăpîn nici pe necazul meu, nici pe lacrămile mele... dar lumea aceasta este un infern... o, Dumnezeul meu, nu mă lăsa !...

Îți aduci aminte ? făgăduisăm unei fete să-i dau patru sute lei pentru ca să scoată pe tatăl său de la închisoare... ei, bine, poți să mă mustri și să mă blestemi... sînt un nebun, un ucigător... abia ieri mi-am adus aminte de dînsa !...

Ieri dar, alergai să-i duc banii, temîndu-mă să nu fie prea tîrziu.

Mă apropii de casa ei. Pe prispă afară, văz un bătrîn cu părul alb și cu ochii în lacrămi. Cîteva femei din sat stau tăcute împrejurul său. Ele îmi făcură loc.

— Unde este Tudora ? întrebai.

— Tudora ?... îmi răspunsă una din femei cu lacrimile în ochi.

Adunarea lor, starea bătrînului, ce mi se păru a fi tata Tudorei, îmi deteră o tristă părere de rău.

— Iată tată-său, îmi răspunsă femeia pe care o întrebasăm.

— Moșule, unde este fiica ta ?

— Ce vrei cu ea ? zisă acesta rădicînd capul.

— Îi aduc niște bani cu care să răscumpere datoria tată-său.

— E prea tîrziu, răspunsă moșul.

— Cum ?... unde e fata ?

El îmi arătă cu mîna casa.

— A murit ? întrebai cu nerăbdare.

— De murea, ar fi fost mai bine de ea, dar Dumnezeu a păstrat-o, pentru ca să mă amărască și mai mult !...

— Ce vra să zică aste ? spuneți-mi, pentru D-zeu !

Moșul își șterse ochii cu mînica cămeșii și-mi zisă :

— Cînd eram închis la subcîrmuire pentru datorie, biata fată alerga din casă în casă să facă banii ; dar fără nici un folos, căci oamenii din satul nostru sînt sărmani. Proprietarul auzi de una ca asta, și o chemă la curte. „Ține patru sute lei să scapi pe tată-tău !“ Atunci copila plînse de bucurie. „Dar avem să facem o tocmală“, mai zisă propietarul. „Orice vrei“, răspunsă copila.

La chipul de învoială ce-i spusă acesta, fata aruncă banii și ieși plîngînd. Subcîrmuitorul zisăse Tudorei că de n-a aduce banii în două zile, are să mă bată și să mă trimată în hieară la cîrmuire. Peste două zile mă scoasă din închisoare să mă bată. Atunci Tudora vini țipînd și se aruncă în brațele mele. „Nu-l bateți — strigă ea — căci în două ceasuri aduc banii !“

Copila fugi ca fulgerul înainte de a apuca să-i vorbesc ceva. Subcîrmuitorul, peste două ceasuri priimind banii, dete poruncă să mă sloboadă. Eu atunci pornii cu copila la sat. Cînd intrai în casă, Tudora era cu ochii roșii de plîns. „Unde ai găsit banii ?“ o întrebai. Ea nu știa ce să-mi răspundă. Treaba asta nu-mi plăcu : niște gînduri rele îmi trecură prin cap. O muiere îmi spusă mai pe urmă adevărul. Copila, cu o zi mai nainte de a mă

scoate să mă bată, era plină de bucurie ; căci, zicea ea, așteaptă un boier de omenie să-i aducă patru sute de lei. Dar, după ce scăpătă soarele și nu se arătă nimeni, biata copilă își smulsă părul și plînse amar. Atunci veni la dînsa o babă uricioasă și-i zisă :

„Mîni or să bată pe tată-tău ; el, slab și bătrîn... poate să moară în bătaie... stă în mîna ta să-l mîntui... haide la boieru să-ți dea patru sute de lei... tocmala o știi...“ Tudora nu știa ce să mai facă... cinstea îi era dragă... dar cum să mă lasă să mă bată ?... afurisita de babă nu o slăbi pînă ce-i pierdu sufletul !...

La aceste vorbe unchiașul scoasă un gemăt de durere ; apoi urmă :

— Cînd aflai aceste pierdui mințele și luai toporul s-o ucig. Dar cînd o văzui în ochi îmi căzu fierul din mînă, că-mi era dragă ca soarele. „De unde ai luat banii ?“ strigai încă o dată. Ea pusă ochii în jos și tăcu ca pămîntul. „De unde ai luat banii, ticăloaso ?“ o mai întrebai. Atunci căzu la picioarele mele plîngînd. „Tudoră ! Tudoră ! numai pentru tine rămăsesem încă în lume, părul meu alb îmi sta cu drag pînă astăzi, căci nu era ungiinat... la horă, la nuntă, nici o fată nu era mai frumoasă ! oamenii ziceau văzîndu-te : «Ferice de tatăl tău !» iar eu, auzind așa, plîngeam de bucurie ! tu creșteai ca un brad verde dinaintea casii mele și călătorii se opreau ca să privească... cînd aveam vrun năcaz, mă întorceam acasă și vederea ta mă făcea să uit durerile mele, căci erai curată ca îngerii și-mi erai dragă ca lumina ! astăzi copiii m-or arăta cu degetul și vor zice : «Iată un tată ce și-a vîndut sufletul fiicei sale !», trecătorii vor ocoli casa mea de acum înainte, cînd voi avea un păs, vederea ta nu mă va mîngîia... o, copilul meu, fii blăstămată !“ Astfel îi vorbii ; dar ochii mi se împlură de lacrămi... m-am căit... vroii s-o rădic... o, Dumnezeule !... nu zicea nimic... nu vedea nimic... nebunisă !... „Tudoră ! Tudoră ! iartă-mă, fata mea !“

— Cine mă cheamă ? strigă Tudora din casă.

Unele femei se depărtară cu copiii în brațe.

Tudora ieși. Fața ei era galbănă și veștedă ; ochii stinși în pulbere ; straiele sfîșiete.

— Cine mă cheamă ? strigă încă o dată, fără să se uite la mine.

— Eu... nu mă cunoști ?

Nefericita fată rădică ochii asupra mea, buzele ei se întinseră și se distinseră ; ochii ei străluciră un minut.

— Tu mă chemi ?... cine ești tu ?... nu te cunosc ! ce cați aici ?... ce mai ceri ?...

Atunci fața ei îngălbeni și mai mult.

O mișcare nervoasă îi cuprinsă tot corpul.

— Stăi ! stăi ! tu mi-ai răpit viața și liniștea... voi să te sugrum...

Vorbind astfel, se aruncă cu furie asupra mea, eu mă trăsei la o parte.

— A zburat, zise ea rîzînd cu hohot.

După aceasta se întoarse în casă, șoptind : „Tu creșteai ca un brad verde înaintea casei mele...“

— Ține — zisei bătrînului — iată patru sute lei să-i înapoiești proprietarului. Mai ține alți patru sute să-ți cumperi boi... mîine voi trimete un doctor... poate să o lecuiască.

— Cei patru sute lei ai proprietarului îi iau, ca să răscumpăr cinstea sîngelui meu ; ceilalți, nu ; căci nu am multe zile de trai... de doctor nu este trebuință.

— Cine este proprietarul ? întrebai.

— Dl. Alexandru, răspunsă o femeie.

— Te voi răzbuna, cu sîngele meu !

Un deșert amar este în inima mea !... aș voi să mor !... nimic nu mă ține pe pămînt !... ce gîndești tu despre suflet ? Omul e prea neferice aice jos, ca să sfîrșească aice ; prea sus prin facultățile sale ca să aibă aceeași ursită ca o reptilă !... am cîteodată minute cînd sufletul meu se îmbată de o dezmierdare cerească... Ah, cum aș voi atunce, legănat de visul de raze al inimei, să nu mă mai cobor în coperemîntul țărînos în care sînt legat !... dar... eu rămîi încă în lume... visele dulci zboară, și realitatea mă privește rînjind !...

Lăsați-mă cel puțin a crede că este o altă viață, a căriia seninătate nici un dar nu o turbură, unde minciuna

este necunoscută, unde amorul este nesfîrșit !... între noi să rămîie, cine poate dovedi că sufletul este nemuritor ?...

O, cărțile... iată începutul durerilor mele... cum aș fi voit să fiu un muncitor de aceia ce-și trec viața în simplicitate și nu se mai comunică cu cugetările altora !...

13 iunie

Știi tu ce vra să zică viața de familie ?! ah, dragul meu, fără Smărăndița, fără Zoe, aș fi mort !... ele sînt adese pe lîngă mine, întrecînd toate dorințele mele, întristîndu-se de întristarea mea, bucurîndu-se de cîte ori un zîmbet rătăcit îmi întinerește fața !... tu știi, abia sînt de douăzeci și unul de ani, cine mă vede îmi dă treizeci.

15 iunie

Aice se întîmplă, în umbră, lucruri cu totul ciudate. Ieri eram singur în grădină. Smărăndița veni acolo ținînd în mînă un bilet deschis.

— Ce însemnează gluma asta ? îmi zisă ea. Cum îmi faci declarații, fără să-mi ceri voie ? Ai uitat tocmala noastră ?

— Ce declarații ?

— Poate vrei să tăgăduiești ? ce este asta ? Îmi dete biletul și ceti :

„Doamna mea !

Toate au un termin în viață, este timp de cînd sufăr în tăcere !... te iubesc mai mult decît viața !... Oh ! dar pana omenească nu este în stare să descrie simțimentele noastre... ea le profană și învăluie flacăra dumnezeiască a simțimîntului ! nu sînt vorbe, nu sînt idei, nu este nimic în lume și în cer care să exprime amorul meu !... în starea dureroasă în care sînt, două căi au rămas pentru inima mea — să-ți declar patima asta, sau să mor !... dacă ești rece la toate aceste, cel puțin fii generoasă... lasă-mă să cred, să sper c-a rămas pentru mine o zi dulce în viață !...

Știi bine: sînt copil... nu-mi zdrobi inima și viața cu disprețul!

Manoil“

— Era timp să rîd și eu o dată! răspunsăi rîzînd după citirea acestui bilet. Un om sau o femeie care se respectă nu scrie bilete.

— Cred, Manoile, și-mi pare bine, dar voi să discopăr cine se apucă de astfel de intrigi fără rost.

— Așteaptă, îi zisei și, scoțînd biletul Mărioarei, văzui că scriptura, pe ici, pe cole, semăna. Am aflat — îi mai zisei — cine face intrigile astea.

— Cine?

— Oh! nu-ți voi spune niciodată.

— Dacă nu este secretul d-tale, nu te silesc să-mi spui.

— Nu este secretul meu, și nici n-am dat parola să tac.

— Apoi, dar, ce te oprește?

— Vei să știi? ei bine! scrisoarea asta este plăsmuită de Mărioara. Iată însemnarea asta de rufe, uită-te și la bilet!...

— Ai cuvînt, îmi zise ea. Apoi căzu în gînduri. Nu spune nimărui! îmi repetă ea.

„Care este țelul Mărioarei, să facă astfel de intrigi? vra să mă gonească de aici?“

16 iunie

Zilele trec și, dintr-una într-alta, întristarea cîștigă loc în inima mea!

Sînt atît de distract, încît am uitat să-ți vorbesc de cele ce mi s-au întîmplat în aste două-trei zile.

Smărăndița (negreșit pentru ca să-mi facă plăcere) pusă la calc să mergem la o mănăstire de maici în munți.

Eram singur.

— Vii la mănăstire? mă întrebă Zoe intrînd. Îmi aruncăi ochii asupră-i. Noroasa ei cosiță era împletită cu bobocei de roze. O rochie de amazonă verde și un guler alb de batistă era toată podoaba ei. În mînă ținea o pălărie de paie, în cealaltă un bici.

— Vrei să mă însoțești calare ? altfel mătușica nu mă lasă să încalec.

— N-am gust să văd mănăstirea, domnișoară.

— Eu viu să te rog... dacă nu-ți face plăcere, nu veni, voi rămînea și eu acasă.

— Văd că refuzul meu te costă, nu voi să mă crezi de rău... viu, domnișoară !

— Vii ?

— Ce n-ar face cineva pentru un înger atît de dulce !...

N-apucă a auzi cuvintele mele și Zoe ieși, sărind de bucurie și spuindu-mi că la scară este un cal înșelat pentru mine.

— Aibi grijă de Zoe, îmi zisă Smărăndița cînd porniram. Să nu facă nebunii, și să o răpească calul.

Zoe abia se văzu în cîmp și pusă calul în galop, trebuia să mă țin de dînsa după ordinul ce-mi dasă Smărăndița.

În tot cursul călătoriei, Mărioara întorcea capul către mine.

— Ce are Mărioara de se tot uită la d-ta, îmi zisă frumoasa mea amazonă.

Domnișoară, mai oprește-ți calul, căci nu mă pot ține de d-ta mai mult... ș-apoi al meu e cam tare în gură și mi-a cam obosit brațul.

Dar d-ta de ce nu vorbești Mărioarei ? poate ai vreo bănuială pe dînsa ?... de cînd am înțeles aceasta, nu mi mai e dragă.

După o oară de călătorie, ajunserăm la porțile schitului. Starița ne ieși înainte. Intrarăm într-o sală foarte curată, dar foarte simplu mobilată. Sărutarăm mîna stariței, apoi gezurăm.

După cîteva vorbe neînsemnătoare, Smărăndița începu cu starița o convorbire religioasă, din care nu înțelesei nimic.

Zoe venisă lîngă mine. Ea era fragedă și rumenă ca un frag. Voia să-mi vorbească de cai — și vorbele se înecau în buzele sale, atîta mulțămire avea să-mi vorbească !

Ia uită-te — îmi șopti — Mărioara ce rău se uită la mine !

— Nu băga de samă !

— Dar nu i-am făcut nimică.

— Ce spuneți voi acolo la ureche ? ne zice dl. N. Colescu.

Zoe roși ca sîngele.

Două surori tinere au adus dulceață și cafea. Una din ele, care părea a fi mai mare, avea numai șesesprezece ani, frumoasă ca o zînă. Ceielaltă, de o frumuseță mai mediocră, dar cu ochii mult mai frumoși, negri, în care se înneca cel ce se uita la ea.

Maica starița ne spusă că aceste două surori mîne au să se călugărească, și ne invită să asistăm la ceremonie. La aceste vorbe fetele, care sta în picioare așteptînd să ia felegenele de cafe de pe la noi, schimbară fețele ; cea mai mică ieși, iar cea mai mare plecă capul în gios și scăpă cîteva lacrime pe tabla. Eu, care o priveam, mîntuindu-mi cafeua, mă sculai să pui felegeanul pe tabla și ea atunce rădică la mine doi ochi frumoși albastri care se scălda în lacrămi ca două viorele în roua dimineții.

După ce adună toate felegenele, tînăra soră ieși.

Poți să-ți închipuiești de cîtă întristare s-a împlut sufletul meu !

„Sărmană copilă ! tu nu ai fost născută să te vestejești la umbra acestei închisori ! cînd te-ai născut pe lume, maică-ta te legăna pe brațele sale și visa pentru tine cununa maritagiului ! această cunună se schimbă într-un văl etern ! Mai tîrziu, cîte vise frumoase nu îmbăta închipuirea ta cea tînără ! tu visai o viață dulce și plină de iubire în sînul unii familii !... un soț june și frumos ca visele tale, palate, diamanturi !... ah ! iată-te astăzi aruncată în mijlocul unor inimi ce nu mai bat pentru lumea aceasta ! soțul tău este crucea altarului, vestmintele-ți aurite, rasa ta ; diamantele, lacrămile tale ; palatul tău, biserica !...“

Un sunet trist de clopote mă trezi din aceste meditații.

— Îmi pare rău — zise starița — că ați venit într-o zi tristă. Clopotul vestește despărțirea dintre noi a unei surori. Vă rog, dați-mi voie să-mi împlinesc astă tristă datorie, de a fi față la înmormîntare.

Damele arătară dorința de a merge împreună cu starița în ogradă spre a merge la biserică. Domnul N. Colescu și Andrei le urmară.

Eu rămăsăi în galeria chiliilor, ce dă asupra ogrăzii. Mă pusăi pe o laviță care era acolo.

O călugăriță de o vîrstă cam înaintată, dar de o figură foarte dulce, trecu pe lîngă mine.

— Cine este sora aceasta ? o întrebăi.

— O, domnule ! domnișorule, istoria surorii acestia este vrednică de știut... zău așa !

— Te rog, spuni-mi-o, măicuță !

— Sînt două luni — răspunsă călugărița — răposata se afla în casa părintească. Era tînără și frumoasă. Părinții ei erau bogați și le era dragă, căci numai atîta fată avea. Fetile vecinilor o pizmuiau, căci nu era nici una ca dînsa de frumoasă. Deodată, fața ei începu a se schimba și a se vesteji ca o floare bătută de brumă, ochii i se împlea în tot minutul de lacrămi... nu mai ieșea din casă... în desert bieții părinți căuta chipuri s-o dezmierde : nimic n-o mîngiia. Tată-său, nemaiștiind ce să-i facă, îi zisă într-o zi că este hotărît s-o mărite, și îi lasă voie să și aleagă singură soțul. Copila zîmbi cu amărăciune și răspunsă : „Dacă mă iubiți, duceți-mă la mănăstire". Părinții ei, întîi, nu voiră, dar văzînd că fata de ce mergea, melancolia-i creștea, nu mai avură ce face și o aduseră la mănăstire. După ce a venit aici, își trecea zilele în lacrămi și în rugăciuni, ca cînd o mare mustrare de cuget o gonea. Cînd ieșea din chilie, mergea numai la biserică, și nu voia nicăiri să se uite la verdeața dealurilor și a brazilor ce împrejmuia mănăstirea. Cu o zi înaintea morții, chemă toate maicele să le vorbească. „Zilele mele s-au numerat, zise ea. Astăzi mîine voi lăsa lumea astă deșartă. Pentru aceea vă chem înaintea plecării mele, ca să vă dezvălesc durerile mele. Eram fată tînără și fericită la părinți, dar, într-o zi, patima intră în inima mea... O, bune maice ! voi fați mă duc, în minutul cînd plec dintre voi, voi să ziceți un cuvînt care nemodulat n-a profanat urechea voastră... am mult ! ... Acela ce îmi era drag nu a fost demn de ființa mea... Eu credeam că mă iubește... cine la vîrsta mea nu s-ar fi înșelat ? . Nu mă întrebați de numele lui... în rugăciunile voastre rugați pentru sufletul lui, căci e un suflet pierdut... abătut de la legile lui D-zeu... un suflet negru, care negreșit a și căzut în negre prăpăstii !... Aș voi să afle cu, la a mea plecare din lume, l-am iertat !..."

Vorbind astfel se îneca de plîns.

A doua zi maica starița merse să o vadă. Ea era culcată pe un pat. În locul vestmintelor călugărești, ea purta o rochie albă de mireasă ! O cunună de roze pe frunte. Cine o videa astfel socotea că doarme. Era moartă.

Astfel vorbea călugărița și încetă. Iar eu rămăsei cufundat în gînduri amare.

— Și cine să fi fost înșălătorul ei ?

— Asta nime nu știe. Din toate călugărițele și surorile din mănăstire, ea trăia mai bine cu una din surorile care slujesc la maica starița... aceea poate să știe...

— Dar surorile aste, care slujesc la starița, cine sînt ?

— Sînt fete de boieri. Mîni se călugăresc. Ele nu voiesc. Maica starița au trimes de știre fratelui lor, care trebuie să vie, că nu șcde departe.

— Ș-apoi cum să le călugărească cu sila ?

— Ei, domnule, dacă este stăruința părinților, și dacă părinții sint boieri... pentru noi, cele sărace altă socoteală : ne călugărim cînd voim, și dacă voim...

Călugărița mă lăsă, și eu rămăsei zdrobit de amărăciune. Poate-se, în secolul în care trăim, să se tolereze astfel de tiranii ? Auzi colo, călugărie cu de-a sila ! și pentru ce ? pentru ca un părinte să facă mai fericiți pe unii din fii ; pentru ca un frate să mănînce moștenirea părintească ! O, Dumnezeul meu, răi sînt oamenii pe lume !

Dăduserăm făgăduința să rămînem pînă a doua zi, ceremonia înmormîntării se isprăvi și societatea noastră iarăși se întruni in salonul stăriței.

Lumînările se aprinseră, căci era seară, și lumina lor se lupta cu lumina lunei care răzbătea pe ferestrele salonului.

Eu ieșii, cu hotărîre să mă preîmblu în împregiurimile mănăstirei. Cînd mă coborîi în ogradă, văzui o trăsură cu patru cai ce sosise. Din ea coborî dl. Alexandru C... Mă făcui că nu-l cunosc și ieșii pe poarta mănăstirei. Mă îndreptai către un iaz, care se videa lucind pe vale, puțin mai în sus. Ajungînd acolo, mă așezai pe mal, pentru ca să mă arunc iarăși în meditațiile mele.

Cerul e senin, ca sufletul cel nevinovat... stelele nenumărate, ca năsipul mării, scînteiază care de care mai

mult, și ochiul care le privește se înecă în ele... luna, ca un glob de aur, înviorează noaptea, care este simbolul întristării... împregiurul meu e numai o armonie răpitoare !... grierii ce șușuie... prepelițele ce se întrec cu cîrsteii... murmura rîului care pe deasupra iezeturei cade într-o mică cascadă pe un jgheab... Pe luciul apei alte stele și altă lună se întrec în strălucire, și ochiul încîntat pune sufletul în mirare... „Dumnezeul meu ! în extazul în care mă găsesc, tu oare m-ai aruncat ?... Cugetările mele tu oare mi le răpești în minutul acesta ?... ce fericire !... lasă-mă, doamne, pentru toată viața în starea aceasta, ori fă ca să mor fără întîrziere !...“

Dar ce aud ?... tăcerea se întrerumpe împregiurul meu... un tropot !... o ființă înaintează răpede fugînd... Dumnezeul meu !.... ce vra să facă ?...

— Oprește-te ! strigăi, rădicîndu-mă în picioare.

Ah !... și văzui căzînd la pămînt ființa ce mi se părea că e o vedenie.

Mă apropii... ce să văd... o femeie... mă uit, ea leșinase... o radie... sora cu ochii albastri care-mi dăduse cafea la staniția !... îmbrăcată într-un capot negru... neîncinsă... desculță... cu capul gol și cu pletile zbîrlite în neorînduială pe umere... Dumnezeul meu, ce să fac ?...

O țineam încă răzămată pe genunchiul meu, și uimit de această întîmplare, nu știam ce hotărîre să apuc... în sfîrșit simțesc că pieptul i se bate... începe a mișca... se mută la mine... sare deodată în picioare... se smucește de la mine... iar o apuc...

— Ce ai, pentru Dumnezeu ! îi zisei.

Voi a muri, lasă-mă să mor !

— Ce fel ?

Acolo, acolo ! îmi zise ea, arătîndu-mi heleșteul și îndreptîndu-se spre el.

Nu te-oi lăsa niciodată, nu ! dar vino-ți în fire, pentru D-zeu ! să te omori ? e păcat. Ești tînără... trebuie să te bucuri de viață... ești frumoasă... poți să fii fericită...

— Fericită ! Oh, Dumnezeule ! Lasă-mă să mă-nec !

După împotrivirile ce-i făcui, în sfîrșit o făcui să-mi spuie istoria ei.

Ea, împreună cu soră-sa, rămîind fără de părinți, fură date de fratele lor cel mai mare spre creștere pe lîngă o mătușă a lor, călugăriță. Crescătoarea lor, în devotismul ei, credea că ar face mare serviciu lui D-zeu ademenindu-și nepoatele la viața monahală. Fetele, deși întrevidea în lume o altă fericire, dar nu avea ce face, căci în timiditatea lor nu se puteau opune mătușei ; apoi că fratele lor le spunea hotărîtor că el nu va ave cu ce să le înzestreze spre a le mărita și, chiar de ar avea, ar fi prea tîrziu, căci vîrsta le s-a înaintit și ele n-au apucat a ști nici franțuzește, nici a juca contradanțul. Călugărița muri, și le încredință starițci. Fratele hotărî să le călugărească numaidecît, spre a putea să le mănînce partea lor de moștenire.

Închipuiești-ți, frate, ce efect mi-a făcut cînd aflai că aceste surori nenorocite sînt surori ale lui Alexandru C... !

Nu e destul atîta. Stariţa, simțind că copilele nu vor să se călugărească, a dat de știre fratelui lor. Acesta, viind, au chemat într-o chilie pe Frosa, sora cea mai mare, și închizînd ușa a întrebat-o de ce nu voiește a se călugări. Ea răspunse că vroiește a trăi în lume. Atunci poronci slugei lui și o luă de cap, ș-apoi însuși ticălosul de frate o bătu cu biciul pînă ce biata copilă pronunță cuvîntul : „Voi“.

— Iată pentru ce voi să mor, îmi zisă ea.

— Trebuie să te supui soartei, soro !

— Să mă supui soartei... dar dacă am o inimă... dacă iubesc pe cineva... cu care voi să trăiesc unită toată viața mea ?

— Dar el, dacă te iubește, pentru ce te lasă în așa stare ?

— Nu este aice, domnule ! Tată-său l-a trimis pentru niște trebi ale sale peste hotar, închipuiești-ți, el care mă iubește atîta de mult, cînd se va întoarce, ce o să simtă văzîndu-mă călugăriță.

— Pot să știu numele lui ?

— Văd că ești un tînăr cu inima nobilă. Mă încred ; îți spun : el este Nae P...

— Mi-a fost consçoler.

— Poate și prietin ! oh, te rog, domnule, mîntui-mă ! Fă ceva pentru mine, căci el îți va fi îndatorit pentru toată viața... ce bun tînăr !... nu-i așa ? el mă iubește ca sufletul... are o inimă... știu că are să se scîrbească cînd o auzi de moartea surori-sa.

— A avut o soră, care a murit ?

— Da... chiar astăzi am îngropat-o. Ați văzut și d-voastră.

— Tînăra care a-ngropat-o astăzi ?

— Așa, domnule ! ea a murit jărtfă fratelui meu.

— Așadar, fratele d-tale este un monstru, pentru Dumnezeu !

— Ce ! d-ta știi ?

— Știu toată istoria, dar nu știam că fratele d-tale era care... dar sora d-tale ce va face ?

— Ea va face ceea ce voi face eu, ea nu este hotărîtoare.

— Ascultă, domnișoară. Deși sînt tînăr, încrede-te în sfatul meu. Cu fratele d-tale nu e nimică de făcut ; el este fără inimă și foarte hotărîtor. Nime nu poate să-ți dea nici un ajutor. Cu toată inima aș vrea să-ți dau orice ajutor, dar îmi e cu neputință. Să-ți pierzi viața e păcat și cu aceasta ți-ai ucide amantul care știu că are o inimă simțitoare. Să te impotrivești este în deșert, căci vei fi expusă la torturile fratelui. Călugărește-te, și aceasta nu te poate opri a trăi cu omul care iubești.

— Să înșel pe D-zeu ? o ! asta n-oi face.

— D-zeul, carele este drept, nu va privi ca nelegiuire amorul d-tale. Rasa care-ți vor pune e cu sila. D-zeu îți va da voie să o lepezi cînd nu vei fi vrednică a o purta.

— O, Dumnezeul meu — zise biata copilă — fie după voia ta !

Mă întorsei cu sora în mănăstire.

Societatea noastră era adunată în salonul stăriței. Alexandru ședea pe un scaun lîngă stariţa. Smărăndița se preîmbla.

— Unde ai fost ? îmi zisă ea.

— Am scăpat un suflet de la pieire.

— Ce fel ? dar pe aici nu știi ce s-a întîmplat ?

— Știu, voiești să-mi spui despre surorile lui Alexandru ? Pe cea mai mare am scăpat-o de la moarte ; era să

se înece într-un heleșteu; din întîmplare, aflîndu-mă pe acolo, am oprit-o de la hotărîrea ei.

— După ce a torturat-o ticălosul de frate, ea a fugit din mănăstire, și era cu toții îngrijiți.

— Dar ce zici despre soarta copilelor acestora? Nu e chip a le mîntui?

— Nici un chip. Ar trebui să se supuie soartei.

— Pe cea mai mare am înduplecat-o.

— Bine. Cea mai mică nu rezistă. Mai tîrziu... vom videa.

Convorbirea aceasta, făcută la o parte, nu fu auzită de nime. Stariția ne anunță oara de cinat. Zoe veni și-mi luă brațul pentru ca să trecem în salonul de refectorie. Alexandru luă pe Mărioara, și dl. N. Colescu pe Smărăndița.

În timpul mesei, domnea o monotonie mare; toate sufletele pare că era ocupate de întristare. Alexandru era schimbat la față, ca un om care s-ar lupta cu mustrarea de cuget și cu hotărîrea sa totodată. Mărioara din cînd în cînd îi adresa cîte o vorbă, la care el nu răspundea decît cu vreun semn tăcut. Smărăndița era silită din cînd în cînd a răspunde cîte o vorbă scurtă la întrebările ce-i făcea stariția.

— Tot așa trist ești? mă întrebă Zoe.

— Nicidecum.

— Ai auzit ce s-a trecut p-aice?

— Știu toate, îngerul meu!

— Unde ai fost?

— M-am preîmblat pe afară din mănăstire, am fost pîn'la heleșteu.

— Mi-au vorbit niște călugărițli de heleșteul acela. Mi-au spus că în el multe suflete s-au înecat. Era teamă că sora lui Alexandru să nu se fi aruncat acolo. Era să trimită stariția s-o urmărească, cînd s-a făcut nevăzută, dar Alexandru a zis că s-o lase mai bine să se piardă, să nu-i mai audă numele.

— În adevăr că era să se piarză nenorocita, dar eu am mîntuit-o.

— Ești un înger!

Cina se sfîrși. Ficcare se retrase în camera de dormit.

Ieșii încă o dată în curtea mănăstirei. Frumusețea naturei mă îndemna să mă preimblu încă cîtva timp și să mă arunc iarăși în meditațiile mele.

Trecînd pe lîngă biserică, luăi sama că e luminată. Mă duc la ușă... o văd deschisă ! era aprinse numai candelile, care răspîndea o lumină foarte slabă. În altar se auzea un glas obosit care cetea la rugăciuni. Mă hotărăsc a intra... în dreapta și în stînga, puține călugărițe ocupa cîteva stranc și sta nemișcate ca niște fantasme... înaintea icoanei mîntuitorului două ființe îmbrăcate în haine albe sta îngenunchete și din cînd în cînd făcea semnul crucei !...

Nu știam unde mă aflu... părea că visez... o călugăriță se coboară din strană și se apropie de mine... recunoscui călugărița care-mi vorbise în galeria stăriției...

- Poftești să ședzi în strană ? îmi zice ea.

- Dar ce vra să zică slujba aceasta în timp de noapte ?

– Totdeauna cînd vreo soră este să se mărite cu dommul, trebuie să se facă privighere. În sfîrșit, surorile de care ți-am vorbit se călugăresc. Iată-le colo, înaintea icoanei mîntuitorului. În starea în care le vezi or să stea pînă mîne la liturghie, cînd au să priimească shima. Dar pînă mîne nu e nimica de văzut.

Înaintăi puțin, și văzui întorcînd capul către mine fecioarele. Cea mai mare, după ce mă văzu, lipi fruntea de piedestalul icoanei și se înecă în suspine. Cea mai mica, mai indiferentă, se întoarsă cu nepăsare.

Era despletite, cu părul lăsat pe spinare și pe umere, încălțate numai cu călțuni albi de lînă, și haina ce le acoperea era o simplă cămasă de lînă albă.

Pentru un minut credeam că mă aflu în timpurile antice și că văd două vestale osîndite de druizi a fi îngropate de vii.

Lacrămile îmi curseră fără să le pot opri ; și, ieșind, mă suii în camera me.

20 iunie

Amice ! scrisoarea precedentă fiind cam lungă, cred că te-a ostenit, cetind-o. Am hotărît dar să-ți adresez una și mai lungă, spre despăgubire.

În sfîrșit acum mă găsesc iarăși în casa domnului N. Colescu. Nu voi să-ți mai descriu ceremonia călugăriei surorilor lui Alexandru. Astfel de ceremonii se văd, dar nu se descriu. Este ceva trist, care-ți rumpe inima. Cînd se cîntă „din brațele părintești" trebuie să știi că de piatră să fie inima omului, trebuie să plîngă. Biserica era plină: tineri și bătrîni plîng la cîntarea numită ca niște copii; preoții și cîntărețele nu-și puteau face slujba lor de plînsete. Fecioara cu ochii albastri, cînd i-a pus preotul foarfica în păr pentru ca s-o tundă, a leșinat. Însuși Alexandru a leșinat! poate că niciodată pînă atuncea mustrarea de cuget n-a influențat inima sa. Eu, unul, mă făcusem, nu știu de ce, ca marmura: așteptam să se deschidă pămîntul ca să mă înghită. Cît aș fi voit în ziua aceea să plîng! dar am fost trei zile bolnav, fiindcă n-am avut lacrămi pentru trei minute.

La înturnare, domnul N. Colescu a încălecat calul meu, fiindcă, precum îți spui, eram bolnav. Eu șezui lîngă Mărioara, avînd în față pe buna Smărăndiță, care îngrijea de mine ca de un frate.

O! Smărăndița este un înger! Dumnezeul meu, cum de nu ai făcut toate femeile, după inima ei? ce fericită ar fi lumea!

Dar Mărioara!... O, nu mai este nici o îndoială... ea este o fată degradată... eu un om pierdut. Este scris să cunosc omenirea în ceea ce are mai uricios. Lumea mă află atîta de schimbat, cît se teme să nu-mi pierd mințile!... eu însumi mă tem de aceasta!...

21 iunie

Ieri sara am avut dispută despre literatura românească. Chipul cu care românii judecă astăzi pe poeți este comic. Dar ce să zic românii? mai bine cîțiva oameni făr' de inimă sau ignorenți.

Era două dame din București, cu bărbații lor. Ele veniseră să treacă vara la o moșie din vecinătate. Una din aceste dame se ocupă de literatură, de cînd un poet român i-a adresat un sonet.

— Pentru ce nu mai scrii? mă întrebă aceasta.

Eram într-unul din minutele cele rele, apoi această întrebare o auzisăm așa de des, că mă supăra.

— Pentru ce, și pentru cine să scriu? îi răspunsei. N-are cine să le cetească, iar cei ce le cetesc nu înțeleg nimic. Un poet la noi este privit ca un bufon. Și fiindcă meseria bufonilor este mai gustată decît poezia, poeții s-ar face mai bine bufoni.

— Pacat — zise duduca — că domnii de la Reglement încoace nu mai au soitari. Acum știi că ar avea mulți.

— Înțăleg, un talent să scrie pentru posteritate, nu pentru ziua de astăzi. Cine are geniu și nu va observa aceasta se va pierde. Va scrie aceea ce geniul său îl inspiră, suferințele patriei sale, durerile inimei sale... și ce va folosi? exilul îl așteaptă, drept toată răsplătirea. Știi d-ta ce va să zică un exilat?... un om afară de lege; oamenii îl urăsc, se sfiesc de el, îl privesc ca pe un făcător de rele. Îi rămîne dar, pentru ca să placă, să scrie numai ode la zilele aniversale ale celor mari, sau sonete pe albomenele cucoanelor... iată cum se pierde un geniu. Dar sînt poeți pe care nimeni nu poate să-i întreacă în această meserie, și atunci te afli, cu tot talentul, în urma lui Catina [1] și altor poeți făcători de ode sau odobași, cum le zice dramaticul nostru Alecsandri.

— Catina? răspunse d-na S... acest june are talent. Să cetești un sonet ce-a făcut pentru mine, subt titlu: *Versuri urîte la o femeie frumoasă...* nimic mai poetic, mai adevărat!... după Catina vine V..., E..., P..., coroanele poeților!... Se vede că nu i-ai cetit? Ascultă cîteva versuri din poetul meu favorit:

„Iar eu, pe sub mantelă,
Te fur, o, a mea belă!...“

Pare că auzi vorbind cavalerii din secolul de mijloc, cu insusianța lor amoroasă!...

— Știu și eu o strofă din poeții ce i-ai numit. Dă-mi voie să o cetesc.

— Cetește!...

---

[1] *Catina Ioan* (1828—1851) — poet român, participant la revoluția burghezo-democratică de la 1848.

„IELELE

Unele, goale,
Mîncau din oale
Găluști prea groase,
Prea noduroase...
Ilururum...
Brum...“

Toată adunarea rîsă.

— Ce face asta? răspunse doamna S... din contra, găsesc o originalitate rară: *c'est le sublime du laid...*[1] și chiar de se află vreun vers rău, nu face nimic, lîngă atîte altele sublime.

— Din nenorocire, lîngă atîte răle abia se află cîte unul bun. Eu credeam însă că coroana poeților nostri erau Cîrlova, Alexandrescu, Alecsandri, Sion, Negruzzi, Murășanu, Donici...

— Uf, ce nume! ce grozăvii! cum v-ați stricat gustul! acuma, înțăleg pe Cîrlova să-l mai pui între poeți, fiindcă e mort, pe Alexandrescu iarăși, fiindc-a făcut ceva și fiindcă acum a încetat de a mai scrie... dar ceilalți pe care mi-i numești, nu înțăleg cu ce obraz se mai pot acăța pe Parnas.

— Îmi pare rău, doamna mea, că mă pui în poziție să fac acuma un curs de literatură... cînd socot c-ar fi mai bine să petrecem jucînd gajurile sau calul alb.

— Gajurile și calul alb — răspunse doamna S...— sînt jocuri de mahala. Ar fi și păcat, noi, care începem a ști cîte ceva, să ne ocupăm cu astfel de petreceri ordinare. Spune-mi, de exemplu, ce găsăști d-ta în Alecsandri, de mi-l pui între poeți?

— Alecsandri, doamna mea, a făcut mai mult decît mulți din poeții nostri. El a renviat muza poporală, care de secoli zăcea uitată și care era amenințată a se pierde în gura țiganilor lăutari, care au urmat vechilor trubaduri ce au avut poporul odinioară. Baladele, doinile, horile poporale, în care este istoria patriei, suferințele poporului, poezia și caracterul natural al românului cu dispozițiile sale de eroism, generozitate, loialitate și simțibilitate;

[1] Este sublimul urîțeniei (fr.).

aceste balade, doine și hore, care Alecsandri, găsindu-le în fragmente pe ici pe colea, au știut a le întocmi și a le reproduce atît de bine, sînt un tezaur pentru literatura românească. Nu este o bucată în care să nu vezi o eleganță, o idee sau un sublim.

— Poate, domnul meu, răspunse doamna S.... însă nu știu cum... baladele, doinele și horele de care-mi vorbești prea put a crîșmă... a trivialitate... sau cum am zice, a țărănie...

— Cu atîta mai mult merit au, doamna mea. Ele au ieșit din sufletul, din inima poporului ; și negreșit că poporul nostru n-a putut să cînte școala lui V. Hugo, Lamartine, Béranger [1] și alții, după care poeții nostri să screm a cînta. Cu toate aceste el, în simplitatea lui, făr-a să consulta cu literaturi străine, făr-a ști ceti sau scrie, a cîntat așa cum n-a mai cîntat alt popor.

După aceasta scosei balade de ale lui Alecsandri, și le cetii. Toată societatea aplaudă și-mi dete dreptate.

Apoi, veni vorba la Sion.

— Sion — zisei eu reluînd cuvîntul — după cîteva bucăți care a publicat se vede că urmează școalei lui Béranger. Eu, deși nu sînt de partea imitatorilor, îi dau cuvînt : un poet să lucreze după dispoziția sa, să facă ceva bun și interesant, și poate ca imitător să aibă tot atîta merit ca și un original.

Virgil a imitat pe Omer, Dante pe Virgil, și alții pe acesta ; și cu toate aceste sînt nemuritori ! Sion, dacă cu lucrările lui nu ne uimește, dar place ; versurile lui sînt concise, limpezi, ușoare și armonioase. El este un poet care ne trebuia. Versurile lui de împregiurări vor caracteriza zilele în care trăim.

Cetii *Boieritul, Punga mea, Privighitoarea, Anul nou* și societatea sprijini opinia mea.

D-na S... mă provocă să-mi dau opinia despre Negruzzi, „căci afară de vro două bucățele de versuri amoroase, nu știu, zise ea, ce a mai făcut".

---

[1] *Béranger Pierre-Jean* (1780—1857) — autor de cîntece patriotice, adevărate pamflete politice, menite să popularizeze ideile progresiste și tradițiile de luptă pentru libertate ale poporului francez.

— Negruzzi, doamna mea, este unul din cei mai buni scriitori ai nostri. Gustul și eleganța stilului său, compunerile sale originale în proză și în versuri, traducerile sale din V. Hugo și Cantimir caracterizază pe omul care știe arta scrierii.

— Dar Murășanu ? ce vei zice de Murășanu ?... of ! ii să vorbești de poezia Ardealului și o să mă strîngi de git, zise doamna S...

— Este adevăr, doamna mea, că poezia Ardealului nu prea e recomăndabilă. Dar să ne mulțămim, căci Ardealul, dacă nu ne-a dat poeți, dar cel puțin ne-a dat bărbați ca Lazăr, P. Maior, Șincai și alții, care fiindcă trăim astăzi nu-i numesc, care vor fi nemuritori. Murășanul însă este destul să fie unul singur poet. El nu se ține de școala literaturei franceze, pentru că acolo limba aceasta nu se cultivă. El este din școala germană mai cu samă : sombru, aspru, meditativ dar cu inimă, loial și naționalist [1]. Nu am lîngă mine ceva din bucățile cîte le-a publicat în *Gazeta de Transilvania*, dar țiu minte o strofă din bucata : *O privire peste Carpați :*

„La noi e putred mărul, nu-i chip de curățire !
Și tot ce se sperează sînt simburii din el ;
Acestii cer plîntare, silință și unire.
Atunci va crește cedrul din ramul tinerel...“

— Ai dreptate, zise d-na S... Aici este o aluziune atît de naivă și de adevărată, că-ți stoarce lacrămi [...]

S-a mai vorbit după aceasta despre mai mulți poeți ; eu îmi dădui opinia fără nici o scrupulozitate. De la o vreme venii la sfadă cu doamna S... Smărăndița închise scanța, zicînd :

— Manoil are cuvînt ; numai cînd este vorba de gustul românilor, se arată cu totul descurajat. Trebui, cu toate acestе, să-și aducă aminte că nu este timp mult de cînd românii ieșiră din întunericul neștiinței și că progresul ce au făcut în literatură este prea mult, pentru un termin așa de scurt. Ceea ce ne face să sperăm că, peste cîțiva ani, literatura și gustul vor merge departe.

[1] Termenul este folosit de scriitor cu sensul de patriot.

Ne despărțim, căci noaptea era înaintată. Eu trecui în apartamentul meu.

22 iunie

Seara trecută fu una din cele mai amare ce am cunoscut.

Doamna N. Colescu îmi propuse o preîmblare pe dealuri.

Plecarăm însoțiți numai de Zoe.

Cînd ne urcarăm în vîrful dealului, aruncarăm ochii către cîmpii. Valea era coperită de umbrele serei, cerul aprindea pe rînd, pe rînd fanarele sale, aerul răcoros și profumător ne îmbătase.

— Văzîndu-te cineva, ar zice că nu mai ești din lumea aceasta, atîta semeni de rece la toate, pînă și la farmecul acestor locuri ! îmi zise Smărăndița.

— Acela nu s-ar înșăla.

— Dar pentru ce, Manoile ?

— Viața... viața mă apasă !

— Să luăm lucrurile cum sînt, răspunse Smărăndița. Să nu pierdem din vedere că acel ce ne-a dat viața nu ne era cu nimică dator. Lumea poate să fie mai rea decît credem noi ; dar asta nu este un cuvînt ca să ne pierdem curagiul și să chemăm moartea !... cîte lucruri bune ne rămîne a face !... și cîte lucruri bune ne sînt iară, ca să ne mîngîie de cele rele. Manoile, ești nedrept și insulți providința cînd te plîngi astfel despre viață !

— Providința ! ! ...

— Ascultă, Manoile ! Te îndoiești de providință, te îndoiești de toate de la un timp încoace... o știu... de aice purcede dezgustul ce cerci... Dar iată-ne departe de lume, într-acest templu măreț al naturei... dezbracă-ți sufletul de patimile omenești, privește stelele cerești care, atrase și rempinse una către alta, se înturnă fiecare în sfera ei, cu orînduială ce niciodată nu s-au turburat ! pe pămînt toate făpturile împrumută una altia sprijinul trebuitor ; animalele dau ierburilor aerul cel stricat și ierburile, curățindu-l, îl întorc înapoi ; vezi omul, vezi raporturile ce se află între puterile sale înțălegătoare și legile lumei ma-

teriale la care este supus ! Toate aceste nu ajung să-ți dovedească că este o providență ce privighează neîncetat...

— Vei să zici că tot e bine, tot e la locul său ?... crede-mă, nu-mi spui nimic nou... toți filosofii mulțemiți au zis aceasta înainte de noi... viața este un bine !...

— Dar cum ?

— Un rău !

— Prin urmare, totul este o lucrare a unei întîmplări oarbe ?

— Se poate.

— Dar dacă întîmplarea a făcut lucrurile, pentru ce de la începutul lor pînă astăzi nu a mai produs nimic nou ?

— Această obiecție este serioasă, dar nu este la întrebarea mea : eu nu am hotărît că întîmplarea a făcut lucrurile... Cu toate aceste îți voi răspunde îndată ce mă voi lumina la cele ce voi să te întreb. Cum o să împaci ideea providenței cu atîtea răle ce ne încungiură ? oriunde aruncăm ochii, întîlnim răul alăturea cu binele, viţiul alăturea cu virtutea ; alăturea cu un om care gustă toate fericirile, altul care se luptă cu toate suferințele ! pentru ce a trebuit fearăle și ierburile veninoase ? reptile, vulcanii, boalele și moartea ? precum și egalitatea inteliginților ?

— Mai întîi am să-ți spun că vorbești ca un avocat. Cu toate aceste, întrebarea îmi pare ușoară : alții au zis-o mai nainte. Ceea ce ți se pare rău îmbrățișază numai interesul particular. De unde știu dacă nu este o lege care face ca toate acele răle despre care un individ se plînge să fie folositoare interesului general ? De unde știi că starea socială nu este așăzată pe trebuințele ce oamenii au unii de alții ?

— Din toate aceste vei să dovedești că rălele erau trebuincioase în folosul armoniei ? Eu încă cred că acel ce au făcut lucrurile din nimica, și a cărui inteligință este perfectă, ar fi putut face ca, fără a fi răul, să meargă această armonie.

Vorbind astfel, un idiot videm că trece pe o potică, aproape de noi. El se opri, văzîndu-ne, să cerșască. Era surd, mut, gușat, fără un ochi... ceva înspăimîntător !

— Privește această făptură ! zisei doamnei N. Colescu. Sînt încredințat că o să-mi răspunzi : „Facerea lui este folositoare la interesul general !“ Știi ce are drept să zică acesta, după raționămîntul d-tale ? Iată ce : „Dacă lumea trăiește, dacă armonia se susține, eu sînt pricina : prin urîciunea mea voi cunoașteți a prețui frumosul ; prin nenorocirile mele voi sînteți fericiți !“ Zici iară că suma binelui în lume nu covîrșăște suma răului, atît în ordinul moral cît și în cel fizic ?

— Este lesne de dovedit... aruncă ochii asupra generațiilor omenești ; majoritatea oamenilor ține la viață ; aceasta dovedește că viața este un bine, oricare ar fi condiția unui om.

— Este adevărat că oamenii țin la viață ; dar nu pentru că ea este un bine, ci pentru că oamenii sînt sceptici. Apoi viața este un bine numai cît o compari cu moartea, adecă cu un rău a cărui trebuință nu o înțăleg.

· Manoile, Manoile, de cîtva timp ești foarte schimbat !... Inima îți era tînără ca floarea dimineților, plină de vise și de credință... Astăzi vorbele-ți mă înspăimîntă ! unde ți este tinerețea și bucuria, copilul meu ? cine te-ar mîzi n-ar putea să te asculte !... în sufletu-ți se trece ceva !... pentru ce-mi ascunzi durerile tale ? nu este nici ignoranța, nici vițiul care te fac să cugeți astfel, ci o durere, o suferință amară !... Ești singur în lume ; aceasta te amărește, poate, dar familia noastră ți-a deschis brațele : ai fi mie o mumă, în Zoe o soră... am face totul să te vedem voios, fericit... pentru ce ascunzi de noi dorul ce suferi în tăcere ?

Aceste vorbe tinere îmi zdrobiră inima... ea era plină... lacrimile mă înecară și ascunzîndu-mi fața în mîini, plîngeam ca un copil.

26 iunie

Marioara a plecat !

Ieri seara, Smărăndița, Zoe și eu pornirăm cu trăsura, la un sat din vecinătate, unde guvernanta Zoei se dusesă de o lună, să facă cură de zăr.

Pe cale ne apucă o ploaie, cu vijelie, și furăm siliți a ne adăposti într-o posadă. Ploaia trecu repede, dar rîurile

ce trebuia să trecem de mai multe ori se îngroșau cu repegiune. Cociul declara că nu este putință nici a merge, a trece înainte, nici a ne înturna, și că trebuie să trecem noaptea în posadă.

Posada avea o singură cameră. Damele se aruncară îmbrăcate pe pat, eu pe o laviță de lemn. Acolo trecui niște minute amare... capul îmi era greu... mă prinseră frigurile. Cu toate acestea adormeam cînd și cînd, adese deșteptat de cîte un spasm sau cîte un vis rău. Vijelia reîncepusă afară. Gemătul vîntului, șuierătura ploaiei, tunetele mă deșteptară cu totul. În delirul frigurilor mele mă gîndeam la Mărioara. „Cum ? îmi ziceam, o făptură atît de drăgălașă, atît de dulce, a putut să cadă atît de jos !... ce rău i-am făcut să-mi stîngă astfel toate bucuriile inimei mele ?“ și gîndind astfel, suspinam neîncetat.

— Ești bolnav ? mă întrebă Smărăndița.

— Nu.

— Dar de ce suspini ?

Vorbind așa, se sculă și veni lîngă mine.

— Suferi, și nu vei să-mi spui nimic ! mai zise ea, puindu-mi mîna pe frunte. Fruntea îți arde ca flacăra și ochii sînt plini de lacrămi !... Manoile, cunosc pricina care te face să suferi !... nebunie ! iată tot ce pot să-ți zic... oamenii sînt mai de multe ori ei singuri pricina suferințelor lor !... ți-am mai spus de multe ori : să mă întrebi și pe mine cînd vei să faci ceva ; nu m-ai ascultat. Dacă m-ai fi întrebat mai înainte de a se naște în inima ta acest simțiment nebun, ți-aș fi zis să te ferești de Mărioara : ea este-o fată ușoară, fără spirit, fără inimă ; încîntată de rangul tată-său ; și dacă arată dimpotrivă, o face numai împinsă de deșarta dorință să placă la toți ; nu numai atîta : ea are toate defectele unei inteligințî mărginite, fără să aibă calitățile ei ; nici bunătatea, nici sinceritatea... poate să te lase să crezi că-i ești drag : minciună ! ea nu poate să iubească pe nimeni !... poate să te lase să gîndești că o să-ți dea mîna ; minciună ! ea visează prinți !

Cînd ți-am zis să nu faci nimic făr-a mă asculta, gîndul meu era la dînsa ; căci știam că este cochetă, și tu copil și credul.

Uită-te la fetița asta ce doarme colo ! vezi ce frumusețe !... inima ei este curată ca lumina !... mi-ai zis că ești singur în lume : iată o soție ce voiam să-ți dau. Nu ești bogat... Zoe are o stare mare. Ea poate să te iubească, și dacă nu mă înșăl, poate, te iubește !...

— Zoe ! Zoe !... strigai eu.

La vorbele mele, fetița se deșteptă.

— Zoe ! Manoil este bolnav !... bolnav, draga mea !... și tu ești pricina, zise Smărăndița.

— Eu, mătușică ?

— Tu și numai tu poți să-i dai sănătatea și bucuria.

— Dar, mătușică, nu te înțăleg...

— Ascultă, copila mea. Manoil te iubește și mi-a cerut mîna ta.

— Ce zici ? întrebai pe d-na N. Colescu.

Vorbele Smărăndiței scoaseră Zoei un ah ! de mirare ; dar nu putu zice nimic.

— Te iubește, și eu primesc cu bucurie propunerea ce mi a făcut, căci este singurul om ce poate să înțăleagă inimă ta. Acum rămîne la tine, dacă vei să fii ferice... peste doi ani, o să vă cunun... pînă atunce, Manoil trebuie să mergă să și complecte învățăturile sale. Zoe, tu ai la tine o cruce de aur, ce ți-au dat-o maică-ta murind ; dă o lui Manoil !... Dacă pînă în doi ani se va face nedemn de tine, tu îl vei cere crucea, și din ziua aceea nu-l vei mai vedea.

Mi se părea că visez.

Copila scoase crucea și o dete d-nei N. Colescu, care o legă la gîtul meu, zicîndu-mi :

— Marioara nu mai trăiește pentru tine !

30 iunie

Smărăndița voiește să plec.

Ea a făcut o nebunie !... Zoe este frumoasă !... Ieri o privii cu luare-aminte, mai cu interes... o fecioară de

ale lui Rafael... la cincisprezece ani !... Zoe nu va fi cochetă : e prea frumoasă pentru aceasta, numai femeile jumătate frumoase sînt cochete.

Sărmana fetiță !... aș vrea să știu ce se trece în inima sa !... de cînd cu întîmplarea de la posadă, cînd mă vede, roșește și lasă ochii în jos.

Dar adio ! te voi videa cît de curînd '

Manoil

PARTEA A II-A

20 decemvrie

Iubite B...,

De doi ani nu ți-am mai scris... ai tot dreptul sau să-mi hotărăști, sau să mă crezi de mort. Mort însă nu sînt, însă dar schimbat, schimbat întru toate : nu mai sînt nici umbra lui Manoil, căci umbra unui om mai lesne ar putea să-i semene, iar eu...

M am aruncat în brațele tuturor dezmierdărilor... cei mai frumoși cai albioni au avut onoarea să primble persoana mea pe cele mai frumoase strade ale cetăților italiene ; vinul cel mai scump, bucatele cele mai rari au înpodobit masa mea și au îmbuibat stomacul meu, cele mai grațioase copile ale lui Pafos [1] au încununat fruntea mea de flori și de sărutări. Apoi dacă trebuie să-ți spun și aceasta, am stricat mai multe măritișe nepotrivite, ceea ce nu este un mic serviciu pentru umanitate.

Marchize, contese, prințese, mai mult sau mai puțin de contrabandă, mi-au rămas foarte recunoscătoare ; și

[1] Adeptele Venerei. Aluzie la cetatea Palé-Pafos, despre care legenda spune că ar fi fost întemeiată în onoarea zeiței Venus de către eroul mitologic Pafos. Cetatea era vestită pentru templul zeiței Venus, unde se practica desfrîul.

astăzi port cu mine o ladă de bileți dulci și de păr de toate colorurile, negru de la o marchiză andaluză din Spania; castaniu de la o primadonă germană; bălai de la o prințesă poloneză; roșu de la o tînără miladi; și, dacă nu mă înșăl, am o buclă sivă, de la o prințesă de sînge... vezi dar că am proviziune destul de îndestulătoare; dacă te vei însura și dacă vei lua o femeie care nu va avea o cosiță destul de bogată, poți să te adresezi la mine, îți voi da cît îi va trebui.

Pare că te văd clătind din cap.

Pentru numele lui D-zeu! nu voi să mai aud morală. Păstrează înțeleptele-ți sentințe pentru copiii tăi, sau tipărește-le în *Vestitorul românesc* și în *Zimbrul* de la Iași, ca să le cetească prin mahalale în lungile seri de iarnă! Pentru mine, două drumuri îmi rămîn încă: să cîștig în cărți, sau să-mi dau un pistol în cap.

Haide! nu mă plînge! și mai ales încetează de a osîndi slăbiciunele omenești, căci, vezi tu, iubite amice, dacă omul nu ar fi supus acestor slăbiciuni, ar fi o monstruozitate. Între om și între viciu nu este loc decît pentru un ipocrit. Trebuie să fi înțăles că nu sînt un filosof fără filosofie; plec de la un princip.

Trebuie a ucide timpul, pentru ca să nu ne ucidă el pe noi. Lumea cu fenomele sale s-au produs prin întîlnirea atomelor; iar voluptatea este principiul tuturor faptelor noastre. Aristip [1] și Epicur, care au pus aceste principe, erau mai cu minte decît tine și decît mine, nu-ți fie teamă! Căci în sfîrșit, ce este viața omenească? Un vis, au zis poeții. Ei, bine! dacă este un vis, fie un vis dulce, iar nu un vis rău! este scurtă, să o trecem voios, cu această condiție o priimesc, altfel, adio... Astfel, cînd văd o mulțime de mizerabili, pentru care soarele a încetat de a mai străluci, că își acață mînile de marginele mormîntului lor, nu pot decît să-i nesocotesc; nu te mira, tu însuți ai zis-o:

„*Cei ce poartă lanțul, ș-a trăi mai vor,*
Merită să-l poarte spre rușinea lor."

---

[1] *Aristip din Cirene* (430 î.e.n.) — întemeietor al școlii cirenaice grecești, a cărei filozofie propovăduia plăcerea. Cel mai strălucit elev al lui Aristip a fost Epicur.

22 decembrie

Acuma mă apropii de hotarele țărei mele. Încă trei zile, și voi videa fața tuturor persoanelor despre care ți-am vorbit în cele dintîi scrisori: acel dl. N. Colescu, așa de bun și așa de lesne de înșălat!... Smărăndița cea prețioasă, care-ți spuneam că este femeia ce am visat!... Zoe, logodnica mea de la posadă!... Elena și Andrei, exemplul amorului bătănesc!... Mărioara... uf! acest nume îmi face o impresie curioasă... femeia asta a călcat în picioare viața și tinerețea mea... și m-a aruncat în prapastia tuturor viciurilor!

Îmi voi răzbuna, o, femeie fără inimă! căci acum nu te mai iubesc.

Zoe trebuie să se fi făcut frumoasă. Știu că are să se cupere biata copilă cînd mi-a cere crucea ce mi-a dat ca n'o să aibă de unde o lua! Căci în sfîrșit are să mi-o ceară, pentru că m-am făcut nedemn de dînsa... dar mă vei întreba ce am făcut crucea? ei, bine, cea mai frumoasă mînă din staturile papei mi-a luat-o, jucîndu-se prin sînul meu! În deșert am voit să mă împotrivesc: femeia Letiția plîngea cu ochii cei mai dulci și cei mai frumoși ce s-au văzut vreodată; și tu știi, mai lesne poate cineva înfrunta armia papei, decît doi ochi de contesă înecați în plînsu...

• • • • • • • • • • • • • • • • •

12 ianuarie

Mă aflu dar în casa domnului A... unde auzeam că se joacă cărți. În această casă nu are nevoie cineva a fi prezentat, poate intra cineva ca într-o cafenea, fără a se adresa măcar cătră gazdă.

Cît mi a saltat inima intrînd în casa aceasta de bucurie, trebuie să știi că mult m-am căit de timpul ce am pierdut prin străinătate; acolo, dacă intri într-o casă de joc, ești tot cu frica-n spate; poliția, îndată ce ar simți, îndată mi-ți confiscă banii și arestează giucătorii. Aice, din contra; libertate absolută! Ș-apoi încă ne mai plîngem de regimenul guvernului!

Închipuiește-ți o sală mare și alte patru odăi lăturale, pline de mese de cărți, și la toate mesele jucători de toate

colorile, de toate vîrstele și de toate jocurile. Aici se joacă *Préférence illustrée*, care se mai zice și rusesc... dincolo preferanț simplu... mai colo vist... apoi vist-preferanț... mai dincolo pichet, mai dincolo otuz-bir... *albțvelve*... ecarte !... sfichiu... panțarola... ghiordum... stos... și altele multe, de care, deși învățasem multe pe unde am umblat, dar, drept să-ți spun, nu le știam pe toate.

Ce *coup-d'oeil* [1] frumos ! pe fiecare masă cîte două lumînări ; împregiur jucători și spectatori, bărbați, copii și femei... Ce ? crezi că copiii și femeile nu joacă ? te înșăli, frate ; acel ce nu joacă cărțile nu știe rostul vieței... Nu știe a trăi...

Nu cunoșteam pe nime, și credeam că voi face tristă figură în societatea asta. Dar nu apucai încă a colinda toate mesele și deodată mă văzui împresurat de mai mulți care mă îndemna să joc, ba sfichiu, ba preferanț, ba una, ba alta.

Mă determinai a mă prinde la preferanț, în care excelam mai bine decît în alte jocuri. Partizanii mei era o damă ca de 50 de ani și doi băieți, unul mai tînăr și altul mai bătrîn decît mine. Jucarăm două taloane ; intrasem în al treilea. Eu aveam un curs de carte extraordinar și cîștigam mai două mii de fise, care, socotite cîte 20 parale, cum jucam, îmi da o perspectivă de cîștig frumoasă. Cucoana nu prea avea chef, căci nu avea favoare : la un joc ce a făcut, am pus-o platcă... ce să vezi ? Se face foc cucoana... începe a striga, a mă insulta, a țipa... încep a mă apăra... ea, atunce, se scoală, ia peria și șterge tot de pe masă ; și se scoală, zicînd că ea nu plătește, că nu mai joacă, că nu e drept, că nu știu ce. Neavînd la cine apela, m-am sculat și am voit să mă pun la stos. Bancherul nu mă priimi să pun mai jos de 10 galbeni pe carte, asta era condiția lui. Voii să ies. Coborîndu-mă jos, văd toți ciocoii, adică slugile, grămădiți împregiurul unei lumînări. Mă apropii : ce să văd ? unul făcea stos și toți ceilalți juca la stosul său, care nu era mai mult de vreo 10 iermelici. „Hai să joc aice — am zis — nime nu mă cunoaște.“ Joc... Sparg bancul... el atun-

[1] Ce priveliște (fr.).

cca scoate ceasornicul... i-l iau... pune burnuzul în preț de 5 galbini... i-l iau, și mă duc...

A doua zi, aflîndu-mă pe pod, îmbrăcat cu burnuzul cîștigat, mă văzui întîmpinat de un domn care s-a oprit cu trăsura în dreptul meu.

— Domnule, burnuzul este al meu.

— Eu l-am cîștigat în cărți.

— Domnule, vei binevoi a mă urma la poliție.

Nu putui scăpa. Poliția mă sili să dau burnuzul, și eu să mă dispăgubesc de la cel ce mi l-a dat. Dar unde trebuia să-l găsesc ? El, după ce a jucat burnuzul stă-pîni-său, a fugit : am cam simțit rușinea acestei avanture, dar am zis : „Astfel este soarta, nu e vina mea“ [1].

15 ianuarie

După întîmplarea cu burnuzul, m-am dus încă o dată la casa domnului A... Dar astă dată cu o sumă de 40 ducați ce m-am împrumutat.

Norocul nu mă favora. După ce am pierdut toți banii, un jucător, care nici mă cunoștea, îmi propuse să mă imprumute. Eu îl privii cu mirare.

— Ce te uiți, domnule ? Adevărații jucăuși sînt fiziognomiști ; n-au nevoie de a se ști pentru a se cunoaște. Ai pierdut ? te împrumut : îmi vei întoarce banii cînd vei avea.

Îmi dete cincizeci galbeni.

— Să-ți dau înscris ? îl întrebai.

— Jucătorii au credet la jucători, îmi zise.

Luai banii. Jucai ; pierdui.

18 ianuarie

Ieri m-am dus la Petreni să văd pe bunii mei amici, domnul și doamna N. Colescu.

Cînd eram aproape de casa boierească, mi-am zis : doamna N. Colescu este frumoasă și spirituală ; Zoe, singura rivală ce poate avea... voi face din mătușică o

[1] Parafrazarea refrenului : „*Astfel este sexul, nu e vina ta*“, dintr-o poezie a lui C. A. Rosetti.

Normă și din nepoată o Adalgiță !... Acesta va fi un mijloc sigur ca să scap de creditori și încă mai mult mîna Zoei. Maritagiul e bun pentru bacali și pentru dascali.

Către aceste, cîțiva servi ce m-au fost cunoscut îmi ieșiră înainte. Eu întrebai de dl. N. Colescu.

Ei răspunseră că se află dus la vînătoare. Cînd întrebai de Smărăndița, nimeni nu îmi răspunse și toți mă invitară să urc, cu o manieră ce mă lăsă să presimț o nenorocire.

În capul scării întîlnii pe duduca.

Ființa astă voluminoasă se aruncă în brațele mele, rîzînd și plîngînd deodată.

— Iată-te, în sfîrșit, Manoile !... Ce bucurie pe Zoe cînd a afla c-ai venit !...

— Unde este Smărăndița ?

— Smărăndița — răspunse ea, înecată de plîns — Smărăndița ?... în pămînt !...

Vestea asta nu-mi plăcu nicidecum, pentru că-mi văzui deodată toate planurile sfărmate.

— Dar Zoe ? mai întrebai pe duduca.

— O să vie îndată... Zoe s-a făcut frumoasă ca ziua ; cu toate necazurile și supărările ce a avut de un timp încoace...

Duduca nu apucă să sfîrșească și Zoe intră.

— Am auzit c-ai venit ș-am alergat într-un suflet... Apoi, părîndu-i-se că a zis prea mult : Foarte frumos și delicat din partea d-tale să vii să ne vezi... mătușica ar fi fost fericită astăzi, dacă...

Nu putu să sfîrșască vorba, căci ochii săi, învăluiți în niște gene lungi și neguroase, i se înecară în lacrămi. Apoi. întîlnindu-mi mîna :

— Mă iartă, domnule, că te primesc cu lacrămile în ochi... O să ședzi cîteva zile cu noi, nu-i așa ? știu că o să ți se urască, dar...

— Să mi se urască ?... Dar abia am ajuns în București, și cel întîi lucru ce am făcut a fost să iau cai de poștă și să viu să vă văd... nu, dragă Zoe, nu gîndești ceea ce zici. Nu-i așa ?

— Nu — zise ea — era o glumă... să facem pace... îmi iau vorba înapoi... cu condiție să stai macar trei zile aici.

— Trei ani, dacă voiești.

— Mulțămesc. Cum nu sînt eu sora d-tale ! zise ea gînditoare.

În adevăr, iubite B..., copila asta s-a făcut atît de frumoasă, încît ucide orice altă frumuseță. Ce păcat că nu va să ia locul Letiției !...Cu Zoe, aș trăi chiar zece zile fără să mi se urască !...

Către acestea, domnul N. Colescu se întoarse de la vînătoare. Zoe ieși înainte să-i vestească ajungerea mea.

Acesta mă priimi cu o bucurie exaltată.

Nimica nu-i putea rechema mai mult pe Smărăndița decît eu, și aceasta îl îmbăta de fericire. Cum mă văzu, mă luă în brațele sale, unde mă ținu strîns mai la cinci minute fără să poată zice o vorbă.

Moartea soției sale îl schimbase atît, încît abia putui a-l recunoaște ; părul său albise ca ninsoarea, fața i se îngălbinise, ochii îi era stînși, se gîrbovise și pierduse bucuria și vorba.

— Am auzit că ai cheltuit prin țări streine tot ce-ți rămăsese de la unchiul tău... moșia ți s-a vîndut la licitație pentru datorii... ai rămas sărac și strein... trebuie să te gîndești la viitor... averea pentru un om este libertatea... și iată ce ai pierdut... Dar să lăsăm acestea pentru altă dată... acum să mergem să cinăm. Zoe ! ia brațul lui Manoil !

Vorbind astfel, ne duserăm în sala de mîncare, în sala aceea unde, sînt aproape doi ani, îmi aveam locul între Zoe și Smărăndița. Zoe era încă acolo, mai formată și grațioasă ; dar Smărăndița trecuse ca un vis frumos ! Îmi aruncai ochii în dreapta mea, unde altă dată eram obicinuit să o văd și să-i vorbesc... lucru ciudat ! scaunul ei era acolo, talerul, șervetul erau acolo, ca cînd o aștepta dintr-un minut într-altul să vie la masă !...

Domnul N. Colescu, după cum îmi spuse Zoe mai pe urmă, dase ordin ca nimini niciodată să nu ocupe acel loc și în toate zilele să se puie talerul ei la masă, ca cînd ar fi fost încă în viață ! De multe ori el se întîmpla să rămîie singur la masă : atunci închipuindu-și că Smărăndița este acolo, vorbea oare întregi cu fantasma imaginației sale. La masă, cercetînd de mai multe cunoștințe, întrebai și de Mărioara. La acest nume nimeni nu

voi să-mi răspundă. Tăcerea asta are o însemnătate, înțălegi tu?

Abia ne scularăm de la masă, unde domnul N. Colescu rămase încă, după obiceiul său, și dînd brațul Zoei, trecurăm într-un salon. Acolo duduca ne lăsă singuri cîteva minute. Fără să simțesc nicicum amor, Zoe fermecă deodată toate simțirile mele prin frumusețea ei.

„Ea mă iubește — îmi zisei — eu iarăși nu sînt om care să nu știu a mă folosi de ocazii... voi face-o metresa mea; voi promite tot ce s-a cere și voi lăsa-o să creadă că o iubesc: fetele sînt credule și nu te înșală niciodată pînă ce ele înseși nu se înșală."

— Ești pe gînduri? mă întrebă copila. Te căiești poate că ai dat cuvîntul să șezi trii zile aice? te cred, toți sînt triști în casa asta acum!...

— Sînt două zile, care niciodată în viața mea nu le voi uita; una plină de impresii dureroase, ziua cînd am fost silit să plec de aice; alta, o, Zoica mea, crede că-ți vorbesc cu sinceritate! alta plină de fericire, ziua de astăzi, ziua în care ochii mei au putut să te mai vadă o dată! sînt pe gînduri, este adevărat; dar aceste sînt gînduri plăcute ca viața, vise de speranță și de fericire ce mă răpesc și de care-mi este teamă să nu se răsipească îndată ce ai deschide gura să vorbești, o, Zoe!... Ah, dulce copiliță! dacă nu vrei să fii pentru mine decît o cunoștință, o soră, taci, nu zice nimică, căci o vorbă rece, indiferentă, căzută din buze-ți, îmi va zdrobi inima și viața!...

La vorbele aceste, copila zîmbi de fericire.

— Auzit-am oare bine? zise ea. Vorbele aceste să fie oare sincere?...

— Mă întrebi dacă vorbesc cu sinceritate? o, D-zeul meu, pentru ce nu pot depune acuma la picioarele tale, Zoe dragă, lacrămile ce am vărsat și cugetările ce am închinat suvenirei tale?... Atunci poate m-ai crede, o frumoasă copilă! Zoe voi să răspundă, dar duduca se arătă la ușă.

— Trebuie să-ți vorbesc fără marturi, îi zisei... la noapte așteaptă-mă...

— Ce zici? peste putință!...

— Apoi dar mîne plec... și nu mă vezi niciodata.

— Vino, vino! răspunse ea.

Pînă ne despărțirăm seara, Zoe dete ordin să mă ducă în vechea mea cameră. Lucru ciudat! de doi ani aproape nimeni nu lăcuise aice! toate hîrtiile și cărțile mele le aflai aruncate pe masă astfel cum le lepădasem cu cînd m-am pornit.

Camera asta îmi aduse niște suvenire dureroase. Colo este fereasta ce dă asupra grădinei; grădina era odată verde și înflorită, astăzi uscată și tăcută!... Femeia ce domnea în locurile aceste doarme în sînul pămîntului. „Sermană Smărăndiță, nu te voi mai videa niciodată! în deșert ascult cu luare-aminte ca să aud pașii Mărioarei prin grădină, nimic, nici o frunză nu se mișcă!... Colo este încă patul meu, pe care l-am udat de multe ori cu lacrămi... dar eu sînt astăzi schimbat!...“ Mă înfundai în asemine gîndiri și lacrămile îmi veniră în ochi... „Slăbiciune!“ îmi zisei, și sunai să-mi aducă o buteică de vin de Drăgășani, ca să gonesc impresiile cele dureroase.

Mă răsturnai pe o canape lîngă foc să fum o țigară. Așteptînd butilca de vin și fumînd țigara, cugetam la Zoe; crezînd că e lîngă mine îi cîntam dondănind versurile lui Sion asupra țigarei:

„Așa, dragă copiliță!
O țigară ș-o guriță!
Paf! puf!
Zboară fum!
Paf! puf!
Toate-s scrum!“

Dar vinul mă exalta și mai mult, casa începu a mi se părea că se învîrtește cu mine... Voii să ies ca să mă duc la *rendez-vous*... dar căzui iarăși pe pat și adormii. Umbra Smărăndiței se arată înaintea mea.

„Iată-te, îmi zise fantoma aceasta. Altădată tu erai floarea tinerimei noastre! patria ta pusesă în tine atîta speranță... inima ta era tînără și plină de candoare ca o fecioară; cîți te cunoșteau nu puteau să se oprească de a te iubi... iar astăzi cel mai degradat om nu s-ar crede stimat ca să-ți strîngă mîna; cel ce crezuse în talentul tău astăzi roșește că a putut avea o asemine cugetare; inima ta s-a îmbătrînit, s-a degradat și nu mai poate să bată de acum înainte decît la fapta nefolosi-

toare !... pentru ce ai venit în casa aceasta ? Vrei să amăgești pe Zoe ; pare că roșești de a fi singur de felul tău, și vrei să tîrăști în tina în care te afli tu ființa astă tînără și inocentă !...“

La aceste cuvinte mă deșteptai.

Ieșii în grădină : noaptea era întunecoasă, ninsoarea cădea nencetat ; fruntea îmi ardea ca o flacără ; un orologiu sună o oară după miazănoapte.

„Aide ! zisei. Am avut un vis rău... iată tot morții nu mai vin.“ Îmi aruncai ochii la ferestrele apartamentului Zoei : erau iluminate ; pe perdele mi se păru că văd desemnîndu-se umbra ei.

În două minute am fost la ușa apartamentului ei. Zoe. auzind pașii mei, se pusese pe o canapea cu o carte în mînă, ca cînd ar fi voit să-mi arate indiferință. Cînd întrai, ea se rădică, și lăsînd cartea îmi întinse mîna ei cea mică și albă ca zăpada.

— Ai cerut să-mi vorbești fără marturi, îmi zise ea. Să videm ce ai să-mi spui ?

Niciodată n-am văzut-o mai frumoasă : ochii săi ardeau ca doi diamanți negri în umbra stufoaselor ei gene de velură. Buzele sale rușioare, deschizîndu-se, lăsa să se vadă niște dinți mărunți și albi ca mărgăritarul. Părul ei neguros și lucios era strîns în dosul capului, sub un văl de blondă neagră ; două șuvițe întunecoase ca două aripioare de corb se întindeau peste tîmple și se pierdeau pe după urechi, obrajii săi nu aveau un caracter ; ca unda cea limpede, pe cînd ziua se îngînă cu noaptea, astfel și fețișoarele ei schimbau neîncetat culorile într-acel minut. Era învestită într-un capot de casă, de șal verde cadrilat și crăpat de la mijloc în jos, sub care se vedea o fustă de batistă fină și albă ca ninsoarea. Preste mijloc era încinsă cu un brîuleț de mătasă împletit cu fir de aur, cu alc cărui căpătîie se juca ca cu niște metanii ; sînu-i rotund era ascuns pînă la gît în pieptarul capotului ei, al cărui guler se răsfrîngea ca o șemizetă.

— N-am să-ți spun nimică ce nu ți-aș fi spus de față cu Smărăndița... Însă numai cu ea...

— Atunci, șezi aice, îmi zise Zoe, făcîndu-mi loc pe canapea lîngă dînsa.

— Nu, Zoică, locul meu nu este acolo, ci la picioarele tale ! am trebuință de iertarea ta, o, copilă cerească !... nu ți-am scris niciodată... m-am purtat ca un mizerabil... dar ce vrei ? nu sînt atît de vinovat precum s-ar crede : te iubesc și sufeream în tăcere : nu eram sigur că scrisorile mele or să-ți facă mulțămire... fără aceasta...

— Mi-ai fi scris, Manoile, nu-i așa ? Oh, îmi place a crede aceasta... dar vezi, erai atît de rece cînd ai plecat ! ș-apoi, nu puteam să-ți spun nimica !...

— Așadar, mă iubești, Zoe ?... Oh ! zi încă o dată... vorba aceasta mă face fericit.

— Pentru ce să zic vorba aceasta, Manoilul meu ?... dar scoală-te și șezi lîngă mine... că și eu am atîtea lucruri să-ți spun !... De cînd mătușica... sînt singură ; sufăr in tăcere... inima-mi e plină... aveam trebuință de un frate căruia să-i spun toate și care să mă înțăleagă...

— Zoe, îngerul meu ! lasă vorbele astea la o parte, ca să nu vorbim decît de fericirea ce simț să te revăd... lasă-mă să te privesc în față ; să mă îmbăt admirînd frumusețile tale, căci te-ai făcut frumoasă ca lumina zilei !... lasă-mă să sărut mîna asta mică și albă, ce am strîns-o de atîtea ori în visurile mele !... știi tu, copilă ? niciodată nu s-a văzut frumuseță mai încîntătoare !... cele mai fermecătoare făpturi ale naturei și ale artei se înecă în frumusețta ta !... Zoe, lasă-mă să sărut cosițele aceste !... De cîte ori în nopțile exilului meu nu am zis să o văd încă o dată ș-apoi să mor !... reazămă-ți capul, o, dulce înger, pe umărul meu, să te privesc !... Suflarea ta e dulce ca profumul florilor !... Ea mă încîntă și mă îmbată !... lasă-mă să răsuflu suflarea sînului tău virginal !...

— Manoile, mai păstrezi crucea mea ce ai primit-o din mînile Smărăndiței ?

— Niciodată nu m-a părăsit... nici o seară, nici o dimineață nu a trecut fără s-o încarc de sărutări și de lacrămi... Dar pentru ce mă întrebi, Zoica mea ?

— Pardon, Manoile... o idee ce mi-a venit...

— Dar, dar, crucea ta o am, și ea nu mă va părăsi pînă la mormînt... dar, o, Dumnezeule ! Zoe, pentru ce plîngi ?

— Oh ! nimic... de recunoștință...

— Înțăleg... dulce înger ! dacă lacrămile aceste sînt numai rezultatul îndoielei ce ai despre sinceritatea mea, șterge-le, Zoică, șterge-le îndată !... nu depinde decît de la tine, dulce fetiță... o vorbă, și !... dar pentru ce lași să curgă iară lacrimile ?... Zoe, frumusețile cu care natura te-a adornat nu mai sînt ale tale... lasă-mă să te privesc încă o dată... să te strîng încă o dată la sînul meu !... Zoe, o sărutare !... Cea dintîi sărutare, Zoe... o sărutare, și viața mea va fi a ta !...

— Lasă-mă, Manoile... o, Dumnezeul meu, ce ai ? ești galbăn... privirea ta este sălbatică... mă sperii... lasă-mă... vai, tu nu mă iubești !...

— O sărutare, Zoe... nu te smulge din brațele mele, căci după tine tîrăști viața mea !... o sărutare !... tu ești amanta mea, mireasa mea !... viața mea este viața ta ! voința mea, voința ta !... Zoe !... Zoe !...

— Lasă-mă ! lasă-mă !... țip !... o, Manoile, Manoile !... presimțimentul meu era adevărat : tu nu mă iubești, căci nu este amor fără respect, și tu nu mă respectezi... Oh, lasă-mă, și du-te de aice !...

Zoe se dezbătea în brațele mele... Eu o strîngeam la sînu-mi și o înecam de sărutări.

Nu știu cum se întîmplă, dar luminele se stînseră... capul mi se întoarse... Zoe, speriată serios, își adună toate puterile și, smucindu-se, alunecă ca o umbră din brațele mele. Alerg după dînsa prin întunerec... aud un mic zgomot... umblu pipăind... o prind din nou în brațe... Dar, abia o strîng la sînu-mi, și începe să rîdă cu hohot... lumina se aprinse, și eu mă văzui cu duduca în brațe !

— Așa-i că nu-ți trecea prin gînd că sînt eu ? ha ! ha ! ha !... am ascultat la ușă !... și cînd m-am încredințat care-ți era gîndul... ha ! ha ! ha !... am stîns luminele și, smulgîndu-ți pe Zoe din brațe, am rămas în locul ei... Ha ! ha ! ha !... oi să rîd un an întreg de istoria asta... Manoile, nu-ți rămîne decît să pleci de aici și să nu cauți să vezi pe Zoe decît după ce vei dobîndi iertarea ei...

— Voi pleca numaidecît, dar spune-mi : Zoe era în complotul acesta ?

— Vrei să-ți spun adevărul ? nu era.

Abia isprăvi și începu să rîdă.

A doua zi plecai de dimineață, făr-a zice adio nici macar domnului N. Colescu... Acuma rîde și tu... nu-mi pasă !

22 ianuarie

Nu ți-am scris de cîteva zile. Crezi că eșecul ce am întîmpinat la Petreni mi-a înghețat pana în mînă ? nu te teme.

Mititica Zoe era foarte grațioasă, în adevăr, dar acum nu mai gîndesc la dînsa. Alexandru S... avea cuvînt cînd zicea : „Prefer femeile măritate". Astfel am și pus în lucrare axiomele acestui mare observator.

Sînt cinci zile de cînd m-am introdus pintre ceea ce se numește aice (stil de afișuri) înalta nobilime. Cinci zile de cînd am aruncat ochii pe una din cele mai frumoase femei din capitală. Dar mai înainte de a-ți spune istoria asta, voi să-ți descriu circul persoanelor pîntre care m-am întrodus.

Cînd treci prin Valahia de la margini pînă la București, nu poți crede că vei găsi în saloanele boierilor o societate care este diametral opusă cu mizeria cîmpiei. Bucureștii este ca un vas din acele cu aburi ce rătăcesc pe sălbaticile mări ale Africei, în mijlocul mizeriei celei mai complecte, dar pe al căruia bord afli cele mai luxoase cameri plăcute societății și mai alese lucruri ce încîntă simțurile și spiritul.

Luxul cel mai mare, aice, stă în eleganța echipajelor, mulțimea servilor, bogăția apartamentelor și tualeta damelor. Nimic de artă : în tot Bucureștii nu găsești un tablou original sau copie *des grands maîtres*[1] ! iar bibliotecile cele mai mari, cînd nu sînt numai desemnate pe pereți, sînt încă întrebuințate ca mobile ce ar împodobi camera.

Conversația nu este nici mai puțin plăcută, nici mai puțin spirituală în saloanele Parisului, însă nu iesă niciodată din șirul ideilor ordinare.

Limba ce se vorbește este mai mult o franțuzască, umplută pe ici pe colo cu vorbe românești. Literatura

[1] Ale marilor maeștri (fr.).

franceză singură este cunoscută ; de cea națională n-au nici o idee și pentru cultura ei nici un zel. Bărbații trec serile jucînd cărți. Femeile, cele bătrîne și slute asemine, iar cele tinere și frumoase se ocupă numai de a plăcea. Pot zice că ele sînt și mai spirituale decît bărbații ; au multă inimă și sînt totdeodată drăgălașe și fără prejudecăți, ceea ce-mi iesă bine la socoteală.

În două zile, dintr-un capăt al Bucureștilor se lăți numele meu. Dar de ce ? am cîștigat în cărți vreo trei mii ducați : mă instalai în case bune ; îmi făcui echipagiu strălucit, haine de minune, lachei cu livrele.

La Paris cunoscusem o damă româncă foarte spirituală, dar nici tînără, nici frumoasă. Auzeam că în casa ei se fac întîlniri amoroase, dar nu credeam. Într-o sară am văzut-o la teatru ; ducîndu-mă în lojă — la dînsa — îmi bănui de ce nu-i făcusem onoarea de a o vizita. I-am spus că a doua zi voi veni. Mă duc. Care fu surpriza mea, frate, cînd văzui acolo pe Frosa ; pe Frosa, care am scăpat-o de la moarte ; pe Frosa, care se călugărise în ochii mei !

Ea îmi spuse pe scurt că, auzind de venirea mea, făcu cunoștință cu doamna S... vestită mijlocitoare pentru întîlniri, și astfel făcu ca să mă vadă. Îmi spuse că amantul ei, viind de peste hotar, o răpi din mănăstire și se cunună cu ea ; apoi a fost osîndită pe trei luni la închisoare, dar după aceea a căpătat libertatea și voia de a trăi cu bărbatul.

După invitarea ce-mi făcu, m-am dus la dînsa acasă ; am văzut pe bărbatu-său, Nae P... este boier mare și bogat ; tată-său murind, îl lăsă moștenitor pe o avere bună ; acum e în slujbă mare ; boier de Divan !

Dar Frosa e răpitoare. Ea acum nu are mai mult de 19 ani ; bălaie ca o stea rătăcită în noapte ; frumoasă ca un serafim ; vie, vorbăriță, cochetă... ca cînd n-ar fi îmbrăcat niciodată rasa. Cum o văzui, făcui planul de a mi-o face metresă. Am înțăles că ea nu are sîngele rece al Șarlotei lui Werter, ce plînta curechi, nici virtutea Cornelici, căria i se rosese degetele torcînd la lînă. Ea are prea mult spirit ca să lase să treacă cei mai frumoși ani ai vieții sale fără să culeagă florile primăverilor lor ; și are prea mult gust pentru ca să puie în practică o vir-

tute bărăcălească. Nu prea are idei, pentru că la mănăstire nu le-a putut căpăta, dar întru această mă însărcinez eu să-i însuflu cît de multe ; în curînd, sînt sigur, ea va avea mai multe idei și decît mine, prin urmare sper că-mi voi forma o metresă rară de care să mă pizmuiască toți.

26 ianuarie

Iubite B...,

Sînt pe aproape de fericire, pe aproape de a-mi realiza planul. Frosa mă iubește ; am înțeles că mă iubește. Astăzi, ducîndu-mă la ea, îmi spuse că bărbatu-său s-a dus la țară și că dorește să cineze deseară la mine acasă, fără altă condițiune decît să fiu discret.

Trebui să știi că am pierdut capul de bucurie ; și nu vei tăgădui că nu am cuvînt. Sărmane B..., nu te invit niciodată să te însori : sînt cinci zile numai de cînd m-am cunoscut cu Frosa, și bietul Nae e pe aproape de a purta coarnele. Cu toate aceste, însoară-te, însă trebuie să-ți schimbi ideile ce ai despre femei.

27 ianuarie

Seara trecută m-am dus la balul mascat unde Frosa îmi dase cuvînt să ne întîlnim.

— „*Plus il y des fous, plus on rit*“ [1], îmi zice bălaiul meu serafim, îndată ce mă văzu. Pentru aceea să ducem cu noi două perechi amorate ! femeile vor să păstreze masca... Dar ce-ți pasă ? să le lăsăm această plăcere ; pe la sfîrșitul cinei sper că ele singure or să se demaște... apoi te încredințez că va fi ceva original.

În adevăr propoziția Frosei îmi păru originală. Priimii bucuros, și trimesci feciorul acasă să prepare o cină pentru șase persoane.

Frosa se duse, și peste cîteva minute veni însoțită de două dame și doi cavaleri mascați.

— Să mergem ! îmi zise ea.

Cele patru masce ne urmară fără să zică o vorbă.

[1] „Cu cît sînt mai mulți nebuni, cu atît se rîde mai bine“ (fr.).

Eu mă urcai cu Frosa în trăsura mea; iar în careta ei se încărcară cei patru necunoscuți.

Cina era splendidă. Fiece cavaler se puse cu dama lui la masă.

Una din dame era tare voioasă, cealaltă, și care ședea lîngă mine, părea gînditoare și ochii ei mari și negri erau ocupați mai mult de mine decît de cavalerul ei.

Frosa începu conversația, făcînd o diatribă spirituală și mușcătoare asupra celor mai multe femei ce văzuse la bal. Calificația ce da persoanelor despre care vorbea era atît de ingenioasă, încît ai fi zis că le pune un fier roșu pe frunte.

A-ți scrie toate cîte s-au zis ar fi prea lung, apoi nici nu-mi aduc bine aminte, îți voi zice numai cîteva:

— Văzut-ați zise ea — pe d-na M... îmbrăcată în albastru din cap păr-în picioare? în adevăr sămăna o cocardă tricoloră franțuzască.

Asta ne făcu să rîdem.

— Ha! ha! făcu unul din cavaleri ce înțălese mai tîrziu jocul de vorbe al Frosei.

— În sănătatea Frosei! strigai, rădicînd paharul.

Toastul meu se priimi în strigări de bucurie.

— Ciocoi! Împleți paharul încă o dată!... voi să-nec durerile mele!...

— Manoile — zise Frosa — ești inspirat... improvizează-ne o poezie.

— Bucuros! dar dă-mi un sujet.

— Un sujet? și care altul decît viața ta!

— Fie!

Apoi începui prin strofa aceasta:

I

Singur eu venit-am pe acest pămînt,
Singur mă voi duce în al meu mormînt!
Mîna unei mume nu m-a legănat;
Pe-al prunciei leagăn, dorul mi-a cîntat!
Dar cu toate aceste, l-al vieții soare,
Eu creșteam în lume ca o dulce floare...
Umpleți înc-o dată cupa mea cu vin,
Să înec într-însa crudul meu suspin!...

Toţi bătură în palme, strigară : „bravo“ şi rădicară toastul în sănătatea mea.

— Alt cuplet ! alt cuplet ! strigară toţi.

II

O femeie însă... cine ar fi crezut ?
O fe...

Aice mă oprii : îmi era cu neputinţă să mai urmez... lucru ciudat ! talentul meu mă părăsisă !...

Dară dama ce şedea lîngă mine mă privea ţintă, şi ochii ei jucau în lacrămi.

— Cu atîta mai bine, îi zisei. Ce e bun talentul în ţara care trăim ?... nu mai pot urma... Ciocoi, vărsaţi vin ! să beau pînă cînd zorile vor săruta genile de aur ale Frosei !... O, iubita vieţii mele, nu deschide rana inimei mele... îmi faci un rău crud !...

— Dacă este aşa, Manoile, eu însumi te rog să nu mai urmezi... Femeile sînt egoiste, voiam să ştiu dacă am vreo rivală...

— Numai atîta ? O, îţi voi spune bucuros ! am iubit o dată în viaţa mea, cîteva zile numai...

— Mărioara ?

— Ai gîcit, dar acest nume acuma este mort în inima mea ; vezi : îl pronunţ cu indiferinţă... pot să-l şi blastăm !...

— Dar am auzit mai vorbindu-se de *o* Zoe...

— Zoe... ce nume ai pronunţat !...

— Ah, vezi ?... Am gîcit ! Zoe ţi-e dragă... dar nu sînt geloasă... ea nu te iubeşte... căci nu poate să iubească doi deodată... sărmana copilă, amorul ce are pentru L... are s-o ucidă !...

— Ceea ce zici este o calumnie, Froso ! zi-mi că muma mea s-a prostituat la lacheii tăi, zi ce vrei despre mine ; nu-mi pasă ! dar ceea ce ai zis despre Zoe nu-ţi dau voie a *o* repeta... căci eşti femeie şi nu pot să *o* răzbun... Dacă un altul decît tine ar fi zis aceasta, un bărbat... pe D-zeul meu... o viaţă am şi ţin la dînsa mai puţin... decît la paharul acesta !...

Paharul ce aveam în mînă, trîntindu-l pe masă, se sparse în bucăţi.

— Manoile ! tu mă amerinți ?

— Voi să stimezi și tu pe acei ce stimez eu.

— Această este un despotism nesuferit !... îți spun că femeia asta nu-mi place, pentru că o iubești... dovidește din contra !

— Tu ești geloasă, sau te prifaci a fi, nu-mi pasă ! n-am trebuință să-ți dovidesc că te iubesc numai pe tine : aș zice o minciună...

— Vezi !

— Froso ! să facem pace, și ascultă bine ceea ce voi să-ți spun. Nu iubesc nici pe Zoe, nici pe nimeni. Pentru Zoe am stimă și amicie ca pentru o sor ; pentru tine un capriciu... iată tot ! să te iubesc, Froso ? sărmană copilă ! dar pot ?... inima mea este uscată !... ce vrei tu ? nu este vina mea... soarele poate să se stîngă, sau să se facă mai călduros ; pămîntul să se despice sau să se facă mai roditor ; lumea poate să [se] piardă sau să se facă perfectă ; toate aceste nu merită să le dau nici o căutătură de ochi... nu mai cred în nimică, și inima-mi nu mai bate pentru nimică, afară decît pentru vinul acest fermecător ; nu mai cred în nimică ; iar în amorul femeilor mai puțin decît în toate...

— Dar mi se pare că era odată vorba să iei pe Zoe de femeie, Manoile ?

— Ceea ce-mi zici este o glumă... să mă însor cu Zoe ; eu, cel mai desfrînat între oameni, cu Zoe, un copil încă, excmplul blîndeții și al candoarei ?... cel puțin pînă astăzi... nu-mi pasă cauza pentru care ești nebună, Froso ! Dar tu nu știi nimic, copila mea ! vezi tu junii aceștia ce mă încunjoară și nu fac nimic fără să mă consulte ? femeile aceste ce se dispută pentru mine ? toți ! tu însuși, Froso, și chiar Zoe, peste cîteva zile vor întoarce capul de la mine, și se vor rușina căci mi-au dat mîna !... și știi tu pentru ce ? pentru că ca mîne echipaj, servi, mobile, diamante, toate le voi pierde. Sărmană copilă, tu nu știi încă ce sînt oamenii ! femeile nu mă caută pentru ochii mei ; oamenii nu mă considerează pentru talentul meu, sau pentru mine ; ci pentru poziția mea ! ce vrei ? oamenii sînt ca paserile : pe cît un arbore este înflorit, ele îl vizitează ; iar cînd frunza și floarea se usucă, ele zbor și-l ocolesc ! Pentru aceea nu voi să las nimărui plă-

cerea de a mă despreţui : înainte de a cerca nenorocirea aceasta, îmi voi da un pistol în cap... e sigur cum te văd...

— Ce ai, fetiţă ? întrebă Frosa pe dama ce şedea lîngă mine.

— Nimic !... răspunsă aceasta, şi căzu leşinată în braţele mele.

Cea dintîi mişcare ce făcui fu să-i scot masca, crezînd că aceasta o năbuşeşte.

Nu poate să-ţi treacă prin gînd ce am văzut ! Era Zoe.

O luai în braţe şi o dusei pe canapea. Umblînd şi făcînd toate mişcările aceaste, mi se părea că visam sau că vedeam împrejuru-mi o fantasmagorie !

Cu toate aceste, nu voii să încredinţez nimărui grija de a o deştepta. Şezui aproape de dînsa, ţiind graţiosul ci cap pe sînul meu.

Peste cinci minute Zoe deschisă ochii.

— Manoile — îmi zise ea — nu-mi vei ierta niciodată, poate, astă urmare ; nu-i aşa ? Dar, Manoile, trebuia să te văd încă o dată, sau să mor !...

— Explică-te, Zoe, nu te înţeleg.

— Dar îţi voi spune tot... însă... nu sîntem singuri...

— Ieşiţi ! Ioane ! Constantine !... nu sînt acasă pentru nimeni...

Servii ieşiră.

— Dar ochii nu mă înşală !... Andrei ! Elena !... aice !... mascele acele !... îmi pierd capul !... Zoe, spune-mi ce însemnează toate aceste ? spune-mi, nu sînt nebun ? sînt eu ? tu ? ei ?...

— Linişteşte-te, Manoile !

— Iată-ne singuri !

— Dar... însă lasă-mă să-mi adun ideile... vai, am suferit atîta !...

— Sărmană copilă !

— Noaptea în care ne-am întîlnit la ţară, Manoile, a fost una din cele mai dulci şi totodată din cele mai crude ce am trecut ! dulce, căci te-am văzut, căci am crezut un minut că mă iubeşti... crudă, căci mai pe urmă purtarea ta m-a făcut să înţeleg... dar să nu mai vorbim despre aceasta... voi să uit tot... a doua zi plecaşi, supărat ! ideea că poate nu te voi mai videa îmi rupea inima ;

și viața mea mi se părea că cade în bucăți la picioarele mele Mă bolnăvii... cîteva rude veniră să mă vadă... între alții veni și Frosa... îi spusei tot ; de la ziua călugăriei ei capatasăm cea mai mare simpatie pentru dînsa, și ea mă iubește ca o sor. Voii să te văd, cu orice preț... Frosa îmi făgădui că în mai puțin de șese zile o să te întîlnesc ; ceea ce s-a și făcut întocmai : să facă cunoștința-ți, să te lasă să crezi că te iubește, apoi să cinezi împreună aice, unde sub cuvînt că sîntem niște amatori de plăceri, să pot să te aud, fără ca să știi.

Mai întîi nu primii : mi se părea o crimă să amăgesc... dar, o, Manoile ! te iubesc atîta de mult ! trebuie dar să ascult ce-mi dictează inima !

Mulțemesc că mă apărai pe cînd Frosa mă calomnia, înadins... vorbele tale era ca un balsam pentru durerile mele !... era să plec, încă de atunci ! dar ceea ce ai fost zis la urmă, despre hotărîrea ce ai luat de a muri, mi-a făcut un rău crud !... dar era o glumă, nu-i așa ?... ah ! zi că era o glumă !...

— Da, da... o glumă, Zoe, ca să treacă timpul.

— Acum sînt încredințată că nu mă iubești !... nu-ți mai fac nici o mustrare... ci o rugăminte : să-ți păstrezi viața și sănătatea !... ți-am spus tot... acum trebuie să plec... Manoile, încă un cuvînt ! n-o să te ucizi, nu-i așa ?

— Nu, nu... dragă soră, am glumit !

— Adio ! îmi zise ea suspinînd și ascunzînd capul în sînul meu. Apoi sculîndu-se repede : Pardon ! pardon ! Manoile... sînt nebună !...

Cîte frumusețI ! cîtă candoare, și cîtă iubire !...

De ce nu pot să te iubesc, o, tu cea mai nobilă dintre femei ?... sau mai bine, pentru ce mă iubești tu atîta de mult ?...

30 ianuarie

Ieri seara am fost la bal, cu intenție mai mult să întîlnesc pe Frosa și să-i cer socoteală pentru farsa ce mi-a făcut.

Închipuiește-ți, iubite B..., cît de nebune sînt femeile și ce sacrificii nu sînt în stare să facă cînd le intră cîte ceva în cap !

Nebuna aceasta, spre exemplu, jucă un rol tare delicat: ea risca a-și compromite reputațiunea în ochii lumei și fericirea vieții sale. Ah! iubitul meu, pentru ce creatura cea mai grațioasă, cea mai nobilă, cea mai simțitoare, a trebuit să usuce florile tinereții mele!...

— De ce stai pe gînduri? mă întrebă o mască. Ai numai o lună să trăiești; profită de plăcerile vieții!... Dă-mi brațul, și nu fi supărat de mine...

Nu înțelesesăm glasul... eram în distracție... Masca îmi luă brațul și mă tîrî prin sală... Eu o urmam ca cînd eram magnetizat.

— Toată lumea se veselește, numai tu să fii trist, Manoile?... Ești copil, dragul meu!

Ieșind din distracție, înțălesei că masca care mă întreba era Frosa.

— Lasă-mă, Froso! sînt mînios pe tine!

— Ai dreptate, Manoile!... am făcut rău, îți mărturisesc; dar ce vrei? Zoe m-a mîngîiat mult în nenorocirile mele; eu îi eram datoare chiar cu recunoștință. Puteam eu să o las să moară? ea te iubea atît de mult!... Astăzi, mulțemită lui D-zeu! roșește de cîteva minute de slăbăciune.

— Ce vrei să zici?

— Voi să zic că nu cunoști încă femeile, Manoile (mă vei ierta că te numesc încă astfel?); insultă o femeie; pune-i fierul roșu pe frunte; cu toate aceste ea poate încă să te iubească; însă teme-te să nu o pui niciodată într-o poziție umilitoare, căci amorul propriu...

— Ce fel?[1]

— Lucrul e foarte simplu: Zoe nemaipurtîndu-mi nici un interes, pot să sper... că vei fi mai puțin scrupuloasă cu mine?...

— Mai încet, micul meu donjuan!... ascultă, Manoil! voi să-ți vorbesc serios: îți port un interes de soră; iată tot. Dar închipuiește-ți (lucru ce ar fi cu neputință!) că aș avea un alt simțămint; ei, bine! mă crezi tu că eu sînt o femeie care nu poate afla în datoriile sale atîta

[1] Se pare că textul este fragmentat, în original lipsind cîteva replici.

putere ca să-l înfrîne ? însă eu, Manoile, ți-o repet : nu iubesc, nu pot iubi decît pe bărbatul meu...

Dar să lăsăm acestea, ca să nu ne mai aducem niciodată aminte. Spune-mi : cunoscut-ai măsci ?... în adevăr, ce însemnează galanteria asta ?... Îți vorbesc și nu mă asculți... unde-ți sînt gîndurile ?

— Ah ! Zoe se crede umilită ?

— Ei, bine ! ce-ți pasă ? ai zis ?

— Da... negreșit... mi-a venit o idee... din întîmplare... cine este femeia aceea ce dă brațul ofițerului celuia ?

— Ce, n-o cunoști ?

— Mi se pare... dar nu... mă-nșăl... este peste putință...

— Este Mărioara. Vezi cum s-a schimbat ? pentru Dumnezeu, Manoile, ce ai ?...

— Mărioara... și coloneiul cela este bărbatul ei ?

— Văd că ești la a.b.c. despre cele ce privesc pe nenorocita asta ! Să ședem aici, și să-ți spun istoria ei.

— Da, da... niciodată n-aș fi crezut să o văd atîta de schimbată !

— Sînt aproape doi ani... după plecarea domniii-tale. Într-o zi, aflarăm că Mărioara se mărită.

Asta fu un eveniment în București, căci nu era un singur om de societate care să nu fi admirat spiritul și grațiile ei. Puține femei, care să nu fi fost geloase pentru interesul ce oamenii îi purtau. Bărbatul ce trebuia să ia era dintre cei întîi boieri, bogat și influent, dar bătrîn ; fără cunoștințe. Tata Mărioarei se opunea la asemine măritiș pentru cuvîntul că ginerile era cu trei ani mai bătrîn decît socrul ; dar Mărioara, nu știu pentru care cuvînt, îl voia cu orice preț. Nunta se făcu. Nu trecu o lună, și Mărioara fugi la moșia frate-meu. Fuga asta făcu scandal mare în București. Bărbatul Mărioarei se plînse la Curte. Frate-meu fu exilat la o mănăstire ; iar Mărioara a se întoarce la bărbatu-său, sau a se închide pentru totdeauna într-o mănăstire. Atunce ea avu recurs la cîteva persoane influente, dintre streini, cu condițiile acele cu care Maria Egipteanca făcu cu căpitanul corabiei ; căsătoria ei fu stricată și bărbatul îndatorit a întoarce zestrea.

Un june ofițer de husari ce domnea peste inima ei, în mai puțin de trei luni, jucă în cărți toate diamantele

Mărioarei. Pe de altă parte, ea ținea casă deschisă, în care era primiți și desfătați toți ofițerii armiei de ocupație[1]: mese splendide, baluri se repetau în toate zilele. Astfel încît fu silită să se împrumute, puind toată averea sa în gaj.

Tînărul husar trebui să plece din țară: Mărioara îl urmă în Rosia, de unde, peste două luni. se înturnă într-o desevîrșită mizerie. În lipsa ei, creditorii, neprimind regulat interesele, îi vîndură moșia la licitație. Această se făcu, sau nu se făcu după regulă, nu știu; îndestul că averea ei se vîndu mai pe nimica, și nu se putu plăti toată datoria.

Mărioara nu era o femeie care să moară de foame; în mai puțin de o lună își reluă zborul ei de mai nainte. Astă dată amantul ei era un evreu bogat; trebile îi mergea cît se poate de bine. Într-o zi însă fiul lui Israil găsi ascuns în apartamentul Mărioarei un ofițer de cozaci. Evreul strigă; pusă înainte sacrificiile ce făcusă pentru dînsa; ofițerul, supărat de atîta larmă, trasă sabia și pusă în fugă pe rival; apoi, fără mai multă ceremonie, se întoarce și taie coada Mesalinei acestia. În curs de trei zile după întîmplarea asta, el umbla din casă în casă, arătînd talismanul său.

Pe altă parte, fiul Iudei îi luă înapoi toate darurile ce-i făcusă; iar Mărioara, părăsită de rude și cunoștințe, se văzu pe poduri.

Pre cît o femeie poate să se degrade și să se prostituie, Mărioara se cufundă în huma tuturor viciurilor. Astă dată nu mai era amorul plăcerilor care o tîra în pierire, ci trebuința: trebuia să se prostituie pentru o bucată de pîne.

Astăzi, mulțămită ofițerului celuia ce-i dă brațul, ea s-a mai înpiciorat.

Dar, uită-te, Manoile! cum toate femeile își întorc capul cînd o văd!

— Acum înțăleg pentru ce, cînd întrebam de dînsa, toți tăceau, sau clătinau din cap.

---

[1] După înfrîngerea revoluției de la 1848, prin Convenția de la Balta-Liman, încheiată între Turcia și Rusia țaristă, s-a hotărît menținerea stării de ocupație în Moldova și Muntenia pentru a se înăbuși orice încercare de revoluție.

— Cele ce auzi despre dînsa trebuie să-ţi facă o impresiune tristă, Manoile !... Nu vei tăgădui că ai iubit-o mult...

— Vai ! era cel dintîi amor... dar să nu mai vorbim despre aceasta !... o nebunie !... să plecăm de aice !... vederea ei mă dezgustă !...

— Manoile, te iubesc ca o soră : de aceea voi să-ţi vorbesc fără făţărie... Dar să-mi făgăduieşti un lucru !

— Orice vrei.

— Să nu te superi de ceea ce voi să-ţi spun, macar oricît de amar ar fi adevărul vorbelor mele !

— Îţi jur !

— Ziceai că vederea Mărioarei te dezgustă ; pentru ce ? pentru că te-a înşelat altădată, sau pentru că ţi se pare degradată astăzi ?

— Pentru cel din urmă cuvînt.

— Bine. Acum ascultă : după obiceiurile de astăzi, bărbaţii sînt şi mai liberi, şi mai toleranţi în faptele lor decît femeile. Dacă îi întrebi, răspund : natura aşa a voit ! consecuinţele libertăţii la o femeie sînt funeste ! deci femeia nu poate să aibă aceeaşi libertate ca bărbatul ; prin urmare femeia nu trebuie să fie virtuoasă numai pentru amorul virtuţei, ci şi de temerea relelor consecuinţe : astfel că, urmînd acestui rezonămînt, dacă s-ar inventa o maşină care să întîmpene consecuinţele la care o femeie este expusă prin libertatea sa, morala nu este pentru nemica, şi femeia poate să se degrade în toate privinţele !... Eu însă nu împărtăşesc absurditatea asta şi cred că şi d-ta eşti de părerea mea !

— Unde vrei să vii ?

— Am vrut să-ţi arăt că bărbat şi femeie sînt egali înaintea virtuţei ; că, prin urmare, un bărbat prostituat trăieşte cît o femeie prostituată. Manoile, ziceai că femeia asta te dezgustă, pentru că este o prostituată ! ai cuvînt : dar, între noi să fie, ştii că nu poţi să-i arunci piatra ? ştii că dezgustul ce-ţi însuflă Mesalina aceasta, poţi să însufli şi tu, dacă nu astăzi cînd prestigiul trăieşte încă, dar mîne, mai tîrziu, celei mai dulci, mai frumoase şi mai nobile, Zoei ?

— Ştiu.

— Știi, și mi-o zici asta cu sînge rece, nu cugeți să te îndreptezi ?...

— Ți-o zic cu sînge rece, pentru c-o știu bine. Să mă îndreptez ? este prea tîrziu. Ascultă, Froso, și crede că-ți vorbesc cu sinceritate, nu mai am inimă, viața îmi este o povoară, lumina soarelui mă apasă, nu mai găsesc mulțămire decît în viciu ; vezi dar, ca să mă îndreptez, va să zică să mor... Dar ce însemnează mișcarea asta ? pentru ce toată lumea se duce acolo ?...

— Ce femeie frumoasă ! șopti unul pe la urechile mele.

— Aș da viața mea pentru un zîmbet al ei ! răspunsă un altul, și alergă să iasă înainte.

— Ce, nu mă-nșăl, Froso ?... privește : ea este... Zoe ! Zoe la brațul generalului... nu, nu se poate.

— Ai găcit, ea este, Zoe... dar pentru ce te miri ?

— Nu, nu mă mir, dar o știam la țară.

— Te înșelai... de două zile Zoe este în București ; șede la una din mătușile sale, amică a generalului care-i dă brațul... Nu pot gîndi nimic rău ; dar ți-am spus : teme-te de a pune vreodată pe femeie într-o poziție umilitoare... vezi cum toată lumea o privește ?... în adevăr, Manoile, copila asta este regina frumuseților... ține, dacă vrei, hai s-o vedem ; dă-mi brațul : voi s-o mistific pu-țintel...

Mă lasai să mă poarte.

Străbăturăm, cu destulă osteneală, mulțimea ce era adunată ca să admire pe Zoe ; și ajunserăm pînă la dînsa.

Frosa îi adresă cîteva vorbe pe care nu le auzii. Eu o salutai. Zoe îmi răspunsă printr-o rece închinare din cap.

— Cine este tînărul acesta ? o întrebă generalul rus.

— Nu-l cunosc, răspunsă ea, și răspunsul ei veni pînă la urechile mele.

— Auzi tu ? Zoe, îngerul acela... o, indignitate... fiindcă-i la braț cu generalul nu mă cunoaște !... În adevăr, iubită, mi-e teamă să nu nebunesc !...

— Ce ai ? mă întrebă Frosa. Ești preocupat și palid !...

— O să-ți cer iertare, dacă nu pot sta mai mult aice... Ești prea delicată, ca să nu-mi dai voie să plec... nu-mi e bine... pămîntul se învîrtește cu mine...

— Și unde te duci ? mă întrebă ea.

— Unde mă duc ? știu eu !...

Zicînd așa, salutai și plecai spre ușă. Aici însă mă întîlnii față-n față cu Zoe.

— Ești ca celelalte, îi zisei.

Ea zîmbi ca cînd necazul meu îi făcea plăcere.

Ieșii din bal.

Te încredințez că niciodată în viața mea nu am suferit atîta !

Mărioara, prostituată !... Zoe nu va să mă recunoască !... Oh... dar lumea asta este un iad !... Plecai pe jos în mijlocul nopții, fără să știu unde mă duc picioarele... nu mai știu ce fac și ce gîndesc !... dar dacă cineva ar fi scris cugetările mele, ar fi făcut să sîngere inima ce ar fi cetit... era frig ; eu, însă, nu simțeam nimic...

Cînd mă trezii eram afară de barieră, în mijlocul cîmpului... eram ostenit... șezui la rădăcina unui tei de lîngă șosea. Acolo auzii urletul unui lup, nu departe. În durerea mea simțeam o fericire de a fi sfîșiet de fiara astă sălbatică... astfel o așteptam cu bucurie... cînd zgomotul a doi armasari, ce tîra repede o sanie, mă făcu să întorc capul. Era lună. Sania se opri înaintea mea.

— Manoile ! Manoile ! mă chemă un glas de femeie. Era Frosa.

Mă rădicai și mă dusei către sanie.

— Ce faci acolo, la oara asta ?

— Aștept să vie lupii... dobitoacele astea, sărmanele, urlă de foame... voi să le procur o cină delicată.

— În adevăr... o, Dumnezeule ! sîntem pierduți ! îi aud urlînd... Manoile, urcă-te iute în sanie...

— Iată-i, vin cu cîrdul — strigă vezeteul — urcă-te, domnule, că eu plec... am femeie și copii, și n-am gust să-mi rămîie oasele aice !...

— Mergi ! îi strigai eu.

Vezeteul întoarse sania repede să plece. Frosa se rădică în picioare și se lăsă să cadă din sanie în ninsoare : caii zburau ca vîntul spre oraș. Eu alergai să rădic femeia ce mai voia să moară cu mine, decît să mă lase în prada lupilor.

— Ceea ce faci, Froso, este o nebunie.

— Tu mi-ai scăpat viața, și eu sînt datoare să scap pe a ta, pentru ca să fim chit.

— Ce fel poți să mi-o scapi, cînd nu vei putea să-mi dai nici un ajutor ? din contra, și tu ești supusă pericolului.

— Ba nu, fiarăle astea, cînd ne-or vedea doi, s-ar spăimînta și ar fugi.

Lupii veneau alergînd spre noi.

— Dumnezeule, iată-i cum vin de repede, or să ne sfîșie !... Zicînd vorbele astea se lipi de mine, și strîngîndu-mă în brațe : Apără-te, Manoile !...

— Dar cum să mă apăr ? n-am cea mai mică armă ; ceea ce pot să fac este ca să le ies înainte eu... cum nu sînt mulți, cu mine s-ar sătura, și tu vei scăpa... Froso... o idee... mîne servitorii tăi or să vie să ne culeagă oasele... Lumea o să zică că noi ne-am iubit, și că întîlnirea noastră a fost culpabilă... Froso, asta este o nenorocire de care nu te mai poți apăra... Froso... lupii sînt încă departe... înainte de a muri, lasă-mă să gust un minut de fericire... să răsuflu suflarea ta cea dulce !... Fii a mea Froso... și viața noastră să zboare într-o lungă sărutare de amor și de voluptate !...

— Manoile, pentru ce vrei să te disprețuiești ? niciodată, niciodată... oi muri curată cum am mai trăit : iată singura fericire ce voi să gust înainte de a muri... dar privește... vin !...

Frosa, tremurînd de spaimă și de frig, se strînge lîngă mine ca o floare ce se tupilă în iarbă.

Lupii ajung... dar, în loc să se arunce asupra noastră, ne privesc și trec repede spăriosi.

Ne-am fost făcut de spaimă singuri.

Fearăle acele era niște cîni întîrziați pe aproape la un cadavru de cal, unde, siliți de a lăsa locul unei potaie de lup, alergau sperioși.

La noutatea asta neașteptată, Frosa săltă de bucurie, și aruncîndu-se în brațele mele :

— Acum o sărutare de soră ! îmi zisă ea.

Buzele mele întîlniră pe ale sale fragede și profumate... puțin trebui să mor de plăcere !...

— Acum să mergem, Manoile...

— Să mergem.

Plecarăm către oraș. Dar nu făcurăm cincizeci de pași, și Frosa îmi zise :

— Manoile ! eu nu-mi mai simt picioarele, nu mai pot merge.

— Ce ? ești desculță ? o întrebai eu, uitîndu-mă la picioarele ei.

— Cînd am sărit din sanie, mi-am pierdut pantofii și mantela... Dar ce să fac, Manoile ? eu oi să mor de frig... oi să-mi pierd picioarele !

— Trebuie să te iau în brațe.

Ea primi bucuroasă.

O luai în brațe și îi învălii picioarele în mantela mea. Mînile sale reci ca gheața le încălzeam sub buzele mele.

După cîteva minute :

— Cum ai venit după mine ? o întrebai eu.

— Cînd ai ieșit din bal, aveai figura unui om ce merge să se ucidă : mi-era teamă să nu faci vreo nebunie... te-am urmat cu sania încet pînă la locul unde ai stat. Trebuie să mărturisești, Manoile, că ești copil de tot !... dacă-ți eram soră, te-aș fi corectat... dar nu sînt decît o amică, și nu pot decît să fiu indulgentă la toate nebuniile ce-ți trec prin gînd.

— Ești un înger, Froso !... Ah, pentru ce toate femeile nu sînt așa ?

— Vrei să faci aluzie la Mărioara ?

— Ți-am zis-o : numele acesta e mort pentru mine.

— Apoi dar, de cine vorbești ?...

— Să vorbim altele, Froso !... lasă-mă să te admir de devotamentul ce ai arătat astă-noapte... ești femeie rară... ușoară, nebunatică... iartă dacă-ți vorbesc astfel : dar un caracter...

Nu apucai să-mi isprăvesc vorba, și întîlnirăm sania Frosei întorcîndu-se să ne caute. Vezeteul pînă la barieră dase zborul cailor, fără să știe că stăpîna sa a sărit jos ; dar cînd a stat și a văzut că ea lipsește, a crezut că a pierdut-o, și, avînd teamă, s-a întors s-o caute.

Sania se opri ; ne urcarăm în ea și întrarăm în București.

29 ianuarie

Ți s-o fi urît cu scrisorile mele ! dar ce vei ? asta e singura mea mîngîiere.

Dar știi tu, iubite ? încă o iluzie pierdută de la mine ; și aceasta era cea mai din urmă care-mi rămăsese ! Zoe s-a pierdut !...

30 ianuarie

Asta dată, hotărîrea ce am luat va fi nestrămutabilă. Peste cîteva zile, nu voi fi pe lume. Pînă atunce însă am să-mi scot din capete... am să-mi întocmesc un nou harem din cele dintîi fiice ale lui Pafos. Regina lor va fi Mărioara.

Ieri am jucat cărți : am cîștigat două mii galbini.

Astă-dimineață era bîlci, sau, cum zic moldovenii, iarmaroc în salonul meu.

Toate matronele bătrîne din București se aflau aice.

— Cine-mi cunoaște pe una Mărioara ? întrebai turma asta de babe.

Toate-mi răspunseră că numele acesta nu le este cunoscut.

„Ciudat !... ce-mi spuse Frosa ?... ce interes ar avea s-o calomnieze ?...“

— Ce fel este ea ? mă întrebă una din babe.

În cîteva trăsături îi făcui portretul și biografia ei.

— Știu cine vrei să zici... Nebiruita ! urmă ea, îndreptîndu-se către celelalte femei, care începură a rîde. „Lasă-te pe mine !“

1 fevruarie

Cele dintîi umbre ale serei copereau capitala la vederea călătorilor întîrziați.

Bucureștii sînt voioși [în] serile carnevalului. Era o zi de duminică : mii de sănii, trase de cîte doi cai fugători și coperiți de pînze albe, pături și clopoței, lunecau ca niște umbre zgomotoase pe Podul Mogoșoaei [1], de ici pînă colo, încărcate de tot felul de oameni, de toate vîrstele și de toate condițiile, învăliți în tot felul de blane bogate și călduroase.

Strigătul vezeteilor, amestecat cu țipetele unor femei, ce dau, de cîte ori o sanie era aproape să se zdrobească

[1] Astăzi Calea Victoriei.

de alta, cu rîsul celor nepăsători și cu zgomotul miilor de clopoței forma un zgomot mare și confuz, care semăna [cu] o muzică bizară ce punea în mișcare dănțuitorii acești fantastici.

De prisos a-ți mai spune că mă amestecasem cu acești nebuni. Sania mea era încărcată de cîțiva oameni, iar eu mînam doi cai și mai nebuni decît noi.

Nu a rămas o singură sanie pe care să n-o fi atins în treacătul nostru; pe multe le-am răsturnat, pe multe le-am sfărmat. O sanie trecu repede ca săgeata pe lîngă noi : era Zoe, cu o damă, în sania generalului rus.

„Zoe, în sania omului aceluia !... ah, nu, mă înșel : nu se poate !“

Voii cu orice preț să ajung sania ca să mă informez mai bine.

Dau bici cailor și arunc hățurile din mînă. Două săgeți aruncate totdeodată nu ar fi zburat cu mai mare repegiune. Ajungem sania în care era Zoe : nu mă înșelasem... Zoe, văzînd caii mei liberi, înțelese, poate, că acesta era efectul supărării mele ; nu știu, dar scoase un țipet ce găsi echo în inima mea.

Noi trecurăm ca fulgerul și pînă la barieră răsturnarăm mai multe alte sănii.

Dar umbra se îndesise ; primblătorii începuse a se retrage.

Ne întoarserăm dar acasă, să primim grațioasele nimfe ce trebuia să vie.

— Nu mai este îndoială — zisei — Zoe e pierdută !...

Abia întrarăm în casă, și lacheul îmi anonță sosirea unei fiice a Vinerii.

Zisei să intre.

— Cum te cheamă, drăguliță ? o întrebai.

— Din ce tărîmuri vii, neiculiță ? îmi răspunse ea. Aolio ! Una este Zlatca Evreica, de la munte pînă la Dunăre, în Țara Românească.

Era o femeie frumoasă ; avea o talie elegantă și o figură expresivă, cu trăsături foarte nobile și proporționate ; dar albită ca un părete.

După aceasta veni una, încă copilă, încă novisă ; timidă și sperioasă ca o păsărică prinsă în laț. Ea pleca ochii și părea că roșește de meseria ce uneltea. Aceasta

veni însoțită de mumă-sa. O mumă ce-și aduce copila să o sacrifice pe altarul viciului ! o mumă... mîna ei a netezit cosițele sale și le-a împodobit de flori, ca să placă, și mîna acestei mume n-a tremurat... gura ei i-a dictat, poate chiar fără voia acestei sărmane creaturi, locul unde trebuie să se prostitue, și această gură pronunță încă numele dulce de fiică... și toate aceste pentru puțină pîne !...

Ușa se deschide, toată adunarea bate-n palme.

— Nebiruita ! Nebiruita !... strigară toți cu o vie plăcere.

Era Mărioara.

Vederea aceasta îmi făcu o impresie curioasă. Ochii mi se umplură de lacrămi.

— Cine-i stăpînul casei ? mă întrebă ea.

— Iată-l — îi răspunse unul — Manoil...

— Manoil ? zise Mărioara gînditoare.

— Ce ai, Nebiruito ? ce ai rămas pe gînduri ?

— Nimic... o suvenire... am cunoscut, sînt doi ani, un Manoil.

— Vede ? întrebă ea pe un junc.

— Vede, îi răspunse acesta.

— Lovește cole ! îmi zise Mărioara, întinzîndu-mi mîna.

— Ce ai întrebat de văd ?

Nu înțelegi limbagiul nostru ?... ai bani ? iată ce am întrebat. Dar iată Creața, Despinca, fata cucoanei !... Ei, scena se deschide frumos... înainte ! Să trăiască sultanul !... Ascultă, dragută îmi zise ea puindu-mi brațul împrejurul gîtului ești al meu, și te iau... dar spune-mi unde diavolul ai ascuns pîn-acum ochișorii ei drăgălași, de nu i-am văzut pe aici ?... Ești frumos, Manoilul meu... ah, cît am să te iubesc !...

— De mîne înainte.

— De mîne ? nu voi... din astă-sară... Oh, nu voi suferi să te văd la picioarele altiia...

— Am dat parola... copila asta care o vezi...

—A, copilița asta, ce ține ochii în jos ca o mireasă de la Ploești ! cine ești tu, care vii să-mi răpești amantul ?... Cine te-a adus aice ?

— Taci, Mărioaro... te rog.

— Este timpul ca să mergem la club, zise unul din convivi.

— Plecăm ! strigară toţi.

Lacheii aduseră o colecţie de măşti şi domine ; fiecare îşi alese costumul, şi în cinci minute am fost gata.

— Ce faci ? întrebai pe fetiţa cea timidă, ce o aduseso mumă-sa, şi care sta la o parte fără să se mişte.

— Voi să-ţi vorbesc — îmi zisă ea — dar nu aici.

— Să-mi vorbeşti ? vino în salon.

Ea mă urmă. Acolo, se aruncă la picioarele mele şi, luîndu-mi mînile, le încărcă de sărutări.

— Scapă-mă, scapă-mă — imi zise ca plîngînd — eşti bun şi nobil... mă vei înţălege, şi fie-ţi milă de mine !...

— Ce este ? Spune...

— Oh, domnule... femeia asta ce m-a adus aice este mumă-mea... femeia asta ce va să mă piardă este muma mea. Ea are un amant care-i cere bani ; nu este nimic care să nu facă pentru dînsul ; preţul, cu care ea vra să-mi vîndă cinstea, este în folosul omului aceluia... Am venit fără voia mea... sînt cîteva zile, ea îmi propuse să mă duc la un boier ; eu m-am împotrivit, m-am rugat, am plîns, dar în zădar... apoi i-am spus că oi să fug în lume... atunci ea sări asupra mea ca o fiară şi-mi făcu trupul vînăt de bătăi... Însă nu izbuti a mă pierde. Astăzi iar îmi propuse. Atunci îmi zisei : „M-oi duce, poate că omul căruia mă vinde va fi mai cu inimă decît mumă-mea... Poate că în fundul inimei lui va fi mai rămas încă o lacrimă de compătimire... Poate-i va fi milă de mine şi mi-a scăpa cinstea, şi mă va smulge din ghearele acestei mume crude !... o, Dumnezeule, aşa-i că nu m-am înşelat ?“

— Ridică-te copilă, n-ai nici o temere !... oi să te trimet la o cucoană la ţară, unde vei fi în siguranţie... Luai condeiul atunce şi scrisei :

„Dragă duducă,

Fetiţa asta este virtutea personificată. Ea îţi va spune ce soartă o goneşte. O pui sub protecţia d-tale ; ştiu că eşti generoasă pentru toţi şi pentru toate ; fii şi pentru dînsa. Adio, dragă duducă, nu mă uita !

Manoil“

Chemai pe slugă.

— Mîne să te scoli de dimineaţă, să iai cai de poştă, să-i pui la calească şi să te duci la Petreni cu scrisoarea şi cu copila asta; îmi vei răspunde de dînsa cu capul. Du-te, iar tu, copilă, intră colo, în cabinetul meu, şi te odihneşte pînă mîne dimineaţă...

— Mulţemim, domnule, mulţemim !... eşti un suflet generos şi nobil !...

Mersei să însoţesc pe ceilaiţi.

Sala balului era încă plină. Căutai pretutindene să văd pe Zoe. Deşartă dorinţă !

Întrai în sala unde se joacă cărţi, tîrînd după mine trupa zgomotoasă. Zoe nu era nici aici.

Pe masă era o movilă de aur.

Un evreu, în mijlocul a douăzeci de puntători, întorcea neîncetat o pereche de cărţi în mînă.

— *Va banque !* [1] îi strigai eu, puind o carte pe masă.

La vorbele aceste toţi întoarseră capul către mine, privindu-mă cu mirare, şi fiecare îşi trase cartea ce pusesă.

— Scoate bani — zisă bancherul —sau scoate-ţi masca, ca să te cunosc.

Aruncai pe masă o pungă cu o mie de ducaţi. [...]

— Cartea pe faţă ! îmi zise el.

— Mergi înainte... stăi... am cîştigat !...

Luai banii şi ieşii în sală, dînd braţul Mărioarei.

— Acum să cinăm, dragii mei !

— Să cinăm, ziseră femeile.

Trecurăm într-un cabinet la o parte. Aici dădui ordin să se puie şaptesprezece talgere. O mulţime de cunoştinţe veniră de mă felicitară.

Invitai pe toţi la masă. Eram opt bărbaţi; ne mai trebuia trei femei... şeful poliţiei se însărcină să le aducă.

Ne puserăm la masă. Mărioara desfăta societatea prin glumele sale.

— În sănătatea lui Manoil ! strigă unul, rădicînd un toast.

— Vivat !...

---

[1] Formulă în jocul de cărţi.

Toastele se repetară, și vinul curgea în torent.

— Eu proclam pe Manoil șeful nostru ! strigă un altul.

— Cel mai frumos amant ce am avut ! zisă Mărioara, cerîndu-mi o sărutare.

— Să trăiască Manoil !

Capul mi se întorcea.

— Pentru ce te-ai întors din Rosia, Nebiruito ? strigă unul.

— Amorul patriei a înturnat-o, zisă un altul.

— Taci, Petrachi ! zisă Mărioara. Tu nu deschizi niciodată gura decît ca să spui o prostie... vedeți cum se scriu istoriile în secolul nostru ?...

— Apoi dar, spune tu.

— Băiete, dacă vreodată te vei apuca să scrii biografia mea, scrie că Nebiruita s-a întors din Rosia pentru că amantul ei nu mai avea nici un ban. Nu-mi place să mă linguşască nimeni.

— Nebiruito — îi mai zisă unul — eu mă însărcinez să scriu viața ta, cu condiție să-mi spui cîți bărbați ai iubit !

— Dar ce naiba aveți, domnilor, în astă-seară ?... ar zice cineva că v-ați lăsat duhul la uşă !... cîți bărbați am iubit ?... voiești să mă insulți ? dragul meu, pentru Dumnezeu ! nu-mi scrie viața, căci în loc să faci un roman sau o tragedie, te vei trezi că ai făcut o novelă pastorală.

— E nepreţuită, zisă altul.

— Vorbești ca cînd nu te cunoaște nimeni — zisă aga — sînt doi ani, la Petreni, erai nebună de amor după un... să-l mai numesc ?

— Zi mai bine după doi... și pentru ce să nu-i numești ?... să-i spun eu : unul era Alexandru, și altul Manoil... ca tine, dragul meu... și îți seamănă... dar este multă vreme de cînd n-am mai auzit vorbindu-se de dînsul... sînt sigură că a murit, cel dintîi era mai pozitiv, și a știut să se folosească de șederea mea la țară. Cel al doile era un poet... mă iubea, sărmanul, ca un nătărău ; dar fu mai puțin folosit decît Alexandru ; însă vă jur că n-am iubit nici pe unul, nici pe altul.

— Ești dar o femeie fără inimă, îi răspunse unul.

— Ești un nebun — îi zisă ea — auzindu-te, cineva ar crede că ești un vieţuitor din lună ! o femeie care

se prostitue la cel dintîi sosit care-i zice că o iubește, că moare de amor, este o femeie de inimă, nu-i așa ? dar, *imbécile !* oameni de aceia sînt mulți ; toți pot să-ți zică că te iubesc, că mor de amor... vorbele nu costă nimic... Trebuie dar să te dai la toți, căci trebuie să ai inimă !...

— Este nepreţuită, repetă cel ce mai zisese vorba aceasta.

— O idee ! strigă unul.

— Care ?

— Să mergem să jucăm cărți, și cine va cîștiga să dea toți banii Nebiruitei... i se cuvine, căci, pre legea mea, este nepreţuită !

— Bun — răspunsei eu — am două mii ducați cu mine ; toată starea mea în bani ! ori îi pisez toți, ori îi îndoiesc și-i împart cu Nebiruita.

— Știi ce neiculiță ! îmi zisă Mărioara. Închipuești-ți că ai cîștigat aste două mii ducați care-i ai ; și, dacă ești hotărît să-i împarți cu mine, dă-mi acum o mie.

— Lasă-mă, Mărioaro ! mia care mi-o ceri poate o să-mi aducă norocul. Să cîștig încă două mii, ș-apoi să vezi viață ce o să ducem !

— Bravo, noroc bun, Manoile ! un toast în norocul lui Manoil, domnilor !

— Bravo, ziseră toți ; toastele se repetară și eu, însoțit de vreo doi din convivi, plecai, lăsînd pe ceilalți cu femeile la masă.

— Ai pierdut, îmi zisă el cu sînge rece.

— *Quitte ou double !*[1] îi zisei, puind altă carte.

El amestecă cărțile, le întoarse :

— Ai pierdut, îmi mai zisă el, scoțîndu-mi-o în față.

Dau toți banii ce aveam.

— Nasturii cei frumoși de briliant nu-i joci ?

— O sută de ducați mă țin.

— Fie, ți-i primesc cu două sute.

— Iarăși ai pierdut, îmi zice.

— Caii și trăsura, cinci sute de galbini.

— Fie !

---

[1] Formulă în jocul de cărți.

— Întoarce, că cartea-i pe masă.
— Ai pierdut iarăși, domnișorule !
— Mobilele și tot ce am în casă, trei sute de galbini ! primești ?
— Fie.. stos !
— Valet !
— Ai pierdut iarăși !
— Fă-mi credit.
— Nu se poate. Apoi, plecîndu-se la urechile mele : Zoe te iubește — îmi zise — renunță la dînsa ; o mie de ducați să jucăm !
— Generalule !
— Gîndește-te, ia-ți seamă !
— Fie ! îi zisei, și simții că casa se învîrtește cu mine.
— Ai pierdut, îmi zisă el, și lăsă cărțile din mînă. Apoi, plecîndu-se iarăși la urechea mea : Astă-sară chiar voi veni să iau în stăpînire caii și apartamentul d-tale, cu tot ce se află înlăuntru.
— Astă-seară ? nu se poate ! o, unde să mă culc ?
— Unde știi... asta nu mă privește.
— Dar, generalule, fii omenos !
— Vrei să-ți fac grație ?...
— Grație ? Află, domnule, că românul nu cere grație în nenorcirile sale.

Eram desperat. Mă întorsei în cabinetul unde așteptau femeile.

— Am pierdut tot !...
— Nu e nimică — răspunse Mărioara — nici eu vra să zică n-am cîștigat. Mîni o să-ți întorci. Umpleți paharele, domnilor, șampania deșteaptă bucuria și sparge întristarea !

Capul meu vuia ; credeam că casa se întoarce cu mine, vedeam oamenii pe jumătate ; pare că toți dănțuia înaintea ochilor mei ! Mărioara nu era mai puțin amețită ; părul ei scurtat și castaniu cădea pe umerii albi ca laptele. Ea se pleca pe mine, gura ei căta neîncetat cînd buzele mele, cînd paharul de șampanie.

— Viața e tristă, amicii mei, să bem, ca să înecăm durerile ce simțim !...
— Ce, ai și tu dureri ? o întrebă unul.

— Dacă am dureri ?... crezi că viața ce o duc îmi este plăcută ? crezi că nu am o minută în care roșesc de mine însumi și plîng cu lacrimi ?

Zicînd vorbele aceste, o înecă plînsul.

— Dar sînt nebună ! urmă ea. Dragii mei, iertați-mă, uitasem că eu sînt aici ca să vă fac de petrecere... să bem... bucuria va veni... vino, scumpul meu Manoile... o sărutare, o lungă sărutare, și fii voios, astfel este cartea.

— Dar am pierdut tot.

— Ce fel ?

— Tot, îți zic ; acela ce cerșete pe poduri este mai bogat pe lîngă mine... nu mai am nimic...

— Nici cu ce plăti masa ?

— Nu mai am nici unde dormi astă-noapte, am pierdut trăsura, caii, casa și tot ce am înlăuntru... nu mai am decît fracu ăsta ce vedeți asupra mea !...

— Adevărat — strigară doi inși —noi am fost marturi la aceasta.

— Dacă este așa — zisă Mărioara — îți fac reverințele mele, domnule Manoile, vei plăti scump farsa ce ne-ai jucat !...

— Dacă este așa — zisă birtașul — vei avea bunătate să-mi lași aice fracul...

— Bravo — strigă altul — dezbracați-l !

Oameni și femei puseră mîna pe mine ; într-un minut eram jumătate dezbrăcat.

— Aide — zise un vechi camarad — fă-ne ceva versuri să te iertăm !

— Ce, este poet acesta ?

— Atîta-i lipsea !

— Manoile, dacă ești poet, gîcește cu ce se rimează poetul ?

— Cu ușurel, răspunse altul.

— Ba cu mișel, strigă un altul, și toți începură să rîdă.

— Îmi vei plăti cu sîngele tău aceasta ! îi strigai. Rîsul lor se adăogi.

— Manoile, fă-mi o odă, să te plătesc aice...

— D-zeul meu ! cine mă va scăpa ?...

— Eu, răspunsă un glas de femeie.

Mă întorsei și văzui o femeie în mască, care-mi întinsă mîna.

— Vino, Manoile !

— Zoe !...

— Unde să vie — zisă birtașul — este dator cu o sută de galbini.

— Iată-i zise ea, aruncînd o pungă plină cu aur.

Birtașul numără banii și află suma îndoită.

— Dacă este așa, am cinste să mă închin...

— Vino, vino, Manoilul meu !

Mă îmbrăcai și urmai acest înger ceresc.

— Să ieșim de aice, zise Zoe.

— Dar unde să mergem ?

— Acasă.

— La mine ?

— Dar.

— Dar nu știi nimic ?... dreptul de a reintra în casă l-am pierdut în cărți... casa mea va fi orizonul de acum înainte...

— O, Dumnezeule !

— Zoe, Zoe, sînt un mizerabil... numai moartea poate să mă scape !...

— Manoile, nu vorbi astfel...

— Zoe, nu sînt demn de pardon... am jucat în cărți... întoarce-ți ochii de la mine, căci ai să auzi un lucru grozav.

— Pentru D-zeu, mă spării !...

— Am jucat în cărți... pardon... pardon... pe tine, Zoe, pe tine te-am jucat...

— Nu te înțeleg...

— Un om mi-a zis : „Zoe te iubește ; renunță la ea, și să jucăm : dacă pierd, pierd o mie de ducați, dacă cîștig...“

— D-zeul meu... dar ești nebun... unde o să dormi astă-noapte ?...

— Nu știu.

— Să mergi la Frosa, sau la Elena... așteaptă-mă un minut... voi să le întîlnesc...

Zoe se duse.

Generalul trecu pe lîngă mine.

— O vorbă, domnule !

— Două, dacă vrei.

— Dinioarea erai egalul meu; acum nu ai nici unde să treci noaptea. Vino să-ți fac o propunere.

— Care ?

— Știi că sînt puternic ?... înaintea mea nu este nici o autoritate aice care să ridice fruntea...

— O știu.

— Eu din astă-sară îmi iau casa în stăpînire.

— Poți.

— Dar pot totodată, nu numai să te las acasă, dar să-ți întorc și banii ce am cîștigat.

— Cum ?

— Mai întîi să ieșim îndată de aice.

— Pe urmă ?

— Acasă ți-oi spune.

— Primesc.

Ieșirăm din bal, în cîteva minute furăm acasă.

— Ia o hîrtie și scrie ce ți-oi dicta eu...

— Numai să nu fie o lașitate.

— Domnule !

— Dictează... vom videa..'

„Zoe,

Dacă vrei să mă vezi încă o dată, cîteva minute înainte de a muri, grăbește de vino.“ Destul. Acum subscrie și trimite scrisoarea la Zoe. Tu vei pleca de-acasă, înțălegi ?... iată condiția de care îți vorbeam.

— Ascultă, generalule, am călătorit mult, am văzut tot felul de țări... prin urmare am cunoscut tot felul de mizerabili !... iar nici unul care să te întreacă !...

Generalul se sculă.

— Domnule, astă insultă se poate spăla numai cu viața !...

Nu apucă să mîntuie și deodată văzui că ușa cabinetului se deschise repede.

Era Frosa și Zoe.

— Mulțămesc, Manoile, mulțămesc — îmi zise Zoe — ai inimă nobilă !

— Stăi, generalule — zise Frosa — ascultă, Manoile, omul acesta este un laș, un ticălos... cărțile cu care ți-a cîștigat erau măsluite... nu-i ești cu nimică dator !...

— Doamnă, ie-ți seama... o să-mi răzbun amar ! zise generalul ieșind.

— Să-ți răzbuni asupra unei femei ? nu este noutate ceea ce zici.

— Cărțile erau prifăcute ?

— Ascultă, Manoile. De cînd ai intrat în bal, nu te-am scăpat un minut din vederea mea ; pe cînd jucai, eram acolo, lîngă generalul ; un ofițer îi da de cîte ori puntai o păreche de cărți pe ascuns ; privitorii șoptiră la urechele mele : „Cărțile sînt măsluite, îl înșeală !...“ însă nime nu avu curagiul să ți-o spuie ție... eram indignată, cu atîta mai mult căci auzisem ce-ți șoptise generalul... astfel îi smulsei cărțile din mînă : „Generalule, ești un laș !“ îi zisei. „Vedeți, domnilor“, mă îndreptai către mai mulți jucători care, examinîndu-se, declarară că aveam dreptate. Te căutam să-ți spui, cînd găsii pe Zoe spăimîntată de nenorocirea ce ți se întîmplase. Copila îmi zise că te-a văzut în bal ; te căutarăm în deșert. Atunci, crezînd că ai venit acasă, alergarăm aci, tocmai pe cînd intrai cu generalul. Temîndu-ne de vreo lașitate din partea acestui om, ne ascunserăm în cabinetul ccla de unde am auzit toate.

— Mulțămesc, bunul meu Manoil... căci dacă mi-ai fi trimes scrisoarea aceea, aș fi venit îndată.

— Dar e tîrziu... Zoe, să mergem acasă.

— Da, buna mea Frosă...

— Manoile, cred că o să te videm înainte de plecare, nu-i așa ?

— De plecare ? nu înțăleg ce vrei să zici.

— Ne ducem la Paris... cel mult... peste patru zile...

— Singură ?...

— Cu Zoe, Elena și Andrei...

— Cu Zoe ?

Lucru ciudat !... Noutatea asta făcu o impresie străină asupra mea... nu știu ce simții, dar aș fi voit ca Zoe să nu plece, sau să nu plece fără de mine. Văzui în imaginația mea, ca printr-un vis, copila aceasta, lăsată în voile sale, ocolită de adoratori... iar eu șters din suvenirea sa... oh, eram gelos !... „Zoe pleacă !...“ Cuvîntul acesta îmi făcea rău, ea era singura ființă ce se mai interesa de mine ; și o pierdeam pentru totdeauna, poate.

— Ei, bine ? mă întrebau Zoe cu Frosa.

Aş fi dat lumea ca să nu plece.

— O, D-zeule, aşadar am să rămîn cu totul străin în lume !...

Cu vorbele aceste mă înecă plînsul.

— Trebuie să fiu prea degradat şi prea nefericit, de bunăoară că toată lumea mă părăseşte.

Îmi ascunsei capul în mîni şi, fără să voi, plîngeam ca un copil.

— Zoe, dacă inima nu te mai ţine aice şi dacă sînt ursit să văd stîngîndu-se cele mai dulci vise de fericire ale vieţii mele, şi să mor de durere, pleacă ! pleacă ! singurul lucru ce te rog, este : să nu mai gîndeşti, şi să nu-ţi mai aduci aminte de mine. Dar eşti crudă, Zoe !... Căci eu nu am meritat o lovitură ca aceasta !... ah, în adevăr, doamna mea, sînt nebun ca să vorbesc astfel... căci, în sfîrşit, cine sînt eu ?... un om vil şi degradat, pe care sufletele cele mai vile şi mai degradate ar fi trebuit să-l părăsească !... da, da, sînt nebun... ah, pardon, pardon, Zoe, dacă am crezut un minut că un înger ca tine a putut să mă iubească !...

— Nu-ţi ziceam eu ? zise Zoe, aruncîndu-se în braţul meu. Te iubesc, te iubesc, Manoilul meu !... nu, nu voi pleca ; o durere desperată îmi însufla ideea aceasta... dar acum... oh, zi, zi încă o dată că mă iubeşti !... vorba asta în gura ta este dulce ca viaţa !...

Vorbele, fără şir, se grămădeau pe buzele sale : lacrimile străluceau în genele ei.

— Te iubesc, Zoia mea !... încă de mult, eu însumi nu ştiam... da, da, te iubesc ! cînd auzii că ai să pleci, mi se păru că o mînă de fier îmi smulge inima !...

La vorbele aceste, Zoe plîngea cu hohot.

— Iartă-mă, îmi zise ea. Sînt atît de fericită !... nu ştiu ce zic, ce fac... ah, cînd ai şti cît sufeream !...

— Zoe, numai eu am trebuinţă de iertare.

— Fetică — zise Frosa — este miezul nopţii, să mergem !

— Dar, Zoica mea... acum să te duci... ai făcut un om fericit, ai rădicat un om din tina ticăloşiei... acum poţi să te duci şi fii mulţămită în inima ta... aduce-

rea-aminte a cuvintelor tale va rămînca să mă mîngîie în singurătatea mea !...

— Mîne vom prînzi împreună, zise Frosa, și făpturile astea june și drăgălașe dispărură ca două umbre de fericire.

3 februarie

Abia cele dintîi raze ale zilei pătrunseră în camera mea, și generalul trimise doi marturi să mă cheme la duel.

— Generalul îmi face mare onoare, le răspunsei cu. Primesc cu plăcere propunerea sa... nu aveți trebuință a vă înțălege cu martorii mei ; mă voi bate cu armele ce va voi generalul... locul, pavilionul de la Băncasa ; la amiazăzi voi fi acolo cu martorii mei.

Trimișii generalului ieșiră.

— Domnule Manoile ! îmi zise Ana, copila ce o smulsesem din ghearele prostituției și care dormea într-un cabinet alăturea, așteptînd să plece la țară.

— Ce vrei, Ano ?

— Vrei să te bați în duel ? am auzit tot fără să voi : te încredințez... nu-mi puteam astupa urechile.

— Ei, bine și pe urmă ?

— Poate să te omoare... ce păcat... ești atît de bun, atît de mărinimos !... Dacă aș putea, te-aș opri, dar nu am nici un drept asupra d-tale. Îți fac însă o rugăciune !

— Spune, copilă !

— Lasă-mă să stau încă astăzi aice... Rănit, ferească Dumnezeu ! să aibă cine să te caute : o femeie se pricepe mai bine...

— Ești liberă să faci ce vrei.

Mă îmbrăcai și ieșii să-mi caut marturi.

Băgai de samă că toată lumea ce mă cunoștea și ce întîlneam sau întorcea capul, sau se uita la mine cu curiozitate. Îmi închipui că aceasta vine de la scena ce avusesăm la bal.

Merg la doi inși care-i cunoșteam ; îi rog să-mi fie marturi : nu vor să primească.

Oriunde mă îndreptai, îmi închiseră ușa.

Temîndu-mă să nu lipsesc de la *randevu*, alergai la Băneasa, fără marturi. Nimeni ! aștept acolo : nimeni.

Mă întorc acasă ; întreb dacă cineva m-a căutat : nimeni !...

— Cu atît mai bine că n-ai găsit pe nime, zise Ana.

— Ano, mi-am luat de seamă că tu nu trebuie să te duci la țară. Ți-am găsit eu un loc mai bun aice în București. Este aice o domnișoară frumoasă la chip ca și la suflet. Ea mă iubește ; eu o iubesc ca viața. Dar sînt nebun !... Ce-ți vorbesc eu ție astfel de lucruri ?... tu nu știi încă ce vra să zică a iubi.

— Îți cer iertare, domnule Manoile, îmi zise ea. Sînt de cincisprezece ani, este adevărat, dar nenorocirile mi-au dat douăzeci. Părăsită de mumă, de toată lumea, simțeam trebuința de a iubi ceva... iubesc un băiet de douăzeci de ani, care, ca mine, este și el străin în lume ; noi, săracii, noi iubim mai mult decît d-voastră, căci în viața simplă și tristă, inima este singura a noastră comoară.

— Bine, Ano, și unde este iubitul tău ?

— El este în casa logofătului B...

— În ce condiție ?

— Rob.

— Rob ? țigan ? tu, o ființă atît de frumușică, să iubești un țigan !

— Așa, domnule, și încă cu iubirea cea mai adevărată. Dar cînd ai ști ce suflet are băiatul ăsta ; cînd ai ști cîtu-i de bun, delicat, cuminte... O, domnule... să-l auzi cît de dulce vorbește ! să vezi cum scrie...

— Cum, un țigan să știe carte ?

— Da, domnule ! Dascălul care avea boierul în casă pentru copii l-a învățat și pe dînsul carte. Toată ziua muncea bietul băiat ca un rob, iar noaptea învăța, căci avea tragere de inimă. Nu este destul atîta, dar el și zugrăvește, domnule, a învățat și zugrăvitura de la dascălul acela. Să vezi cum mi-o făcut portretul meu, fără să fiu față... Vorbind astfel îmi scoate un cadru mic, cu două fețe.

Pe o parte era portretul ei, desemnat cu tuș ; era destul de bine, pe ceia parte era un portret bărbătesc.

— Dar acest portret al cui e ?

— Este portretul său. L-am rugat eu, și s-a zugrăvit singur în oglindă. Așa că-i bine, domnule ?

— Amantul tău, Ano, este cu talent, și îți dau dreptate să-l iubești.

— Așa-i că e păcat, domnule, să fie rob ? închipuiește-ți ce voi face eu acuma cu iubirea mea ? eu nu-l pot dobîndi decît făcîndu-mă roabă ; și știi, domnule ? numai ideea asta mă face să nebunesc. Este grozav lucru a fi cineva rob, domnule, nu-i așa ?

— Ai dreptate, copila mea, robia este amară !

— De multe ori l-am îndemnat eu să se hotărască să fugă cu mine ; să trecem în altă țară și să ne facem nevăzuți de aice, ca să trăim liberi, dar el nu vra, căci nu se îndură să lase pe mumă-sa, pe care o iubește ca sufletul. Eu, una, nu știu cum poate el să-și iubească muma. El să și teme : boierul, stăpînul său, e mare și puternic ; el, prin ocîrmuire, îndată ne-ar urmări și ne-ar prinde, și atunce ar fi vai de el !... Ah, Dumnezeule, cînd ar ști Stănică că eu sînt aice, sînt sigură că s-ar ucide !...

— Liniștește-te, Ano ! Zoe o să facă fericirea voastră... sînt încredințat...

— Ah, domnule Manoile, ce văd ? [...] uită-te !...

Copila ieși și după două minute intră spărietă.

— Domnule Manoile, poliția !...

— Zi să intre !

Secretarul poliției intră însoțit de doi.

— Cunoști stiletul acesta ? mă întrebă polițaiul, arătîndu-mi un cuțit plin de sînge.

— Este al meu — îi răspunsei — literile aste inițiale mărturisesc. Dar cum se află el în mîna d-tale ? ieri încă era pe masa mea, aice !...

— Acest stilet s-a găsit în noaptea trecută înfipt în inima colonelului P... ! zise el.

— Amantul unei femei numită Mărioara ?

— Vezi că știi ?... scrieți aceasta, domnilor, ca prima d-sale arătare !... Acuma, domnule Manoile, trebuie să înțelegi că este bănuială cum că uciderea asta s-a comis de d-ta... Mărioara aceea te acuză, și cuțitul acesta, care nu tăgăduiești că e al d-tale...

— Ce fel mă acuză Mărioara ?

— Zice că te-a văzut ieșind din camera colonelului...

— Calomnie, domnule, calomnie infamă !

— Acuma deodată d-ta eşti arestat, domnule, înţălegi bine că nimeni nu poate zice încă că d-ta eşti ucigătorul... este bănuială... noi ne facem datoria pînă cînd tribunalul va hotărî...

Apoi turnîndu-se către Ana :

— Fata asta, oricine ar fi, se socoteşte arestată. Porunca zice să te arestăm în casa d-tale... o persoană deosebită ca d-ta nu are loc la puşcărie... Nimeni nu poate ieşi de aici ! Acuma, domnilor, noi să mergem !

Poliţia ieşi.

— Domnule Manoil, nu eşti vinovat... D-zeu însumi să mi-o zică, nu o cred !...

— Eşti bună, Ano, îţi mulţumesc ! Nu mă tem de legi. Dreptatea va fi pentru mine... sînt calomniat dar am cuvînt să mă tulbur : calomnia este ca un cărbune stîns, ce nu te arde, dar te mînjeşte. Ieri seara încă, eram ferice ca o pasere în aer ; şi astăzi... dar este o fatalitate ce cade asupra mea ! abia îmi zîmbeşte un minut de fericire... şi se stînge ca un vis !... Zoe, poate, nu va crede niciodată că sînt nevinovat ! toată lumea mă va ocoli ; părinţii mă vor arăta copiilor lor, şi vor zice : „Acest om este un ucigător !“

Un serv îmi aduce o scrisoare.

„O scrisoare ! poate de la Zoe !...“ O deschid... era de la martorii generalului.

„Domnule !

N-am venit la randevu pentru că eşti acuzat de ucigător. D-ta înţălegi că pe cît timp vei purta acest nume, nu poţi să te baţi cu un om onorabil“.

Scrisoarea aceasta îmi explică primirea cea rece a cunoştinţelor mele în ziua aceasta, refuzul martorilor s.c.l.

Zgomotul se răspîndise în oraş că sînt ucigător.

Mulţimea, credulă... se strînse înaintea casei mele. Unii strigau : „Afara ucigătorul !“, alţii aruncară cu pietre în ferestre. Pe Ana o răni la cap. Poliţia veni şi împrăştiă norodul.

4 fevruarie

Toată lumea mă ocoleşte. Zoe plînge, nenorocirea mea îi va ucide viaţa, trebuie să mă fi despreţuind !...

Numai la nenorocire cunoaştem adevăraţii amici !... eu însă nu am nici unul, căci toţi m-au părăsit, pînă şi Ana. Toţi, afară de unul, care niciodată n-a avut un bine deosebit de la mine ; German, sărmanul bătrîn să-l fi văzut cum îmi lua mîinele şi le săruta, zicîndu-mi : „Curagiu... Dumnezeu e bun !...“

Ana, care o credeam a fi un înger, însuşi ea a fugit ! dar sînt nebun, pentru ce mă voi plînge ? trebuie să sufăr faptele mele ! cine altul, decît eu însumi, este cauza tuturor acestor nenorociri ?...

5 fevruarie

Nu trebuie să osîndim repede.

Zoe a venit să mă vadă.

Abia întră în camera mea şi mi se aruncă în braţe plîngînd.

— Manoile, toţi te părăsesc ; în familia noastră nime nu vrea să mai audă de tine vorbind ; numai unchiul meu îţi ţine parte. În lume, femeile, mai generoase decît bărbaţii, au luat partida ta ; dar eu sînt sigură despre inocenţa ta !... Eu, Manoile, sînt încredinţată că nu eşti culpabil.. eşti jucăria unei intrigi infame... Ah, ce necaz am avut pînă să viu aice !...

— Zoe, îngerul meu, care-mi dai viaţă în minutele aceste, îmi zici că eşti sigură de inocenţa mea... ei, bine... sînt fericit !... ucigă-mă ; voi muri cu nepăsare ! ce-mi pasă că lumea mă ocoleşte ? tu îmi rămîi, Zoica mea !... Lumea, pentru mine, eşti tu ! Amorul unei femei degradate m-a fost degradat, şi îmi făcusă viaţa povoară ; amorul tău mă rădică şi-mi face zilele plăcute !... Lase-mă să-ţi sărut mînile... picioarele... o, sufletul meu... lase-mă să te admir ! eşti frumoasă sub costumul acest negru, frumoasă ca dimineaţa care iesă din umbrele nopţii !... Lase-mă să admir florile acele cereşti şi fragede ce soarele tinereţei le seamănă pe feţele tale... să le admir eu, eu singur.. căci vezi, Zoică, sînt gelos şi de lumina zilei ce te sărută !...

— Manoile !...

— Sînt nebun, nu-i așa ?

— Nu am zis aceasta. Dar pentru ce să fii gelos ?... sau mai bine... da, da, Manoile, fii gelos... și mă iubește !... eu însumi sînt geloasă... Ah... cînd ai ști cît am suferit pe cînd te vedeam vorbind cu alte femei !... dar eram nebună, nu aveam cuvînt ; așa e, Manoile ? Ah, zi că nu aveam cuvînt !

— Copilă !

— Mi se părea numai că am cuvînt ; nu este așa ?

— Zoe, poți bine să zici vorba asta, căci nu eram atît de căzut, pre cît mă arătam. Ființele acele voioase ce aveau numai chipul femeilor se împărtășea de masa mea, dar nu și de inima mea.

Dar să lăsam vorbele aceste, o, dulce înger ! trecutul mă face să roșesc și să tremur... mi se pare că mă trezesc cu patima și cu sinceritate !... însă adu-ți aminte, sînt neiertător, cel puțin în opinia lumei.

Și ce-ți pasă de lume, ai zis, dacă eu te iubesc... apoi, mine vei fi liber... căci ești inocent... o, sînt sigură că degetul lui D-zeu va descoperi inocența ta... o dată liber... plecăm de aice, în țări streine !

Ai uitat că eu nu mai am nimica ?

— Dacă vrei tu, Manoilul meu, oricînd mi-ai zice, mîna aceasta va fi a ta... eu am avere mare... ce este al meu va fi al tău... nu o să fii bărbatul meu ?...

— Lumea o să zică că mă hrănești tu

— Ce-mi pasă de lume !

— Conștiința mea !

— Conștiința ta ? dar este întemeiată pe prejudețele lumei... vom merge la moșiile mele, care sînt largi și frumoase. Eu voi fi fericită pretutindene unde vei fi tu. Vom lucra pămîntul. Tu nu vei urmări viața vagabondantă a slujbelor, nu-i așa ? Trăind la țară ne vom deda la o viață dulce, pastorală ; vom avea cărți cari să ne distragă ; ne vom cultiva spiritul... și amorul va face din inimile noastre niște modele demne de paradis... în cîțiva ani, cultivînd moșiile, vom îmbunătăți starea locuitorilor ; vom face mult bine ; ș-apoi în scurt vei face stare tu însuți, și starea aceea va fi a ta. Apoi, tu nu știi, Manoile, tu nu ești sărac pre cît gîndești... moșia ta s-a

vîndut la licitație ; dar unchiu-meu a cumpărat-o pentru tine.

— Adevărat ?...

— Eu am scris acturile.

— Ah, Zoe, ești încîntătoare !

— Nu, zi-mi că am cuvînt.

— Tot cuvîntul, îngerul meu !

— Vezi așa, acum ești cuminte !

— Dar judecata ?

— Ești inocent, Manoile, și nu ai a te îngriji.

Secretarul poliției intră în cameră.

— Doamna mea, este timp !... Măria-sa doamna te așteaptă !...

— Viu.

Acest trimis se închină și ieși.

— Voiam să te văd... însă nu puteam să răzbat aice, zise Zoe, care vru să-mi explice aceasta. Atunci m-am dus la doamna ; i-am căzut la picioare ; i-am spus că ești inocent... că voi să te văd... Doamna este un suflet bun și nobil.. m-au luat ș-am venit împreună aice... este afară, mă așteaptă... Adio, Manoile... o să fii liber... sau dacă ursita nu va avea îndurare, oh, te voi însoți. Manoile, oriunde, în exil și în mormînt !...

7 februarie

Iubite B...,

De două zile s-au întîmplat atîtea lucruri cît mi se pare că visez !

Ieri era să ies înaintea judecății... la douăsprezece oare, poliția veni la mine, mă puseră într-o trăsură închisă și merserăm la Divan.

Domnul numise o comisie, înadins, compusă de cinci membri dintre persoanele cele mai onorabile. Cînd intrai în sală, toți judecătorii aruncară ochii asupra mea și păreau că compătimesc cu mine. Adevărul este că opinia publică este luminată de o zi, mulțemită femeilor.

Mărioara și servitorii mortului erau aci. Aceasta purta negru ; fața ei altă dată strălucioare de frumuseță și frăgezime, acuma era veștedă, încrețită și vînătă ; privirea ei stînsă și spărioasă.

— Femeie — întrebă prezidentul, un boier gros cu ochelari — unde te-ai născut ?

— În București.

— Care-ți este meseria ?

— Cusutoreasă... modistă.

— Cum te cheamă ?

— Mărioara din botez...

— Iar din gura oamenilor, Nebiruita ! strigă un gamon dintre auzitori, și toată lumea rîse.

— De cîți ani ești ?

— Douăzeci.

— Pentru ce acuzezi pe acest om, cu ce îl dovedești și de unde îl cunoști ?

— Îl acuz ca ucigător al colonelului P... am auzit gemete în camera colonelului... am alergat, crezînd că este bolnav... dar abia am deschis ușa, și am văzut un om furios ieșind din casă... acel om mi se păru să fie Manoil... intrai în cameră, și aflai pe colonel înecat în sînge și cu un cuțit în inimă ; iau cuțitul, îl privesc ; era cuțitul lui Manoil... Pe Manoil îl cunosc de cîteva zile...

— Acuzatule, cunoști cuțitul acesta ?

— Este al meu, făcut de comandă la Paris, cu cifra mea pe el.

— Dar tu, Mario, cum ai știut că cuțitul acesta este a lui Manoil ?

— Pentru că-l văzusem la dînsul acasă.

Nu-ți voi scrie urmarea procesului acestuia, fiind lungă și neînsemnătoare ; destul că după acuzarea femeii acestia judecătorii începură a se îndoi despre inocența mea.

Eram uluit. Avocatul mă apăra rău. Punctul principal era să dovedesc, de la miezul nopții pînă a doua zi la zece oare, cum mi-am întrebuințat timpul, fiindcă uciderea pentru care eram acuzat se făcuse în acest spațiu. Din nenorocire, oarele aceste le trecusem singur : la miezul nopții, plecase Zoe și Frosa ; German nu știa că am intrat ; numai Ana ar fi putut mărturisi, și aceasta fugise.

— Este vinovat ! șopti unul din ascultători, vedeți că nu știe ce să răspundă ?

În timpul acesta, ușa se deschise răpede, o femeie intră strigînd : „Așteptați ! așteptați !“

Era Ana.

— Eu sînt fiica unei femei sărmane. Muma mea de vro două zile nu mîncase nimic, căci n-aveam pe ce cumpăra o bucată de pîne... lacrămile ei îmi rupea inima, dar n-aveam nici o putere !... cum s-o scap ?... îmi veni în minte o idee amară... hotărîi să-mi vînd cinstea pe o bucată de pîne, ca să scap viața maică-mea... o rugai să mă ducă la dl. Manoil. Ea se împotrivi ; eu o rugai, foamea o birui și în sfîrșit mă duse ea singură acolo unde îi zisesem. Dl. Manoil îi dete prețul... muma mea, lăsîndu-mă acolo, plecă ! Ei bine, de la miezul nopții pîn-a doua zi la zece oare, am fost împreună, și dl. Manoil nu a ieșit din casă... iar cînd poliția a venit să-l aresteze m-a aflat acolo.

Vorbele aceste făcură o impresie străină asupra judecătorilor.

— Cum o să dovedești cele ce zici ? întrebă prezidentul.

— Poate spune chiar femeia asta, zise Ana, arătînd pe Mărioara. Ne-am întîlnit acolo, la dl. Manoil : ba încă dumneii pretindea să fie amoreza domnului Manoil, și pe mine mă lua în bajocoră... Dacă voiți să mai aveți dovadă, chemați și maică-mea, și vă va spune.

— Unde e maică-ta ?

— Este aici afară.

Aprozii chemară pe mama Anei. Aceasta intră și mărturisi că este adevărat.

— Toate aceste sînt bune — răspunse prezidentul — dar trebuie să dovedești că în adevăr ai fost cu dînsul pînă la ziuă.

— Fata asta este necinstită ! strigă un băiet palid de mînie. Nu dați ascultare vorbelor ei, boieri... ea minte și înșală !... să vedeți, cinstiți boieri, mi-era dragă; dar ce dragă, n-auzi... și ea șireata, zicea c-ar muri pentru mine... minciuni !... Duminică seara se duse la omul acesta, însoțită de mumă-sa, să se vîndă !... eu i-am bănuit... apoi mă luai după ele ; ele intrară în casa d-lui ; eu stătui la poartă. Peste cîteva minute muma-sa ieși... ea rămase acolo... eram să nebunesc !...

m-am pus să pîndesc la poartă... iată că dl. Manoil iesă însoţit de alţi oameni şi de cîteva femei cu măşci ; nici una din aceste nu semăna să fie Ana... Atunci alergai în casă ; fata asta se culcase în patul domnului Manoil !... iar ieşii la poartă fără să ştiu ce fac ; era unsprezece ceasuri. Atunci dl. Manoil veni încă cu altul, mai pe urmă două muieri cu măşci... omul ieşi iar... cele două muieri şăzu aici pînă ce bătu miezul nopţii la Bărăţie, apoi se duseră. Atunci, vrui iarăşi să mă încredinţez dacă una n-ar fi Ana... intru pe unde ştiam locul... mă uit în casă... era culcată tot în pat... turbai... îmi veni în gînd să pui foc casii, dar nu aveam cu ce !... mă pusei la pîndă în curte, cu ochii ţintiţi la ferestrele unde era Ana... văzui două umbre pe perdele şi căzui în ninsoare, plîngînd !... A doua zi dl. Manoil ieşi din casă : mă luai după el, cu gînd să-l bat, sau chiar să-l şi ucid ca să-mi răzbun... el merse pe ici pe colo, unde abia intra ş-apoi iar ieşea, apoi ş-a luat drumul la Băneasa... acolo eram...

— Destul ! zise prezidentul. Ai spus tot ce trebuia să ştim.

— Stănică — zise Ana — iartă-mă !...

— Taci ! taci ! şi fugi din ochii mei, fată pîngărită !... tu ai rupt inima mea !... nu puneţi temei, boieri, pe vorbele ei : ca minte !

Judecătorii intrară în camera de consiliu. După cincisprezece minute, ieşiră şi declarară în unanimitate că sînt inocent, însă fiindcă pricina nu s-a isprăvit încă, să fiu chezeşuit a mă întoarce la Divan, cînd voi fi chemat spre a da oarecare răspunsuri la întrebările ce mi se vor face. Totdeodată poronciră arestarea Mărioarei şi a servitorilor colonelului ucis. Cînd ieşii afară, unii mă sărutară, alţii mă purtară în triumf.

Acasă, mulţime de oameni veniră să mă vadă. După aceştia, Ana.

— Ano, mi-ai scăpat mai mult decît viaţa !...

— Domnule Manoile, erai nevinovat... ş-apoi d-ta fuseseşi atît de bun pentru mine !...

— Ţi-oi fi recunoscător... dar fapta asta e prea mare ca să pot să ţi-o plătesc.

— Nu voi nimică... mulțemirea că te-am scăpat este destul... sărmanul Stănică, a făcut un bine fără să știe... durerea lui îmi sfîșia inima !... dar pe urmă i-am spus adevărul, l-am împăcat... m-a trimis să-ți cer voie să vie să te vadă...,

— Să vie, Ano, mi-ar face plăcere să-i string mîna !

— Două dame vor să intre, zise German. Frosa și Zoe !

— Ai scăpat, îmi ziseră ele.

— Nu-ți ziceam eu că ești inocent ? zise Zoe. Manoile, cît ai suferit !... dar, în sfîrșit, ai scăpat ! unde este fata aceea ce s-a dat pentru tine, să-i mulțemesc... Dar așa-i, Manoile, că tu n-o iubești cu inima pe fata aceea ?

— Nu, Zoe... fata asta este aice... iată-o... întreabă-o, și ea îți va spune.

Ana spuse istoria ei. Zoe o sărută și-i făgădui că-i va da toată protecția ei.

Stănică se arătă la ușă.

—Iată-l ! strigă Ana.

— Stănică — îi zisei — de astăzi mă însărcinez cu fericirea ta !... Ana o să aibă o zestre ca o fată de boieri... tu vei fi răscumpărat de la stăpînul tău, ș-apoi slobod, și soț fericit al Anei. Copiii se îmbrățișară și plîngeau de bucurie.

9 fevruarie

Mărioara ieri chemă pe Zoe, de la închisoarea unde se afla.

— Simț că o să mor — îi zise ea — Manoil este inocent : eu am ucis pe colonelul P... înadins, ca să pierd pe Manoil... pentru aceasta i-am furat cuțitul său...

— Mărioară, nu te voi întreba de ai ucis pe omul acela : D-zeu te va judeca... dar ce-ți făcuse Manoil, de ai voit să-l pierzi ?

— Ce-mi făcuse ? el este pricina de sufăr eu astăzi... pricina tuturor necazurilor mele... Manoil m-a iubit ; eu nu-l iubeam... mai tîrziu îl iubeam ; dar el mă desprețui cu cruzime !... apoi plecă în streinătate. Mă măritai cu un bărbat bătrîn, crezînd să-l fac să călătorească, numai să văd pe Manoil... din căsătoria asta, purceseră

toate relele mele... Ce vrei să știi ? îl iubeam încă după doi ani ; sau mai bine, îl iubeam, ca să-mi răzbun asupra lui !... iată ce te-am chemat să-ți spun, îți repet : Manoil este nevinovat.. încă cîteva minute și mor... fii fericită, Zoe !...

Mărioara muri, mărturisînd crimenul ei. Astfel se închise dosarul acestei pricini la Divan.

10 iulie

Iubite B...,

Manoil este însurat. Zoe îl iubește. Ei trăiesc la țară. Nu poți să-ți închipuiești ce schimbare... și mai ales cîtă fericire este în familia asta ! duduca trăiește cu dînșii. Domnul N. Colescu vine de șede la ei ca la copiii săi ; el o să le lesă toată averea lui după moarte. Stănică este vătav la moșia lui Manoil ; el nu e mai mult rob ; el e liber și însurat cu Ana.

Dar iarăși viu la Manoil. Ai zice că este o fată de cincisprezece ani : atît inima lui s-a curățit, s-a nobilat, lîngă femeia sa ! Atît este adevărat că o femeie face dintr-un om un demon sau un înger, orice vei voi.

Postscriptum

Domnul Alexandru a murit. S-a găsit ucis, în pădure, aflîndu-se la vînat. Se vorbește că tatăl Tudorei și-a răzbunat.

ELENA

roman original de datine politic-filosofic

1862

Era ziua de mai întîi a anului 1859.

Mai multe familii de boieri dezbrăcaţi la 24 genariu de privilegele regulamentare, fugind de capitala revoluţionară, se adunau la o moşie lîngă Ploieşti unde, fără cea mai mică temere, puteau să critice lucrurile şi oamenii noi.

Pînă a întroduce pe cititori în mijlocul acestui cerc de desprivelegiaţi, ca să le facem cunoştinţa bărbaţilor şi femeilor de care era compus, să vorbim despre moşia boierească.

Satul ei era situat pe o înălţime de unde ochiul vedea o întindere de două ore, fără să întîmpine decît o luncă lată, coperită de tapete cu diferite colori. Pe aceste tapete se vedea Prahova alergînd capricios, făcînd abateri, întoarceri, şi vărsînd în urmă sa nişte gemete sălbatice.

Casa era situată pe vîrful dealurilor. Ea domina grădina de arbori prin înălţimea sa. Să nu vă aşteptaţi a vă duce într-un castel ca cele dupe Rin.

Părinţii nostri n-au zidit castele pe la moşii, din cauza nestabilităţii timpurilor de atunci, invaziunelor de turci şi de tătari, înaintea cărora nimic nu mai putea sta. Mai tîrziu, sub fanarioţi, cînd dată cele mai multe familii de astăzi, bătrînii pierdură gustul de a trăi pe

la moșii, atît încît unii din cei mai avuți de multe ori nu știau în ce parte de loc se aflau moșiile lor. Casa proprietarului nostru era făcută de zece ani numai. Cu două rînduri cu un balcon de fier la rîndul dintîi. Un salon, o sală de mîncare. O bibliotecă, fără nici o carte. Restul era nouă camere mici. În partea dreaptă a casii erau dependințele, bucătăria, grajdurile etc. În partea stîngă era grădina.

Ziua de întîi mai fusese frumoasă pînă la apusul soarelui ; dar de aci înainte, cerul se întunecă. Un vînt repede, o ploaie furioasă începură a bate și a uda, și ținură astfel pînă aproape de ziuă. Societatea ce se afla aici fuse nevoită a se închide în casă și a căta distracțiunele sale în convorbiri și jocuri inocente.

Era zece oare din noapte. Printre vuietul vînturilor și ploii se auzi deodată strigătele depărtate ale postașilor ; dar astfel cît o ureche sperimentată ar fi ghicit, dupe strigăte, că caii erau stătuți. Societatea crezu neapărat că o familie așteptată aici se îndrepta către sat. Iată dar o distracțiune ce pentru un cerc de oameni închiși în casă, la țară, este un mare evenimînt.

Stăpînul casii trimise oameni înaintea postii să se informe.

Salonul era mobilat cu oglinzi, canapele, scaune, fotoliuri. Pereții tapisați cu hîrtie cu colori. Societatea de față se forma de vreo zece persoane din care patru bărbați și șase dame.

Stăpînul casii se chema postelnicu George ; era un om ca de cinzeci de ani, oacheș și cu părul jumătate alb. Înalt de stat și puțin încovoiat ; figura sa avea trăsuri pronunțate, fără să fie inteligintă. Toate facultățile sale părea că rămăseseră fără nici o exersițiune. Judecata la dînsul era totdeauna falșă : toate efectele îl impresionau cu vioiciune, și niciodată nu-și da osteneală a slăbi acea impresiune prin cercetarea cauzelor ce le produceau. Sufletul său nu putea a se înălța niciodată din cercul strimt al intereselor egoiste: nici o idee mare nu putea să pătrunză aici. Avea o mare doză de răutate. Fals, intrigant, șiret, ar fi fost periculos daca natura nu i-ar fi refuzat mijloacele intelectuale.

Lucru ciudat ! această natură a făcut o minunată cumpănire : astfel vedem fearele cele mai înrăutățite supuse la o lege ce regulează cu mare avariţiune reproducţiunea lor ! fiinţele veninate sînt nevoite a se tîrî şi lipsite de facultatea de a zbura !

El moştenise o mică avere de la tatăl său. Cînd intrase în serviciul statului era sărac. Retribuţiunea cunoscută i-a fost atît de puţină încît nu numai nu i-ar fi permis a-şi mări averea ; ba încă nu i-ar fi ajuns nici la întreţinerea vieţii ; cu toate acestea ieşi din serviciu, dupe doisprezece ani, cu şase mii galbeni venit în moşii. Nimeni nu se miră de aceasta, căci asemenea fapţi sînt deşi în această ţară.

Cînd se retrase din serviciu cu începutul guvernului interimar al principelui A. Cihica, îi veni ideea de a se însura. Postelnicul George era o partidă strălucită în Bucureşti. Era bogat şi boier mare. Aceste calităţi sînt de ajuns pentru un bărbat ca să ceară mîna celei dintîi fete din ţară. Era bătrîn, răucrescut, fără spirit, fără învăţătura, încărcat de defecte fizice şi morale ; însă în ţara noastră, în căsătorie, nu se cere decît avere şi un nume.

Avea dar drept să caute o fată de 16 ani, frumoasă, bine-crescută, cu spirit, cu inimă şi cu avere mare. El trimise în toate părţile de ştire să i se găsească o mireasă cu toate aceste calităţi. Pînă a nu se găsi mireasa, se puse să-şi cumpere cai, calesci, case. Şi scrise la trei cabinete o petiţiune circulară, cerînd a i se da o decoraţiune pentru serviciile ce a făcut în timpul ocupării ţărilor de străini.

După trei luni de cercetare pe ici pe colo, întîmplarea făcu să găsească o mireasă, şi cu toate calităţile ce dorea el.

Sînt trei ani, era în Bucureşti o fată, o minune, o perfecţiune sub toate raporturile. Junie, frumuseţe, spirit, creştere, simtimente delicate, toate le poseda în puntul cel mai înalt ; în fine, era una din acele fiinţe rari, unici poate, ce Dumnezeu din timp în timp face să nască în unele societăţi degenerate, ca cum ar voi ca oamenii să-şi aducă aminte că nu i-a părăsit.

Asfel era femeia ce se găsi demnă a fi sacrificată acestui om. Legenda șcarpelui din fîntînă, căruia se da pe toată ziua cîte o verginâ să devore, numai ca acesta să lase pe locuitorii cetății a lua apa, este o ingenioasă metaforă a istoriii unor bărbați cărora, pentru interese oarecare, li se sacrifică aceste dulci și inocente ființe. Nu s-a găsit încă un sîntul George ca să învingă trufia acestor bălauri.

Se înțelege că fata priimi bucuros a da mîna acestui om; dar părinții stăruiră serios. Educațiunea sa superioară, unită cu simțîmîntele cele mai nobile de abnegare, fuse cauza pierderii junci Elene. Ea priimi, căci asfel voiau părinții săi, priimi precum ar fi priimit să meargă într-o mănăstire sau să moară, ca să facă plăcere părinților.

Nunta fuse splendidă. Lumea vorbi mult despre acest menagiu. Cei mai mulți fericiră pe Elena pentru un asfel de consorte și mai toate mumele își urau pentru fiicele lor partide ca postelnicul George. Toată societatea din București, în timp de zece zile, nu vorbi decît de darurile ce se trimiseră miresii.

Lumea văzu timp de două luni acești însurați arătîndu-se la grădina de la barieră, sau la operă italiană, apoi însurații dispărură, se duseră să trăiască la țară, și fură uitați.

Elena nu iubea pe soțul său, căci nu putea nici să-l stime, nici să-l admire; din contra, toate faptele soțului său în timp de trei ani erau de natură ca consoarta sa să-l desprețuiască.

Ea însă nu i-o arăta nici lui, nici celoralți oameni.

Dumnezeu, ca să o console, îi dete o fetiță.

Suferințele daseră frumusețelor sale o grație cu totul rară, sufletul său se înnobilase și mai mult în aceste suferinți. În vocea sa, în expresiunele sale, în privirile sale, în mișcările sale, era un parfum de melancolie atît de suav, atît de ideal, că cei care o vedeau credeau să vază ceva dulce și ceresc ce ar fi zărit într-unul din visele vieții.

Bărbații erau preocupați cu politica zilei, care îi dezmoștenise. Unul se chema logofătul Constantin. El însuși număra cincizeci de ani. Acesta începuse cariera sa

politică sub Regulamînt. Trimis să învețe legile la Paris, să înturnase licențiat, abia venise și se numi profesore de drept. Mai tîrziu părăsi profesoratul și intră în magistratură, cu gînd a se face într-o zi ministru, servi pe cei trei domni regulamentari și înaintă; dar nu se lipi cu inima decît de cel mai rău dintre cei trei domni. Cît pentru al patrulea domn, îi era enimic declarat. O n cu învățătură, cu inteligință, cu voință foarte; dar dintr-o margine în ceialtă a ființei sale fizice, intelectuale și morale, ca să găsim vorba cea mai justă: *anost*, cum se zice la București în stilul familiar. În fine, unul din acei oameni pe care nimini nu poate să iubească, nici însuși amantele lor.

Unul din ceialți doi se chema Iordache, se trăgea din viță de domn, tată-său sau moșe-său fusese fiu de do n, beizade. Toți îi ziceau principele Iordache, el însuși își dădea acest titru cu îngîmfare. Soția sa mai ales era în stare să rupă relațiunele cu cei mai buni amici care nu i-ar fi zis principesă. Aveau un fiu de șase ani, căruia părinții, ei înșuși, îi ziceau principe! maladie ridiculă ce bîntuie de la un timp încoace multe capete seci; fruct al moravelor streine ce unii români în călătoriile lor în Europa au putut să culeagă în căile ferate, în birturi, în baluri publice, pe unde au lunecat. Ea va trece prin propagarea ideilor luminate și serioase.

Consoarta sa era fiica unui negustetor avut; această condițiune mai mult contribuise a prezinta în ochii săi titru de principe cu o valoare mult mai însemnată. Averea sa făcuse pe Iordache să o ia de consoartă. Iordache risipise averea părintească împreună cu toate cîștigurile de mare fonctionar al statului în timp de mai mulți ani și acum trăia din averea femeii sale.

Mai venea unul, un bădăran înavuțit și boierit, un om de șaizeci de ani, cu părul siv. Acesta începuse cariera sa ca băiat în casă la un boier mare, mergea dupe caleașcă și ducea ciubucul boierului. Dupe un serviciu de mai mulți ani, fuse numit copist la o cancelarie, unde, prin protecțiunea stăpînului său, în cîțiva ani ajunse la cele mai înalte fonctiuni și își făcu o avere în moșii de optsprezece mii galbeni venit pe an. Acest om are facultatea excepțională de a deveni instrumînt răufăcător. Viața

lui politică și socială este un șir de trădări, de intrigi, de lașități, de abuzuri. [...]

Femeia sa, tip de bădărană parvenită, pare că a născut în lume ca să formeze această pereche fără rival.

Fiica lor ce se află acolo e frumoasă, alt nu are nimic. Această familie de parveniți purta numele *Serescu*, și, ca să-și dea mai mult lustru, adăuga pe cărțile de vizită. sub coroana de comite, prepoziţiunea *de*.

Mai era o damicelă, dintr-o familie cunoscută. Deși părăsită de îngrijirea unei mumi, Caterina era înțeleaptă ; lipsită de o educațiune strălucită, natura îi fusese favorabilă, spirit, frumusețe, grații se disputau care să-i aducă mai multe omagine. Era pe atunci damicela la modă. Calitățile ei erau lăudate de toți.

Iată cele dintîi noțiuni despre persoanele de față.

Să ne înturnăm în salonul postelnicului George în momentul cînd se auziră în depărtare strigăte de postași.

Cea dintîi ce dete alarma și alergă către fereastră fuse Caterina. Ana, fiica parvenitului celui avut, o urmă după datina damicelelor ce se țin una de alta și care fac de surîd cu maliție bărbații.

—Cine poate să fie ? zise ea. Tudorina Corleasca, Mariţa și Zoe Șeni cu bărbată-său. Era vorbă să vie !...

— Aș dori mult să văz pe aceste nebune, zise Elena. Mai ales pe Zoe Șcni, deși nu aprobez purtarea lor în timpul carnavalului.

— Ho ! ho ! strigă principele Iordache, ce, credeați că noi am rămas în urmă cu moravele parisienilor ?

— Au jucat pe dracul pe vîrful degetelor ! zise post. George. În toate nopțile, dupe bal, se duceau ele, și altele, cu atîți crai, la birtul lui Hug, unde se puneau pe mîncare și băutură pînă la ziuă ; și...

— Și ce ? răspunse Elena, negreșit, nu poci aproba această purtare ; dar nici nu poci a-i da un caracter culpabil.

— Așa sînt muierele, zise postelnicul contrariat. Se apără una pe alta !

Elena deveni roșie.

— Dar cînd ți-oi spune — urmă el — că această bandă ușoară de muieri, dupe cină se puneau de cîntau și jucau cu Blanșa franceza tontoroiul de gît ?...

— Nu știu, răspunse Elena.

— Nu știi ? ! dar eu însumi le-am văzut, cu ochii mei, eram la București, trăsesem la otelul lui Hug, dormeam ; m-am deșteptat de chiotele lor... am deschis ușa camerii să văz doare s-a aprins birtul. Ce am văzut ? acele muieri strigînd și sărind împrejurul mesii, cu un cîrd de golani. Gîndești că s-au rușinat de mine cînd m-au văzut ? hop ! hop ! m-au chemat să iau parte cu dînsele. Nene George ! vin' aici !...

— Și nu te-ai dus ? îl întrebă principele Iordache.

— Eu !

— Eu m-aș fi dus, aș fi cîntat și jucat cu ele tontoroiul.

— Nu-mi spui ? zise principesa, ai și mutră de asfel de petreceri !...

— Eu ! hei ! hei !... Cînd ai ști...

— Tocmai că știu...

Nu știi nimic !... Dar ascultă, or să vie aici... Să le facem curte...

— Era vorba alaltăieri la București — zise Serescu — să vie și Talangiu, cu familia.

— Și Șer, zise principesa.

La aceste vorbe Caterina tresări și un văl de purpură trecu pe fața sa ; nimeni nu băgă în seamă această turburare.

— Minunat orator este Talangiu !... zise Serescu, cînd vorbește se face tăcere adîncă, ar zice cineva că vorbele cură din buzele lui ca mărgăritarele.

— Nu sînt de această părere, arhon logofete... Șer vorbește mai bine !... în Adunarea de sub Bibescu erau oratori buni !... hei, ce timpuri !... Eram deputat... nu m-ai auzit vorbind în Adunare niciodată ? îmi aduc aminte încă cum fulgeram într-o zi opoziția ! nimeni nu mai ceru să vorbească în seanța aceea. [...] Grozav băturăm pe opoziție... a doua zi închiserăm Adunarea...

Strigătele postașilor se auziră acum în curte. Oaspeții alergară în capul scării, servitorii veniră cu luminări. Erau patru trăsuri închise. Călătorii se coborîră, apoi urcară scara, îndată se auziră mulțime de voci zgomotoase de femei.

Salonul era plin de lume.

Talangiul cu familia, Șer, Tudorina ; Zoe Șer cu bărbată-său, și alții cu care vom face mai tîrziu cunoștință. Deocamdată să ne ocupăm de o persoană necunoscută ce intră cu Șer.

— Permiteți-mi a vă prezenta pe dl. Elescu, zise Șer, înaintînd către d-na Elena, însoțit de un june necunoscut. D-nu este român — adăogă el — amic al meu din copilărie. Strein în țară, căci lipsește de aici de cincisprezece ani.

Elescu se înclină cu respect înaintea Elenii, Elena îl privi cu bunătate și îi zise :

— Bine ai venit, domnule ! crede-te în această casă ca în mijlocul unor vechi și intimi amici.

Pe urmă Șer îl prezintă la toate damele și la stăpînul casei.

Să vorbim puțin despre noii veniți.

Talangiu este un om politic. O ființă bizară... se ține prin sistemul nervos de natura poeților și femeilor. Susceptibil de a se întuziasma îndată ; exaltat pînă a nu ține seamă de linia așezată între sublim și ridicol. Fanatic în ideile sale, neuitînd nimic, neînvățînd nimic, înclinător, sfios prin temperamînt, vorbind cu un talent natural ; dar sofist, nestrălucind decît atunci cînd este a vărsa veninul său în rănile partidelor politice. Integru alfel, dar de ambițiune ; virtutea la dînsul este o rolă ce a hotărît să joace, este o amestecătură bizară de bun și de rău ; de leal și de perfid ; un lucru neînțeles, neisprăvit, căruia lipsește foarte puțin a fi perfect, foarte puțin a fi ridicul.

Astăzi aspiră a fi cap de partidă, a reînvia privilegiații și privilegele moarte și a juca rola profetului Samuel. Sistemul nervos îl înrîurește pînă în credințele sale.

Șer este de 36 de ani, natură întîrzietoare, tot este încă june într-însul sau cel puțin el crede că abia acum intră în viață. Inima îi lipsește, spiritul său este comun. Pare a fi născut să strălucească în toate lucrurile mici, este, daca putem a-l numi asfel, *geniul nimicurilor*.

Cele două dame, Tudorina și Maria sînt două tipuri diferite ce recheamă Loreta[1] de la Paris. Una frumoasă, tăcută, gravă ; spirit mărginit ; inimă seacă de orce simțimînt. Iubind plăcerile pentru că s-a întîmplat să fie aruncată în curentul lor ; ceialtă, spirituală, viicioasă, seamănă a fi venită ca să facă a se iubi plăcerea.

Soțul său, *un bon enfant*[2].

Un junc de 30 de ani ce veni cu aceste dame, deși de o naștere cu totul obscură, dar averea mare ce-i rămase de la părinți făcu să fie priimit cu oarecare egalitate în societatea privilegiaților ; aceasta îl costă mult, el caută să-și plătească întrarea prin nenumărate prezinte oferite damelor. Către acestea el are spirit plăcut, ce este o justă compensațiune pentru fizicul său.

Vom vorbi încă de un nou sosit cu femeia sa, de Șeni, un boier mare, care nu a fost totdeauna mare, în junia lui era sărac, și dat cu totul la desfrînări. Era un fel de *Lovelas*[3] ; aceasta dovedește că în junia sa avea o figură plăcută. Tînăr încă, se însură, maritagiul îl făcu să se apuce de comerț, ciștigă, făcu stare colosală.

Astăzi casa sa este cel dintîi salon în București, nimenĭ nu știe nici să trăiască, nici să priimească mai bine pe streini decît dînsul.

Soția sa, Zoe, uită numărul anilor ce se scură sub picioarele sale și se crede încă tînără și proprie tutulor idelor tinere.

Conversațiunea ce începu acest cerc era plină de interes ; mai întîi întrebară noutăți din capitală.

— Să ne ferească Dumnezeu de mai rău, zise Talangiu.

— Iar a mai făcut ceva liberalii ? întrebă postelnicul George.

— Liberalii ! liberalii ! mai este vorbă de liberali ?... credeai d-ta că ai noștri or să meargă pînă să priimească nu numai a rămînea în minister, ba încă să serve interesele unei stări de lucruri nerecunoscute de puterele garante și să dea asfel mai multă tărie regimului de as-

[1] Femeie de moravuri ușoare.
[2] Copil bun (fr.).
[3] Nume trecut din literatură în vorbirea curentă, desemnînd tipul desfrînatului.

tăzi ; dar ce aştepţi de la K... înţeleg ei ceva ?... în curînd are să fie pe aici în vecinătate o tabără ostăşească, ştiţi ce va să zică aceasta ? că dacă puterile nu vor recunoaşte votul de la 24 genariu, ne vom lupta cu armele în mînă. Sînt fini, nu este îndoială. Europa nu se află în poziţiune de a permite nici unei puteri vecine să ocupe ţara, pentru un mic lucru, ar face-o cînd ar izbucni o revoluţie... Şi nu este de mirare să vedem că se recunoaşte acel vot monstruos !... Avem să ne aşteptăm la lucruri triste, arhon postelnice...

Astfel vorbi Talangiu. Cei mai mulţi bărbaţi îl înconjurară.

— Triste ! triste ! zise postelnicul George. Revoluţii, uciderі...

Toate acestea nu sînt nimic, răspunse Talangiu... Eu, unul, nu mă tem de ele ; dar le doresc, căci ele vor aduce cu voie, fără voie, ocupaţiuni streine, şi ocupaţiunele vor aduce vechiul regim de ordină legală, dar din nenorocire nu mă aştept la acestea, şi iată pentru ce sînt în adevăr supărat.

— Aşa este ! strigă Serescu şi principele Iordache.

— Dar revoluţionarii de meserie — urmă Talangiu — pare că au înţeles lucrul, căci ei acum propagă contra revoluţiunelor.

— Daca îmi este iertat — zise Elescu — voi face o mică obiecţiune la toate acestea. Ştiţi că lipsesc de mulţi ani din ţară ; nu am luat parte în certele de partide... Prin urmare văd lucrurile cu sînge rece — înţeleg aceste certe, înţeleg dar şi existenţa partidelor. Ele sînt naturale, le vedem în toţi timpii, la toţi popolii, şi nu numai că nu mi se par periculoase, dar încă le cred utile în interesele generale ale naţiunii : ele sînt care fac de naşte lumina, dau vigoare şi energie cugetărilor şi acţiunelor. Dar nu trebuie a pierde din vedere că aceste certe, ca să aducă rezultate binefăcătoare, caută să rămîie în cercul opiniunelor în chestiuni ordinare. Văd însă că ele la noi trec linia ce le este însemnată ; şi atunci devin două tabere, una a ţării, alta avangarda streinilor în ţară ; una voieşte mărirea, fiereа, neatîrnarea naţiunei ; ceialtă neapărat o să vie a combate, prin urmare a cere contrariul. Iată dar că aceste partide devin periculoase intereselor generale.

Dl. Talangiu ne zice că așteaptă mîntuirea în ocupațiuni streine. Însă care mîntuire ? a unei clase sau a țării ? ocupațiunele streine pot să fie favorabile unei clase, însă niciodată intereselor unei țări. De cîte ori streinul calcă pe acest pămînt, este o consecință naturală să răpească cîte un drept din cununa acestui popol. Cît pentru mine, condamn aceaste tendinți către ocupațiuni streine, căci, o repet, ele favoară interesele unei clase și lovesc interesele țării. Dar trebuie o filosofie cu totul rece ca să nu cădem în asemenea erori.

Aceste cugetări generoase ale lui Elescu nu puteau să fie de gustul unei societăți care nu le înțelegea. Cei mai mulți surîseră cu pietate, unul șopti în ridicul : „De unde ne-ați adus pe acest filosof ?"

Era acolo un suflet care îl înțelegea : Elena. Vorbele lui atinseră inima acestei femei ; ea auzi vorbindu-se un limbagiu care îi era cunoscut. Astfel ca un prizonier care, după ce a trait mai mulți ani într-o țară streină, aude deodată limba sa natală. Nici o recomandațiune nu putea fi mai bună pentru Elescu înaintea Elenii decît simțimintele sale. Ea intră în convorbire și zise :

— D-nu Elescu are dreptate ; noi sîntem prea împătimați ca să rezonăm în chipul în care rezonă d-lui.

— Nu are dreptate, strigă Talangiu.

— Dar, domnul meu — răspunse Elescu — nu vei respinge că certele de partide de astăzi, pe tărîmul pe care sînt puse, nu fac să cîștige țara nimic ?

— Și, prin urmare, dorești să ne impăcăm ? zise Talangiu. Și cu cine ? cu revoluționarii de meserie, enimicii proprietății, familiei, religiei ? cu bandele de desculți ce se hrănesc în vise cu sîngele boierilor, pînă cînd vor începe aievea să-l soarbă ?... Să ne înfrățim cu călăii nostri. Vezi, domnule, că ideile d-tale sînt utopii.

— Nu voiți pace cu partida adversă, căci credeți că oamenii care o compun v-au atacat privelegele de clasă ; dar preferați amicia streinilor, care, tolerîndu-vă acele privelege parțiale, vor să răpească independința țării ! Iertați-mi a vă spune că nu vă înțeleg și că politica dv. este egoistă.

— Mă prinde mirare să te aud vorbind asfel, zece zile după venirea d-tale in țară ! Sînt sigur că ai căzut

îndată în cursele lui Ruseiache, Brătieni, Goleștii și companic !

— Îi cunosc din nume, n-am nici un cuvînt nici să-i urăsc, nici să-i disprețuiesc. [...]

— Sînt sigură — zise Elena — că la București ați vorbit destul politică. Vedeți, damele sînt nerăbdătoare să asculte alte lucruri.

— Lasă-ne în pace ! strigă post[elnicul] George. O să vorbim politică, căci de aici atîrnă moșiele și capetele noastre.

— Hei, domnule Elescu ! zise Talangiu, răsturnîndu-se pe o canapé. Nu cunoști țara aceasta !... Află că tot ce este mai bun aici este clasa privilegiată. Aici este patriotismul, cunoștințele, experiința, onestitatea, sacrificele. Afară de aici nu mai este nimic bun. Ceea ce se cheamă clasa doua se compune în genere de ciocoii nostri. [...] Numai clasa nobililor a rămas nebîntuită de corupțiune. Nici un boier mare nu a speculat în fonctiunele publice. Vezi cum din zi în zi se ruină stările lor ? dovadă că sînt onesti. Pe cînd cei de a doua clasă se ridică pe averile lor neîncetat, cumpără proprietăți nemișcătoare pe toată ziua. Numai clasa nobililor a dat pînă astăzi oameni învățați, literatori, oameni politici, oratori. Ne spun unii că am dănțuit cu streinii prin baluri ? că purtăm decorațiunele lor. Dar în starea de slăbiciune a țării, redusă a fi ocupată de streini, prin însuși nebuniile revoluționarilor de meserie, spune-mi, nu era un act de patriotism a priimi streinii cu flori, a le da baluri ? care era scopul ? nu era a scăpa țara ? nu este o faptă de tărie de caracter a purta decorațiunele streine, cînd știm că mulți ne critică ? Aceasta numai noi avem curagiul a o face. Se zice încă că este o mare corupțiune ? unde se află ? În mulțime, în clasa doua, în burghezie, în țărănime. Nu în clasa nobililor. Vedeți ce se întîmplă în familii mai jos de noi. Și comparați cu moravele familiilor noastre. Între noi abia să fie două sau trei familii puse la index, două sau trei femei care printr-o conduită neregulată au dat ocaziune oamenilor să critice, în jos de noi ele sînt cu miile, toate pot zice.

— Ce bine vorbește ! strigară unii.

— Voi să expui lucrurile cu imparţialitate, zise Elescu. Mai întîi voi zice că nu mai sînt clase în ţară, că sînt numai români [1]. Daca este vorba de clasa privilegiată, eu însumi sînt din această clasă. Aceasta îmi dă drept a vorbi aici contra acei clase pe care o numeşti nobilă şi îi dai atîtea nemeritate calităţi. Încă din timpii colonilor romani, şi în urmă de timpii celor dintîi domni români, şi mai noi, au rămas mai multe familii istorice. În timpii vechi numele familici nu exista, titrurile erau pe viaţă, şi se vede că tot meritul se punea pe acele titruri, căci ele ţineau locul numelui de familie, precum dovedesc hrisobulele vechi, titrurile neputînd trece moştenire la copii, căutau a-şi cîştiga titruri noi ei singuri prin fapte frumoase, şi pentru aceasta puneau atîta preţ pe titrurile lor şi nicidecum pe numele familiei. Unii copii ajungeau, alţii pierean în întunerec, rămîind cu hrisobulele familiei şi lăsînd locul lor altor oameni noi.

. . . . . .

Toată societatea începu să murmure contra lui Elescu ; şi mai tare decît toţi Serescu parvenitul.

— Cine a adus aici pe acest roşu ? întreba principele Iordache.

— Ah, unde te duci găseşti de acesti oameni ! zicea principesa. Daca aş fi ştiut, nu aş fi venit.

— Merită să i să zică a pleca de aici ! zicea Serescu. Să atace asfel boierii ! trebuie să fie nebun !

— Ne-a lovit rău, zicea postelnicul George.

Dar Elena se apropie de bărbatu-său şi îi zise :

— Nu lua lucrul ca ceialţi. El însuşi este boier. Ceea ce zice este adevărat. Acest june are zece mii de galbeni venit, un om atît de avut nu poate fi un revoluţionar.

— Are zece mii de galbeni venit ?... zise el, şi îndreptîndu-se către societate : Ei, bine ! Iată cum îmi place să vorbească românul ! Are dreptate dl. Elescu. Ce tot îmi spuneţi de nobleţă ? Şi noi sîntem nobili ; dar nu ne îngîmfăm cu nobleţa... oamenii de spirit şi de inimă caută să cugete ca noi. Apoi ce mi-a făcut această nobleţă pentru ţară ? Se cheamă că ne cunoaştem.

---

[1] Autorul confundă noţiunea de *egalitate* burgheză (desfiinţarea privilegiilor feudale) cu aceea de desfiinţare a claselor.

Acest discurs făcu pe toţi să se mire, damele rîseră.

— Ce l-a găsit pe postelnicul George să spuie aceste vorbe, care nu sînt ale lui ? întrebă Şer pe Talangiu.

— Se vede că nevasta i-a şoptit ceva la ureche.

— Domnilor, zise Elena. Să decidăm a nu mai vorbi politică, căci prevăz că o să ajungem la discuţiuni violente, care nu sînt iertate adevăraţilor nobili.

Elescu se puse pe un scaun lîngă Elena. O oră de întrevedere fuse destul să înţeleagă că singura femeie ce se afla aici era numai Elena. Către acestea ca era regina societăţii nu numai prin maniere, prin spirit, prin simţimînte ; dar încă şi prin frumuseţe.

— Mărturiseşte, domnule, că politica a devenit o boală în ţara noastră ! îi zise Elena.

—Aveţi dreptate.

— Nimeni nu se mai ocupă decît de politică, de la ministri pînă la ţărani. Ministrii fac politică, Adunarea face politică ; fonctionarii fac politică, şi administraţia ţării este părăsită. Politica este puntul de plecare chiar al particolarilor, orice faptă este calculată pe o idee politică ! literatura cade ; nimeni nu mai citeşte decît gazete ; cărţile de literatură nu se mai vînd. Comerţul lîncezeşte ; artele, ştiinţele au amorţit. Artiştii fac tablouri ce reprezintă scene de la Adunare ; figuri de deputaţi unde nici arta, nici artiştii n-au nimic de aflat. Profesorii părăsesc clasele ca să dezbată chestiuni ministeriale... femeile... se văd părăsite pentru politică... Politica este cea mai mare rivală a noastră, şi încă vă plîngeţi de noi că nu îmbrăţişem ideile cele noi !... este o mare schimbare în această ţară... Lipseşti de cincisprezece ani ? Erai amic cu frate-meu Constantin, care a murit... dar atunci eraţi amîndoi copii... mi-aduce aminte încă... eram copilă...

— Îmi pare că vă văd în braţele doicii... Erai frumoasă.

— Ah !...

— Regina tutulor acelor îngeri mici şi graţioşi ce surîdeau atunci la viaţă.

— Prin frumuseţe, nu este aşa ? atunci, poate !...

— Dar nu aţi încetat a fi regina micilor şi graţioşilor îngeri ce acum s-au făcut mari, de o sută de ori mai graţioşi.

Vorbe de felul acesta Elena niciodată nu auzise, adresîndu-i-se ei. Roșeața înecă fața sa ; și luînd un aer voios, se prefăcu că nu auzise nimic și urmă :

— În adevăr, toate animalele sînt gentile cînd sînt mici, cele mai nesuferite mari, mici sînt pline de grație.

— Afară de șerpi și de cîteva persoane ce sînt aici..., mai zice Elescu.

— Ce răutate !... Nu-ți plac oaspeții nostri ?

— Unii nu-mi plac ! îi cred niște suflete uscate de orice idee mare, generoasă.

— Și ce numiți un om cu idei mari și generoase ? Ce le-ar servi aceste calități în societatea noastră, unde aceste simțiminte sînt proscrise ? sînt ridiculate sau văzute rău ? Societatea nu cîștigă nimic, și cei ce le-ar avea ar deveni nefericiți...

Elena lăsa sufletul său să vorbească. Apoi, aducîndu-și aminte că poate vorbele ei să fie interpretate în simțul cel adevărat, zise :

— Îmi place însă aceste frumoase simțiminte ! și poate că sînt în eroare...

— Pentru ce această îndoială ?

— Vai ! sînt o expresiune a societății în care trăiesc !

— Așadar te îndoiești de toate ?

D-nu Georges, junele introdus in societate pentru averea sa, se apropie de dînșii.

— Ce știri de la București ? îl întrebă Elena.

— Se mărită domnișoara S... cu M... îi dă două mii galbeni în moșie venit și douăzeci mii galbeni numerar. Minunată partidă pentru un om cu spirit.

— Vei să repetezi ce ai zis ? întrebă Elena. Pentru că ia o zestre mare este o partidă minunată pentru un om cu spirit !

— Vai ! zise George, asfel este de cînd simțimîntul a părăsit inimile românilor și a intrat în casele cu bani. Nu mai faci nimic fără bani astăzi. Toți amatorii de însurat sînt datori și toate fetele care au ceva stare se mărită ca să cheltuiască zece mii de galbeni pe an.

— Toți bărbații și toate fetele nu pot să fie asfel. Pentru ce descriți atît de crud această sărmană societate ? Ne aduceți cîteva picături din Dunăre și ne ziceți : „Iată

Dunărea !“ Ne dați cîteva persoane și ne ziceți : „Iată societatea“.

— Dar aceste persoane sînt atît de numeroase — zise George — încît formează majoritatea. Puțini sînt care nu gîndesc la bani. Să nu mergem mai departe : chiar în acest salon. Domnișoara Caterina și Șer. Ea este săracă ; el foarte bogat. Și cu toate astea nu cutează să o ia de nevastă ; dar spune-i că un unchi bogat îi dă acum o zestre colosală, mîne îi cere mîna. Eu zic că faptul este rău ; dar oare nu are nimic care să-l scuze ?

— Lăsați-mă. Nimic nu-i scuză, afară numai de lipsa de inimă...

Elescu, auzind pe ginere vorbind de această particularitate, întrebă pe Elena ce este cu acești doi tineri.

— Un amor — zise ea — o copilărie... Amorul triumfă totdeuna chiar asupra banilor. Anacreon[1] a dovedit-o în versuri foarte grațioase. Dar în cazul de față junele a rămas neînvins.

George trecu la altă grupă.

— O să ședeți mai multe zile aici ? întrebă Elena pe Elescu.

— Acest locaș este încîntător, doamnă, și singurul cuvînt care m-ar face a-l părăsi este numai temerea de a nu mai putea să mă despart de aici.

— Sînteți nesuferit cu complimîntele franceze !... E un mare defect aceasta... învățați pe lîngă femei a minți mai tîrziu în viața politică...

— În adevăr, doamna mea, unde am găsi un cerc compus mai bine decît acesta ? Poci zice aceasta fără a roși. Nu am mințit. Și trebuie să am o mare putere asupra admirațiunei mele ca să nu zic mai mult decît ceea ce am zis.

Elena tăcu, apoi după cîteva minute :

— Cum găsești pe domnișoara Caterina ?

— Foarte frumoasă. E tot ce poci a vă spune pînă acum.

— Vei să te prezintez ?

Elena chemă pe Caterina și îi prezintă pe Elescu.

---

[1] *Anacreon* — poet liric grec din secolul al VI-lea, cîntăreț al dragostei și plăcerii.

Cea din urmă răspunde la prezintare cu o familiaritate franșă.

— Îți place mult politica ? îi zise ea.

— Eu nu mai vorbesc politică...

Caterina era frumoasă, o talie fină și înaltă, un cap frumos ; fața albă și palidă ; părul negru, ochii mari, negri, plini de langoare, rechemau ochii fecioarelor în rugăciune, asfel cum imaginațiunea melancolică a pictorilor se place cîteodată a ne prezinta.

Elena se duce să vorbească cu celelalte dame și lasă cu Caterina pe Elescu.

Elescu era tot atît de communicativ ca și Caterina. Ei păreau că erau amici de mulți ani. Făcu Caterinii întrebări de natură ce un vechi amic încă nu cutează a face unei fete. Caterina din parte-i nu rămase înapoi.

— Am auzit că te cere în căsătorie d-nu Bar ?

— Este adevărat ; dar nu voi să consimț ; și nu că este de o vîrstă a-m' fi tată ; dar, după cum se zice, este un om ce nu poate să-mi convie...

— Dar dl. Bar este foarte avut...

— Poate ; dar nu-mi place... nu-mi mai vorbi de acel om

— Ah ! domnișoară ! înțeleg... inima nu-ți este liberă ?...

— Poate... dar știi că ești indiscret !

— Îmi place a spune totdauna ceea ce gîndesc.

— Dar cînd te gîndești rău ?

— Spui rău.

— Nu este bine... poți să superi pe ceialți.

— Atunci îmi cer pardon.

— Dar de la mine nu ai cerut ?

— În adevăr te-a supărat ?

— Nu !... Dar d-ta pentru ce nu te însori ? Cred că nu mai e vîrsta care te oprește !

Elescu începu să rîză cu plăcere. Această naivitate în gura Caterinii avea un farmec deosebit.

—Nu, în adevăr... am trecut de treizeci de ani... aș voi să mă însor, dar nu găsesc pe nimeni să mă va...

— Cu atîtea fete nemăritate ? nu cauți, nu vei... însoară-te cu politica !

— Rîzi de mine...

— Nu !... îmi răzbun.

Călătoriile sale afară din țară făcuseră pe Elescu să nu se gîndească încă la însurătoare ; bogat, independinte, tînăr, el trecuse juneţea sa ca cei mai mulți turişti în cele întîi capitale ale lumii, înconjurat de o lume cu totul voioasă şi uşoară, în mijlocul tutulor petrecerilor, cu amante pe care le schimba atît de des ca şi caii săi, ca şi cînii de vînătoare. Cumpătat în cheltuieli, nu risipea decît venitul şi acest venit era cheltuit cu ordin, nu avea nici o datorie ; prin urmare nu avea nici o grijă : era mulţumit. Nu iubise nici o femeie, căci numeroasele sale amante, prin spirit, prin stima ce ar inspira, pentru delicateţa simţimîntelor, puritatea moralităţii, erau aşezate foarte jos pe lîngă sufletul său superior. El le privea ca nişte obiecte de plăcere şi, cu toate că le cultiva, dar le păstra cel mai adînc dispreţ.

Abia se înturnă în ţară şi gîndul său fuse să facă o nouă călătorie.

„Curios lucru ! îşi zise el în acea seară. Daca în loc să iau din nou lumea în cap, rămîneam aici, mă însuram ?... Această fată este tot ce mi se cuvine, tînără, frumoasă, spirituală. E săracă ; dar eu sînt bogat... apoi anii trec, se adaogă ; gusturile au să se schimbe... cu vîrsta vin trebuinţele unei vieţuiri liniştite ; din boale, trebuinţele unei fiinţe care să vegheze asupră-mi ; vine în fine trebuinţa de a avea o companie... Negreşit, măritagiul cată să aibă mulţumirile lui, de timp ce toată lumea se supune legilor sale ; trebuie să fie o mare fericire a vedea împrejuru-ţi copilaşii jucîndu-se... O viaţă cu totul nouă, o vaţă intimă, liniştită, o viaţă de moralitate... Nu cunosc simţimîntele acestii fete ; simţimîntele sînt adesea fapta creşterii. Nu cunosc creşterea sa ; dar oricare ar fi, o femeie măritîndu-se, începe o altă creştere. Sper că o să înrîuresc asupra inimii sale. Daca mă cunosc destul de bine, crez că poci a mă număra între oamenii cu inimă, cu educaţiune."

Asfel cugeta Elescu, căutînd la Caterina, ce o găsea din ce în ce mai frumoasă. Apoi, aducîndu-şi aminte de convorbirea dintre Elena şi George, îşi zise încă : „Aş face un fapt înţelept daca m-aş pronunţa îndată pentru o fată ce nu o cunosc decît de două oare ? Nu ar fi mai

bine să o studiu ?... Știu eu ce poate să iasă ?... o cochetă, poate, și atunci orice fericire piere... nu numai atît, dar independința mea ? Voi fi silit a deveni sclav ! sclavia este nesuferită chiar în lanțuri de roze. Femeile sînt capricioase ; nervoase... de multe ori slabe... cată a se aștepta la toate. Nebuni sînt bărbații care se reazămă pe virtutea femeilor ! Ele au inimă ca și dînșii... daca le citește un preot la cununie, cred că este destul ca aceste ființe să nu mai simță niciodată... legile oamenilor egoiști le înerimină, le condamnă cînd ele înceteză de a mai iubi un bărbat urîcios... Plăcerile ce simțim a vedea copiii nostri sînt dulci ; dar grijele părinților cînd copiii se bolnăvesc sau mor sînt atit de mari !... Ce trebuie o companie la bătrînețe ? cînd ești bogat, nu ești niciodată părăsit. Ce este însurătoarea dacă nu un pact de a trăi toată viața cu un amic împreună, fără a-l urî niciodată și fără a putea a face alt amic, utopie ! nu înțeleg a se însura decît într-un moment de exaltare, căci cată a fi exaltat ca să faci astfel de pas. Eu nu iubesc pe această fată... Nu voi face astfel de nebunie !...“

Astfel cugeta Elescu cînd Elena veni lîngă dînsul și îi zise :

— Ai rămas pe gînduri ? oare frumoasa noastră fată a făcut aceasta ?

Elescu surîse.

— Nu este scris ! răspunse el.

— Ce fel nu este scris ? Crezi în predestinare ?

— Nu poci a-ți zice nici că crez, nici că nu crez... am avut însă de multe ori cuvinte a crede. Omul are facultatea de a voi, dar această voință ea însuși e supusă la niște legi independente de dînsul. Hazardul are o mare parte de înrîurire în lucrurile omenești. Poate această înrîurire este pe care o luăm pentru acea putere care ar prezida și ar decide de mai nainte la toate faptele în viața omenească ? De multe ori ocaziunea hazardoasă devine cauza unui șir întreg de fapți și decidă de toată viața unui om ; altă dată rezonul, sprijinit de voință. Nu poci așeza nimic de absolut în această materie. Scriptura are altă doctrină, totul purcede de la providință. [...]

— Nu ești hotărît în nimic ?

— Oh! filosofia și-a făcut timpul. Ea a fost proza poeziei, ca să zic astfel. Este o altă filosofie de care umanitatea are nevoie astăzi. Nu știința ideilor abstracte; dar știința cauzelor mizeriii socetăților omenești, în raport cu trebuințele lor materiale și morale. Nu mai este dat științelor a se ocupa cu cauza efectelor cerești, nici cu viitorul sufletelor în alte lumi. Aceasta este treaba religiei.

— Vei a materializa tot.

— Să nu despreţuim materia. Daca sufletul este căldura, materia este flacăra; starea materială decidă de multe ori de starea morală. Să venim spre exemplu la popoli. Toți popolii a căror stare materială este mizeră nici nu cugetă, nici nu sînt altfel decît sub inspirațiunea mizeriei. Acolo nu este nici instrucțiune, nici cugetări înalte, nici morală. Din contra, acolo unde starea materială este înfloritoare, domnește civilizațiunea. Ea dă toate mijloacele de perfecțiune intelectuală și morală. Astfel este și cu indivizii în parte. Omul care lipsește de mijloacele vieții își lasă spiritul fără cultură. Vestejește, depiere; inima i se oțelește, vede toate în rău, în amărăciune. Cel ce are mijloace se cultivă, tot îi surîde cu plăcere, sufletul lui e împăcat, devine generos... Iată, doamna mea, ce trebuie să dorim. Iată filosofia ce trebuie să meditām, adică care sînt cauzele mizerici omenești pe pămînt.

În același timp un serv anunță că cina era gata.

D-na Elena luă brațul Talangiului. Postelnicul dete brațul principesei Iordache. Elescu ieși cu Caterina, ceialți dupe întîmplare.

CINA

Oaspeții coborîră în sala de mîncare. O curățenie eschisă domnea în sală și pe masă. Sala nu avea nimic straordinar. Pereți tapisați, un plafon de lemn sculptat și zugrăvit. Scaune simple; dulapuri cu argintării de serviciu și vase de porțelanuri imitate. Pe masă candelabre cu lumînări aprinse. Două mari buchete de flori fragede.

Elescu se puse lîngă Caterina, care ședea la stînga postelnicului; în față cu dînsul, puțin mai în dreapta, era Elena. Convorbirea devenise parțială. Șer vorbea cu domnișoara Sereasca.

— Se înțeleg de minune, zise Tudorina vecinului său George, desemnînd pe Șer și pe domnișoara Sereasca.

— De ce nu? părinții sînt capabili să-i înlesnească mijloacele a deveni metresa lui, numai pentru că este Șer...

— Ce oroare [1]!

— Cronica scandaloasă pretinde că aceasta ar fi un fapt implinit...

— Taci, pentru D-zeu!

— Se zice că în anul trecut la M...

— O, taci! nu se poate...

Un...

— Mă scol de la masă...

— Atunci tac... cronica zice...

— Dar d-ta nu e bine să repeți.

— Iată domnișoara Caterina!... Ia un mare interes a vorbi cu Elescu...

— Stratageme de femeie?

— Ce fel?

— Să exalteze amorul propriu al lui Șer... să-l facă gelos...

— În deșert umblă... n-o mai iubește nici cît ar iubi calul arab ce l-a trimis la țară în spital de bătrîn.

— I-am spus. Ea nu crede...

— Se vede că îl iubește?

— E încă nebună!... Dar, ia spune-mi, acest Elescu se vede un om de spirit... Are avere?

— Zece mii de galbeni venit din moșii.

— Cînd a venit?

— De cîteva zile. A trăit tot prin țări streine.

— E om foarte frumos și are manieri distinse...

— Ce îl distinge mai mult este o originalitate în frumos, ce mulți oameni nu pot să aibă.

— Spre exemplu?

---

[1] În original: Ce onoare!

— Jumătate venitul său îl cheltuiește în facerі de bine, trimite pe tot anul băieți și fete la Paris în pensionate cu cheltuiala sa.

— Ce idee ! se vede în adevăr că este original !

— Este o faptă bună.

— E nebun !... Îi plac femeile ?

— Ca să le aibă metresc și să le plătească... în viața lui nu a iubit.

. . . . . .

Elena devenise gînditoare. Din timp în timp ochii săi se îndreptau către Elescu, ca și cum el era singurul om care ar fi trebuit să nu cunoască niște răni ce se descopereau atunci. Elescu găsea o plăcere involontară a-și odihni ochii asupra Elenii. Elena era o frumusețe perfectă : albă și cu părul umbros ; gîtul ei părea tăiat de cel mai mare artist al antichității, în marmura cea mai fină a Italiei ; gura mică, rumenă, se deschidea surîzătoare pe două rînduri de dinți mici, bine înșiraţi și albi ca laptele ; o frunte potrivită ; sprîncene bine pronunțate, ce murcau pe nesimțite în vîrfurile despre tîmple ; gene lungi, încreţite ușor, ochi tăiați în forma migdalelor, totdauna înrouați de lacrimi și înecați de melancolie voluptoasă.

— Cum găsești pe Elena ? întrebă Caterina pe Elescu.

— O ființă perfectă. Nu poci a face decît cele mai sincere elogii sub toate raportele.

— Ai dreptate... și pe lîngă toate acestea, cu tot dispreţul ce ar trebui să aibă pentru bărbatul său, care o martiriză, este un înger de bunătate, de blîndeţe, de virtute...

— O să mai șezi aici la țară ?

— Toată vara. Dar d-ta ?

— Eu crez să plec cu Șer... Cum petreceți timpul aici ?

— Cum vezi... adesea facem înturnări prin satele vecine, pe la tîrguri, pe la ocne, pe la mănăstiri... o dată pe vară ne ducem la munți, la o moșie a postelnicului... Se fac partide de vînătoare. Crez că o să mai vii !

— Poate... Dar nu mi-ai spus cine este acel domn pestriț pă față ce tace și tot să uită înapoi.

— Ha !... nu mă întreba.

— De ce ?

— E nesuferit.

— Dar pentru ce ?

— Este Bar, acela ce mă cere de nevastă... s-a desperat și acum caută să se consoale pe lîngă domnișoara Serescu.

— Ah ! iată lumea !

Elena dete semnul de ridicare. Ficcare din oaspeți lua brațul damei sale, Elena trecu pe lîngă Elescu cu cavalerul său și aruncîndu-i o căutătură repede :

Nu mai e trebuința a-ți aduce aminte de datoria către dama d-tale.

Ea apăsă pă vorbele : nu mai e trebuință.

Oaspeții se urcară în salon.

Elena se puse la piano, îndată ivoriul începu să tremure și să verse sunete desfătătoare sub mînele albe și grațioase ale Elenei. Ea dispăru din societate ; sufletul ei se aruncă cu voluptate într-un torent de armonie ce îl răpi și îl rătăci într-o lume de extaz. Nemuritoarea serenadă a lui Șubert, executată cu perfecțiune, răpi toate sufletele ascultătorilor. Sufletul ei însuși părea răpit. Din timp în timp înturna ochii către adunare și o lacrămă misterioasă strălucea sub genele ei.

Fiece sunet exprima o idee, o idee dureroasă și sublimă ce o îmbăta cu voluptate.

Ea căută să se scoale de la piano și chemă pe Caterina să-i ia locul.

Inima sa palpită, sufletul îi era zdrobit. Fără să știe ce face, s-a aruncat pe un fotoliu lîngă Alexandru, unde rămase cîteva minute fără să poată zice o vorbă.

La urmă, îndreptîndu-se către acesta :

— Sufer totdauna de cîte ori caută să joc cîte o arie serie ! este o mare nefericire...

— Simți accea ce execuți mai bine decît însuși compozitorul.

— Nu știu, cred că cauza este în sistemul nervos...

Apoi, schimbînd repede vorba :

— Erai distract la masă ?

— Distract ? Nu ! pentru că vorbeam cu o copilă frumoasă ?... aceasta nu-mi face nici o împresiune ! inima moartă...

— Eşti nesuferit cu aceste idei de romanuri ! nu poci zice că eşti o monstruozitate, şi atunci afectezi.

— Crede-mă, doamna mea, daca am admirat ceva în lume de o admirare ce am avea pentru fiinţele divine din visele noastre, permite-mi a-ţi spune că eşti d-ta. Ei bine ! permite-mi încă a-ţi spune că cu toată frumuseţea perfectă, spiritul, simtimentele, manierele, graţia ce ai, nu ai putea să miști această inimă îngheţată.

— Eu !...

Elena deveni roşie ca o vişină : întoarnă capul şi puse mîna pe faţă-i.

— Crezi dar că ai face această minune ?

— Eu ?... oh ! nicidecum !... nu voi să zic aceasta... nici nu am gîndit, nici nu voi să am acest merit... nici nu-l privesc ca un merit... apoi daca aceasta s-ar întîmpla, negreşit că eu nu aş şti-o, nu aş voi să o ştiu...

Ea se sculă şi mai mult de o oră nu reapăru în salon.

Vorbele lui Alexandru o emoţionară atît, încît îi trebui o oră de singurătate ca să revie liniştită.

„Doamne ! îşi zicea ea. Ce este acest om a cării căutare mă turbură, ale cărui vorbe fac de tremură toate nervele mele ? amicul sărmanului meu frate... Nu poci să-l privesc fără să-mi aduc aminte de cel ce nu mai este... Numai astfel poci explica impresiunea ce îmi face... Oricum, aş fi ferice daca ar pleca de aici mai curînd, mîne, îndată de se poate. Trebuie să aflu cînd o să plece“...

Astfel cugeta Elena cînd intră în salon. Se apropie de Caterina ce se sculase de la piano.

— Ştii, draga mea, daca noii veniţi rămîn sau se duc mîne ?

— Nu ştiu.

— Ce este ? întrebă Alexandru.

— Daca o să mai şedeţi mîne ? întrebă Caterina.

— Nu ştiu, răspunse Alexandru.

Elena surîse cu voioşie.

— Nu știu pentru ceialți ; cît despre mine, voi pleca la o moșie a mea unde mă așteaptă hotarnicul.

Elena deveni palidă. Simți un fior în tot corpul.

— Așa curînd — zise ea gongonind — așa curînd ?

— Domnul Elescu nu se place în societatea noastră — zise Caterina — se duce acolo unde va putea vorbi politică în libertate.

Caterina devenise familiară cu Aiexandru : nu se mai sfia a-l satira.

Alexandru surise cu delicateță, luînd această mică epigramă ca o răsfățare ce Caterina nu da la toată lumea.

Elena însă tresări.

Ce zici, Caterino ? nu cunoști destul pe dl. Elescu ca să-i vorbești astfel ?

Dacă va să fugă de noi atît de curînd !... dar mîne are încă să plouă, căile sînt rele ; caii de poste ai întreprinzătorului de față, dl. Bar, au ei înșuși trebuință de a fi purtați în trăsuri... și astfel nu vei pleca.

— Cine vorbește de cai de poste ? strigă principele Iordache. Vă încredințez că de vei privi bine printre coastele lor, ai să vezi că sînt transparinți.

— Postele, zise logofătul Șeni, sînt de plîns. Pleci cu opt cai și ajungi la stație cu doi, de multe ori rămîi în cale. Hamurile sînt cu o mie de noduri, și plăpînde ca tiriplicul ; se rup la fiecare zece pași. Cît pentru serviciul scrisorilor, e lucru cu totul comic ! O scrisoare de la București la Focșani ajunge mai tîrziu decît la Boston. Pasagerii particulari duc de multe ori geanta cu scrisori. Stafetele nu ajung mai curînd la locul destinării lor. Iată regimul nou ! iată oamenii noi ! Să ne fie de bine !

— Dar contractul cu antreprenorii — zise Georges — este făcut sub regimul vechi, sub oamenii vechi, și este o notă în contract în privința deligențelor.

— Te-ai găsit și tu isteț să vorbești ! zise principele Iordache, plimbîndu-se prin casă.

— Ai auzit ? mai întrebă Caterina pe Alexandru, pleci cu opt cai și ajungi cu doi și cîteodată rămîi în cale, și aceasta pe timp bun !

— Trebuie neapărat să plec, zise el. Dar daca d-na Elena a găsi cea mai mică plăcere a mă înturna, voi veni după trei zile.

— În adevăr acea plăcere va fi mare — răspunse Elena — și astfel vei fi așteptat.

Logofătul Șeni și Zoe. consoarta sa, se retraseră scuzîndu-se că sînt foarte osteniți.

Ceialți rămaseră.

— A început să îmbătrînească frumoasa noastră turturică, zise postelnicul.

— Dar asta nu o oprește în iarna din urmă să dănțuie la toate balurile.

— Cu toate astea, a început să-i slăbească balamalele, zise Georges.

— E tot tînără, precum e tot mîndră, zise Tudorina.

— Mîndră ? pentru ce ? întrebă Sereasca.

— Se crede ieșită din cea mai veche familie, este aristocrată în toate, zise principesa Iordache.

Georges, ce se afla la spatele postelnicului, îi șopti la ureche :

— Afară în ceea ce privește amanții săi.

— Afară din ceea ce privește amanții săi, strigă postelnicul.

La aceste vorbe toată lumea rîse. Postelnicul, văzînd impresiunea ce produse vorbele sale, repetă acele expresiuni.

Elena îi făcu mustrări și el nu înțelegea pentru ce. Elescu încă nu înțelese bine simțul acestor vorbe. Georges îi spuse la ureche :

— D-na despre care este vorba are un amant un om de jos.

Astfel se termină această serată. Oaspeții se retraseră în camerile ce le erau destinate. Elescu avu aceeași cameră cu Georges.

NOAPTEA

Vom duce pe cetitori o parte din noapte în camera acestor doi juni.

Era o cameră mobilată cu gust și părea a fi budoriul stăpînii casii, două paturi curate îi așteptau. Ei se dezbrăcară și se aruncară în pat.

— Ia spune-mi, ce este această Tudorină ? întrebă Alexandru.

— O damă de două ori văduvă, a trăit puțin cu doi soți ai săi, cronica scandaloasă pretinde că bărbații săi au murit, căci au iubit-o prea mult... în fine au murit, și văduva a găsit că este mai bine a nu se mai mărita. Trece zile țesute de roze și de amor, împărtășind inima sa la mai mulți, ca să nu mai omoare pe nimeni. Iată toată istoria ei. E frumoasă, dar fără spirit, fără creștere, vana, face parte din banda voioasă.

Ce este banda voioasă ?

Banda voioasă se compune de vreo zece femei măritate și văduve și de [tot] atîți juni. Scopul acestii societați este a crea aici în țară o lume nouă de epicurieni ; doctrina lor este voluptatea în plăceri. Cei ce formă societatea au toți cel puțin două mii de galbeni venit. Nici o idee nu a prins mai bine : prozeliții se înmulțesc pe toată ziua. În cele din urmă ei au reușit să converteze o damă ce trece de devotă. Numărul membrilor ar fi fost astăzi și mai mare daca o regulă a societății nu ar fi oprit să intre femei mai vîrsnice de treizeci de ani.

Ei practică această filosofie de față. La preumblări, la operă, la banchete, în birturi, sînt totdauna împreună.

Nu le dau meritul unei idei, orice idee ar fi. Atribui aceasta spiritului de imitațiune al vieții de lorete din Paris. Românii imită pe streini totdeuna, însă în cele rele. În vițiu, nu în virtuți ! și nu este nimic de mirare : un popol tînăr încă, ce se prezintă la viața civilizațiunei, se încîntă mai mult de frivolități ce sînt la înălțimea inteligințiii sale, decît de lucruri serioase.

— Dar spune-mi, te rog, ce este acest Talangiu ?

— Un pecetluit, răspunse Georges.

— Nu te înțeleg...

— În timpii dinaintea regulamentului, domnii pecetluiau pe boierii vinovați, și iată cum. Să-ți spui ceea ce mi-a istorisit tată-meu despre pecetluirea Talangiului.

Trei boieri scriseseră la turci cărți prin care denunțau pe domnul Grigori Ghica. Domnul luă știre, dete ordin să se aresteze cei trei boieri, între care unul era Talangiu. Se arestară la casele de la Mihai-vodă. Într-o noapte, înainte de a-i trimite la monastiri, acești trei fură pecetluiți la gît, la mîini și la picioare pe vestminte. Cît timp erau să șază în exil, ei nu puteau să schimbe vestmintele.

— Pedeapsă barbară ! zise Alexandru.

— Tot atît de barbară ca și bătaia la falangă. Apropo de falangă, postelnicul Iordache a fost.

— Pentru ce cuvînt ?

— Pentru răpiri în funcțiune.

— Ce oroare !... și nu se rușinează !

— Ce stai de vorbești !... aurul pentru bărbați, amorul pentru femei au două templuri rădicate în toate orașele țării. Puțini sînt care nu intră aici. Mîne o să-l vezi ministru. Și nu este de mirare : Cei mai mulți sînt de categoria lui... dar, noapte bună !

Abia pronunță aceste vorbe și adormi.

Elescu nu putea să doarmă. Își aruncă ochii pe o mescioară și zări un album. Se scoală îl ia și, puindu-se din nou în pat, începu a foileta albumul.

Acest album era al Elenii. Mulțime de adrese în versuri și în proză sub care se vedeau mai multe nume care mai de care mai necunoscute ; cugetări comune, expresiuni triviale.

— Nimic frumos — zise Elescu — nimic demn de o creațiune atît de perfectă. Sărmană ființă rătăcită aici jos ! Cît trebuie să disprețuiești tu toate aceste chipuri omenești ce te înconjiură !

Caută încă ; află desemnuri.

— Ce oroare !

O idee îi veni.

„Nu poci să dorm, își zise el. Pentru ce nu voi scri ceva în acest album ?“

Se uită pe masă, vede toate cele ce trebuia spre a putea scri. Se puse la masă și dupe cîteva minute scrise în album această poezie a unuia din poeții români.

„LA FEMEIE

Fiice ale frumuseții,
Grații ! coborîți din cer,
Cu lumina dimineții
Ce se scaldă în eter !

Și p-această poezie
Răvărsați parfum divin
Ca un rîu de ambrozie !
Voi să cînt un cînt sublim.

O, femeie ! tot ce-n viață
Face dorul mai ușor
E cereasca ta dulceață,
E suavul tău amor.

Poezia-ți împrumută
Carmenul ei cel divin
Și pudoarea cea plăcută,
Văl de purpură sublim.

P-al tău sîn suave vise
Au făcut leagănul lor,
Grațiile din cer proscrise
Împletesc al vieți-ți zbor.

Cerul cu lumini de soare
'N ochii tăi voios se scald,
Vîntul verii dă ardoare
Sufletului tău cel cald.

Ale noastre repezi oare
Tu la caru-ți le robești,
Și cu roze-amăgitoare
Fericită le-mpletești.

Cînd călarea ta cerească
Mă îmbată de amor,

Eu rog timpul să s-oprească —
El grăbește al său zbor.

Mîna ta cea delicată
Cînd o treci pe părul meu,
Ca o aure curată,
Uit că viața curge greu.

Cînd suflarea gurii tele
Mă îmbată de plăceri,
Crez că unda vieții mele
Cură printre primăveri.

Frumusețile divine
Nu mai locuiesc în cer,
Raiul pe pămînturi vine,
Fabulele toate pier !“

— Și acum — zise Alexandru — Elena poate să citească aceste versuri, nimic nu este mai potrivit cu dînsa.

Închise albumul. Uitîndu-se pe masă, văzu altă carte, o deschise... *Le lys de la vallée*[1], ceti Alexandru. „Iată un roman ce arată mai bine decît toate operile filosofilor ce este o femeie. Elena a trebuit să-l citească, să-l simtă... este o mare asemănare între aceste două suflete de femei... Pe scoarță este scris cu mîna... mîna Elenei a fi tras aceste rînduri...

Să citesc !...“

„Sufletul meu este trist, în mijlocul bucuriilor. Mă întreb pentru ce, și nu găsesc cauza. Mi se pare că viața îmi lipsește... Și ce este mai rău că nu poci a mă plînge, căci ce poci să zic, dacă nu știu pentru ce sufer. Și către cine mă voi adresa? inima mea, sărmana mea inimă, sparge-te în lacrimi. Iată singura consolațiune ce poți afla în viață !... oh ! aș dori să mor !...“

„Sărmana femeie — zise Alexandru — eu cunosc cauza tristeței tele... Inima ta e plină de luziuni, de do-

[1] Eroul se referă la romanul lui Honoré de Balzac, *Le lys dans la vallée (Crinul din vale).*

rinți curate ca fecioarele, de amor, și cată să se închiză în tăcere. Totul este oprit pentru tine... oh ! legile oamenilor egoiști...“

Către acestea Alexandru se puse în pat și adormi cugetînd la Elena. „Ce inimă curată și nobilă !...“

ELENA

Elena se culcase ; dar în deșert invoca somnul. Sistemul nervos îi era iritat. O frigură ușoară și nesimțită prinsese corpul ei grațios.

„Muzica m-a obosit ! zise ea. Această lume ce primesc nu poate să mă distreze ; din contra, îmi face rău... nu voi mai priimi pe nimeni... Alexandru pleacă mîne... mi se pare un carcater fantasc... dar un suflet nobil și delicat... Însă pentru ce oare pleacă atît de curînd ?... o să se înturne dupe trei zile... Ce avea Caterina de îl ruga atît să rămîie ?... Ar face mai bine să nu mai revie... Nici nu cred a se înturna...

E cochetă Caterina, cîteodată indiscretă. Mîne nu voi mai invita pe Alexandru să se înturne... Voi fi ferice... Apoi daca s-ar înturna ? Ce-mi pasă mie... El nu face nici un rău aici. Un om mai mult, nu este nimic... Copila mea plînge ! Sărmane îngerel ! Vei fi tu oare mai ferice decît maică-ta ?... Să mă scol să deștept doica... o lumină în camera de la colț... cine doarme acolo ?... Alexandru și Georges... Sînt două ore de dimineață... Alexandru e încă deștept... Să mă uit... Dumnezeule... el este ! scrie pe o carte... albumul meu, îl recunosc... scrie... îl închide... ia altă carte ! citește... ce cărți sînt în budoriul meu ? *Le lys dans [la] vallée*... Ce imprudință... am scris niște cugetări triste ; le citește... tremur... lasă cartea... se culcă... lumina se stinge... poate că nu a citit... nu a găsit acele rînduri... o, ce indiscrețiune... el doarme... toată lumea doarme... eu sufer !...“

Copilul tăcuse. Elena se urcă în pat.

Soțul său, ce doarmea în alt pat, se deșteaptă. El luase datina a se scula înainte de ziuă. Cască de cîteva ori, cît se auzi în toată casa.

— Dormi, Elena ? întrebă el.

— Sînt deșteaptă...

— Nu-i așa că am petrecut bine seara? am zis o vorbă care a făcut zgomot...

— Mai bine să nu o fi zis, o răutate, și încă asupra unei persoane [pe] care o priimești în casă.

— Ce vei? așa sînt eu... cînd îmi vine o idee de spirit, nu cruț pe nimeni... Astăzi nu pleacă nimeni. Vezi îngrijește de oaspeți să fie mulțumiți... am trebuință de dînșii în interesele mele...

Elena înecă un suspin.

— Nu știu — urmă el — ce stare o fi avînd acest Elescu? Trebuie să-l îngrijim. Cine știe cum vine timpul să am trebuință de el... Nu mai sînt în post, nu mai cîștig nimic. Cheltuiesc tot din averea noastră... ipotesierii nu-mi mai aduc gropurile cu lire... Timpii sînt grei..

Vorbind asfel, postelnicul se scoală și iese să se plimbe prin grădină.

CEARTA

La nouă oare dimineața toți oaspeții erau în chioscul din grădină.

O convorbire aprinsă începuse între Talangia și Elescu.

— De trei ani aproape — zicea cel dintîi — țara este îngenuncheată; un gemet de durere răsună peste tot; casa statului este falită; comerțul căzut! Cine a făcut aceasta? puterea executivă ce a fost în mîna liberalilor. Ce îndreptare se face? nimic! Răul crește pe toată ziua.

— Acestia sînt niște fapți — răspunse Elescu — care nu știm pînă la ce punt pot să fie exacți. Cu toate acestea, care sînt cauzele lor? Sub domnia lui A. Ghica, ați redigeat o doleanță care începea: Țara este îngenunchează. Casa statului este falită etc. O știi, căci ai suscris-o atunci. Aceea ce ați zis atunci, ziceți și acum, aveți un tipic.

De trei ani nu s-a făcut nimic, este adevărat; care este cauza? Spuneți-mi ce ați făcut de trei ani în adunările despărțite? V-ați certat necontenit cu ministeriile; nu ați suferit pe nici unul; la fiecare le-ați rădicat

prestigiul ce ar fi avut în țară, autoritatea. Aci condamnați un minister că oprește libertățile, aci pe altul că toleră acele libertăți. Nu ați votat nici o lege de interes vital, ați căutat a uzurpa drepturile celorlalte puteri ale statului ; ați agitat spiritele, speriindu-le că liberalii or să răpească proprietățile [1]. Ați făcut ca diplomația, îmbrăcată cu prestigiul reprezintației naționale, să slăbească acest sacru sacerdoțiu. Care vă este scopul, a discredita regimul convențional și a cere trecutul cu ideile lui, cu oamenii lui ?

Daca țara este îngenuncheată, pentru ce ? pentru că nu este sub ocupațiune streină ? Sau pentru că o clasă a pierdut privilegele sale ? Pentru că românii au devenit egali înaintea legilor ? pentru că au pierit persecuțiunele, arestele, arbitrariul ?

Vorbiți în numele nobleții ! dar știți care sînt obligațiunele unei clase nobile ? Știți că nu poate exista niciodată drepturi fără datorii ! unde sînt străbunii vostri morți pentru patrie pe cîmpul luptelor ? spuneți-mi numele lor ? Unde sînt sacrificele ce le-ați făcut pentru țară ? S-a făcut un împrumut național. Ei, bine ! cum ați răspuns, voi, ce vă ziceți nobili, marii proprietari ? nu ați dat nimic, ca să dovediți că în națiunea română nu este viață.

— Ultragiu ! strigă Talangiu înfuriat. Știi cine sînt eu, domnule ?

— Știu, un om bolnav.

— Mă insulți, și îmi vei da satisfacțiune !...

— Daca îți place, bucuros.

La aceste vorbe, damele scoaseră un strigăt... Elena, ce vărsa cafea, rămase cu vasul în mînă, tremurînd.

— Nu v-am zis eu că politica nu este bună ? zise Caterina.

---

[1] În timpul domniei lui Cuza, deputații de tendință conservatoare s-au opus înfăptuirii unor reforme democratice. Inițiativele lui Cuza și Kogălniceanu, în ceea ce privește realizarea reformei agrare, s-au lovit și de rezistența reprezentanților tendințelor liberale în Cameră (I. Brătianu etc.). Ca urmare a divergențelor dintre domn (care avea adeziunea maselor populare) și grupările burghezo-moșierești, acestea din urmă au realizat monstruoasa coaliție.

Talangiu ieși din chiosc. Elescu rămase liniștit; și începu a face glume cu Caterina despre lucruri cu totul indiferente.

— S-a întrodus duelele în țară! zise postelnicul. Nu mai e de trăit!

— Ne-a adus moda bonjuriștii ce vin de la Paris, zise principele Iordache.

— Sau mai bine moldovenii, zise avocatul boierit...

— Ai dreptul, răspunse principele Iordache. Francia o să ne puie capul nouă! În fruntea ei este un revoluționar... Cum vrei să ne fie bine nouă, țiindu-ne de poalele ei? [...]

Elena lăsă o mare parte din societate în chiosc și se urcă în casă. Ea ardea de curiozitate să afle daca Elescu scrisese în albumul său și ce scrisese. Se duse în camera unde dormise Alexandru. O dată acolo, deschise tremurînd albumul.

După cetirea acestii poezii, lăsă să-i cază albumul din mînă. „*La femeie?* zise ea, dar care femeie? nu văz nici un raport între stăpîna acestui album și poezia!... N-are nici un rezon să mi-o adreseze mie, nici nu ar fi cutezat să o facă... numele meu nu este... titru ce dă este de natură a-l scuza... dar nu se poate, însă trebuie să aflu... să-l întreb... nu văz nici un rău...“

Astfel vorbea Elena și se decise să întrebe pe Alexandru cui adresase acele versuri. Se duce în grădină pe o alee, întîlnește pe Elescu.

— Nu știam că ești poet! îi zise ea.

— Eu poet?

— Dară, citii pe albumul meu o poezie.

— Nu sînt eu autorul...

— Aceasta ne dă o idee că poezia antică îndivinează femeia... În ce scop ai trecut-o pe albumul meu?...

— Am completat ideea autorului, găsind subiectul viselor sale.

Elena deveni roșie.

— Ce manie cu această nefericită politică! merită ea a face să se bată doi oameni?... sper că mă vei asculta, nu vei face copilăria a te bate în duel cu un om mai mult bătrîn?

— De voi fi provocat?

— Vei refuza... sau daca nu...
— Sau daca nu ?
— Voi lua o rea idee de d-ta.
— Dar a refuza mi se pare neputincios.
— Îţi cer o graţie !
— O graţie ?
— Cearta a început în casa noastră... nu aş dori în adevăr să ne vedem puşi prin gazete, cu toţii şi mai ales dîndu-se faptului nişte cauze de natură...
— Daca ţii atît la aceasta, eu poci să refuz.
— Oh, domnule !
— Promit pe parolă.
Elena îi întinse mîna, pe care Alexandru o sărută.
— Să ne înturnăm în chiosc ! zise ea.
În chiosc adunarea vorbea despre duelul ce era să se facă.
— Nu vă temeţi, zise Alexandru. Eu nu mă voi bate. Voi procura d-lui Talangiu plăcerea a zice : „Acest om este un laş !“
Georges, ce auzi aceste vorbe, îi zise :
— Ce vrei să faci ?
— Refuz.
— Dar...
— Dar lumea va zice că sînt laş...
— Desigur...
— Lasă să zică. Domnul meu — îi zise Alexandru, văzînd pe T... — priimeşte scuzele mele, mărturisesc că regret cele ce am zis şi care au putut să vă displacă.
La aceste vorbe Talangiu ridică capul cu trufie, se uită la Alexandru şi surîde cu ironie.
— Mă aşteptam, domnule, la aceasta din partea dumitale.
— Nu prea are curagiu, domnişorul ! zise principele Iordache către dame.
— Acest om nu are inimă, zise Serescu către Elena.
Auzind aceste vorbe, Elena suferea adînc. „Eu singură — îşi zicea ea — sînt cauza acestii umilinţi. Mi-a promis a nu se bate, şi ţine parola. Ce răbdare şi ce virtute din parte-i !“

— Ei, bine ! te iert, domnule ! strigă Talangiu. Numai ca să arăt că, pe lîngă curagiul ce este născut în noi, există și generozitatea. Îți întind mîna...

Toate aceste vorbe erau niște vîrfuri de cuțite ce se înfigeau în inima Elenei. Ea se mustra de cuget că putuse priimi de la Alexandru parola că nu se va bate. Acum ar fi voit să-l roage a priimi provocarea. Cînd se gîndi la gravitatea poziției lui, făcută printr-o indiscretă intervenire a sa, și care putea să ceară obligare, Elena tremură. Se crezu compromisă.

„Ce am făcut ? se întrebă ea. Ce drepturi am eu asupra acestui om ?... El face un mare sacrificiu pentru mine, retractîndu-se și. prin aceasta chiar. îi voi fi obligată. Pentru ce ? Apoi toată societatea îl crede un om fără inimă... El suferе toate cu o putere îngerească... este mare sacrificiul său... o, Dumnezeule. am făcut o nebunie !...“

Elena se închise în camera sa. Acolo, după ce se gîndi la toate nefericirile ce o așteptau, deschise albumul și ceti de mai multe ori poezia lui Alexandru.

Caterina intră rîzînd în casă.

— Știi că nu se vor mai bate ?

— Lasă-i să facă orice vor voi... Ce ne pasă nouă ?...

— Negreșit... însă îmi pare rău.

— Pentru ce ?

— Pentru acest tînăr : trece de laș... Este un om plin de spirit și de inimă... și bun .. nu-ți faci idee !

— Ce lesne [i-] ai cunoscut inima !...

— Mi se pare...

— Caterina... Știi ce mi s-a întîmplat ? tu cunoști albumul meu. Ieri încă îl foiletam împreună. Astăzi găsii aici o poezie nouă. Pentru cine este, e un secret ; cine a scris-o, e un secret.

— Să vedem !... Ia albumul. În adevăr nu era ieri... Citește : *La femeie*... la care femeie ? în genere ? Cine este autorul ?... Să vedem. Ieri nu era scrisă, deci a scris-o astăzi... Cine ? din cei de față... Să cercetăm cine ar fi în stare să facă versuri... Șer nu știe să scrie românește, și încă își face un merit, din ignorința sa... Bar este tîmpit de spirit. incapabil de a cugeta și a simți astfel ; Georges nu poate să facă un vers. Bărbată-tău,

nici nu mai vorbim. Talangiu, principele Iordache, cei-alți... Nu pot scri alte versuri decît de cele ce se scriau în timpii vechi :

„Iar cînd cîntă psaltichia
Îi sare din cap tichia.“

Rămîne dar Elescu ! dar și el de unde ieși poet dodată ?

— Ghicește ! zise ea.

— Acest album tu nu l-ai dat niminui, deci autorul s-a introdus aici.

— În camera mea de culcare !...

Elena se spăimîntă și se grăbi a-i spune cum albumul se aflase în budoriul său ocupat de Georges și de Alexandru... Cum a zărit noaptea lumină în acea cameră, cum s-a uitat și a văzut pe Elescu scriind pe album.

— Este o declare ! zise Caterina.

Elena roși.

— Ce zici... la o femeie, în genere... și nu este el autorul !...

— Cît ești de simplă !... ce face că nu e el autorul ? pentru ce ți-o dedică ție ?

— Glumești ?... De aș fi sigură de aceasta, aș rupe albumul...

— Atunci poți să-l rupi îndată ; dar iară ar fi păcat de acele versuri !... păstrează-le... Nu te angajă la nimic... nici măcar a-i mulțumi.

„M-am înșelat“, gîndi ea.

Caterina ieși. Elena rămase singură.

„În această vară vom fi triști aici“, își zise ea. Și gîndind astfel, își repară toaleta.

Elescu căuta camera în care dormise și unde avea sacul său cu bagage. Din întîmplare, se înșală și intră în camera unde era Elena. Aceasta desfăcuse părul ca să-l netezească și apoi să-l restrîngă. Era frumos a vedea cineva acest păr umbros, lung, des, strălucitor și atît de fin fiecare fir, încît se pierdea sub ochi, desfăcîndu-se și rîurind pe gîtul său alb ca neaua în inele naturale și grațioase. Astfel găsi Alexandru pe Elena. Aceasta, surprinsă, lăsă să se audă un strigăt.

— O ! mă iartă, doamnă ! zise el. Căutam camera mea...

Elena căuta înainte de toate să rămîie indiferintă în față cu Alexandru ; să nu facă niciodată nimic de natură să-i arate că ar exista umbra unei idei că el ar putea spera cel mai mic lucru.

— Daca ai venit o dată — îi zise ea — șezi !

Elescu se puse pe un scaun.

„Ce frumoasă este !...“ își zise el, apoi, adresîndu-se către Elena :

— Ai un păr, doamnă, a face să se uite grațiile.

— Așa ?... răspunse ea cu indiferință, întîrziind în restrîngerea părului... mă așteptam să-mi lauzi părul... Nu este așa — urmă ea — că vezi pe vițele acestui *păr grațios jucîndu-se un cor de dorinți ce înșală ?...* Astfel vorbește poezia din album. Oh ! poeții !... Ei văd toate printre un prism de frumusețe, de grație divină !...

— Așa am simțit... eu însumi...

— Așadar, acea femeie căria sînt adresate versurile sînt eu ? zise Elena rîzînd.

— Și care ar putea fi alta ? răspunse Alexandru, pe care indiferința și rîsul Elenii îl zdrobea.

— Dacă sînt eu, atunci citește acea poezie. Să comparăm daca descripțiunea este justă.

— Doamnă !

— Nu te supăra !... îți fac grația de a nu te sili la această cetire.

— Ești crudă.

Elena surîse.

Alexandru nu iubise niciodată ceea ce se chiamă o femeie, acel ideal din poezia ce copiase. Căci nu-l găsise încă în nici una din femeile ce trebuința de a trăi aruncase pînă atunci pe calea vieții sale.

Elena fuse pentru el o femeie ce nu semăna cu celelalte femei, o ființă cerească. Pe fiece oară descoperea într-însa o calitate nouă, și pe fiece oară se vedea atras, fără voia sa, către dînsa. Pentru prima oară în viața sa se turbură înaintea unei femei... El o cunoscuse numai de o zi. Dar aceasta fuse destul ca să o iubească. În acest scurt timp el ghici tot ce acest suflet avea în sine de sublim. Zic unii că acei ce se înamoară la prima vedere de o femeie nu sînt înamorați în adevăr ; că nu este alt decît o patimă senzuală inspirată de admirațiunea pentru

frumusețea fizică. Că un amor adevărat are trebuință de lung timp de a se cunoaște.

Este o opiniune încă. Experiința a dovedit de multe ori că un om a putut iubi o femeie la prima vedere, pentru calitățile morale. Aceste calități nu rămîn ascunse, ele se dau de față îndată ce se exprimă. De multe ori ele sînt precedate de renume.

Pe cînd Alexandru admira acest tezaur ascuns în sălbătăcie, împrejurul lui nu auzea decît elogiurile ce-i da toată lumea. Nimic nu ne împinge mai cu repeziciune a admira pe cineva ca elogiurile ce lumea îi face. Aceste elogiuri sînt ca niște punți de roze ce se aruncă sub pașii noștri pe calea ce luăm în a admira un obiect.

Faptul real era că sufletul său se turburasă, cînd vedea pe Elena simțea un farmec neînțeles ; cînd înceta să o vază, era gînditor, nemulțumit ; fără să caute, imaginea ei se amesteca cu toate gîndurile sale.

Către acestea el nu știa încă daca o iubește ! Ocaziunea nu se prezintase încă ca să poată înțelege aceasta.

— Daca ai sta cîteva zile încă aici, am face partide de călărie... ești cavaler ? întrebă Elena pe Elescu.

— Cavaler ?... răspunse Alexandru distract, da ! da !... De ce nu ?...

— Vom vedea monastirile, munții nostri... Sînt locuri cu totul frumoase spre munți... dar nici nu mă asculți ! La ce te gîndești ?

— Cine ar ghici mi-ar da dreptate să mă las a mă răpi atît de dulce...

— Știi că nu ești polit pentru mine ?... oricare ar fi acele obiecte ce te răpesc, crez că aș merita cea mai mică atențiune ?...

— Ești totdeuna amestecată cu visele mele !

— Acum complimînte !... De cînd ?... de ieri seară, nu este așa ?

— De ieri seară sînt altul... de ieri seară am început a trăi de o altă viață !...

— Pastorală, negreșit... sîntem la țară... Aici aerul e curat și îmbălsămit...

— Aerul ?... nu mai vorbesc nimic, toate zisele mele le interpretezi într-un simț cu totul contrariu.

— Nu te supăra !...

— Aș fi voit să nu te cunosc !

Vorbind astfel, ajunseră la chiosc.

Tudorina era răsturnată pe o canapc : frumoasă, gravă, tăcută, ar fi zis cineva că este în admirațiune pentru frumusețea sa.

— Cît este de frumoasă ! zise Elena lui Alexandru. Du-te și vorbește-i, teme-te însă de a-i zice vreodată că o iubești ; un amant ce se declară este un rege ce-și pierde tronul.

Alexandru înțelese simțul acestor vorbe.

— Înaintea sa, răspunse el, voi fi totdauna un rege pe tronul său.

Alexandru se puse lîngă Tudorina.

— Este adevărat, doamna mea, că un amant care se declară este un rege detronat ?

— Din contra, zise ea.

— O damă a pretins aceasta.

— Către cine ?

— Cu un amic al meu.

— Atunci dama nu îl iubește și cel mai bun lucru ce poate să facă amicul d-tale este să-și caute de cale.

Un serv anunță gustarea. Oaspeții purceseră spre sala de mîncare.

D-na P... era în vervă astă dată. Cît dăinui masa, nu încetă a critica starea politică actuală.

Bărbatu-său fusese ministru sub regimul actual ; de zece zile nu mai era. Cît fusese soțul său în minister, domnitorul era omul cel mai perfect din lume ; țara era un paradis pămîntesc ; tot era mare, bun, la locul său. A doua zi ce soțul său nu mai era ministru, domnul deveni rău, țara un infern ; totul era meschin, nimic la locul său. Adunarea ce pînă aci o critica, îndată deveni pentru dînsa egida naționalității, libertății.

— Nu mai putem trăi în această țară ! zicea ea ; în capitală nu mai poți trece pe paveul pretutindeni ruinat, în casă nu mai ești sigur din cauza hoților... pretutindeni, în toate nopțile se fură... carnea, pînea, scumpe !... Afară din capitală nu poți umbla : drumuri nu sînt ; postile sînt în stare proastă.

— Adresează-te către soțul dumitale — zise Georges — care a fost pînă ieri ministru și contracciu mai nainte. De ce nu a ameliorat toate aceste lucruri ?

— Aceasta nu este o argumentare serioasă ! Toți l-au trădat... Ce putea face ? țara este formată de oameni nedemni de a fi o națiune. Ar trebui să o ia îndată rușii ori austriacii, să scăpăm de parodii ridicule...

— Ba să mă ierți ! zise principele Iordache. Înțeleg să vie oștiri ruse, austriace să o ocupe cîțiva ani, ca să ne scape de roșii și de convențiune ; dar în urmă să se ducă de unde au venit.

— Așa, mă învoiesc și eu ! răspunse postelnicul George.

— În adevăr, zise Georges. Ocupările streine aduc, comerțului mușterii, damelor amanți !...

— De ce nu ! răspunse Zoe Șeni. Ai nostri nu sînt în stare să fie nici amanți !...

— Ce zici, Zoe ! observă Elena. Cine te-ar auzi vorbind ar crede că nu ești română.

— Sînt nefericită a fi română astăzi.

— Eu nu cred astfel.

— Tu ? tu trăiești în lumea viselor.

— Păcat de tinerețele tale ! zise postelnicul. Ba nici un păcat... mă iartă... nevasta mea e fericită... își caută de casă și de copilă, își iubește țara și bărbatul, și... și... n-are amanți, nici ruși, nici austriaci, nici nobili, nici din popor !...

Postelnicul apăsă pe vorba din popor și se uită la toți să vază daca l-au înțeles.

— Nici din popor ! repetă el.

Zoe își mușcă buza, deveni palidă, corpul ei tremura.

„Îmi vei plăti scump aceasta, tu și femeia ta !“ zise Zoe, în sine, jurînd de a-și răzbuna într-o zi. Protestă că o doare capul și se duce de la masă. Ea se retrase în camera sa, unde medită la mijloacele de răzbunare.

„Tu ai zis că am un amant din popor ? își zicea Zoe. Ei bine ! voi face ca femeia ta să iubească lacheul meu !“

Sufletul înrăutățit al Zoii căuta cele mai infame mijloace de răzbunare : „Am avut un lacheu june, frumos, gentil în maniere, fiul unui văcar și a unei țigance, astăzi

este scriitor la un minister, și trece de gentilom ; maică-sa trăiește, este jumătate nebună. Iată omul ce am să-i aleg. Îl voi învăța la aceasta, voi veni cu dînsul aici, unde voi trece vara. Îi voi da bani și vesminte de senior. Îi voi zice cu însumi cum are să se exprime. Voi exalta imaginațiunea acestii femei, și cînd ea va începe a-l iubi, voi trimite pe țiganca, muma băiatului, aici să strige acestii femei în fața tutulor : «Dă-mi copilul ce l-ai făcut amantul tău ! Este copilul meu !»“

Iată planul infernal ce și-a imaginat această femeie. Ea păru ferice toată acea zi. Societatea trecu timpul în grădină. O parte din cavaleri și dame exprimară dorința a face o cavalcadă, dorința lor fuse împlinită. Afară de caii postelnicului destinați pentru aceste cavalcade, se aduseră încă șase, acela destinați pentru serviciul cîmpului. Aici se aflau șele de dame și de cavaleri.

Abia ieșiră din sat, și intrară pe o alee lungă, și se puseră a se întrece la goană, damele și cavalerii deopotrivă. Cursa lor fuse lungă, nici un cavaler nu căzu, făcură mai mult de o oră de goană. Acum nu erau departe de Florești, unde începuse a se forma tabăra oștirilor române.

— Fiindcă sîntem aici — zise unul din cavaleri — pentru ce nu vom merge la tabără [1] ?

— Să mergem ! răspunseră zece voci deodată.

Aceasta decise despre vizita în tabără ; puseră caii în cale. După o jumătate oară, ajunseră la locul destinațiunii lor. Pe malul stîng al Prahovei, într-o întindere aproape de o oră, erau înălțate niște barace de pari și nuiele învelite cu paie. Ar fi zis cineva că aceste încăperi erau preparate pentru vite. Ploua înîntru mai rău decît afară, chiar dupe ce ar fi stat ploaia afară, înuntrul baracelor ploua încă. Toată oștirea nu se adunase încă aici.

Curioșii nostri se preumblară prin tabără în toate sîmțurile călări, apoi descălecară la cortul unui general.

Acesta îi întîmpină cu destulă politeță. Cîțiva din cavaleri îl cunoșteau. [...]

Tabăra se aprinse și arse de mai multe ori. Vorba se răspîndise atunci că jumătate din soldați din tabără erau

---

[1] Tabăra de la Florești (lîngă Ploiești) înființată în 1859, la începutul domniei lui Cuza, a contribuit la organizarea armatei celor două țări române, a căror unire abia se înfăptuise.

bolnavi. Cavalerii nostri abia găsiră douăzeci de bolnavi. Aceste zgomote erau născute de propaganda politică a partidei contrarii ideii unei taberi ; o tabără formată de toată oștirea romînă putea să tragă oarecum în cumpăna conferințelor ce aveau misiunea să recunoască sau să respingă votul de la 24 genariu.

Să înțelege că nu putea fi de gustul acelora ce erau contrarii acelui vot. Astfel ei nu cruțau nimic ca să desconsidere în ochii țării această concentrare a oștilor pe un singur punt. Ceea ce este mai trist este că chiar oamenii ce se ziceau sprijinitorii acelui vot repetau acele zgomote, unii din rea-voință, alții din lipsa de reflecțiune maloră asupra împrejurărilor de față. Lumea nu se guvernă cu inima, ci cu capul și cu inima. Astfel o lungă experiința ne învață ca imperiul lumei a fost totdauna al celor ce calcula și simte totdodată. Daca partida ideilor și oamenilor noi, în cei din urmă ani, a pierdut, lucrul este că s'a servit mai mult cu inima decît cu capul.

Cavalerii nostri se înturnară către casă.

Ada data mergeau încet, fiecare critica sau lăuda ceea ce văzuse.

Soldații sînt hrăniți rău. Unde se duc atîția bani ? zise principele Iordache.

La contraccii, zise Serescu.

Cel mai bun lucru ar fi — răspunse avocatul boierit — ca fiece soldat să devie contracciul în față cu statul pentru hrana gurii sale.

— Ești revoluționar, răspunse Serescu.

— Oricum va fi — zise Elescu — este totdauna o senzațiune plăcută a vedea fii de arme ai României într-o tabără !

— Să se bată cu lăcustele ? zise Șer.

— De ce să avem această tristă idee ! răspunse Elescu. Cînd auz pe unii români ridiculînd ideea de a apăra mormintele strămbunilor, pare că auz niște oameni născuți în robie care tremură cînd se gîndesc că poate să scuture lanțurile lor. Sub domnii cei bătrîni, acest popol român, despărțit în două, era de zece ori mai puțin la număr, și cu toate acestea ei se luptau contra cnimicilor numeroși pentru independința națională. Spiritul de rezbel nu paște : este rezultatul educațiunei. Care sînt luptele la care capii

acestor două state au dus pe români contra apăsătorilor naţiunei şi ei ar fi refuzat de a combate ? nici una. Eu sînt sigur că oştirea română astăzi, deşi mică în număr, deşi nedestulă ca să poată triumfa contra enimicilor numeroşi şi bine organizaţi, dar la orice ocaziune ar da un exemplu de curagiu şi ar muri toţi ca nişte martiri.

— Nu văz că am scăpa patria, sacrificînd astfel pe soldaţi !...

— Şi cine ne opreşte a mări numărul soldaţilor ? sub nume de oştiri neregulate, a-i organiza pe picior de rezbel ? Nu sînt bani ! vei răspunde. Oştirile neregulate nu costă mult. Nici o lege nu ne opreşte a le forma !

Călătorii nostri ajunseră la malul Prahovei. Trebuia să treacă rîul ca să apuce o cale mai directă către casă. Prahova, din cauza ploilor la munte, venise mare. O călăuză trecu înainte. Cavalcada se coborî deodată în rîu. Elena, ce mergea alături cu Elescu, lovi calul ce insista să stea să bea apă, calul îşi pierdu echilibru, se poticni, apoi, împins de iuţeala curentului, să răsturnă. Elena căzu în apă. Aceste rîuri, deşi nu sînt adînci, dar sînt repezi, şi patul lor este aşternut cu pietre mari, astfel că un om ce ar cădea aici, răsturnat de iuţeala apei, lovit de pietre, este supus la orcare pericol. Elena se amestecase cu corentul, un minut, şi capul ei putea să se zdrobească de o piatră.

Alexandru coborî după cal şi se repezi spre dînsa. El o prinde, o rădică, o poartă pe braţe către celalt mal. Pălăria ei de amazonă fugea cu repeziciune în josul rîului. Ea era palidă, părul ei cel frumos se desfăcuse şi rîura plin de apă pe umerii săi. Ea însă nu băuse apă. Alexandru o depuse pe o pajişte verde ; damele ce trecură rîul descălecară şi alergară la dînsa, care le întîmpină surîzînd.

— Nu este nimic ! zise ea. Nici nu m-am lovit de pietre, nici nu am băut... graţie d-lui Elescu...

Nu era timp de pierdut ; Elena se aruncă din nou pe cal astfel cum era udă, şi cavalcada porni înainte.

Atunci ea îşi aduse aminte că Elescu o prinsese în apă, o scosese afară, că prin urmare el o ţinuse în braţe, o strînsese poate pe inima sa. Ea simţi o ruşine adîncă şi un fel de ură pentru acest om.

— Amîndoi sîntem plini de apă, zise Alexandru. Să punem caii în galop, ca să nu răceşti !

Ei plecară în galop. Ceialţi îi imitară, dar dupe zece minute începură să meargă la pas. Elena şi Alexandru se depărtară.

— Mulţumesc ! zise Elena cînd caii lor se mai opriră pe calc. Mi-ai scăpat viaţa !... Sau nu ştiu daca nu ar fi fost mai bine să nu fi avut pentru ce să-ţi mulţămesc !...

– Pentru ce aceasta ?

- Ştie omul ce suferinţi sînt ascunse în viitorul său ? Crede-mă, domnule, cele mai fericite fiinţi omeneşti sînt acelea ce mor înainte de a sorbi toată cupa vieţii lor. Ele mor regretate, căci n-au avut timpul a practica nici binele, nici răul. Sufletele lor rămîn curate, ca în ziua cînd au venit pe pămînt. Oricum, îţi sînt obligată de acum înainte... mi-ai scăpat viaţa, poţi dar să reclami viaţa-mi oricînd vei voi.

Numai D-zeu ia înapoi viaţa ce a dat oamenilor, zise Alexandru. Apoi ar fi un lucru peste putinţă a voi aceasta... Aceasta viaţa de care vorbeşti este preţioasă... daca a vei muri...

Destul... înţeleg. Voi să zici că daca voi muri, vei muri asemenea... Crezi că aceste vorbe sînt noi pentru mine ? crezi că alţii nu mi le-a mai zis ?... Ele mă dezgustă ca tot ce este minciună, ca tot ce este exagerăţiune, ca tot ce este ridicul. Amicia nu cere niciodată un asemenea preţ ; atunci ea ar deveni o tiranie !

- Amicia, zici ?

— Amorul ? e totuna. Ce este amorul el însuşi daca nu o amicie între două sexe ! El se naşte din admiraţiunea ce are o parte pentru ceialtă ; din stima, din respectul ce ştie să inspire. Raporturile aşezate între aceste două părţi regulează gradul de simpatie, fac acea amoare liniştită şi ferice, sau acea patimă furioasă şi adîncă ; însă cauzele ce îl nasc, admiraţiunea, stima, respectul pot înceta cu termenul vieţii unei părţi, cu atît mai mult cînd vedem că ele încetează de multe ori în viaţă... voi, tinerii de astăzi, aveţi capul plin de ideile romanurilor moderne, un limbagiu propriu al lor, care, de mult ce se înlătură de la natură şi de mult ce s-a uzat, devine nesuferit.

— Astfel dar, îmi permiţi a-ţi cere viaţa ?...

— Da, zise Elena.
— Nimic alt ?
— Ce alt ?
— Daca îți ceream inima ?
Elena, fără să se turbure, răspunse :
— S-a văzut cazuri cînd o femeie a iubit pe acela care i-a scăpat viața, în romanuri... Însă să lăsăm la o parte aceste glume... căci în adevăr nu pot a le lua altfel... și să mergem înainte.

În acel moment Caterina venea pe calul său cu o repeziciune fabuloasă. Ea mergea bine pe cal, era solidă și elegantă ; lăsase în urmă pe toți ceialți într-o întrecere ce avură, oprește calul de departe ; îl pune în treapăd, apoi la pas, și se apropie de Elena.

— Mi-ai făcut o frică mare, dragă Elena, zise ea. Te credeam înecată... moartă chiar... Eu să mulțumesc domnului Alexandru pentru că te-a scăpat ?... Dar să nu întîrziem, vesmintele tale sînt udate... Să mergem în galop !

— Calul meu este ostenit, zise Alexandru. Este aproape să stea... Și nu vă permit două dame a alerga singure.

— Te temi să nu ne fure ? zise Caterina. Nu are cine. Bar este în urmă... abia mai suferă calul... Cată să știți că m-a ametit cu complimintele... în cele din urmă, nemaiștiind cu ce să mă compare, mi-a zis că sînt frumoasă ca un ananas !

Vorbind astfel se puse să rîză.

— Dar Sofia ? întrebă Elena.

— Domnișoara Sereasca ? Aceasta încă mă face să rîd cu fasoanele ei de parvenită. Bar îi zisese românește că ar voi ca această cavalcadă să nu se mai termine ; închipuiți-vă, el, care abia mai poate ședea pe cal ! Sofia i-a răspuns în franțozește că nu cunoaște idioma în care i-a vorbit !... nu poci să o sufer !... a șezut doi ani la Praga și a uitat limba părintească !... Încă ceva... mai frumos ! Bar ne spunea că este cavaler bun ; că poate face douăzeci și patru de ore pe cal (nu știu pentru ce nu douăzeci și opt ?), că nu este cal care să nu-l dompteze ; eu i-am propus să ne întrecem, a dat pinteni calului... calul plecă ca vîntul ; dar se opri îndată. Bar pierduse scările, se ținea de coamă și se coborîse pe gîtul calului. „Oare ca

să mergi și mai iute decît calul, te-ai coborît pe gîtul lui ?“ îl întrebai eu. Închipuiește-ți că s-a supărat !

Dupe cîteva minute văzură casa. Soarele nu era departe de a apune. El se culca în nori. Răsfrîngerile lui formau niște valuri de aur și de rubin ; o răcoare plăcută se răspîndea pe fața luncelor îmbălsămite. Umbrele serii se arătară pe sub dealuri.

Cele două dame pe cai frumoși și sprinteni treceau ca două vise poetice. Umbrele și razele păreau că se dispută cu voluptate să le deschiză sînul.

Elena, ale cării bucle atît de maltratate la rîu, le lăsase libere să fîlfîie în aer. Alexandru nu se putea sătura de a privi. Caterina ca însuși îi zise :

Elena ! Cît ești de frumoasă !...

În fine ajunseră în curte. Cea dintîi grijă a Elenei fu de a-și schimba vesmintele.

Barbata mea o să mă mustre, zise ea lui Alexandru, depărtîndu-se ca să meargă să se schimbe. Are să aibe ceea ce mi s-a întîmplat... dar nu-mi pasă... ziua de astăzi a fost o zi frumoasă pentru mine, urmă ea, cu o voce tremurîndă. La revedere, adăugă ea, apoi dispăru.

Cu toate acestea seara la masă nu fuse altă vorbă decît de baia Elenei în Prahova, de cai, de rîuri, de înecăciuni. Cei mai mulți spuseră cum li se întîmplase lor lucruri periculoase și cum putură să scape ca printr-o minune. Pretutindeni omul este om. Pretutindeni, acest rege trufaș al viețuitoarelor îl găsești aducîndu-ne aminte neîncetat despre puterea geniului său asupra lucrurilor ; născocind cu imaginațiunea sa tot felul de succese în favorul speciului său ! Să fi ascultat pe acești născocitori și să fi luat drept adevăruri spusele lor, ai fi crezut că Olimpul este pe pămînt, că zeii s-au făcut oameni.

Dar nimic nu fuse mai voios decît căderea pe gîtul calului a d-lui Bar, ce Caterina spuse cu atîta spirit, cît era cu ce să omoare pe un om sub ridicul.

Bar asculta în tăcere. „Vom vorbi noi mîne ! zise el în sine. Să înveți altă dată să rîzi de acela ce-ți oferă mîna, inima și o stare colosală !...“

Seara aceea se petrecu cu voioșie.

Alexandru rugă pe Elena să joace la piano.

— Te rog — zise ea — nu mă sili a face un lucru care mă ucide !... De cîte ori joc cîte ceva, sufer în urmă... dar daca ţii mult... Să încerc !...

Zise şi se puse la piano.

Bar se duse la Serescu şi îi zise :

— Am să-ţi vorbesc ceva serios. Poţi să vii după mine ?

— Da ! zise Serescu, şi amîndoi se duseră într-o cameră izolată.

GEREREA ÎN CĂSĂTORIE

Cînd amîndoi şezură, Bar deschise gura şi cu o voce tremurîndă îi zise :

— De trei ani eram hotărît să mă însor... Voiam să iau pe domnişoara Caterina... Cîte sacrifice nu am făcut pentru această idee ! această căsătorie ar fi fost un mare sacrificiu din parte-mi, o milă, ca să zic aşa, căci ea nu are nimic şi eu sînt om de zece mii de galbeni venit. Cum a răspuns ea la o idee atît de generoasă ?... Refuză !... Aşadar, iată ce m-am socotit : să mă leapăd de această idee. Şi... d-ta eşti un om care apreţuieşti talentele, averea... Ştii cum se fac banii ?... Domnişoara, d-le, este o fată cuminte... Viu şi-i cer mîna !

La aceste vorbe Serescu era să nebunească de bucurie. El era foarte bogat, dar parvenit, nu s-ar fi aşteptat niciodată să-i ceară pe fie-sa unul ce era şi bogat, şi boier de clasa întîi, deşi nu mai sînt clase în România[1] ; dar desprivelegieţii se mîngîie încă cu clasele.

„Voi intra cu neamul în neam de boieri mari ! îşi zise el. Nu numai atît ; dar unde era să dau zestre patru mii de galbeni venit la altul, voi da acestuia o mie, căci este bogat el însuşi, apoi se află într-o vîrstă unde puţini mai pot să se însoare cu fete tinere !“

Bar crezu că tăcerea lui Serescu era motivată de un refuz pe care nu cuteza a i-l spune. Care fu mirarea lui cînd văzu că Serescu, fără a zice o vorbă, îi sări dupe gît şi începu să-l sărute.

---

[1] Vezi nota de la p. 135.

— Bine — zise Bar — dar ar trebui să consulți și pe domnișoara !

— Sofia nu are voință... nu trebuie să aibă !... Voi zice și va face !...

— Dar maică-sa ?

— În casa mea nu cîntă găina... Iată, mă duc să le comunic această noutate bună împreună cu voințele mele.

Dupe zece minute Serescu se înturnă cu femeia și fiica sa.

— Postelnicul Bar a binevoit și i-a plăcut să se coboare a cere în căsătorie pe Sofia...

La aceste vorbe d-na Sereasca scoase un țipet de bucurie.

Bine am auzit ? întrebă ea. Eu, care umblu cu dînsa de doi ani în toate locurile, doară se va găsi cineva să o ceară... m-am învrednicit !

Bine ! bine ! răspunse Serescu... și adresîndu-se către fie-sa : Priimești să iei pe dl. Bar bărbat ?

Cum va voi papa !... și vorbind astfel lăsă ochii în jos.

Și acum talente, merite, virtuți, onestitate, mergeți și vă ascundeți cu rușine ! lăsați să treacă stupiditatea, imoralitatea, imeritul, purtate de bogăție ! Bar era un om fără spirit, fără inimă, fără moralitate. În timp de zece ani deveni bogat prin hrăpiri, lumea îi dete sirnumele ironic de *„modestul hrăpitor“* ; bătrîn, zdrobit, urît, neplăcut, ridicul, nimic nu-i lipsea ca să complecte o ființă demnă de dispreț. Către acestea iată un suflet junc, inocent, curat, o fată plină de frumusețe, de grație, care îi întinde mîna în viață și îi zice : junie, frumusețe, grații, răsfățări, amoare, toate sînt pentru tine, pentru că spiritul tău este stupid, inima seacă pentru că ai știut să furi și să te faci bogat. Sărmană junime, depune la poarta viciii, intrînd. visele tale cele frumoase și voi, virtuți, mergeți de vă spînzurați de această poartă !

Dupe cîteva minute Bar intră în salon avînd de braț pe Sofia.

— Domnilor și doamnelor ! zise el. Am onoare a vă prezinta pe viitoarea mea mireasă !

Persoanele ce se aflau acolo crezură deocamdată că Bar își pierduse spiritul.

— Cu consimțimîntul nostru este ! răspunseră Serești.

— Iată și o nuntă făcută pe moșia mea ! zise postelnicul George.

Elena merse și felicită pe socri și pe cei doi promiși. Toată societatea o imită.

— Nu mă felicitezi ? întrebă Bar pe Caterina.

— Cum nu ? răspunse ea. Vei să mă alegi a-ți pune cununiile ?

— Sper că o să ne cunune domnitorul.

Bar făcuse toate acestea în necazul Caterinei. Cînd văzu că i se acordase mîna Sofiei și pe Caterina atît de indiferintă pentru această căsătorie, începu să se căiască pentru că făcuse acel pas. Toată noaptea nu putu să doarmă.

„Ce-am făcut ! își zicea el. Am vrut să-mi răzbun pe Caterina pentru că rîsese de mine ; dar ea rămîne atît de indiferintă ca cum ar fi vorba de nunta împăratului Bengalului !... Părinții priimiră cu atîta înlesnire și plăcere să mă facă ginere, încît îmi vine a crede că nu am căpătat vreun lucru mare... Mîne îmi iau vorba înapoi... dar se mai poate ?... Am anunțat lucrul la toată societatea !...“

Seara trecu voioasă pentru toată lumea. Un singur suflet era întristat : Elescu.

O PATIMĂ NOUĂ

Cei doi juni, Alexandru și Georges, se retrăseseră în camera lor de culcare.

— Sînt aici două femei care nu-mi plac, zise Alexandru.

— Care ?

— Zoe și principesa Iordache.

— Ai dreptate. Ele sînt doi șerpi ce umblă totdauna încolăciți ! înrăutățite, intrigante, caută neîncetat a pune dezbinare între oameni... Nu este de mirare în acest moment să urzească vreo intrigă infamă contra vreunei alte femei de aici...

— Georges — zise Elescu — bănuiala ce aveam vii să o întărești cu aceste vorbe ! Ele meditează o lovitură...

și mi se pare că victima ce caută va fi însuși Elena ?... Astăzi toată ziua erau împreună, retrase, șoptinde, și privirea lor sălbatică ce lăsau pe Elena, m-a făcut a mă gîndi...

— Să ne preparăm a le demasca.

— Cum ?

— Lasă pe mine... voi afla totul de la amantul Zoei ; și Georges începu să sforăie.

Alexandru rămase singur. El încerca o nemulțumire de o natură cu totul nouă pentru dînsul. Era neferice. Iubea pe Elena și începuse a înțelege. Se culcă, caută să doarmă ; nu putea.

„Doamne ! zise el. Ce este această femeie ? nu sînt un copil ce intră în lume pentru prima oară... astăzi am voit să plec, și, cînd eram să pornesc, puterile mi-au lipsit... Nu este un simtiment trecător ce se stinge îndată ce încetăm a vedea obiectul iubit... eu sufer... este o patimă puternică... am trăit... am fost în relațiune cu tot felul de femei frumoase, spirituale... niciodată nu am simțit nimic ! ceea ce simț astăzi este un lucru straniu !... Această femeie nu mă iubește... nu poate să mă iubească, fără a deveni criminală... Eu, din contra, priimit aici ca un oaspete... nu ! niciodată nu voi viola legile ospitalității... e crud numai a gîndi !... Mîne voi pleca... și niciodată nu voi mai vedea pe Elena... Vor fi crude minutele despărțirei ; dar trebuie să sufer... voi pleca fără să o văz... Oh ! este atît de frumoasă ! Sufletul ei este atît de sublim !... Ea ucide toate femeile prin calitățile ei ! Îmi pare că văz o cunoștință a viselor mele !... Ea doarme !... dormi, îngere curat și dulce ! umbrele suferinții niciodată să nu plutească pe fruntea ta ! Astă-seară juca la piano... Eram lîngă dînsa... încetase de a juca... Îmi vorbea de suferințele acestii sărmane națiuni...

«Pentru ce te ocupi de națiune ? o întrebai, îngerii nu au nici o naționalitate !...» Ea deveni rumenă ca o roză, gînditoare, reîncepu jocul, în vîrful genelor sale mi se păru că lucește o lacrimă.“

Amorul născu o dată cu o contrarietate în sufletul lui Alexandru, ceea ce mărea acest simțimînt. Contrarietatea era efectul educațiunei sale ; a se întroduce într-o familie și a trăda era incapabil, sufletul său rămăsese cu-

rat în mijlocul corupțiunei societății în care trăisc. De aici venea suferința sa.

Este un lucru de observat și femeile de spirit l-au pătruns înainte de toți. Rezerva ce natura le-a dat mai mult decît oamenilor, și pe care o practică prin instinct, le-au dovedit că niciodată un amor nu devine mai pasionat decît atunci cînd află stavile. Omul ursit să dorească neîncetat, facultate necesară existenții sale fizice și intelectuale, se înțelege că îndată ce vede că i se realiză o dorință, trebuie să se înturne către alta și prin aceasta chiar să nu mai ție la cele realizate. Urmează dar ca să se înflăcărcze de o dorință ce nu se poate realiza. Femeile de spirit, care chiar atunci cînd împărtășesc simtimentul adoratorilor lor rămîn în rezervă și au aerul a se împotrivi, sînt totdauna sigure că vor face a naște un amor profund în inima celor ce le iubesc. Amar acelii femei care ar lăsa să se tîrască de inima sa! să se învingă fără lupte! a doua zi va fi uitată și poate disprețuită!

Elena, grație spiritului său natural de femeie, grație educațiunii sale, grație încă curățeniei și inocenții sufletului său, printr-o rezervă demnă ce inspira stima și respectul, nu avea a se teme de a fi învinsă cu atîta înlesnire. Ea înțelesese simtimentul profund ce inspirase lui Alexandru. Femeile nu au trebuință de declarațiuni ca să înțeleagă că sînt iubite. Din contra, acele declarațiuni ele nu le voiesc, căci atrag după dînsele ca o consecință o declarațiune și din partea lor și ele nu voiesc niciodată să se declare învinse, nici chiar atunci cînd sînt în adevăr. Cîteodată ca avea milă de accla ce iubea. Atunci, voind să verse un balsam de fericire în inima lui, îi exprima cîte o idee de speranță, dar cu atîta echivocitate și ingenuitate, încît Alexandru nu știa ce să creadă.

În dimineața viitoare, Alexandru întîlni pe Elena într-o alee din grădină. Între alte vorbe, el îi zise:

— Aș dori să fiu poet și să am geniul lui Dante...

— Pentru ce aceasta?...

— Ca să te imortalizez, ca pe Beatricia, răspunse el.

Elena tăcu; dar o tăcere ce inspira respect.

Cîteva minute în urmă veniră aici mai multe persoane, un serv anunță Elenii că au ajuns vesmintele sale cele noi de la București.

— Ah ! zise ea. Astă-dimineață toate dorințile mele s-au împlinit, și aruncă o căutătură repede asupra lui Alexandru. Ceea ce zise ea era prea mult și prea puțin, prin urmare nu era nimic.

— Elena ! strigă Caterina, ce ajunse acolo sărind. Știi ceva ?

— Ce este ?

— Cei mai mulți pleacă astăzi... Bar și Sereștii... nu este nici o pierdere... Zoe și principesa Iordache... mai bine ; nu poci să le sufer ! și Talangiu !...

— Ce fel ? întrebă Elena, tratezi așa de rău amicii mei ?

— Daca nu-i sufer ?...

— Mai pune unul în numărul celor ce pleacă ! zise Alexandru.

— Care ? întrebă Caterina.

— Eu.

— În toate zilele ne amenințI că pleci...

— Dar astăzi, trebuie...

Elena atunci se ocupa a rupe o floare, ca cum ar fi voit să arate indiferința sa. Alexandru culese cîteva roze.

— Ce să faci cu ele ? îl întrebă Caterina.

— O să le dau domnișoarei Serescu pentru plecare.

— Bine ziee — răspunse Caterina — să mergem să o vedem... este sus.

Ele plecară împreună cu Alexandru. Pe cale, Alexandru mergea în urmă și ținea în mînă grațiosul buchet de roze. Elena rămase un pas înapoi și apropiindu-se de Alexandru :

— Dă-mi mie acel buchet, și ține această floare ca să-l înlocuiești în destinarea lui.

Alexandru dete buchetul și luă floarea de la Elena. Era tot ce poate fi mai comun printre flori : un ochiul-boului. Alexandru nu zise nimic.

— Te duci — mai zise Elena — dar o să te întorni, te aștept. Voi pune acest buchet în apă... înainte de a se veșteji caută să fii aici !

— Promit...
— Ai auzit, Caterino ?
— Lasă-te pe aceea !...

Intrară în camera unde era familia Serescu. Cîtetrei membrii acestei familii păreau cufundați într-o fericire fără margini. Serescu vorbea și rîdea cînd nu era subiect de a rîde ; își freca mînile. Nevasta sa plîngea cu lacrimi de bucurie.

— Așa, fiica mea, zicea ea Sofiii. Intri în lumea mare : te măriți cu un boier mare, bogat !... nu este nici o partidă mai bună ! vei fi chemată la baluri la palat, la ministri, la toți boierii mari... Vei fi una și una cu toate damele de rangul întîi... Nu vei fi ca maică-ta, care era silită să sărute mîna la toate damele cele mari și să o invite de zece ori să șează pe marginea scaunului... închipuiește-ți cînd se va auzi lucrul în București !... ce va zice Roxandra, a cării fată a luat un biet inginer ?... Ce va zice Pipița, care avea aerul că te desprețuiește ?...

— Și Flora — zise Sofia — care îmi zicea într-o zi că de ar ști că ea o să ia un bărbat în aceleași condiții cu mine, ar fugi din țară...

— N-are decît să fugă, răspunse bătrîna.

— Și ce mai om ! zise Serescu. În zece ani de zile zece mii de galbeni !... Numai el poate să se potrivească mie !...

— Dar ce ? cu zugraful acela !... aș fi murit daca trebuia să i-o dau !... Sau ca domnul Pavel, ce este de șase ani judecător și nu a cîștigat șase parale !... și alții ca dînsul, care îți vorbesc de *probitate* ! *regimul nou* ! și nu au ce să mănînce ! Cu ce o să ție nevasta ? Cînd fata mea o vedea o roche de valansienă la una, un colier de briliant la alta, să rîvnească, să nu poată să-și cumpere și ea și să vestejască, să moară ? și pentru ce ? pentru ochii frumoși ai domnului cutare ?... daca e pentru ochi, numai, și lacheii au ochi frumoși... Apoi să fim drepți. Bar este frumușel, deși e pătat cu pistrui late pe obraz ; dar chiar acele pistrui au farmecul lor... apoi puțintel, delicat ca un porumbel... totdauna cu mănuși albe în mînă, însuși la masă, care este un semn de nobleță ! În toate zilele își face părul cu fierul... îmi place bărbații ce se îngrijesc !... bărbatu-meu nu era așa...

— Eu aveam alte lucruri în capul meu...

— Așa este... și pe atunci erau alte datine... Ai să fii fericită, Sofia mea !... cînd te privesc acum pare că-mi ești și mai dragă !... Ce neroadă a fost Caterina că nu a voit să-l ia !

— Nu a voit să-l ia ? întrebă Sofia.

— Nu zic că nu a voit să-l ia pentru altceva decît pentru că era angajată... Vezi cîtă delicateță din parte-i ? fiindcă ea nu avea zestre, el voi să-i facă zestre ! apropo !... să-ți iei o caleașcă cu coroană de comite. Să-ți faci cărți de vizită cu coroană și înaintea numelui să faci să scrie de... ce este, dupe moda de astăzi la noi, semn de noblețe.

— Cum are papa ? zise Sofia.

Da...cum are papa...

Dar papa nu e nobil ? zise Sofia.

Daca nu a fost, este acum.

Bar e nobil din naștere, nu e așa, mama ?

Da... din naștere.

Ce fericire ! zice Sofia.

In acel moment Bar intra în cameră. Însă de la ușă începu să se închine pînă ajunse în dreptul damelor. El sărută mîna babrinii. La Sofia se plecă numai.

Cum te afli, domnișoară ?

Bine, răspunse Sofia.

Astăzi pornim la București — zise Bar — să ne preparăm pentru nuntă.

- Să plecăm, răspunse Sereasca.

Convorbirea lor nu putu merge mai departe, căci, în acel moment, intrară Elena, Caterina, Alexandru și Georges.

Ei salutară și repetară felicitările ce le făcuseră mai nainte.

— Sînt fericită de cele ce s-au întîmplat, zise Elena.

— Sărut mînile ! cuconița mea !... o crez și nu am vorbe ca să-ți arăt tot ce simț.

— Această fericire — mai zise Elena — domnul Bar trebuie să o simță și mai mult, căci dă mîna uneia din cele mai frumoase fete cu care ne mîndrim.

Bar se înclină surîzînd de mulțumire.

— În adevăr... zise el.

Prezința Caterinii îl jena mult.

— Trebuia să sfîrșesc odată cu viața de flăcău... și sînt cu atît mai fericit că am dat peste o partidă din cele mai bune ! Zicînd acestea, se uită cu coada ochiului la Caterina.

— Această fericire o ești dator însuși gustului d-tale, care astă dată este al lumei toate, zise Caterina. Sofia este un înger, urmă ea.

„Își bate joc de mine și de mireasa mea", cugetă în sine Bar.

Sofia se roși și surîse de plăcere.

— Dar este un om de pizmuit ! zise Georges. Alege totdauna mai tîrziu ; dar alege mai bine !...

— Ce frumos !... zise Sereasca, ce nu înțelegea ironia acestor vorbe. Nu știu cum să vă mulțumesc mai mult...

— Îmi pare rău că plecați ! le zise Elena, dar fiindcă plecați ca să puneți la cale despre nuntă, vă voi însoți cu urările mele de fericire...

— Sper că o să mă invitați și pe mine ? întrebă Caterina.

— Regină a balurilor, putem a nu te invita ? răspunse Bar surîzînd.

Dupe mai multe vorbe în care Caterina și Georges fură fără milă pentru aceste patru persoane, ieșiră și se duseră în grădină.

— Vedeți această fată ? întrebă Bar. Ei bine, nu crez să aibă practica, dar are teoria tutulor misterelor din viață !

INTRIGANTELE

În acel timp Zoe și principesa Iordache, în altă cameră, urzeau contra Elenei o intrigă criminală.

— A zis, cînd nu eram față, că am un amant din popor ; a repetat-o cînd eram față că am un amant din popor ; a repetat-o cînd eram față... și nu sufer pentru întîia oară insultele acestui om !... Am jurat pe tot ce iubesc mai mult în lume să-mi răzbun, și o voi face...

— Ai dreptate ! răspunse principesa, și trebuie să o faci... dar cum ? iată ce mi se pare greu.

Atunci Zoe îi spuse, recomandîndu-i cel mai mare secret, planul său cu lacheul și cu țiganca. Cînd principesa

auzi aceasta, sări și o sărută cu ardoare, lăudînd geniul său.

— Acum vom pleca spre a pune în lucrare planul meu, zise Zoe.

— Sînt la ordinele tele cu atît mai mult că am o ură particulară pe această femeie. N-am văzut nimic mai pretenţios ! oamenii merită a fi despreţuiţi !... auzi elogiurile ce îi fac !... toţi o înconjoară... cînd este în vreo adunare, toţi ochii, toate urechile sînt pentru dînsa și noi rămînem părăsite !... Virtutea ei este lăudată ! să vedem pînă unde are să meargă !... exemplul virtuţii ! îmi zicea odată un nerod. Nu este greu a fi virtuoasă neputînd face altfel : nu vede pe nimeni în această singurătate... Dar să fi fost expusă la toate tentaţiunile la care sîntem noi în lume și să vedem ce ar fi făcut.

— De multe ori — răspunse Zoe — reputările nu sînt meritate. Cine știe dacă Elena, ea însăși, nu face cît și noi, ori poate și mai mult ; dar poate că le face cu atîta dibăcie încît nu se dau de faţă... Greșala noastră este că nu sîntem ipocrite : facem lucrurile la faţa soarelui... Pe urmă mai avem o greșală : nu schimbăm destul de des amanţii ; avîndu-i mult timp, lumea are ocazia să-i descopere. De i-am schimba des, abia ar începe cineva să bănuiască pentru unul, și îndată ar lăsa locul altuia, care și acela va urma exemplul predecesorului său. Cine poate să mai bănuiască atunci ?...

— În adevăr — zise principesa — dar ideea nu mi se pare destul de practică. Dacă iubim pe unul și nu putem a ne despărţi de el ?

— Înainte de toate cată să te iubești pe tine mai mult decît pe amantul tău. Aceasta este spiritul. Ascultă un exemplu : în iarna trecută, una din amicele mele, ce trece de o virtute în faţa lumei, era la al cincilea amant serios. Îl iubea cu nebunie. De trecea o singură zi fără să-l vază, era moartă. Nu ai idee cîte sacrificii nu a făcut pentru dînsul. În paroxismul amorului său se decise chiar să fugă cu el. Este o natură pasionată și sînt sigură că nu poate să reziste prin temperamînt, într-un *tête-à-tête*, a sacrifica amantului său tot. Soţul său înţelese ceva și o făcu să pricapă. Din acea zi această intrigă pierdu puterea sa.

Ca să arate acestui soț că se înșelase. devenise rece cu amantul ei și plină de îngrijire pentru un altul care se întîmplă.

Bărbatul, văzînd această nouă amicie, își zise : „Am fost nebun ! Nevasta mea este tot aceea pentru toți.“ Amica noastră de mult ce afecta simpatii pentru cel din urmă, sfîrși prin a-l iubi și a uita pe cel dintîi. Dar acum este la un al treilea... și toată lumea o crede sîntă. Zguduitura schimbării nu ține mai mult de cîteva zile. Dar să plecăm, principesă, ca să ne apucăm de planul nostru...

— Să plecăm...

Caii de poștă veniră în curte. Atunci toți cîți erau destinați să plece începură a se prepara.

Mai nainte plecară promișii cu Serescu și soția sa. După dînșii Talangiu, principesa Iordache și Zoe cu bărbații lor. Caii lui Elescu nu sosiseră încă. Trimisul se înturnă de la poștă, spuind că nu sînt cai deocamdată.

— Nu sînt cai ? întrebă Elena.

Ea auzi cu bucurie și cu durere acest răspuns.

„Către acestea — își zise ea — aș fi dorit să plece îndată.“

— Nu sînt cai la poste ! zise Caterina lui Elescu. Ai să mai șezi aici.

— Aș crede că-ți face plăcere să mai rămîi ? întrebă Elescu.

— Adevărat, zise Caterina.

„Ce indiscretă !“ își zise Elena.

Elena, fără să-și dea un rezon, simțea nemulțumire despre familitatea Caterinii cu Alexandru. Către acestea lucru era foarte natural. Caterina era din natură franșă. Apoi ea văzuse un fel de simpatie bazată pe stimă din partea Elenei pentru Alexandru. Ea urma sub înrîurirea spiritului de imitațiune și datinei de a face tot ce plăcea Elenii.

Oaspeții ce mai rămaseră aici se duseră la masă.

Ziua se trecu cu voioșie în convorbiri de tot felul și mai ales asupra promișilor.

Seara damele făcură muzică. Alexandru era înzestrat de natură cu multe talente. Avea o voce de tenor fragedă și dulce, învățase muzica în Italia.

Acest talent al lui Elescu fuse pentru Elena o surpriză plăcută.

Damele noastre îl rugau neîncetat să cînte ; el însă, un om de spirit, puse cea mai severă rezervă. Cîntă de două ori acompaniat de Elena și nu mai voi a urma.

În timpul ce ei executau o serie sublimă din *Don Juan*, caii de poștă sosiră.

— Pleci ? îl întrebă Elena.

— Trebuie a pleca, răspunse el.

Atunci Elena se puse să cînte *Romanza del Sol*, acompaniindu-se singură. Vocea ei era atît de curată, atît de dulce, atît de tînără, aria era atît de melancolică, atît de suavă, atît de plîngătoare, că toată societatea ce era de față se simți răpită, transportată într-o lume ideală. Ea însăși, cînd termină cîntecul, era îmbătată de durere.

Alexandru crezu un moment că tot ce vede împrejurul său era cel din urmă vis al vieții sale pe marginile mormîntului.

Cîtă putere îi trebui asupră-i ca să ia concediu de la cei de față, să surîză, să fie indiferinte, amabil cu toți ; să găsească pentru ficcare două vorbe plăcute, să strîngă mîna Elenii și să plece !...

Elena rămase la piano. Ea auzi afară uruitura trăsurei, plesnetul bicelor... acea uruitură se alină în depărtare, apoi, cu încetul, se stinse.

„Unde voi merge ? se întrebă el. Negreșit acolo unde Zoe se află acum. Este ceva care îmi zice că această femeie caută să piarză pe Elena... trebuie să descoper... să o scap, de va fi ceva.“

CORISPONDINȚA

Trecuse o lună de la plecarea lui Alexandru. În acel timp el scrisese Elenei un bilet de mulțumire. După ce îi mulțumea, se scuza pentru că nu putuse să se înturne. „*Florile mele* — îi scria el — *au cătat să vestejească de multe zile și eu încă nu m-am întors !...*“

Elena priimi cu plăcere acel bilet și îi răspunse în termenii următori :

„Domnule !

Am auzit că ai fost indispus. Este adevărat ?... Daca nu ai venit căci ai fost bolnav, îmi pare destul de rău ; daca însă cauza nevenirii aici nu a fost boala, ci neglingența, atunci îți mărturisesc că și mai rău îmi pare. Buchetul d-tale au vestejit dupe trei zile, și poți să fii sigur că nu i-a lipsit îngrijirea. Vai ! nu putea să trăiască mai mult !... Ceialți oaspeți au plecat. A rămas numai Caterina, cu care vorbim de multe ori despre domnia-ta. Ea este roua cugetărilor mele întristate încă din copilărie. Întoarce-te aici ca să consoli cu prezința-ți pe acei ce cugetă totdauna la d-ta.“

Această scrisoare aduse oarecare bucurie lui Alexandru și deschise din nou rana inimii sale...

„Nu am putut să descoper încă nimic despre cugetile Zoei. Poate că a fost o închipuire a mea... aș putea dar a mă înturna la Fănești, unde se află Elena și Caterina ?... Oricare ar fi patima mea, voi găsi totdauna destulă putere ca să nu mă las să mă tîrăsc la vreo indiscrețiune. Voi pleca peste cîteva zile ; cu toate acestea, nu este rău a scri Elenei cîteva lucruri ce se întîmplară pe aici. Aceasta o va distra.“

Vorbind astfel, ia hîrtia și face următoarea scrisoare :

„Doamnă !

Țara noastră este locul privilegiat unde tot sufletul ce a priimit mai multă favoare de la providență trebuie să sufere. Nimeni nu a băut din această cupă de amărăciune mai mult decît mine în timpul din urmă. Cu toate acestea, sînt oameni ridiculi, care vin să ne distreze cîteodată. Bar, dupe ce a venit la București, începu să se căiască serios că ceruse mîna Sofiei... Căuta să-și ia vorba înapoi și nu găsea nici o idee.

Sereștii îl siliră să hotărască ziua de nuntă... le răspunse că peste zece zile. Atunci îi veni o idee originală. Voia cel puțin să mai întîrzie pînă cînd va avea cea din urmă explicare cu Caterina. Știi ce și-a închipuit să facă ca să amîne nunta ? Să dărîme plafonul din salonul său și să zică că a căzut singur și că, prin urmare, nu poate

face nunta pînă nu se va repara plafonul. Dar, în fine, s-a hotărît pentru Sofia.

Sofia, din parte-i, anunţă de acum ce are să fie. În zilele din urmă Bar era la dînsa. Era vorbă de cai. Sofia zise că ar fi fericită cînd ar avea caii d-nei N... Bar nu zise nimic. Peste zece minute plecă, se duse la d-na N... «Ce te-a costat caii d-tale?» — «Cinci sute de galbeni, răspunse ea. Dar nu-i am de vînzare.» «O mie! răspunse el, numai să mi-i vinzi!...» D-na N... văzînd că ţine atîta la cai, îi vîndu pentru o mie de galbeni. A doua zi caii fură duşi şi puşi sub ochii Soficei. Toate acestea le face ca să necăjească pe Caterina!

O noutate! D-na Zoe a renunţat la amantul său din popol; un june, fecior de boier, bogat, elegant şi foarte frumos, din Moldova, i-a luat locul. Ea îl prezintă la toţi. El trece zilele în salonul ei. Elogiurile ce ea îi face la toţi sînt atît de exagerate, încît lumea aici a început să vorbească.

Ieri am văzut-o, mi-a zis că are să vie la Fănești peste cîteva zile şi o să aducă şi pe junele Ranu. Acesta este numele noului Adonis.“

Acum să venim la Zoe, această femeie nu renunţase la planul său de răzbunare. Ea avusese un lacheu care, prin protecţiunea bărbată-său, devenise copist într-un minister. Ea îl chemă şi îi zice :

Tu trebuie să te laşi a face orice voi voi din tine.

Voi face tot ce vei voi din mine! răspunse copistul.

Am să te îmbrac ca pe un fecior de boier; să-ţi dau bani; să ţii birje cu ziua, să te pui la masa mea, să vii în salonul meu ca să petreci cînd va fi lume mai multă. Să vorbeşti cu damele, să le faci curte... În sfîrşit, să uiţi ce ai fost...

Înţeleg, răspunse lacheul.

Să te supui orbeşte la toate ordinele mele, fără să întrebi niciodată pentru cutare sau cutare lucru.

Aşa voi urma.

Acum ţine o sută de galbeni şi mergi de pune în locul meu ordinul meu.

Lacheul luă banii și ieși. Acesta era un băiat inteligințe, crescut în casa boierească, învățase limba franceză și o vorbea mai bine decît stăpînu-său. Știa cum se prezintă un junc elegant într-un salon, ce trebuie să vorbească cu bărbații, cu damele.

A doua zi, fostul lacheu Ioan se prezintă la ușa doamnei Zoe, într-o trăsură elegantă și sub vestmintele unui dandi. El se anunță dl. *de Ranu*.

— Dl. de Ranu! zise Zoe. Cine poate fi? un strein? Să intre. Zoe să așeză pe o canapc într-o toaletă de casă atît de grațioasă și elegantă, încît ar fi făcut să se uite costumele de bal cele mai strălucite. Zoe începuse acum a vesteji. Îngrijirile cele mari ce avusese de a-și face figura mai frumoasă, prin artificii, produsese un fruct cu totul nenorocit.

Ea se închină și invită pe dl. Ranu să șază pe un fotoliu lîngă dînsa. Dl. Ranu purta niște ochelari eleganți atîrnați de nas, ale căror băieri erau aruncate dupe gît. Aceasta îl făcea necunoscut.

Zoe nu putu să-l recunoască decît dupe vorbă. Ea se umplu de bucurie, văzînd atîta schimbare în persoana lui. Ion își făcu cele dintîi încercări înaintea Zoei cu atîta succes, încît aceasta își zise: „Daca nu aș ști cine este, aș putea să-l fac amantul meu!“

— Astăzi vei mînca cu mine la masă, îi zise Zoe. Bărbatu-meu este la Paris... Voi invita cîteva dame... Iar peste cîteva zile să te prepari să mergem împreună la Fănești.

Alexandru priimise o scrisoare de la Caterina. Ea vestea că Elena era bolnavă.

Dupe două zile mai priimi o scrisoare de la Elena. Îi zicea că acum era mai bine; dar această scrisoare era atît de tristă, de descuragietoare, încît Alexandru crezu că aude o cucuvaie suspinînd dureros în mijlocul ruinelor. Iată această scrisoare:

„Domnule!

Este putință să te schimbi atît? Iată mai multe zile trecute, și nu ai avut timpul să-ți aduci aminte de amicii d-tale! Ieri toată ziua șezui cu Caterina pe balcon, ascultătoare la fiece strigare a postașilor în depărtare, doară te vom vedea...

Iluziune!

Tot se schimbă în lume! Pentru ce amicia nu se va schimba? numeroasele ocupări nu-ți vor permite să vii, astfel mă resemnez a nu te mai vedea poate niciodată. Către acestea proiectul ce aveai de a veni printre noi ne făcuse mare plăcere. Noi sîntem așezate aici pentru viață, și daca ar trebui să părăsesc acest loc, în contra căruia murmur de multe ori, ei bine! m-aș crede mai nefericită decît oriunde. Mă bucuram de apropierea primăverei, cari avea în toți anii o înrîurire binefăcătoare asupra mea; dar, în acest an, nu știu pentru ce nu mă mulțumește, poate că sînt bolnavă și din aceasta văd toate în negru? Să sperăm că va trece!

Am citit în aceste zile cu Caterina poeziile lui Victor Hugo. M-au încîntat. Sînt frumoase! sînt sublime! și cu toate astea sînt atît de simple. Subiecte din viața reală: nici o exagerațiune. Sper că o să lucrez mult în vara aceasta cu piano; dar nu voi avea vreo stavilă? este probabil, pentru că aceasta este un lucru ce-mi face plăcere! sînt două oare dupe miezul nopții, cată dar a termina aici. Adio. Îți string mîna.“

Această scrisoare, al cării original există și se poate arăta, făcu pe Alexandru să plece îndată. „Curios lucru! observa el pe cale. A auzi vorbele, scrierile Elenei, cîteodată, ar crede cineva că mă iubește, și cu toate acestea nimic!... Eu am devenit amicul său cel mai bun, confesorul său, protectorele său, în fine, un lucru de care Elena are trebuință ca să exprime tot ce sufletul ei are mai intim!“

Către seară el ajunse la Fănești. Aceste dame îl întîmpinară cu o politeță la care el nu se aștepta. Venirea lui făcu mai multă impresiune asupra postelnicului George, care, îndată ce-l văzu, îl luă în brațe și îi zise:

— Bine-ai venit... avem să facem o speculare împreună?...

Elena nu-i zise nici o vorbă, nici despre scrisoarea ei, nici pentru lunga nearătare acolo. O află mai rezervată decît totdauna. Alexandru nu înțelegea că tocmai această rezervă era un semn care ar fi trebuit să-i facă

mulțumire. El luă lucrul pentru răceală. Observă pe Elena [că] evita toate ocaziunile de a rămînea singură cu dînsul.

„Se teme oare de mine ? Mă crede indiscret ?... se întreba Elescu. Ce poci să-i zic ?... o declarațiune ?... dar pentru ce să se teamă, de timp că ea este indiferintă ?...“

El se pierdea în conjecturi.

A doua zi după venirea sa, Alexandru era în chiosc, singur.

Elena veni aici cu Caterina. Dar abia se așezară și începură să vorbească. Caterina se scoală și se duce să-și aducă un obiect la care lucra.

— Caterina ! îi zise Elena, nu mai lucra, căci o să mergem la masă îndată.

— Voi să arăt d-lui ce am lucrat, zise ea, și plecă jucînd.

— Ce fac la București damele care erau aici ? întrebă Elena.

— Puțin le-am văzut pe unele ; pe altele niciodecum. Pe altele nici nu le salutam.

— Rău ! zise Elena. Cine nu te cunoaște cum te cunosc eu poate să ia această purtare de lipsă de educare.

— Nu-mi vorbi de acele dame ! le urăsc !... Scrisoarea ce mi-ai trimis în urmă este tot ce poate cineva mai bine cugeta, simți și exprima. Zici lucruri de natură a fărîma inima unui om...

— Da ?... În adevăr îmi aduc aminte... faptul unei impresiuni momentanii : eram bolnavă. Te autorizez să o ici astfel, numai astfel, și să rupi scrisoarea...

— Voi urma dupe ordinul ce-mi dai... nu este nimic care să nu fac, ca să-ți placă...

— Ai astăzi o politeță nesuferită !... damele de la București au făcut mult...

— Nu le vedeam, am zis... Am făcut cunoștință cu o domnișoară Maria !... Fiica lui C... N... gingașă ca roua.

Elena rîse.

— Pentru ce rîzi ?...

— Faci niște comparațiuni !... apropo, ești poet, cel puțin de simțiminte... Am să-ți fac o observare... ești prea ideal, te depărtezi prea des de natură, intri prea mult în Olimp... Viața reală are mai mult interes decît acea lume

a imaginațiunei unde tot răpește prin frumusețe, dar unde nimic nu face să miște inima...

— Nu sînt poet... nici nu voi să fiu... un poet este un lucru ridicol...

— Domnișoara Maria ți-a inspirat aceasta ?... zise Elena și, sculîndu-se, voi să iasă.

— Unde te duci ? o întrebă Alexandru. Șezi încă... te rog...

— Bărbată-meu vine acasă... auz strigătul postașilor. Se dusese la un sat în vecinătate... însoțește-mă și oferă-mi brațul.

Ei plecară din chiosc. Pe calc, Elena îi zise încă :

— Nu spune că am fost în grădină... M-a oprit a mă coborî acolo de cînd am fost bolnavă... Apoi luînd un aer voios, adăogă : Voi să te învăț a minți !

— Împreună priimesc a minți, chiar daca ar trebui toată viața să nu fac decît să mint.

— Știi că eu astăzi cred că ai putea să-mi fii profesor în arta de a minți ! îți aduci aminte ce-mi ziceai, sînt cîteva zile ? Îmi ziceai că inima-ți e moartă ; nu poți să iubești ; nu ai văzut nimic în lume mai frumos, mai dulce, mai ideal, și o mulțime de alte adjective pe care nu le mai țiu minte, și că, cu toate acestea, ai rămînea rece însuși pentru mine... Cum se face să-ți pierzi capul pentru domnișoara Maria ?...

— Ești crudă !...

— Și fără inimă ?... o femeie fără inimă. Nu este așa ?

— Eram un nebun cînd am zis acele vorbe.

— Așadar, mărturisești că domnișoara Maria este o nebună ?

Maria ?... Dumnezeule ! de unde a răsărit aceasta !...

O tăcere urmă acestor vorbe. Nici unul, nici altul nu cutezu să o întrerupă. Elena zise lui Elescu că s-a înșelat, nu este bărbată-său. Caterina îi întîmpină cu o față de perină ce broda. Alexandru făcu elogiuri Caterinii pentru talentul cu care brodasc acest obiect.

Îți place ? întrebă Caterina. Este pentru d-ta... Am lucrat o împreună cu Elena...

Ce mincinoasă !... zise Elena, apărîndu-se.

Ei rămaseră cîtetrei pe balcon. Vorbiră despre lucruri banale.

Caterina se duse să-și depuie lucrul în camera sa.

Alexandru era gînditor, tăcut.

— Ce ai ? îl întrebă Elena.

— Nu voi mai putea trăi fără să te văz ! strigă el cu ochii plini de lacrimi.

— Dupe aceasta ce are să mai vie ? întrebă Elena rîzînd. Îmi faci o declarare în formă.

— Ești viața mea ! fericirea mea ! te iubesc ca viața, ca fericirea... Elena, Elena ! te iubesc cu patimă !...

— Nu ! zise Elena. Fără nici o patimă !... Patima nu implică ideea de amicie !...

— Amoare ! amicie !... zise Alexandru. Ce-mi pasă numele. Oh ! femeile ! ce fac din acest simtimînt divin, oh, artă geografică cu despărțiri, hotare.

— Îmi zici că mă iubești ? răspunse Elena. Pentru ce mă iubești ? nu trebuie să mă iubești !...

— Dumnezeu a voit, zise Alexandru.

— Dar eu nu voi ! răspunse ea, sculîndu-se. Vino dupe mine ! urmă ea.

Alexandru se duse dupe dînsa. Elena îl introduse în camera unde era fiica sa.

— Vezi acest copil ce doarme ? este fata mea. Privește cît este de frumoasă ! Daca timpul nu o va schimba, va fi o frumusețe... Cînd va apărea pe strade, în saloane, în sărbători, toți ochii se vor îndrepta către dînsa, ca să o admire, ca să o laude. Dar această lume, ce va admira frumusețele sale, poate adăoga : „Ce păcat ! este fiica unei femei fără principe... unei femei care a iubit un om ce nu era consortele său.“ Iată ce-i va zice lumea, iată ce voiești ca să-i zică, și pretinzi că mă respecți !...

— Dumnezeule !... dar amorul meu este curat ca cugetările tale, nu-ți voi cere niciodată a sacrifica datoriile conjugale...

Elena surîse.

— Credeam mai multă speriință de inima omenească... Am citit în romanuri, am auzit în gura oamenilor, indivinînd amorul pe care îl numește platonic ; incriminînd amorul pe care îl numește senţual.

Sărmanii observatori ! nu este decît amicia și amorul. A iubi este destul spre a face o crimă.

A iubi este a se da ; daca ocaziunea se așază între aste două, orice femeie trebuie să cază. De se întîmplă altfel, acea femeie se înșală singură, înșală pe amantul ei : nu iubește. Iată dar ce îmi ceri : o crimă... oh ! dar daca aceasta ar fi vreodată... aș muri !

— Vă caut pretutindeni, zise Caterina ce intră în camera copilii.

— Vezi această copilă, domnișoară, îi zise Alexandru. Cît este de frumoasă ! Cînd va avea optsprezece ani, cînd va apărea pe strade, în baluri, în sărbători, toată lumea va admira, va lăuda frumusețele sale... Nu va fi destul. Oamenii vor zice încă : această fată va fi încă o virtute, căci mumă-sa a fost virtuoasă.

Alexandru apăsa pe vorbele din urmă. Elena înțelese simțul acestor vorbe ce era : „Voi muri ; dar tu vei rămînea castă ca Dumnezeu !“ Aceste vorbe fură pentru dînsa o lovitură dureroasă.

— Ce idei curioase ai astăzi ! zise Caterina lui Alexandru.

Și ieșiră cîtetrei în balcon. Alexandru căută a fi voios. Se sili să vorbească,/să rîză. Dar rîsul lui făcea rău. Elena înțelese și tremură. „Oare va pleca ?“ se întreba ea.

Alexandru tăcu deodată.

— Sărmană umanitate ! zise el. Nu-ți era destul relele la care natura te-a supus ? a trebuit să născocești[1] tu însuți alte suferințe mai teribile, prin legi ce ai făcut !...

— E nebun ! zise Caterina cu mirare.

— Mă gîndeam la unul din amicii mei din streinătate care s-a spînzurat pentru că iubea o femeie.

Elena deveni palidă.

— S-a spînzurat pentru că iubea o femeie ?

— Astfel îmi scrie de la Fiorința... o femeie măritată !

— Devine interesant, zise Caterina. Dar nu văz pentru ce s-a spînzurat.

— Pentru că femeia era măritată și nu va să calce datoriile sale.

---

[1] În textul de bază : să-ți născociți...

— Ah !...

— Femeia a făcut bine ! zise Elena.

— Măritagiul este fapta oamenilor ; amorul este fapta lui Dumnezeu, femeia a fost pedepsită, căci a respectat legile oamenilor mai mult decît legile providenţii, zise Elescu.

— Cel ce s-a spînzurat a făcut rău, zise Elena. Acela nu avea puterea de a suferi. Deci nu a fost demn de amorul amantei sale.

În acest moment, postelnicul George se înturnă, şi Elena merse înaintea lui.

— Ia seama, zise Caterina lui Alexandru. Iubeşti pe Elena... şi mi-e teamă să nu te spînzuri !...

— Îţi închipuieşti aceasta ? răspunse Elescu, care roşi şi înclină capul.

— Este oare un lucru peste putinţă ?... Eu, femeie, încă sînt înamorată de dînsa... Mulţi s-au înamorat cu patimă... dar n-au reuşit, este o inimă ce nu se deschide decît la amoarea fiicei sale... nimic nu poate să o atingă. Dăca vei avea nefericirea să o iubeşti şi încă să i-o spui, vei fi pierdut.

— În adevăr ?... nu este pericol.

— Cum ?

— Nici nu mă voi înamora, nici nu-i voi spune.

— Ha ! ha !... strigă postelnicul venind aici. Iată tinerii împreună... Ca doi porumbei... pereche plăcută !... nu vă derangeaţi !... bună ziua, Alexandre, nene ! uf !... Sînt ostenit... am alergat printre grîu... aşa se cîştigă paralele.

Caterina se roşise şi gongonea. Alexandru surîse.

— Nu-ţi place ? nu e aşa ? Ce se potriveşte !... Ia nu mi te supăra !...

— Eşti nesuferit ! zise Elena necăjită.

— Aide !... nu este nici un rău... nu ştii ce suflet îngeresc este această fată... nu sînt două ca dînsa în amîndouă ţările... Dar rămîneţi, că eu mă duc să număr banii cu arendaşii... Ah ! astă-seară o să vie Zoe cu alţii... Vă vestesc...

— Zoe ? zise Alexandru.

— Nu o iubești ? întreabă Caterina.

— Mi-aduce aminte de iaduri !... Nu numai atît... dar crede că rău face Elena de o primește pe aici... Am o presimțire că această femeie îi va face un mare rău... Într-o zi am surprins-o aruncîndu-i niște căutături ce sînt proprii numai ucigătorilor înainte de a lovi prada lor !... Să zicea la București că o nouă intrigă... Se vorbea de un june de la Moldova ce i-a prezentat și care petrece zilele în salonul ei... dacă nu mă înșel, mi s-a zis că are să vie cu el aici...

— Nu ar fi rău, un moldovean. Sînt curioasă să văz un moldovean ! mi să pare că sînt toți cu capul de zimbru. O glumă...

— Care este de natură a face mult rău.

— Rău ?... mă retractez...

— Mai bine !... Să nu repetăm noi cel puțin expresiunile de ură sau de ridicul ce enimicii națiunii române răspîndesc în lume. [...]

Elena veni acolo.

— Știi, Elena ? zice Caterina. Vine Zoe și aduce cu dînsa un june moldovean !

— Ce idee !...

— Ascultați ! zise Alexandru, nu auziți în depărtare strigăte de postași ?...

— Mi se pare — zise Caterina — da... da... acum să aude bine.

— Ce bucurie simte domnișoara ! zise Alexandru. Ar zice cineva că i s-a urît aici cu societatea celor de față.

— Poate, zise Caterina.

— Are dreptate, zise Elena. În loc să fii voios, îi vorbești de spînzurați !...

— Nu se ucide nimeni pentru amor... zise Caterina. Și se puse să rîză cu plăcere. Uitați-vă la Bar, adoratorul meu, urmă ea. Știți ce mi-a zis odată ? că se omoară singur. „Ce-mi spui mie ? îi răspunsei. Să te omori sau să nu te omori, totuna îmi face !“ Atunci, el, furios, zise : „Voi muri !...“ și plecă fără pălărie. Peste trei zile trimise să-și ia pălăria de la noi. Seara era la bal. „Ce, încă trăiești ?“ îl întrebai. „Ca să-mi răzbun“, răspunse el.

Trei trăsuri intrară atunci pe poartă. Era Zoe, principesa Iordache, Georges și Ioan copistul, sub nume de Ranu din Moldova. Zoe se înturnă către Elena și îi zise :

— Îți prezint unul din amicii mei, dl. de Ranu din Moldova.

Elena îl primi cu politeță... Acest Ranu fuse prezintat Caterinii ; făcu cunoștință cu Elescu, cu postelnicu, și deveni cu toții familiar.

— Este bogat ? întrebă postelnicul pe Zoe.

— Foarte bogat, răspunse ea.

Ranu păru un om original. De cînd în cînd lăsa să se vază niște maniere grosolane, niște expresiuni comune. Cei ce-l cunoscură crezură că astfel era manierele și expresiunele moldave.

Se observă încă de cîte ori acesta zicea sau făcea cîte ceva, se uita către Zoe, ca cînd ar fi cerut aprobarea sau dezaprobarea ei. Se văzu încă de multe ori șoptind cu Zoe. Lumea începe să bănuiască un mister între amîndoi.

Postelnicul, văzînd aceasta, nu putu răbda fără să zică lui Georges și lui Elescu :

— Se vede că Zoe aruncă acum plasa prin Moldova...

În dimineața viitoare Zoe vorbea cu Ranu. Ea îi da instrucțiunile sale astfel :

— Ai văzut care este dama... este tînără, frumoasă... este ceva care trebuie să te atragă... nu pierde timpul. Însă să faci astfel ca în zece zile să te iubească... Caută de-i fă curte... Nu declarații deodată... cu încetul... Spre exemplu, laudă tot ce este aici, moșia, casa, menagiul... Miră-te de meritul ce-i afli ca să șează la țară ; laudă-i virtuțile, frumusețele, spiritul, inima ei ! este femeie ! și cînd vei căpăta amicia ei prin aceste laude, atunci spune-i că o iubești, că ești nefericit...

— Voi face întocmai, răspunse Ranu.

— Cată de începe astăzi... timpul este scurt.

Astfel se vorbiră ei. Și Ranu coborî în grădină la chiosc, unde era Elena și alți oaspeți.

El schimbă cîteva vorbe cu principesa Iordache, apoi trecu și șezu lîngă doamna casii.

— Ce locuri frumoase ! zise el. Moșia aceasta este un rai... casa aceasta, cu grădina, tot ce poate vedea cineva mai plăcut.

— Exageraţi, domnul meu, zise Elena.

— Dimpotrivă... doamnă !... Moldova are multe moșii frumoase, dar așa moșii nu cunosc în ţara mea... În scurt, aici este un loc feeric, tot mă încîntă și mă răpește... Permiteţi-mi, doamnă, a vă spune că regina acestor locuri adaogă farmecul lor ? În adevăr, cîte lucruri nu avem a admira aici ?... Virtuţile d-tale sînt cunoscute pînă în Moldova... și frumusețele cu care natura v-au înzestrat sînt admiraţiunea tutulor românilor... Sînt un om cu totul pozitiv... Nu exagerez niciodată... Ceea ce zic, crez, ceea ce crez are un temei. Am zis că eşti o minune de frumuseţe în această ţară ? este un adevăr... nu mă mir de toată această lume ce vă pronunţă numele cu respect, ce vine aici ca în pelerinagiu să vă vază, să vă adoare...

Elena nu știe ce să cugete. „Oare aceasta va să rîză de mine sau este unul din acei nebuni ce mă turbură de multe ori prin indiscreţiunile lor ?“ își zise ea. Natura cînd împarte favoarele sale la oameni nu ţine socoteală de nimic. Ranu, sau mai bine Ioan Iacheul, fusese favorat cu multă prodigalitate.

Elena se uită la dînsul să vază daca putea citi în faţa lui ideea ironiei. El era serios. Ea văzu o figură frumoasă, pe care nu putu a se opri de a nu o admira.

GELOZIE

Alexandru găsi că Elena vorbește prea mult cu acest nou venit, că prin urmare îi place a vorbi cu dînsul. Pentru întîia oară el simţi o gelozie profundă ca și amorul său pentru dînsa. „Acest om este frumos ! zise el. Cine poate să știe daca Elena nu se simte atrasă către dînsul ?... Iată cum îl caută !... îi vorbește încet !... Ce îi zice ? negreșit ceva care nu poate a-i spune tare... Oare nu îl cunoștea mai înainte ? Să poate... O, femeile !... dar pentru ce nu se scoală de acolo ?... Elena este o femeie ca toate celelalte ; o cochetă... Voi pleca de aici... nu voi să o mai văz... o urăsc...“

În fine, Elena se sculă și merse lîngă principesa Iordache.

— Cum găsești pe acest june ? întrebă principesa.

— Foarte bine, răspunse ea, aruncînd o căutătură către Alexandru.

Atunci principesa se puse a face elogiurile lui Ranu, astfel încît, după dînsa, natura nu făcuse nimic mai perfect în lume.

— Mi-e frică de mine însumi ca să-l privesc ! zise ea Elenei.

Aceste două femei, Zoe și principesa Iordache, făcură lui Ranu, înaintea damelor, o reputațiune de omul cel mai perfect din lume. Ele începură a-l crede astfel. Bărbații ei înșuși crezură ; nimeni nu cuteza a zice din contra. Toată ziua și seara aceea se trecu cu convorbiri. Ranu fuse obiectul admirațiunei femeilor, geloziii bărbaților. Alexandru trecu restul zilei într-o pădure vecină. El nici nu păru la masă. Cînd se înturnă acasă, întîlni pe Elena pe scară. Ea nici nu-l întrebă unde a fost, răceala ei umplu inima lui de bănuieli... Salută cu politeță și trecu înainte.

Apoi merse în salon.

— Vino lîngă mine, îi zise Caterina. Unde ai fost ?

— În satul din vecinătate.

— Te-am așteptat cu masa... Se puseseră toți să mănînce și nimeni nu băgase de seamă că lipsești... afară de mine... La masă, acele două dame te-au atacat cu furie !... Ce le-ai făcut de nu pot să te sufere ?... Eu te-am apărat... mulțumește-mi.

— Nimeni nu s-a gîndit la mine ; m-au atacat : m-ai apărat !... îți mulțumesc de o mie de ori... Era datoria stăpînii casei să mă apere !

— Elena? ... era ocupată cu oaspeții.

— Spre exemplu ?

— Dl. Ranu, ce ședea lîngă dînsa, îi vorbea mereu și trebuia să-i răspunză.

— Cum găsești pe acest Ranu ?

— Nesuferit !... mai comun decît Bar. Se studie cît poate ; dar are maniere de lacheu... Îți voi încredința că eu am văzut această figură undeva și nu poci să-mi aduc aminte...

— Dar d-na Elena cum îl găsește ?
— Elena ? ea găsește pe toți bine...
— Și mai ales pe acest Ranu !
— De unde vei să știu ?... n-am întrebat-o.
— Ei cochetează împreună.
— Ești nebun !

Mai tîrziu Alexandru se apropie de Elena și îi șopti o frază din scrisoarea ei :

— „Toate se schimbă în lume, pentru ce amicia nu se va schimba ?“

Elena se înfioră.

„Ce zice ? Dumnezeul meu !“ se întreba ea.

El nu mai zise nimic și se duse lîngă Caterina.

„Ce va să zică aceste vorbe !... este gelos ? și de cine ?... nu știu... gelos ? dar eu nu i-am dat dreptul de a-mi spune că este gelos... aș voi să plece !... trebuie să plece !... Apoi, șezînd pe un scaun : „Sînt nefericită“, își zise ea.

Alexandru se retrase în camera ce-i era destinată sub pretext că este indispus.

Gelozia este un simtimînt egoist. Ea este patima în temerea ce are cineva de a vedea altul posedînd obiectul care dorește. Către acestea ea este ceialtă fază a amorului : totdauna este în proporțiune cu dînsul. Unii au prezintat acest simtimînt ca un monstru care devoră amorul. Această cugetare este profundă, deși ea pare că mărește și înflăcărează amorul deocamdată ; dar sfîrșaște prin a-l devora mai tîrziu. Alexandru era gelos. El se aruncă pe pat și acolo se puse să verse un rîu de lacrimi.

„Nu sînt iubit, își zicea el. Sau, ceea ce este mai trist, am fost cîteva zile... și nu mai sînt... 'Astfel sînt oare toate femeile ?... atunci ce diferință mai există între femeile binecrescute și cele ce se dau pentru bani ? și cum toate femeile nu vor fi astfel, dacă Elena ea însuși este ?... Cine a făcut sufletul celei din urmă femei ce să tăraște în viciu tot acela a făcut și sufletul acelii ce apare încununată de toate virtuțile... Amor, sinceritate ! Statornicie !... Vorbe deșerte, cu care moraliștii se înșală sau înșală pe ceialți !... Înapoi, iluziuni mincinoase !... Să tacă acela ce ne spun că viața are farmece !... Ei sînt enimicii cei mai mari ai omului !...nu este nimic bun aici în lume !...

Minciuna, trădarea. Iată natura sufletului omenesc !... omul ce nu ar simți și nu ar trăda pe amicul său, o zi, o singură zi, societatea l-ar trimite la închisoare ! iată maxima ce ar trebui să știe toți acei ce intră în viață... Astfel ca pierderea iluziunelor, în urmă, să nu le pară prea dureroasă ! Tot este înșelăciune pe pămînt... toți înșală sau se înșală !... Ce este mai inocente, mai sincer, mai cast în lume ? Sufletul unei tinere fecioare. Ei, bine ! această fecioară ce jură credință mirelui său la poalele altarului, încă înșală sau se înșală !... Elena era idealul gîndurilor mele ; și acest ideal era sublim ca Dumnezeu în ochii celor credincioși !... Ea înșală pe soțul său pentru amantul său... și astăzi înșală pe amantul său pentru un necunoscut ! femeia ce trădează o dată bărbatul, va trăda pe toți amanții săi ! iată ce trebuie să afle această turmă de vite ce se cheamă amanți !...“

Alexandru era nedrept ; dar el vedea lucrurile sub colorile cele mai negre atunci. El credea acum că fusese iubit și trădat. Ideile se succedau la dînsul cu repeziciune. Sistemul său nervos era într-o stare de iritațiune aproape de delir.

„Dar ce am făcut, Dumnezeule — urmă el — să merit o lovitură atît de crudă ?!... Această inimă este acum fărîmată ! atîta mai bine... și cu toate astea... oh, sînt nebun ! ...această femeie dar o iubesc încă ! această femeie ! da, ea este viața mea, religia mea... Cum mai poci iubi viața, dacă amorul ei nu mai înfrumusețează zilele ce să succedă ? Cum mai poci iubi pe Dumnezeu cînd o parte din strălucirea lui a devenit atît de urîtă !...“

Frigurile îl prinseră, căzu în delir : lovitura ce priimise era crudă în imaginațiunea lui.

Elena se informase despre dînsul. I se spuse că s-a dus să se culce.

„Astăzi nu a venit la masă... acum se culcă așa de timpuriu ? o fi poate bolnav !“ Ea trimise atunci pe doica care o crescuse să intre în camera lui Alexandru, să vază ce are. Doica se duse la dînsul. Îl găsi culcat pe pat cu fața în jos. Perna ce ținea sub frunte-i era udă de lacrimi. Doica puse mîna pe frunte-i, fruntea ardea.

„Este bolnav, zise ea. Ce păcat !... un om strein... fără mumă, care să-l îngrijească... fără nevastă. Nimeni nu va să știe de dînsul !... Dar vorbește ! Ce zice ?“ Doica ascultă și aude vorbele ce zisese : „Sînt nebun !... Elena... dar o iubesc încă !... dar ea este viața mea ! religia mea ! dar cum mai poci iubi viața daca amorul ei nu mai înfrumusețează zilele ce se succedă ? Cum mai poci iubi pe Dumnezeu cînd o parte din strălucirea lui a devenit atît de urîtă !...“

Doica merse și raportă Elenei aceste vorbe, precum și starea în care l-a găsit.

— E bolnav, zise Elena, trebuie să-l îngrijim. Du-te, mamă, deșteaptă-l, roagă-l să bea un ceai... Spune-i... spune-i că eu îl rog...

Doica făcu toate cîte i se comandă. Se duse cu ceaiul. Seulă pe Elescu. Acesta deschise ochii. Elena rămăsese lîngă ușa camerei.

— Bea acest ceai, îi zise doica. Ești bolnav...

— Lasă-mă ! răspunse el.

— Bea, domnule. Doamna noastră voiește să-l bei... te roagă...

La aceste vorbe Elescu surîse și, luînd paharul în mînă, îl aruncă jos cu dispreț.

Elena văzu această mișcare și fuse silită să-și puie mîna pe frunte.

„Mă iubește !...“ își zicea ea, apoi intră repede în salon.

Alexandru trecu o noapte de friguri ; cînd se deșteptă, se vărsa zorile. Elena era lîngă căpătîiul lui ; doica în spatele ei. Ele vegheau de două ore acolo ; toată noaptea Alexandru avusese delir și vorbise fără să știe aiurări. Elena știa acum toate secretele sale. Alexandru o vede. Se șterge la ochi — credea că este un vis...

— Eu sînt — zise Elena — ai fost foarte bolnav...

— Ai cugetat la mine !... zise el. Ochii săi se înecară de lacrimi.

— Ești copil ! zise Elena. Dar, neputînd să sufere acele lacrimi și temîndu-se ca ea însuși să nu plîngă, ieși din cameră cu doica.

Alexandru avusese friguri venite din turburarea ce cercase în ziua trecută. Acum era trezit. Se scoală, se simte bine, se îmbracă şi iese.

Alexandru fuse toată ziua aceea trist, gînditor. Elena îl intrebă ce are ; îl roagă să fie voios. El stă rece.

— Pentru ce eşti trist ? îi zise ea. Nu ai nici un cuvînt, nici unul ca să fii astfel...

— Nici un cuvînt ?... zise el. Se poate...

— Atunci fii voios !... bărbată-meu pleacă astăzi la o moşie, şese ore de aici... vrei să te duci cu dînsul ? să te distracţi ?

Elescu surîse, acest surîs făcu pe Elena să devie roşie de mînie.

„Mă crede o femeie vicioasă !“ îşi zise ea.

— Nu mă voi duce ! răspunse Elescu.

— Atunci rămîi cu noi...

— Voi pleca — zise el — dar mai departe, niciodată nu mă voi înturna !

„O, Dumnezeule — gîndi Elena — trebuie să mă explic cu dînsul !... daca l-aş face să plece, pentru cîteva zile numai ! Spiritul său este într-o exaltare deosebită... se va distra ; îi va trece...“

Toată ziua aceea Elena căută să nu vorbească cu Ranu printr-o delicateţă rară. Alexandru păru mulţumit de aceasta. Cu toate că se întrebă el însuşi : „Această rezervă oare nu este o mască ?“

RANU SE DESCOPERĂ

Către acestea cele două dame ce observau pe Elena şi pe Ranu în toate mişcările lor, văzînd oarecare turburare în Elena, crezură că era efectul impresiunei ce Ranu făcuse asupră-i. Ele se concentrară şi găsiră că este timpul ca Ranu să se arunce la picioarele ei şi să-i descopere amorul său. Zoe chemă pe Ranu şi îi dete instrucţiuni ce avea să facă. Acesta consimţi şi, ieşind din camera lor, se duse să pîndească, doare va găsi pe Elena singură.

Elena era în salon ocupată a descifra la piano o piesă de muzică. era singură, toţi oaspeţii, dame şi bărbaţi, erau în grădină. Ranu intră aici.

— Ce faceţi, doamnă ?

— Mă ocup a descifra — răspunse Elena — o nouă piesă. Vă place ?

— Dumnezeiască !... apoi jucată de d-ta ?...

— Un complimînt.

— Nu !...

Radu şezu lîngă dînsa.

— Permiteţi-mi — zise el — să vă spui un lucru.

— Spuneţi.

— De unde voi începe ?... îşi coperi faţa în mîni, apoi se aruncă la picioarele ei. Te iubesc ! strigă el cu patimă... din minutul ce te-am văzut, mă consum de amor şi de durere !... ai milă de mine !... fii bună pe cît eşti frumoasă... nu mă respinge... lasă-mă să sper că voi fi iubit !...

Elena scoase un ţipet. „Iată încă un nebun ! îşi zise ea după cea dintîi impresiune, dar astă dată este o impertinenţă, o insultă !“ Ea se necăjise în adevăr...

— Scoală, domnule, îi zise ea. Crezi că este destul a intra în casa unei femei ca să-ţi iei dreptul a-i zice ce zici ?

Văzînd că el nu se scoală, ea ieşi repede din salon şi se duse în grădină.

— Începutul nu este rău ! zise Zoe, ce asculta la uşă în camera sa lîngă salon.

— Este speranţă... răspunse principesa, eu am sfîrşit totdauna a iubi pe cei care mi-au făcut o declaraţiune.

— Eşti turburată ! zise Caterina Elenii.

— Această casă este o oroare... o să încetez a mai priimi aici...

Alexandru, auzind aceasta, crezù că face aluziune la dînsul.

— Oaspeţii au început să te supere ! sînt sigur...

— Eşti nedrept, domnule ! Cel puţin, zi, unii oaspeţi.

— Unii ? dară asta zisei şi eu.

— Dar aceşti unii nu eşti d-ta...

— Nici eu ? zise Georges.

— Nu este vorba de amici...

Elena era supărată : „O asemenea cutezare — îşi zicea ea — este o insultă... Ce voi face ?... caută a spune bărba-

tă-meu ?... oh ! niciodată... ar fi un scandal... trebuie să fac astfel încît să plece...“

Pe de altă parte, în acel moment Ranu raporta celor două intrigante scena ce avusese cu Elena. Ele îi aprobară și îl îndemnară să meargă înainte.

— Ce te temi ? îi zise Zoe. Toate femeile se supără cînd amanții le mărturisesc pentru întîia oară că le iubesc... nu este însă nici una care, cît de crudă s-ar arăta către acela ce o iubește, să nu compătimească cu dînsul, să nu simță ! înainte ! mîne vei reîncepe atacul... prefă-te că suferi.

Asfel fură cele din urmă recomandațiuni.

O ÎNTÎLNIRE

Alexandru căuta timpul priincios ca să ceară o explicațiune Elenei, dar nu era nici un mijloc.

— Voi să-ți vorbesc la o parte, zise el Elenei.

— Să mergem prin parc, răspunse ea.

Ei plecară amîndoi pe aleele parcului. Seara începuse să se coboare. Era o seară de mai, fragedă și parfumată, ca sărutările unei copile tinere. Luna se rădica în depărtare, mare, rumenă și rătundă, și revărsa torente de lumină pe pămîntul întunecos. Un vînt dulce legăna cu voluptate frunzele arborilor, gemetul depărtat al rîului se îngîna cu strigătele călătorilor întîrziați sau cu lătratul unui cîne deșteptat din somnul său.

Inima lui Alexandru era plină de amor și de amărăciune.

— Ce ai să-mi zici ? îl întrebă Elena.

— Știi că nu am iubit niciodată și știi că te iubesc !

— Nu voi să știu ! Daca aceasta este ce vrei să-mi zici, atunci lasă-mă să mă întorc !...

— Poți să mă asculți fără temere... ceea ce voi a-ți spune astă-seară nu se va mai repeta niciodată... mîne plec și nu ne vom mai vedea... oricare ar fi patima ce ai putut să inspiri sufletului meu, voi găsi puterea de a părăsi această țară...

— Nu este acesta sacrificiul ce îți cer... ar fi puțin... voi să te văz totdauna ca pă un amic... nu mai mult. Iată puterea ce doresc să ai.

— Aceasta este virtutea... nu poci să o am...

— Pentru ce a trebuit să mă iubești ?... viața mea era liniștită, vei să o turburi ! reputațiunea mea era curată, vei să o vestejești ! însuți erai ferice, ai voit să suferi !... iubește-mă ca pă o amică... șezi totdauna cu noi !...

— Ceri lucruri neputincioase !...

— Vai ! o știu foarte bine !... Ieri pentru ce ai fost supărat ? ești poate gelos ? aceasta este o insultă amară pentru mine ; însă cine ți-a dat dreptul să fii gelos ? ți-am dat eu parola mea că te iubesc și-ți voi fi credincioasă ? și atunci ți-am dat în adevăr ocaziunea de a mă bănui ?... ți-am inspirat o patimă ? sînt nefericită pentru aceasta !... dar nu se poate oare să faci totul spre a o stinge ?... pentru ce nu ai iubit o altă femeie ?... o femeie ce ar fi putut să te iubească ?... eu, numai eu sînt în lume ? îmi zici că nu este femeie mai perfectă decît mine, nu este suflet mai sublim decît al meu, zici că fără mine nu mai poți trăi, toate acestea sînt visele unei imaginațiuni aprinse ; mîne se vor stinge, mîne vei roși poate că ai avut asemenea vise... strînge-ți toate puterile asupră-ți !... gîndește-te că sînt femeie, că cu însumi poci să slăbesc, să caz ; gîndește-te că poți să mă pierzi, să mă sacrifici... ai milă de ceea ce iubești !

— Elena mea ! strigă Alexandru. Este tîrziu !

— Tîrziu ?... ei, bine ! atunci pleacă mîne, pleacă îndată, nu te mai înturna... și îți voi dovedi eu, o slabă femeie, că voi avea puterea de a suferi, de a mă consuma, de a muri !...

— Ce zici ? strigă Alexandru. Elena mea ! dulcea mea frumoasă !... o, repetă aceste vorbe ! bine am auzit ?... mă iubești ?...

— Te iubesc ca să mor ! răspunse Elena.

— O, suflet dulce și sublim !... ce vorbe ai pronunțat ! Ele răsună în urechile mele ca concertele îngerilor !... curgeți, ore de fericire !... a trebuit dar să fiu ferice în această vicață ! dulce este fericirea ! acum îmi place să trăiesc !... viața, nu este nimic mai dulce decît viața !... Spune-mi încă o dată că mă iubești ! dar teme-te a o

spune prea dulce, căci poate să mor de fericire, sau, mai bine, fă asfel ca să mor pînă ce minutele de fericire nu se opresc în cursul lor : căci mîne poate... dar pentru ce ne vom gîndi încă la suferinţi ?

Elena se uita la Alexandru cu admiraţiune. Vorbile lui îi făcea plăcere şi totdeodată o înspăimîntau. Ea însuşi niciodată nu iubise. Inima ei se deschise şi amorul său arzător se revărsa ca un torent ce, constrîns în sînul stîncilor, află pînă în sfîrşit o ieşire.

— Mă despreţuieşti poate, Alexandre — zise ea — oh ! spune că nu este aşa !... tu mă scuzi că am avut această slăbiciune ?... spune-mi că nu am iubit niciodată, că sînt tînără, că am dreptate să te iubesc ; născoceşte, minte, daca va trebui, ca să-mi dai cuvinte că poci să te iubesc, căci, vezi tu, încep a crede că sînt o femeie criminală !

— Elena mea ! dară ai avut dreptate să mă iubeşti !... criminală zici tu ? pentru ce ?... nu, sufletul meu, eşti divină !... lumea ar trebui să ţi să închine...

— Ce-mi pasă lumea ! zise ea. Tu... mă respecţi ?

— Te respect şi te ador ! zise Alexandru... nu ştii, sufletul meu. că eram certat cu această lume şi tu eşti cauza de m-am împăcat ?... o lume ce are în sînul ei o fiinţă atît de frumoasă, poţi să nu o iubeşti ?...

— Dar cînd această fiinţă este slabă ? ca mine ?

— De unde aţi luat că trebuie a despreţui pe cei ce ne iubesc ?... cine cutează să facă această lege contra legilor naturii ?... acolo unde această temere ar avea cuvînt să existe, acolo, sufletul meu, nu este amorul cel sincer, cel răspectuos.

— Spune-mi încă aceasta... voi ca amorul tău să fie sincer şi respectuos !... oh ! sînt exigintă... voi să mă iubeşti cum nimeni încă nu a iubit... cum devotul iubeşte pe Dumnezeu... voi să uiţi cerul şi pămîntul pentru mine... să te uiţi pe tine însuţi...

Alexandru era transportat de fericire ; ei şedea pe o bancă, el îi luase o mînă şi o strîngea cînd pe inima lui, cînd pe buzele lui înflăcărate. Vîntul dulce sufla şi răcorea fruntea sa arzîndă. Natura ea însuşi părea că se află în momente de voluptate.

— Oare cugetat-ai încă la mine de cînd te-am văzut ?... asta să fie grija ta !... priveşte-mă !... cît eşti de frumoasă !

cît ești de poetică ! Dacă vreodată sufletul lui Dumnezeu ar lua o formă de argil, ca să se arate oamenilor, ar lua forma ta, Elena ! sufletul tău este un parfum ce ne îmbată de fericire !... cugetările tale sînt suave ca visele fecioarelor ; sintimentele tele sînt calde ca razele soarelui de mai !... o, lasă-mă a mă îmbăta de amorul tău !... natura ea însuși iubește, ea pare că ne privește și ne zice, grăbiți-vă, iubiți ! căci mîne poate nu veți mai fi !... varsă sufletul tău în sufletul meu !... cine poate să mă desparță de ceea ce iubesc ? cine poate despărți buzele înflăcărate ale călătorului arse de friguri de apele reci ale fîntînilor ?...

— Alexandru !... mă sperii !...

— Omul nu trăiește decît în timpul cît a iubit... dacă ar trebui a ne deștepta din acest vis dulce vreodată, facă cerul să ne deșteptăm numai spre a coborî în mormînt !... lasă-mă să sorb parfumul desfătător al suflărei tele ! lasă-mă să mă îmbăt de sărutările tele !...

Cerul și pămîntul păreau că se confundă ; buzele celor doi amanți se întîlniră într-o sărutare voluptoasă, senzațiune cercască !...

— Alexandre ! zise Elena. Să plecăm de aici... oaspeții ne așteaptă...

— Să plecăm, zise Alexandru.

Plecară către casă.

Aceea fuse o noapte dulce pentru Alexandru. Era iubit de singura femeie ce era în lume, dupe gîndul său. El adormi legănat de iluziuni de fericire. Elena însă trecu toată noaptea în rugăciune. Ea se ruga ca să se stingă în inima ei amorul ce o coprinsese, sau să i se dea puteri de a rămînea curată. O idee o consola. Spera că Alexandru o să plece și asfel va evita orice pericol.

Cele dintîi raze ale soarelui găsiră pe Alexandru în grădină. „Aici — zise el — arătînd o canapea de lemn, buzele ei mi-au zis că mă iubește ! aici i-am dat întîia sărutare !... vai ! această sărutare va fi oare cea dintîi și cea de pe urmă ?... ce crudă ar fi fericirea daca ar fi atît de scurtă !...“

El se duse în chiosc. Acolo găsi pe Caterina.

— Ești bine ? îl întrebă ea.

— Sînt fericit, îi răspunse el.

— Ferice ?... gîndește-te bine la ceea ce zici !... fericirea este o pasere care se pune numai pe arbori verzi și înfloriți... nu ai aceste calități !

— Cum ?

— Cu caracterul ce ai ?... este cu neputință să fii fericit !...

— Mă sperii !...

— Ești schimbător ; fantasc : vizionar !... mîne te voi vedea iară plecînd ! ori vei rămîne aici ca să turburi pe biata Elena ce-ți poartă amicia de soră..

Aceste vorbe îl încredințară că amica Elenei știe că el o iubește.

Elena veni aici. Ea întinse mîna lui Alexandru și sărută pe Caterina.

— Bărbată-meu îmi scrie — zise ea — daca veți voi să mergem la Telega să vizităm ocnele.

— Eu merg, zise Caterina.

— Tu ?... bine ! dar nu este destul... trebuie să mergem toți ca să poci merge și eu. Să consultăm pe ceilalți !... Vii ? întrebă ea pe Alexandru... Caută să vii... alfel voi fi nefericită acolo !...

— Viu, răspunse el.

O CĂLĂTORIE SPRE MUNȚI

Această idee se priimi de toată lumea. Se preparară două trăsuri pentru dame. Zoe se puse într-o trăsură cu principesa și cu Ranu, în cealaltă trăsură se urcă Elena cu Caterina. Alexandru și cu Georges se pusără pe capra calesei. Dupe două ore de cale, trăsurile intrară în Cîmpina, de aici luară o direcțiune către Brebul. Ajunseră în fine la Telega către miazăzi.

— Nu ai mai făcut nimic ? întrebă Zoe pe Ranu.

— De ieri fuge de mine... mi-a fost peste putință să o mai întîlnesc singură !

— Trebuie să o întîlnești... în această călătorie va fi mai lesne decît acasă... trebuie să te grăbești... timpul trece și planurile mele pot să cază...

— Astăzi voi mai încerca.

— Oare acest Alexandru Elescu nu-i face curte ? întrebă principesa. Curios om ! el nu vorbește cu noi ! păcat că natura i-a fost părtinitoare !... este sălbatec !... ni se pare că este și mîndru... dar defectul cel mai mare ce are este simpatia lui pentru ideile și oamenii noi ! ce boală !...

— Boală ! ai dreptate — zise Zoe — este o boală, nu vezi că din această cauză toate lucrurile se paralizează ?... însă nu este vina lor !... cauza răului este... dar pentru ce voi mai spune ?... cu femeile se guvernă un stat amar : acelor domnitori cari nu vor voi să înțeleagă această maximă !... damele sînt neîngrijite ! Daca bărbată-meu se alegea domn, lucrurile erau să ia alt curs.

— Dar bărbată-meu ? era mai sigur, daca revoluționarii nu făceau cu poporul presiune asupra Camarii.

— Bărbată-meu era și mai sigur ! este mai cunoscut în țară...

— Decît bărbată-meu ? întrebă principesa.

— Mai popular... apoi are și experință de lucruri.

Ele se uitară una la alta și începură a rîde.

— Să lăsăm gluma, principesă, bărbată-tău era pentru Bibescu.

— Vorbă !... Cînd am auzit că la 24 ghenarie s-a ales domnul Moldaviei, îți mărturisesc că atît m-am mîniat pe *baba-rada* mea, încît, pierzînd toată răbdarea, i-am dat patru palme și l-am scuipat. Aceste căzături cred că ne sacrificăm a trăi cu dînșii pentru ochii lor ! Eu, cînd oi pierde speranța de domnie, îl gonesc !... această speranță este tot ce poate să ne dea, alfel, ce așteptăm de la niște ființe ce nu mai sînt nici oameni !... te încredințez că atunci am făcut și alte sacrifice : mi-am lăsat amantul meu, tot cu gîndul că mă voi face doamnă, rîdeam de mine însumi văzîndu-mă silită să cochetez cu căzătura mea de bărbat.

— Nu este frumos bărbată-tău, ai dreptate, zise principesa.

— Poate să se ia de mînă cu al tău, răspunse Zoe.

— Nu zic alfel...

— Vorbeai de Alexandru ?... ar face un amant frumos.

— Este prea simtimîntal... nu-mi plac acei oameni.

— Eu am un capriciu...

— Nu cred să reușești.
— Strică să încerc ?
— Încearcă... Eu voi încerca lîngă Georges.

Asfel erau vorbele ce își schimbau aceste două femei. Nu este nimic exagerat : această școală de corupțiune există încă. Se personifică în cîteva dame care, nu numai sînt priimite în societate, lăsate cu femeile tinere, curate, inocente. Dar sînt văzute cu distincțiune ; înconjurate de respect, de laude de toate familiile ce lumea respectă. Viciul este nobilat, grație societății ! Cu aceste triste datine, virtuțile caută să lase locul lor viciurilor și să se ascunză cu rușine. Oare societatea ce toleră această datină, ba încă o-ncuragează, îi dă prestigiul tonului bun, parfumul romanului, nu este o complicie cu cei ce profesă aceste principii pierzătoare ? nu este din parte-i cel puțin o slăbiciune criminală ? legături de rudenie, pe de o parte, prestigiul ce dă o mare avere, pe de alta, înrîură asupra societății privată de principii de moralitate și dau naștere acestui fenomen monstruos.

Călătorii noștri ajunseră la Telega, unde găsiră pe postelnicul. Ei se deciseră să se coboare in ocne. Mai nainte, aceste mine de sare prezintau un aspect înspăimîntător : mîna omului, sclavă a experienței practice, săpa un puț în tărîmul sub care se dovedea mina de sare. Din fundul acestui puț urma cu săpătura în toate simțurile, dar totdauna coborîndu-se pînă ajungea la o lărgime și adîncime straordinare, pe gura ocnei cobora cu o funie și pe scripete o roată pe care se așeza un om. Asfel se practica întrarea ciocănașilor în ocnă. Condamnații erau datori să lucreze în fundul acestui abis ziua ; noaptea îi scotea. Erau însă o categorie de acesti oameni care nu ieșeau niciodată de aici, unii iar care se aruncau în ocnele părăsite. De cîțiva ani minile se făcură pe un sistem european, astăzi este o scară pe care însuși damele pot să coboare cu înlesnire, grație domnului Știrbei ! însă cel mai mare avantagiu este că a scăpat de inundațiuni la care mina era supusă înainte.

Damele noastre fură întîmpinate de inginerul Cheracioni, căruia țara este datoare reforma salutară. Le întrebă dacă doresc să între în mină, principesa și Zoe refuzară ; ceialți exprimară dorința de a intra. Atunci

toți luară cîte o lumină în mînă și se puseră a coborî scările.

Ranu urmă îndată după Elena. El profită de ocaziunea ce i se prezintă ca să repete declarațiunea sa amorcasă. O declarațiune de amor, coborînd în ocnă este ceva original !

— Doamna mea ! De ieri fugi de mine... este oare atît de urîtă fapta mea, ca să mă lipsesc de fericirea de a-ți vorbi ?...

— Fapta d-tale este pardonabilă... atît numai că trebuie să se îndrepteze la altă persoană.

— O, Dumnezeule !... așadar este zis... toată viața mea trebuie să sufer !...

„Sărmanul om ! zise Elena, îmi inspiră dezgust și dispreț !... către acestea el șade încă printre noi și patima sa, mincinoasă sau reală, devine mai tare... mi-e teamă de vreun scandal...“

Astfel cugeta Elena.

Ranu, ce nu simțea nimic, ce juca o rolă din ordinul stăpînă-sii, o rolă cu care începuse a se osteni, nu mai zise nimic. El începuse a stima și respecta pe Elena, și se simțea pornit mai mult în favoarea Elenei decît a Zoei.

„Știu bine — își zicea el — care este rola mea : să fac să mă iubească această femeie. Dar pentru ce ? care este interesul stăpînă-mii ?... Îmi vine a crede că Zoe va să facă un rău acestii femei și se servă cu mine, și ce rău ? poate ca să o piarză daca ea s-ar înamora de mine ! nu aș face mai bine să o las în pace și să-i raport ei că nu poci nimic ?...“

Iată cum se gîndea Ranu.

Călătorii noștri ajunseră în fundul minei, vizitară toate căile, văzură condamnații, vorbiră cu dînșii. Aflară că ei erau ținuți în hieră, și noaptea, cînd îi scoteau și îl băgau în închisoare, îi puneau cu cîte un picior la un butuc mare. Toate aceste tratări barbare pentru că nu avea mijloace a clădi închisori solide. Ei aflară încă că bătaia nu se desființase, fonctionarii prinși cu abuzuri și dați în judecată de un minister erau reintegrați de ministerul ce venea în urmă, și reîncepuseră a abuza. Aceasta făcu să se mire damele.

Nu este nimic de mirat. Se vindecă anevoie o boală ce intră și se răspîndește în toată întinderea unui corp.

Acest rău nu există în cîțiva indivizi, ci mai în societatea întreagă. Era încă mijloc de vindecare daca regimul nou ar fi adus stabilitatea lucrurilor în țară ; daca un ministeru, sigur că are să rămîie mult timp, capabil către acestea, integru, enimic al nedreptății și înainte de toate puțin păsător de opiniunele politice ale partidelor de putere, ar fi pus interesele generale mai pe sus de interesele de partidă. Stabilitatea fuse lovită de la începutul noului regim ; Adunarea, compusă în majoritate de oameni ce dau preferință ideilor și oamenilor vechi, nu suferi nici un ministeru. De două ori fuse închisă pentru că ceruse căderea ministerelor ; de două ori alegătorii trimiseră pe aceiași deputați, ministerele se schimbară încă. Dar aceste schimbări de ministere au fost fatale. Pe de o parte Adunarea se juca cu ministerele, nu făcea nici o lucrare, și aceasta sistematicește ; pe de altă parte, ministerele, ocupate de politică, lăsau la o parte orice lucrare de administrațiune. Abia unele începeau o serie de lucrări, și Adunarea le da vot de neîncredere, ele lăsau locul altora, care veneau să strice tot ce ele făcuseră : să schimbe funcționarii publici bănuiți că sînt de ideile ministrilor precedenți și să puie alții de ideile lor. Sub acest raport ministerul nu se mai uita care erau capacitatea, integritatea, moralitatea oamenilor ! Erau nedemni, hrăpitori, dați în judecată, condamnați, puțin le păsa, numai să fi avut o coloare politică a lor, erau numiți sau păstrați în funcțiunile lor. Erau capabili, integri, dar daca nu era de coloarea lor, se alungau. Ministerile se schimbau de șase ori pe an, prin urmare de atîtea ori pe an țara căta să se zguduie pînă în fundamentele sale : răul vine din bazele legii electorale a Convențiunei ce dară numai proprietarilor drepturi electorale. Convențiunea desființează privilegele proprietarilor și chemă iară pe proprietari ca să execute această sentință ; aceștia, necutezînd să desființeze[1] privilegele lor, nici să le reintegreze, preferară să se tîrască lucrurile, ca să paralizeze totul. Să piară stabilitatea, siguranța, creditul.

Călătorii ieșiră din ocnă, făcură cîteva vizite la damele funcționarilor, unde nu auziră decît nemulțumiri și

[1] În textul de bază : înființeze.

critici asupra puterii executive. Elena urmă pe bărbată-său la o parte și îi zise :

— Aș vrea să vedem mănăstirile, pînă la Sinaia.

— De ce nu ? eu nu poci să vă însoțesc, dar voi mergeți ! pe această cale sînt Brebul, Poiana, Lespezile, Sinaia, dormiți la Brebu, mîne veți fi la Poiana, Lespezi... veți trece noaptea la Sinaia.,

Elena comunică această idee celoralți călători, care priimiră bucuros. Ei plecară de aici printre dealuri și văi verzi și păduratc, poziționi desfătătoare, de care ochii se răpesc, și nu se mai satură !... după cîtva timp ajunseră la Brebu, această mănăstire este așezată pe o masă de pămînt șeț — ce se întinde de la malul patului Doftanii pînă la poalele unor munți spre răsărit, această masă ea însuși se afla la o înălțime de 150 picioare de la fața apei. Mănăstirea odihnește spre nordul mesei de pămînt lîngă mal ; de aici se face o vale, apoi încep alte dealuri ; în această vale, la spatele mănăstirii, este un lac foarte adînc, ce seamănă să fi fost în vechime o mină de sare : apa este sărată. Această monastire este fondată de Matei Basarab. Aici doamna Elena, femeia sa, cată adăpostire în timpul războiului lui Matei cu Vasile Lupul al Moldaviei. Mănăstirea este a statului și depîndă de Eforia spitalelor.

Călătorii nostri aflară aici ospitalitate plăcută. Egumenul era un om cu spirit. În anul 1848 luase parte la mișcarea revoluționară. Se exilase în țări streine mai mulți ani. Întorcîndu-se, priimise această mănăstire de la guvernul de atunci.

Casa era aceea din timpul lui Matei, dar reparată cu un singur rînd, dar mare și spațioasă, cu o galerie lungă, lată și coperită cu coperemîntul general al edificiului. Ea ținea locul între o serie de camere și pilastri de calchiar din fața casii, despre curte.

Egumenul le dete o masă princiară ; în timpul mesei fiecare făcea observațiunile ce-i plăcea în socoteala monastirei și a bătrînului egumen.

— Știți că acest om este din cei cu revoluțiunea de la 1848 ? zice Georges, în limba franceză, ca să nu înțeleagă egumenul.

— Revoluționar !... strigă principesa, o, Dumnezeule ! pentru ce m-ați adus aici ! nu poci să sufer vederea acestor revoluționari !... este în stare să înveninеze bucatele... mi-e frică !...

— Și nu numai atît — zise Alexandru — dar pe cînd se afla exilat în Transilvania, în timpul rezbelului ruso-maghiar [1], el luă parte cu ungurii...

— Ce grozăvie ! strigă Zoe.

— Prinse trei robi, trei ofițeri ruși tineri, frumoși, bogați... Știți ce le-a făcut ? zise Alexandru.

— I-a pus în țeapă, apoi le-a scos căpățînele și a făcut cupe din care bea vinul — vreți să le vedeți ?...

Principesa scoase un țipăt și înclină capul pe piept, ca cînd ar fi voit să arate că o să leșine. Georges profită de această întîmplare și-i aruncă un pahar de apă în față. Ea reveni în sine.

— Să plecăm ! să plecăm de aici !... strigă ea. Sîntem în mîna căpcăunilor ! aceste bucate or fi de carne de om !...

— N-ai așteptat să isprăvesc ! zise Alexandiu ; nu este cum a zis Georges. După ce primi pe acei trei ofițeri, le dete vestminte unguresti și un om care îi conduse noaptea la marginea țării și acolo îi dete în mîna rușilor !...

— Da ?!... strigă principesa.

— Poți să-l întrebi.

— Este cu putință !... dar atunci este un om cu inimă... și eu, care îl credeam un ucigător !... Dar ce păcat !... este revoluționar !...

— Știi un lucru ? zise Georges lui Alexandru.

— Ce este ?

— Principesa iubește vinul... vinul călugărului este trădător — hai să o îmbătăm !

— Ce idee !... o lașitate !

— Aceasta o face ea singură la București.

— Ce dezgust !... fă !... dar să nu știe nici Elena, nici Caterina.

—Lasă-te pe mine !...

Georges șopti egumenului cîteva vorbe la ureche.

---

[1] Referire la înăbușirea revoluției maghiare din 1848—1849 de către armatele contrarevoluționare țariste.

După cîteva minute, zise :

— Nu știu daca doamnele nu vor voi să guste o tămîioasă dulce ce se află în mănăstire de treizeci de ani.

— Se poate ? zise principesa.

Egumenul dete ordin să aducă două butelii de tămîioasă. Vărsă el singur în paharele damelor. Elena și Caterina nu voiră să bea. Principesa și Zoe băură.

Principesa se plecă la urechile Zoii.

— *In vinum veritas* ![1] nu putem să-i îndemnăm a bea ? poate vom afla ce simt pentru noi !

— Mi-e teamă, căci cată să bem înșine noi !

— Să ne prefacem, zice ea.

— În sănătatea societății de față ! zise principesa.

Zoe, Alexandru, Georges, egumenul îi răspunseră. Ele gustară, găsiră vinul delicios și cu încetul deșertară paharele. Zoe ridică și ea un toast care avu aceeași soartă, veni rîndul lui Alexandru, al treilea pahar fusese destul ca să facă să se turbure spiritele acestor două dame, aveau o mare plăcere de vorbă. Lăsară vălul de pudoare ce șade atît de bine femeilor binecrescute, vorbiră despre multe lucruri cu o neîngrijire care făcu să roșască Elena și Caterina. Cele dintîi obiecte ce se prezintară în imaginațiunea lor fură amanții lor. Elena protestă că o doare capul și se sculă de la masă ; Caterina o urmă.

— Bine au făcut că s-au dus ! zise principesa lui Georges.

— Ești tot pe gînduri ? întrebă Zoe pe Alexandru. Dacă aș avea un amant atît de trist, aș muri !...

— Ai unul ?

— Am avut... cine nu are unul ?

— Ai dreptate !... dar acum ?...

— Acum ?... nu poci să am, daca nu poci să fiu iubită de cel ce iubesc !

— Iubești pe cineva care nu te iubește ?

— Poate... dar îți voi spune aceasta mai tîrziu...

— Mai tîrziu ?... și pentru ce nu acuma ?... o să trăim pînă atunci...

— Tot ce-ți poci spune este că e frumos... dar... melancolic !

---

[1] In vin e adevărul ! (lat.) Corect : *In vino veritas.*

— Of !...

— Și că aș fi cea mai ferice din lume cînd aș avea numai speranța că voi fi iubită !...

Alexandru înțelese simțul vorbelor ei. „Această femeie — își zise el — este o mesalină.“ El se roșise și puse capul în taler.

— Georges ! zise principesa, nu-mi faci niciodată complimente... și cu toate acestea sînt încă tînără și frumoasă !... în adevăr voi nu știți să iubiți !... ce diferență între voi [1] și ofițerii ruși !... ce oameni galanți !...

— Nu crede că sîntem fără inimă !

— Și ce ne este de folos inima, daca nu se exprimă ?...

— Ai un amant...

— Nu-mi mai vorbi... nu l-am iubit, apoi a plecat la băi... am cheltuit o mulțime de bani cu dînsul.

— Ah ! Era ostenit !... zise Georges.

— Ești un impertinent ! zise principesa rîzînd ; dar îți iert pentru că ai fost profet... S-a dus la băi...

— Dar principele Iordache nu bănuia ?

— Ce-mi pasă ? nu poate să zică nimic, am cuvintele mele !...

— Mi-e frică să nu fiu silit a-i urma !

Principesa îl lovi cu degetele peste gură.

— Nu lua în rău !

Caterina apăru acolo.

— Ce, mai ședeți la masă ?... le zise ea, să mergem la lac... Apoi apropiindu-se de Elescu îi zise : Elena te cheamă...

Alexandru se scoală și se depărtează cu Caterina.

Zoe ce se aștepta la o declarațiune poate, văzînd că Elescu o părăsește cu atîta indiferință, se mînie.

— Oh ! această femeie !... o voi găsi totdauna în calea mea !

— Ce faci acolo — întrebă Elena pe Alexandru — și ce sînt aceste femei nerușinate ?

— Le-am cunoscut în casa d-tale, răspunse Alexandru cu răceală.

— Ai dreptate, zise Elena.

---

[1] În ediția de bază : din voi.

Dar vorbele lui Alexandru îi făcură rău, ochii ei se umplură de lacrămi...

— Ce vei ?... asta este societatea... nu poci scăpa nici chiar în singurătate.

Mai mulți țărani și țărance veniră la mănăstire, fiind în acea zi hramul bisericei. Egumenul dase ordin a se pune masă lungă în curte, la care țăranii erau chemați să mănînce. Elena văzu printre fetele de țărani una care se distingea prin grațiile sale, curățenia costumului. O chemă. Ea se urcă în casă și intră la Elena însoțită de maică-sa. Era frumoasă în costumul său, cămașa de pînză albă era cusută la mîneci cu mătăsuri de colori diferite și cu fluturi ; mînecile încă erau brodate, sînul cămășii înecat de fluturi ; se crăpa pe un sîn alb ca ninsoarea, mijlocul era încins într-un brîu roșu de lînă încărcat de fluturi, peste cămașe purta de la brîu în jos o fustă de borangic creț. Părul împletit în două coade pe spate foarte jos ; peste cap prinsese un văl sau maramă de o stofă albă și fină prinsă în două ace astfel încît plutea pe dasupra părului. Caterina, îndată ce o văzu, alergă la dînsa și o sărută.

Ea își puse mîna la gură și nu știa ce are să zică.

— Cum te cheamă ? o întrebă Elena.

— Maria — răspunse ea — această femeie este mumă-mea...

— De ciți ani ești ?

— De șaisprezece.

— Ai tată ?

— Am.

— Ești frumoasă, fetiță, și rog pe Dumnezeu să te facă să fii fericită !...

— Fericită !... zise ea, și lăsă ochii în jos.

— Nu este fericită, sărmana !... zise maică-sa cu ochii plini de lacrimi.

— Pentru ce ? spuneți-mi !... nu vă feriți...

Bătrîna luă vorba și zise :

— Bărbată-meu va să o mărite dupe un român cu avere... dar nu e dupe gustul ei... ce să zic ! Ei îi place altul... acela e sărac... Dar poți să faci pe Petre să iasă din gîndul lui ? peste zece zile o să facă nunta... a slăbit biata fată de-abia o cunosc eu, muma ei !

Fata își ascunse fața în mîini.

— Pretutindeni, în toate clasele, omul este același — zise Elena — poziţiunea fetei seamănă cu a ei, ea asemenea trebui să se încline înaintea voinței unui părinte crud și să ia un om care nu-l iubea. Cîte suvenire plăcute și triste nu i se prezintă, inima ei era atinsă.

— Și unde este cel iubit și sărac ? întrebă Elena.

— Umblă ca un nebun ! zise bătrîna, va să intre în oaste...

— Ce avere are ginerele ?

— Patru boi, două vaci și patru sute lei.

— Ei, bine !... acela pe care Maria iubește este mai bogat : are șase boi, două vaci.

— Și trei mii de lei !... urmă Alexandru.

— Mulţumim pentru dînsa ! zise Elena lui Alexandru.

Bătrîna nu înţelegea și zise :

— Ba nu are nimic, săracul !...

— Îi dăm noi ! răspunse Elena. Să cheme aici pe bărbată-tău.

Acesta se afla prin curte. Veni îndată.

— Dacă băiatul ce e drag Mariii ar avea șase boi, trei vaci și trei mii de lei, i-ai da pe fie-ta ? îl întrebă Elena.

— I-aș da-o, răspunse bătrînul, că și mie îmi place mai mult el decît celalt... dar e sărac.

— Nu e sărac... El are stare... i-o dăm noi. Mîne să veniți să luaţi vitele și banii de la părintele egumen și duminică să faceţi nunta.

Amîndoi bătrînii rămaseră muți ; fata se aruncă la picioarele Elenei. Aceasta o sculă și o sărută pe frunte.

— Acum nu vei mai fi nefericită... îi zise ea.

Țăranii ieșiră dupe ce mulţumiră în felul lor.

— Voi să-i cunun ! zise Elena.

— Minunată idee ! zise Caterina. La Fănești, duminică...

— Iată o nuntă ! zise Alexandru, ai mîna bună, însoară-mă și pe mine.

— Pe d-ta ? nu ! zise Elena cu vocea jumătate, vei face pe nevastă nefericită !

— Ca să fie aceasta, ar trebui să o iubesc cu adoraţiune, cu nebunie !...

— Să iubeşti ?... credeţi că daca iubiţi o femeie cu patimă, aveţi dreptul să o faceţi nenorocită ?... Să o insultaţi printr-o gelozie nebună ? să turburaţi sufletul ei prin capricii, atunci cînd viaţa i se pare mai dulce ?

— Doamne !... cît de egoişti sînt bărbaţii !... zise Caterina.

— Ce căutau ţăranii aceia aici ? întrebă principesa ce intră atunci cu Zoe şi cu Georges.

— Of !... au lăsat după dînşii miros de mojici !... zise Zoe.

— Elena îi face haz... aceste fiinţe ce mănîncă mămăligă ! zice principesa.

— Ce gust !... fiinţe care n-au decît figura omenească, mai zise Zoe.

— Dar care au figure naturale, fragete, rumene... zise Elescu. Să fi văzut o fetiţă adineaori !...

— Lasă-mă cu mojicii ! De cînd cu regimul de libertate, s-au obrăznicit şi ei ! nu poţi să-i mai ici la lucru fără să le mai plăteşti... şi daca pui să-i bată, se laudă că o să se plîngă la cîrmuire !...

— Ce fel — întrebă Alexandru — ţăranii pe moşiile d-tale nu sînt bine trataţi ?

— Şi ce vor mai bine ? nişte vite !... Eu o să-i gonesc pe toţi după moşie !... Sînt revoluţionari.

— E trist, e crud, e barbar ceea ce spui, doamnă ! zise Elescu. Ce fel ? este o ţară în lume unde ţăranii sînt rău trataţi şi unde cei ce caută să-i protege trec de oameni revoluţionari, criminali ; şi această ţară este ţara românească, ce are o constituţiune bazată pe principii de libertate, egalitate, umanitate !... şi românii se mai zic încă o naţiune liberă ; şi Europa nu tremură în faţă cu acest spectacol de barbarie !... românii pentru români sînt mai cruzi decît turcii, decît austriacii !... Iată nenorocirea acestei naţiuni !

— Ce naţiune ? zise principesa, nu este naţiune română !...

— Doriţi a vă preumbla cu luntrele pe lac ? întrebă egumenul.

Se sculară, ieșiră și porniseră către lac printr-o grădină. Două luntri îi priimi pe toți. Ei se puseră în luntri asfel cum erau în trăsuri.

— Unde ești ? întrebă Zoe pe Ranu cînd plecă luntrele.

— Lucru merge bine acum -- răspunse acesta --- nici mă așteptam...

— Bravo ! răspunseră ele.

— Mi-a dat mîna și am sărutat-o de o sută de ori...

— Foarte bine ! zise Zoe.

— Eram sigură ! zise principesa.

— Mi-a zis să fiu discret — mai zise Ranu -- căci de nu, va muri !...

— Merge bine ! înainte... zise Zoe.

Luntrele se preumblară pe lac... Soarele era aproape de culcare ; umbra și răcoarea se răvărsa în aer, mulțime de femei, ce albeau pînzele pe malul lacului, acum le strîngeau și se înturnau acasă cu trumbele pe cap.

Alexandru începu să cînte o barcarolă, atît de dulce, de suavă, de melancolică, cît atinse toate inimile.

BARCAROLA

Colo unde se înclină
Salcia pe un mormînt,
În a stelelor lumină,
Legănată lin de vînt ;

Unde-n serile-ntristate
Se aude-un dulce val,
Suspinînd cu voluptate,
Sub umbrosul, negru mal ;

Du-mă, du-mă, lopătare,
Fie noaptea cît de rea.
Acolo, în întristare,
Zace moartă dulcea mea.

Această barcarolă pătrunse inima Elenei. Ea simțea o presiune dulce și dureroasă asupra spiritului ei. Era poate un presimțimînt de dureri ce o așteptau în viață ? era regretul dulce al fericirilor ce nu putuse să guste ?...

umbra ascunse ochilor streini lacrimile sale ce îi înroua faţa.

— Nu mai cînta — zise ea lui Elescu — cînţi aşa de falş astăzi !...

— Ce e acest capriciu, Eleno ? o întrebă Caterina.

— Am un presimţimînt, Caterino, că voi muri în curînd...

— Iar cu idei triste ?...

— Niciodată n-am fost mai neodihnită ca astă-seară...

În acel timp bărcile se înturnau la malul de la care plecaseră, în barca ceaaltă Zoe zise principesei încet :

— Alexandru, daca nu mă înşel, moare de amor după Elena, voi să-i spui că Elena are un presemtiment pentru Ranu.

— Bine, răspunse aceasta.

Călătorii se urcară pe mal şi purcesără către casă. Zoe ceru braţul lui Elescu ; acesta îl oferi.

— Ei, bine ! amabilul şi înfocatul meu adversar politic ! Îmi pare rău de un lucru !...

— De ce lucru ?... întrebă Alexandru.

— Vă pierdeţi timpul cu politica... pe cînd alţii îl întrebuinţează atît de bine !

— Mi-ai făcut reputaţiune de om care se ocupă de politică : este nemeritată. Cît pentru timp, fiecare îl risipeşte cum îi place...

Ei ajunseră atunci.

După o oră, un serv veni şi zise lui Alexandru că îl invită d-na Zoe în camera sa. Alexandru avea un defect ce îl făcea nefericit, era bănuitor, acest defect la un om ce iubeşte cu patimă este o adevărată cauză de amărăciuni pentru el şi pentru cei ce el iubeşte. Vorbele Zoei el nu le uitase. Ele îl făcuséră a bănui că Zoe are să-i spuie aceea ce el ardea şi tremura să afle. Astfel nu întîrzie de a se duce la chemarea ce-i făcu Zoe. Inima lui palpita ca-naintea unui mare pericol.

„Ce poate să-mi spuie ea în secret ? se întreba el. Eu îmi pierz timpul, pe cînd alţii îl întrebuinţează atît de bine !... mi-a zis ea ! mă pierz... nu înţeleg... sau mai bine nu cutez a bănui...“

În fine intră la Zoe, el află aici pe principesa. Mai multe lumînări ardeau pe două mese.

— Ei, bine !... zise Zoe. Ranu face minuni pe unde ajunge !... Iubește și este iubit... ghicește de cine ?

— Nu-l mai turbura — zise principesa — de o persoană care nu-l interesează... Spune-i.

— De Elena, zise Zoe.

Ele se uitară în fața lui Alexandru doară vor descoperi vreo turburare care i-ar trăda secretul său. Alexandru rămase rece, indiferinte, nemișcat...

— Aceste lucruri nu sînt noi pe pămînt... Către acestea Ranu este demn de a fi pizmuit : a fi iubit de o femeie atît de perfectă este una din plăcerile ce soarta păstrează favoriților săi.

—Nu este așa ?

— Dar să credem pe Ranu ? întrebă principesa. Sînt oameni cărora le place să se laude chiar dacă ar compromite o femeie !...

— Aceasta îl privește pe dînsul, zise Zoe.

— Lăsați pe zeul amorului să împartă răsfățările celedulei amanților — zise Alexandru — astăzi ai vorbit atît de rău de țărani !...

— Politică ?... nu voi să mai vorbesc ! răspunse Zoe.

— Atunci vă doresc noapte bună ! osteneala zilei mă abate... țărîna cea slabă mărturisește că are nevoie de repaos.

— Ei, bine ? zise Zoe după ce ieși Elescu.

— Ei, bine ! răspunse principesa.

— Această știre nu l-a turburat întru nimic !...

— A fost o supozițiune.

— Sîntem învinse oricum ar fi.

— Țiganca nu are să vie la Fănești ?

— În opt zile.

Alexandru ieși.

„Ranu a zis aceasta el însuși !... Dumnezeule ! oare să fie așa ? își zise el. Aceste femei ce interes au să mintă ?... Să-l întreb... și pentru ce ? el va spune din contra... este natural : nu mă cunoaște îndestul... Astăzi ea îi aruncă o căutătură plină de patimă... la masă mînele ei căutau a se atinge de mîna lui — pe pahare !... am observat că nu-i mai vorbește, îl budează negreșit... toată

ziua Elena era gînditoare !... cîntecul meu pe lac nu i-a făcut nici o plăcere... El însuși stă totdeuna la o parte ; fuge de societatea noastră... Cîte probabilități nu sînt ?... nu mai este o supoziţiune, ci un adevăr... buzele ei mi-au minţit cînd îmi spuneau că mă iubeşte... Cît trebuie să fie de mizerabil sufletul unei femei ce minte asfel !... E trist a crede că în această lume tot ce se ridică mai pe sus de mulţime prin calităţi rari a trebuit să ne vestejască frăgezimea inimii noastre !... o, femeie ! tu, ce semeni venită să ștergi cu degetele tale grijile dupe frunţile noastre, a trebuit oare să deminţi cu atîta amărăciune această dulce speranţă ?...“

Astfel cugeta Alexandru, preumblîndu-se prin galerie și blestemînd pe cele două femei ce îi dară o știre atît de crudă. „Pentru ce mi-au spus ele aceasta ?... Cu două ore înainte, nimeni nu era mai ferice decît mine, nu cunoșteam nefericirea mea... și eram mulţumit !...“

Ușa de la camera Elenei se deschise. Elena veni în galerie. Ea văzu pe Alexandru preumblîndu-se gînditor. Luna vărsa valuri de lumină și-neca această galerie.

— Nu te-ai culcat încă ? întrebă ea.

— Poci dormi ?

— Ești bolnav ?

— Da... sînt bolnav...

— Ai trebuinţă de îngrijirile noastre...

— Nu ! mulţumim !...

Aceste răspunsuri reci fură atîtea lovituri pe inima acestei femei. Ea înţelese că Alexandru era în unele minute de gelozie. Ar fi preferat să o mustre, să o insulte, decît să-i răspunză cu atîta răceală,

— Iară eşti supărat pe mine ?

— Nu !... pe mine !...

— Ce ai făcut ?

— Am nenorocirea de a te vedea, a te iubi, ca să te disprețuiesc...

La această vorbă Elena surîse cu mulţumire.

— Înţeleg... o nouă vijelie... Să fie ! îmi face plăcere... căci dovedeşte că mă iubeşti, Alexandru meu !... fii totdauna gelos, bănuitor, cu această condiţiune !... însă ia seama, aceste excese îţi fac rău !... iată singurul cuvînt

care mă face să sufer cînd te văz gelos... Dar să vedem, spune-mi, de cine ești gelos, de Ranu, negreșit ?...

— Pentru că ai zis-o singură, fie !...

Femeia iartă amantului său aceste excese de gelozie ; bărbatului însă nu le iartă ; el însuși nu cutează să-i declare gelozia sa, aleargă la o mie de pretexte ca să mustre pe femeie. Un amant merge drept : pune înainte motivul mîniei sale, faptii, nume proprii, nu o menajează întru nimic, devine aspru, barbar, cauza este că bărbatul se mînie în puterea drepturilor conjugale și amantul în puterea drepturilor inimii ; la acest din urmă amorul este totdeuna tînăr și pasionat însuși prin natura lui criminală în fața oamenilor.

Elena îi luă mîna.

— Ascultă, Alexandre, îi zise Elena. Îmi pare bine că ai pus acest nume pe tapet.

Alexandru retrase mîna.

— Dacă ai putea să înțelegi puterea cu care te disprețuiesc, singură te-ai disprețui ! îi zise Alexandru.

— Ai dreptate ! zise Elena înecată de durere, sînt demnă de dispreț !

Ea simți că se înecă. Se îndreptă către camera ei, sprijinindu-se cu mîinile de perete... o dată acolo, căzu pe pat leșinată.

Alexandru se coborî în curtea mănăstirei, fruntea lui ardea ; inima îi era plină de mînie. Se întoarnă în dreapta și în stinga fără să știe unde îl duc picioarele. Intră în grădină, ia o poteacă, înaintează, gîndurile sale îl apasă ; rătăcește astfel pe cîmpii mai multe ore, răcoarea dimineții sufla peste fruntea lui arzîndă, îl răcorea, îl trezește, zorile strălucesc înaintea ochilor seci de lacrimi și pare că comunică frăgezimea lor sufletului său înfocat.

„Unde mă duc ? se întrebă el, sînt departe de mănăstire... Ce vor zice cele două dame cînd vor afla că am dispărut ?... nu vor da acestei plecări nopturne o explicațiune compromițătoare pentru Elena, după mărturisirea ce ele îmi făcură ieri seară ?... am eu dreptul a compromite o femeie ? ar fi mai înțelept să mă întorc la mănăstire... mai tîrziu voi părăsi țara.“

Alexandru se înturnă asupra paşilor săi, mînia sa se schimbă în pietate pentru Elena. „Am fost crud! zise el. Să ne închipuim că ceea ce mi-a zis acele două femei despre dînsa este adevărat, ce drept am eu asupră-i ca să o tratez atît de barbar?... Dacă această purtare ar zdrobi această fiinţă delicată?... am fost crud, barbar, nebun!... Cine poate să ştie daca ea nu a trecut noaptea vărsînd lacrimi?... Sînt mai mult decît crud: sînt laş!... am insultat-o cu asprime, am lăsat-o leşinînd!... vai! daca cineva merită a fi despreţuit, sînt eu, numai eu!...“

El se gîndi atunci la delicateţea simtimentelor Elenei, la vorbele ei, la suferinţele ei, la amorul ce îi exprimase şi la chipul cu care el îi răspunse, un rîu de lacrimi cură din ochii săi: ar fi dat viaţa sa să nu fi făcut cele ce făcuse. „Mă voi arunca la picioarele ei — zise el — voi zice că eram nebun... Ea e bună... mă va ierta... va uita...“

Gîndind asfel, ajunse la mănăstire. Servii singuri se deşteptară. Tăcerea domnea în casa oaspeţilor. Cu pasuri uşori intră în camera sa. Acolo îşi aduce aminte că acea cameră se învecinase cu a Elenei şi a Caterinei. O uşe închisă îi despărţea, voia să ştie daca Elena doarme; daca este bolnavă. Se uită prin crăpătura uşei, razele zilei intraseră în camera sa. Elena era pe pat, dormea. Era frumoasă! Alexandru se linişti. Se aruncă pe pat, nu putu dormi. Se scoală şi iese afară.

El întîlni pe egumenul mănăstirei ieşind de la biserică.

— Ştii că am promis acei fete de ţăran şase boi, trei vaci şi trei mii de lei? Ştii încă că i-am zis că le va găsi aici la mănăstire? te rog, părinte, să priimeşti acei trei mii lei! Doamna Elena îţi va da astăzi preţul vitelor; le vei da ginerelui Elenii.

— Dumnezeu să vă dea zile pline de fericire!... zise călugărul.

Alexandru surîse cu durere.

— Nu-mi pari să fii mulţumit? îl întrebă egumenul.

— În adevăr, părinte...

— Şi cu toate acestea toate darurile ce pot face pe un om fericit, le ai!...

El auziseră atunci vocea Elenei ce urma pe Caterina în galerie.

Elena căzuse pe pat leșinată. Ea reveni repede, și cea dintîi mișcare ce făcu fuse să știe unde era Alexandru. Se uită în galerie, nu mai era acolo. Se uită pe fereastră și îl văzu depărtîndu-se, apoi dispărînd sub arborii grădinei. Ea tremură de spaimă, crezu că Alexandru se dusese să se arunce în lac, acum uitase durerile ce-i cauzase insulta lui Alexandru. Ea nu se mai gîndea decît la viața lui. Pe cine va trimete după dînsul? nu era nimeni, îi veni ideea să se ducă ea singură, apoi, cînd se gîndi la consecință, tremură.

Trecu dar toată noaptea în cele mai crude suferinți. Despre ziuă, adormi un moment, atunci cînd Alexandru o văzu prin ușă. Zgomotul ce făcu el o deșteptase. Elena atunci sculă pe Caterina, se îmbrăcă și ieși în galerie.

La vocea Elenei, Alexandru concedie pe preot și se urcă în galerie. El merse spre Elena.

— Ah! zise ea cu bucurie.

Alexandru o salută cu respect.

— O să mă omori! îi zise Elena.

Alexandru, fără să zică o vorbă, îi luă mîna și o încărcă de sărutări, ochii lui se umplură de lacrămi, și lacrimile, sparte pe fața lui, scăldară mîncle delicate ale Elenei.

— Nu-mi face nici o mustrare — zise el — daca poți, plînge-mă, sînt nenorocit!...

Caterina ieși atunci din cameră, fragedă și rîzîndă, ca florile ce răsăriseră în acea dimineață. Ea sărută pe Elena și întinse mîna lui Alexandru.

— Ești palid, zise ea lui Alexandru.

— Am dormit rău, răspunse el.

În acel moment apăru în capul ușii galeriei Ranu.

— Iată și moldoveanu! zise Caterina.

— Amantul meu! zise Elena surîzînd.

Alexandru înțelese intenținnea Elenei, cu toate acestea vorba ce zise ea îi ridică o greutate după inimă.

— Ce grozăvie! zise Caterina, unde a pescuit Zoe această ființă?

— Este frumos! răspunse Elena, aruncînd o căutătură lui Alexandru.

— Tip de lacheu! zise Caterina, nu știe nici să converseze...

— Nu are nici o educaţiune !... Dar are inima foarte tînără ! urmă Elena.

— El ? răspunse Caterina ; nu aş fi crezut !

— Mi-a făcut o declaraţiune de amor — mai zise Elena — nu aş putea a mă înamora de un asfel de om !...

Aceste vorbe ameţiră pe Alexandru ; nu mai ştia ce să gîndească.

Ranu se apropie de dame : le salută.

— Nu ne dai mîna ? îl întrebă Elena. De cîteva zile, nu ne mai iubeşti ?... de cînd ne coboram pe scara ocnei, spre exemplu !

Ranu se roşi... Alexandru se întrebă : „Ce va fi aceasta ?“... ideile lui începură a se lumina.

— Ce s-a întîmplat pe scara ocnei ? întrebă Caterina.

— Nimic ! zise Elena... o copilărie, la care sînt sigur că dl. Ranu nu se mai gîndeşte...

— Sînt curioasă să ştiu, zise Caterina.

— O declaraţiune de amor !... locul era rău ales, închipuieşte-ţi că putea să caz dupe scară !...

— Doamnă ! zise Ranu, vă rog !...

— Vă supără... ce ? nu a fost o glumă ?... şi eu şi bărbată-meu am luat-o pentru o glumă... bărbată-meu mai ales a rîs atît de mult cînd a auzit...

— A auzit... răspunse Ranu.

— De ce nu ? nu este nici un rău...

— Şi damele cele două au rîs ! zise Alexandru, care acum începuse să vază în întunerec.

— Şi damele cele două ? întrebă Ranu.

— Care mi-au spus, răspunse Alexandru.

Acum Ranu nu mai înţelegea nimic. Aceste vorbe îl cufundaseră, se retrase cu ruşine.

— Ce fel ? Elena, tu faci asfel de romanuri şi nu îmi spui ?

— Uitasem, în adevăr.

Caterina se duse în casă să-şi aducă lucrul ce luase cu ea.

— Vei să-mi explici ce sînt toate acestea ? zise Alexandru Elenei.

— Lucru foarte simplu : fără nici un motiv, mi-a făcut o declaraţiune, pe care am comunicat-o îndată bărbată-meu, şi am rîs amîndoi.

— Adevărat ?

— Te îndoiești ?...

— Atunci i-ai spus și ce ți-am zis eu ! și ați rîs poate împreună ?...

— Alexandre ! ești crud !...

Caterina se înturnă cu lucru.

— Nu plecăm ? întrebă ea.

— Să plecăm, zise Elena. De aici la Poiana... acolo să facem gustare !...

Georges veni atunci în mijlocul lor cu ochii plini de somn. După el veniră Zoe și principesa. Caii se puseră la calesci. Ele schimbară cîteva vorbe și se coborîră pe scară. Elena zise egumenului să cumpere nouă capete de vite pentru protegiata sa și promise a-i trimite banii îndată ce se va înturna acasă. Decise încă să se facă nunta duminecea viitoare și zise că ea însuși va veni să-i cunune la Fănești.

Ei porniră asfel și după o oră ajunseră în Cîmpina... La marginea despre munți a burgului, pe muchea unui mal înalt se face o cale ; sub acest mal zace un lac limpede și liniștit, închis între două dealuri. Se crede că este de o adîncime fabuloasă. Suprafața lacului se află la cîțiva stînjeni mai sus de patul Prahovii, ce se desparte de lac printr-o bară de pămînt rădicat. Pe calea de care vorbirăm, trăsurile purcesără cu repejune. Ele coborîră coasta către riu, trecură Prahova. De aici se văzu pe coasta lanțului de peste riu mănăstirea Poiana, rădicîndu-se asupra arborilor. După un pătrar de oră, călătorii intrară în mănăstire, aici fură priimiți în sunetul clopotelor, ce este un semn de distincțiune pentru persoanele mari cari ajung la mănăstiri.

O gustare destul de bună aștepta pe călători.

Din balconul caselor mănăstirești era o vedere încîntătoare. Elena se temea că nu vor putea să ajungă seara la Sinaia cu caii săi, și trimise să le aducă cai de postă.

Ei se preumblară prin case, prin grădină. Se urcară într-un chioșc de lemn ce este făcut pe un nuc gigantic, a cărui rădăcină se află la cîțiva stînjeni mai jos decît linia malului. Intrară aici pe o punte. Acolo citiră mulțime de nume de oameni cunoscuți și necunoscuți, ce

crezură să treacă astfel la posteritate, fără să ție socoteală că chioșcul era ursit să trăiască mai puțin decît amatorii de nemurire.

Elena se află aici cîteva minute singură cu Alexandru.

— Ești încă supărat ? întrebă ea.

— Nu-mi mai aduce aminte ! răspunse Alexandru. Elena mea ! ești bună pe cît ești frumoasă ; generoasă pe cît ești dulce... treci cu vederea capriciii mei ! Te iubesc prea mult ; iată toată crima mea ! Știi că sînt gelos de orice ființă care-ți arată simpatia ? îmi pare că natura și oamenii au complotat ca să te răpească amorului meu ! încrederea nu lipsește. Dar este încă vorbă de încredere ? sufletul tău este cast ca sufletele fecioarelor osianice [1], o știu ; dar poci să încetez de a fi gelos ?... voi înceta atunci cînd voi înceta a te iubi ; atunci voi putea rezona ; voi putea roși că am avut slăbiciune de a fi gelos !

— Întotdauna îmi ceri iertare și întotdauna mă insulți !... Ce inegalitate de caracter ! Eu nu sînt așa... fii totdauna cum ești acum !...

— Spune-mi cum acest Ranu ți-a declarat amorul său ?

— Nu mă întreba !... am uitat.

— Îl urăsc !... zise Elescu.

— Nu merită nici ură, nici simpatie !...

Ei tăcură. Elena devine gînditoare.

— La ce te gîndești ? întrebă Alexandru.

— O idee egoistă, răspunse ea. Toți acești oameni ce ne însoțesc sînt de prisos aici, nu este așa ? aș voi să fim numai amîndoi !...

— Mă iubești dar ? întrebă Alexandru.

— Totdauna aceeași întrebare !... Daca nu te iubeam, era să fac ceea ce am făcut ?

— Sacrificii ?... nu sînt mari...

— Nu-mi vorbi de sacrificii... Știu ce vrei să zici... acele sacrificii le disprețuiesc, o femeie nu are trebuință de dînsele ca să dovedească că iubește pe un om ; nu e aceasta dovadă. Sacrificiul este a călca parola sa înaintea bisericii și a bărbatului ; a avea inima zdrobită de durere și a fi silită să surîză cu fericire, a vedea pe

[1] Autorul se referă la eroinele poeziilor atribuite eroului legendar scoțian Osian.

soţul său, a-i surîde, a-l răsfăţa, a-i zice că îl iubeşte, cînd nu poate să-l sufere ; sacrificiu este a se gîndi că înşală pe acela ce are încredere într-însa ! Nu te amăgi, educaţiunea noastră este asfel că onoarea în maritagiu s-a făcut atît familială, încît este o virtute de a o viola, o slăbiciune de a o respecta. A iubi pentru o femeie măritată este dar de multe ori o virtute, şi orice virtute implică ideea unui sacrificiu... Ştii, Alexandre, ce rămîne să facă o femeie care a trădat parola dată soţului său ? Să moară ! iată pentru ce zic că este o virtute de a iubi !...

— Ce fel ? răspunse Alexandru. Vei să mori ?...

— Ai gîndit oare altfel ?... cînd ţi-am zis pentru întîia oară că te iubesc, eu m-am destinat la moarte. Asfel, niciodată nu ai fi auzit vorbe de tinereţe din gura mea !... Ceea ce mă consolă este numai purificarea printr-o moarte a cării cauză va fi căinţa.

— Mi-ai zis de multe ori că sînt fantastic... văz că eşti mai mult decît mine...

— Să lăsăm aceasta ! m-ai întrebat dacă te iubesc !... şi vei un răspuns !... Dumnezeu nu a creat expresiuni fidele pentru simţimente, precum nu a creat culori fidele pentru colorile cerurilor... nu voi putea exprima niciodată ce simţ ! în amorul său pentru D-zeu, omul i-a dat o formă ce nu are nimic de divin, o vîrstă ce nu are nimic de poetic ; daca te iubesc, întrebi ? Dară ! iată tot ce poci a zice.

— Te crez ! zise el. Dar acest amor va ţine oare ? mîne-poimîne poate să se schimbe !...

— Se poate, zise Elena... puţin timp am să trăiesc.

— Spune-mi, ce sînt aceste gînduri de moarte ?

— Nu o să murim niciodată ? întrebă ea surîzînd.

— Nu ! nu !... nu voi să mori !... atunci voi muri şi eu...

Elena se uită la Alexandru şi surîse.

— Atîta mai bine ! zise ea... vom merge a trăi şi a ne iubi în ceruri.

Dar caii se puseră la trăsuri. Ei părăsiră chioşcul, egumenul le aduse o condică să-şi suscrie ficcare persoană numele şi daca au fost mulţumiţi sau nu, această condică era trimisă de Eforie la finele anului. Egumenul căta să o arate eforilor. Ea dovedea atît numărul călă-

torilor cît și purtarea egumenului cu dînșii, această regulă contrarie mult pe egumeni.

Zoe se subscrise comitesă ; principesa își mai puse înaintea titlului său de contrabandă : luminăția-sa.

În acel moment ajunse acolo un ministru dintr-o cercetare ce făcuse singur prin județ, prefecții, subprefecții, urmați de fonctionari mai nici și de dorobanți, îl însoțeau în cale. Ministru strînse mîna acestor dame ce le cunoștea, le întrebă unde se duc și le spune de unde vine el însuși.

Era un om de mare probitate și activ, două calități ce fac pe un ministru să se deosibească. Dar nu avea geniul epocei de regenerațiune în care se afla.

— Am făcut mulți fericiți în călătoria mea ! zise el. La mulți le-am șters lacrimile dîndu-le sau despăgubiri, sau posturi, sau promisiuni pe care le voi împlini. Pe toți i-am împăcat, i-am înfrățit...

— Rău sistem de a guverna este acela de a face să se mulțumească toți, zise Elena.

— Cum — răspunse ministru — d-ta vorbești astfel ?...

— Pentru ce nu ?... ai pedepsit pe cei asupritori ? pe cei despoitori ?...

— Ho ! ho !.. zise ministru... iată o utopie !.. atunci cum am mai putea guverna ?... Doi fonctionari ce am găsit furi sînt deputați... trei alți, rude cu ministri... cinci alții, oamenii lui... care are o mare înrîurire în presă. Dacă i-aș fi pedepsit, aș fi sculat contra mea o parte din Adunare ; aș fi adus dezbinare între ministri ; aș fi expus ministeriul la o sută de articole fulgerătoare în toate foile române, și opiniunea publică ar fi fost contra mea. Nu este dar un bun mijloc de guvernămînt a pedepsi pe furi...

— Crez că nu se poate zice niciodată, acest guvern e bun ! acestalt e rău ! fapta lor încă nu poate să-i califice cu preciziune, căci ceea ce este bun pentru o parte de oameni poate să fie rău pentru altă parte, și orice guvern poate să aibă fapte și bune, și rele. Către acestea guvernul cel mai bun mi se pare a fi acela ale cărui fapte îmbrățișează mai mult interesele generale, aceasta se poate recunoaște mai tîrziu.

Sistemul dumitale de guvern este a sacrifica interesele generale în favoarea intereselor individuale, acestea poate să-ți merite sprijinul individual, niciodată sprijinul general... majoritatea este sacrificată asfel și, mai curînd sau mai tîrziu, îți va cere socoteală severă !... Lovește lenea, viciul, hrăpirile, nedreptatea oriunde le vei găsi, oriunde ar fi cei ce le practică ! și națiunea îți va ține socoteala, astfel îi zise Elena.

— Nu este nici timpul, nici țara... cei mai mulți sînt răi aici...

— Meritul este și mai mare atunci.

Dar damele se urcară în trăsuri, ministru le salută, trăsurile plecară.

— Iată — zise Elena lui Alexandru — pentru ce lucrurile nu se schimbă în țară !... Se plîng unii că regimul constituțional este cauza de nu merg lucrurile. Dar principii constituționali s-au pus oare în legi și apoi în practică ?

Trăsurile treceră de mai multe ori apa Prahovei, apoi urcară pe un deal. Calea pînă la Breaza este periculoasă. De aici și pînă la hotar începe o șosea ; îndată ce se puseră pe șosea, se duseră repede. Lăsară monastirea cea mică, Lespezile, la stînga peste Prahova și în vîrful unei măguri, și purcesără către Sinaia, unde ajunseră înaintea serii.

Sub trîmba de stînci gigantice și tăiate ce se văd încă de la Dunăre, și pe care le numesc Bucegii, pe un deal, este zidită această monastire. Ea este a spitalului Colțea ; bine înzestrată, ea dă azil călătorilor ce circulă pe calea către Kronștadt [1] ; cel dintîi lucru despre care Elena se informă, ajungînd aici, fuse daca bărbată-său era acolo, i se răspunse că nu venise încă. Superiorul le dete două apartamente, unul pentru dame, altul pentru bărbați.

Aici voiau să treacă noaptea.

Vizitară biserica, curtea mănăstirii cei vechi ; casele călugărilor sînt niște adevărate închisori umede, crăpate, ruinate ; ele prezintă un aspect de mizerie. Călugării apar

[1] Numele vechi al orașului Brașov.

în mijlocul acestor ruine ca niște fantasme, și cu toate acestea mănăstirea are avere mare ! [...]

Călătorii făcură o preumblare pe dealurile și văile vecine cu mănăstirea. Această natură maiestoasă și sălbatecă are un farmec deosebit pentru toate sufletele. Elena rămase mult timp absorbită în meditațiuni melancolice. Ea se despărți de grupa cea voioasă, se înlătură în pădurile de arbori bătrîni udate de torente. Ea iubea cu patimă, și mustrarea cugetului era atît de putinte ca amorul ei. De cîte ori nu se desprețuia ea însuși simțindu-se atît de învinsă ! De cîte ori nu blasfema ziua cînd a cunoscut pe omul care era obiectul amorului ei !... „Nu mai poci a mă retrage înapoi ! zise ea... este tîrziu !... nu crez că mai poci trăi fără a-l vedea !... oh ! pentru mine este decis ! — ori în ce chip ! — a muri !...“, Grupa se risipi, cele două dame stătură a se consulta cu Ranu ; Caterina părea absorbită într-o convorbire cu Georges ; Alexandru profită de aceasta ca să urmeze pe Elena. El o găsi șezînd lîngă o fîntînă înconjurată de arbori. Elena apăru în ochii lui Alexandru, privind visătoare jocurile apei capricioase, ca o nimfă din antichitate ce apărea călătorilor rătăciți.

— Ce faci acolo ? o întrebă el.

— Nu eram singură, răspunse ea. Eram amîndoi.

Alexandru șezu lîngă dînsa.

Elena trecu mîna sa mică și albă pe fruntea amantului ei.

— Această frunte a fost senină ca cerul de astăzi ; nici un nor nu a trecut pe dînsa... Cît sînt de ferice cînd văz că ești mulțumit !... Amorul el însuși are zilele sale de vijelie ; dar eu prefer pe cele senine, atunci sufletele noastre plutese cu fericire pe o lume de vise plăcute !...

Seara se cobora în văi, răspîndind un farmec dulce și misterios. Luna surîdea în vîrful unei stînci, murmura apelor dimprejur invita orice suflet la reverii.

— Ce locuri bogate de poezie — zise Elena — nu simți ceea ce simț eu ; nu sînt poeți numai poeții de profesiune. Cei ce scriu ca să fie citiți, de multe ori se servă cu spiritul în locul inimei. Pe cînd aceia ce au poezia

în inimă, ce o ascunde ca un prezinte ceresc pot mai lesne să găsească calea inimii...

Alexandru îi luase mîna și o strîngea pe sînul lui.

— Mă iubești ?... îi zise el, înger dulce al fericirei mele !... lasă inima ta plină de amor să se spargă ca bobocul unei roze ce înflorește și răvarsă parfumul ei ceresc !... vino pe sînul meu ce nu mai bate decît pentru tine !... înclină fruntea ta ca o floare pe fruntea mea !... e dulce a iubi și a fi iubit, Elena mea ! e dulce a respira parfumul ceresc al gurii tale ! a atinge cu buzele mele buzele tale curate și înfocate !... a confunda sufletul meu în sufletul tău ca două raze ce se unesc !... oh ! nu mai sînt singur în lume !... acum îmi place lumina soarelui !... viața mea a devenit un vis poetic ! lumea, un paradis unde totul mă răpește, mă îmbată !... nu ! nu mai sînt singur ! Sufletul meu este sufletul tău, corpul meu, corpul tău, inima mea, inima ta !... Timpul trece repede ; iluziunile se scutură ca florile, corpul se vestejaște !... oh ! pentru ce nu putem să oprim zborul zilelor !... Lasă-mă să mă îmbăt de parfumul sufletului tău, de grațiile tale... și apoi... într-unul din acele vise de voluptate, să mor !...

Elena era răpită. Ea rugă încet cerul să-i arunce în inimă o suflare rece, obrajii săi deveneau aci rumeni ca purpura, aci palizi, ochii săi plini de amor și de patimă se înturnau cu sfială de la Alexandru ; sînul ei bătea cu voluptate ; un fior rece încinse tot corpul său, ce ardea ca o flacără, mîna sa tremura în mîna amantului său ; buzele lui Alexandru întîlniră buzele sale.

— Alexandre ! zise Elena, voi fi a ta într-o zi ; însă nu astăzi !... ora morții nu a venit încă... lasă-mă dar, înainte de a muri, să mă bucur încă de fericirea de a te iubi !...

— Ce zici ? nu te înțeleg ! întrebă el.

— Cînd voi fi a ta, trebuie să mor...

— Aide... zise el, astfel totdeuna vestejești bucuria inimii mele !

— Sînt superstițioasă !... Cred că în ziua cînd voi fi a unui amant, o să mor ; timpul nu a sosit... în acea zi

eu însumi voi veni la tine... acum să mergem !... este seară... bărbată-meu a fi venit !...

Ea zise toate acestea cu o seriozitate atît de mare, încît Alexandru se supuse fără a murmura.

Plecară către mănăstire, unde companionii ceilalți nu sosiseră. Postelnicul nu se arătase.

Elena și Alexandru șezură pe o galerie ce căuta către biserică. Elena era palidă și visătoare. Alexandru el însuși căzuse în gînduri.

— Ce ai ? îl întrebă ea.

— Ce finețe au femeile ! răspunse el.

— Nu crede, Alexandre ! zise Elena, nu a fost aceasta o stratagemă cum gîndești, poate... voi fi a ta ; daca odată ți-am mărturisit că te iubesc... nu sînt ca celealte femei... nu știu să înșel, nici să mă înșel... care este femeia ce iubește cum te iubesc eu și care nu sfîrșește prin a se da ? !... Daca este o crimă, nu este a se da, ci este a iubi. Toate femeile care iubesc tremură cînd se gîndesc că pot să facă cel din urmă sacrificiu, și îl fac !...

Ceilalți veniră atunci. Ei se puseră la convorbire.

Principesa începu a deveni geloasă de Caterina. „Ce fel ?“ își zise ea, această fată să fie preferată mie de Georges, ea, o pițigăitură nebăgată în seamă, să mă lase pe mine, principesă, bogată, spirituală, frumoasă ?... nu se poate !... crez că și-a pierdut spiritul !... am să-i observ cu băgare de seamă. Să aflu.“

O trăsură întră în monastire : era postelnicul. Elena îi ieși înainte. El ajunse plin de bucurie, căci reușise într-o speculă comercială.

— Apropo ! zise el. Să vă dau știri despre București ?

— Ha ! ha ! ziseră damele.

— Ne acuză gazetele că am subscris o petițiune către turci, prin care am cere starea veche.

— Daca ați făcut, bine ați făcut — zise Zoe — dar nu ați făcut-o. Sînteți lași !...

— Se mai vorbește de schimbarea ministeriului... Se zice că bărbații domniii-voastre au să intre în combinarea nouă.

— Ah !... strigă principesa. Era și timpul !...

— Nu s-a făcut încă, răspunse postelnicul... mai am o noutate...

— Care ?

— Nunta domnișoarei Seresciu în două zile...

— S-a decis ?

— Negreșit...

— Dar cine o să asiste ? zise Zoe. Eu una nu am inimă cu lucrurile de astăzi !... cu cine o să ne găsim la nuntă ! femeile ofițerilor, avocaților, profesorilor, bancherilor, lipscanilor, doctoresele încacă toate balurile ! în toate locurile ! Ce nenorocire !... nu pot să le iert pretențiunele de a se arăta pe același picior cu noi !... niște mojice !...

— Ai dreptate, zise principesa. Unde este timpul nostru ?... atunci, la baluri, comisarii însărcinați să primească ducea damele de clasa II, negustătoresele, ofițeresele, la stînga ; și pe cele de clasa I la dreapta, acum ne amestecă cu toate aceste parvenite !... ce oroare [1] !...

— Ce să faci, principesă ? zise postelnicul. Convenția a ucis clasele ; nu mai sînt în țară decît români : dar bun e Dumnezeu !

— Convențiunea a făcut pe toți românii nobili, zise Elescu.

— Ești prevenit împotriva noblețeî... strigă Zoe, îi faci un rezbel fără repaos !

— Te înșeli, doamnă ! Aș fi voit ca românii să aibă o aristocrație de naștere, căci atunci țara n-ar fi fost atît de căzută. Această instituțiune a fost folositoare popolilor, mîndră de strămoșii săi străluciți prin fapte mari, ei ar căuta să le semene, ar face fapte mari, sacrificii de avere, de viață pentru națiune. Dar tradițiunele nu sînt ; istoria este mută asupra numelor celor ce numești nobili !... nobili de ieri, ei nu înțeleg drepturile cu datorii, caută să pue mîna pe o putere, ea însuși redusă la o stare de servilism, de sclavie, numai ca să se bucure de niște bunuri materiale al căror preț vor fi ignorința, trădarea !

Nu crede că atac această instituțiune... Ea a fost bună în timpul său : atac persoanele care, printr-o conduită

[1] În ediția de bază : eroare.

degrădătoare, au degradat-o și însuși printre persoane voi face excepțiune. Mulți din bărbații care dau dovezi de simțimente nobile sînt din această clasă. Ascultați! generațiunea de astăzi este sub urgia unui blestem... pe cît va exista ea, nici o mîntuire nu poate să fie.

— Ce zici, pentru D-zeu! strigă Elena.

— Acesta este adevărat. Ceea ce numim astăzi o națiune este un corp ce nu mai are inimă... voiți ca să vă dovedesc? Streinii au călcat în picioarele cailor mormintele părinților noștri; cei mari au priimit pe inemici cu cununi de flori!... onoarea, patriotismul, independința sînt văzute aici ca niște crime!... nu-mi vorbiți că cei ce cîrmuiesc sînt răi!... Cei ce cîrmuiesc sînt asfel căci națiunea este asfel. Ei sînt expresiunea țărei.

— Sînt multe lucruri de zis între acestea, răspunse Elena. Majoritatea este bună.

— Bună ca să devie complicea minorității!...

Elena tăcu. Ea cunoștea caracterul lui Alexandru, asfel înțelese că amărăciunea ce vărsase în vorbele sale avea o cauză într-un nou acces de gelozie și națiunea română nu era pentru nimic. „Dar care să fie motivul noii sale supărări? negreșit — își zise Elena — e gelos de bărbată-meu!...“ Alexandru era un caracter care ar fi fost nesuferit, fără noblețea ce avea totdeuna. Daca ar fi însurat, ar fi ca cei mai mulți bărbați care, în bănuielile lor, de multe ori nedrepte, nevoind a se exprima ce simt, găsesc diverse pretexte spre a certa femeile lor pentru cutare sau cutare lucru ce se face în casă...

Seara aceea trecu fără nici un incidinte.

A doua zi călătorii vizitară peștera unui sihastru în nuchea unui munte, gustară ceva și plecară către Fămești.

Alexandru se puse în trăsura în care era Zoe și prinsipesa Iordache.

- Frica ursului te aduce la noi! îi zise Zoe cînd plecară.

Frica ursului?

Mai întrebi?... frica postelnicului.

Nu am pentru ce...

Ia lasă vorbele... zise Zoe... ești nebun dupe Elena.

— Vă jur !...
— Nu jura !... o iubești.
— Nu !...
— Nu te crez... cată să dovedești...
— Cum ?

Zoe se gîndi puțin, apoi luînd un aer cochet și plecîndu-se la urechea lui Alexandru, îi șopti ceva ce principesa nu auzi...

Ei se înturnară astă dată fără a se mai opri undeva. Seara erau la Fănești. Elena se prepară ca să cunune duminica viitoare pe protegeata sa de la Brebu, trimise banii promiși egumenului și dispuse asfel ca părinții tinerilor să vie cu dînșii la Fănești.

Damele se retrăseseră în camerile lor de culcare.

STAFIA

Zoe se aruncase pe pat. Ea era îmbrăcată cu un capot de batistă fină peste o cămașe iară de batistă, peste acest capot trecuse un brîu de mătase albă. Pe cap pusese o bonetă elegantă de valansiană, părul ei era strîns cu îngrijire. Văzînd-o cineva asfel, ar fi zis că așteaptă un amant. Ea se prefăcea că este aproape să adoarmă ; candela era stinsă. După cîteva minute, rădică capul, ascultă : principesa sufla ca o persoană ce doarme. Se scoală pe jumătate... ascultă, coboară din pat... ascultă încă... Se îndreptează către ușe, o deschide.

Afară se auzi un tunet. Cerul era coperit de nori ; vîntul începuse să sufle.

Să ne înturnăm la Alexandru. Elena astă dată nu-i mai dete budoarul ei pentru culcare, acesta îl dete postelnicului, iar lui Alexandru îi dete o cameră lîngă camera ei de culcare, cu îndatorire să o împartă cu Georges. Din camera sa Elena auzea tot ce ar fi putut face vecinii săi. Ce-i dicta această măsură ? poate dorința de a-l avea sub ochii săi neîncetat.

Acești doi juni se culcară și adormiră.

Elena veghea mai toată noaptea.

Vijelia începuse afară, fulgerele și tunetele se succedau necontenit, ploaia și vîntul băteau în ferestrele camerii unde dormea postelnicul. Zgomotul vijelici îl deșteptă din somn. „Ah — zise el — porumburile mele au să crească !...“ Dar fuse silit a se opri aici... Se șterse la ochi să vază mai bine... nu se înșală, prin camera sa umbla o fantasmă albă ; el o zări la lumina fulgerilor.

Ca toți oamenii ignorinți și slabi de judecată, postelnicul era superstițios. El credea în stafie, în strigoi, în icle, în zburători, în fermece. Crezu că este o stafie. Își aduse aminte că se clădise casa pe o casă în ruine și că țăranii ziceau că acolo au văzut de multe ori stafia. „Sînt pierdut — își zise el — iată stafia !... D-zeule, scapă-mă !... dacă voi striga, ea mă va sugruma !...“

El începu să tremure ca un copil ce crede că vede un spirit răufăcător, și își puse plapoma în cap.

Stafia se apropia de pat, întinde mînile, postelnicul se crede pierdut. El simte mișcările mînicii ei... Mîna stafiii rădică plapoma după capul postelnicului ; atinge fața lui ; o răsfață ; postelnicul nu mai sufla... Stafia se așează pe pat lîngă dînsul, postelnicul scoase un gemet. Un fulger aruncă lumină... Acum stafia începu să tremure. Ea văzuse fața postelnicului. Ce va face ? se înșelase : nu era postelnicul accla ce căuta. Ea retrase mîna repede, să scoală, să depărtează ; crede că postelnicul o prcurmă ; iese din cameră și se face nevăzută.

Nenorocitul superstițios rămase în poziținea care luase, ascultînd și tremurînd de spaimă. După o oră avu coragiu să rădice capul, să asculte, să privească. Înțelegînd că stafia a fugit, aprinse lumînarea ; nu văzu nimic.

„Nu am visat, zise el. Era stafia, am văzut-o, m-a atins pe frunte cu mîna rece ca de mort !...“ El ar fi voit să iasă afară, să deștepte toată casa, să spuie că a văzut stafie ; numai temerea de a se întîlni încă o dată cu fantasma îl ținu pe loc. Umblînd prin casă, zări o mînecingătoare ; o culege ; era un brîu alb de mătase. „Iată o dovadă ! zise el, că a fost stafia ! și totdeodată aruncă brîul departe de dînsul... Este fermecat“, zise el.

Toată lumea ieșise în salon. Postelnicul, ca niciodată, nu se arăta. Elena, crezînd că bărbată-său este bolnav,

se duse la dînsul. El îi spuse tot ce i se întîmplase cu stafia, ceea ce făcu pe Elena să rîză. Dar cînd îi arătă brîul de mătase alb ce stafia pierduse prin casă, Elena simţi că pămîntul se învîrteşte cu dînsa ; un fior rece coprinse toate nervele corpului ei, deveni palidă, şi vocea sa începu să tremure.

— Vezi ? ai încetat d-a mai rîde — zise postelnicul — nu-ţi spuneam eu că e stafia ! iacă brîul ! toţi ţăranii care mi-au spus că au văzut-o şi au zis că poartă un brîu alb...

Pentru ce Elena se impresionă atît la vederea acestui brîu ? Lucrul este lesne de înţeles : ea recunoscu brîul Zoei — îşi aduse aminte că acea cameră fusese totdauna destinată pentru Alexandru ; un simţimînt de gelozie mişcă toate fibrele inimii ei. Această boală era nouă pentru dînsa, ca şi ámorul ce avea. I se părea că văzu pe Alexandru la picioarele Zoei, scoase un ţipăt şi căzu leşinată pe pat.

— Iată ce-mi face stafia ! zise postelnicul ; mîne părăsim această casă !...

Elena se redeşteptă, dar palidă şi frumoasă ca suferinţa. Suspinele o înginа... Ea rămase încă în această cameră pe pat... Ce nu ar fi dat să poată vorbi cu Alexandru !...

„Acum înţeleg, zise ea. Suferinţele lui Alexandru !... Cele ce zicea... erau mincinoase. Nu era gelos. Se prefăcea... Doamne ! Doamne ! ai milă de mine !... pînă astăzi, credeam că îl iubesc... cum mă înşelam ! nu ! eu nu-l iubeam ! credeam că îl iubesc !... De astăzi numai am început a-l iubi... oh ! acum, acum îl iubesc !... Dacă ar fi acum acolo, aş voi să-i scot inima din piept cu un fier !... dar dacă va fi inocente !... Alexandru meu ! oh ! ce grozăvie !... Ce am zis !... Sînt nebună !... unde este ?... Vino, dulcele meu !... vino să-mi cer iertare că am putut să gîndesc rău !...“

În acelaşi timp, Zoe, în camera sa, făcuse o scrisoare pe care voia să o trimiţă cu om înadins la Bucureşti, aici era cel din urmă act al comedici cu Ranu. Acest act trebuia să se joace duminică la Fănceşti. Zoe era sigură acum că Elena era înamorată dupe Ranu ; că Alexandru era îna-

morat după Elena. Durerea de a se vedea despreţuită de Alexandru pentru Elena o întărîtă şi mai mult. Trimise scrisoarea pe un om al ei sigur.

Cînd fuse la gustare, postelnicul spuse cu spaimă tot ceea ce i se întîmplase cu stafia. Toată adunarea rîse de credulitatea lui. Cînd însă spuse că stafia, fugind, pierduse un brîu alb pe care îl găsise el, Zoe deveni palidă. Ea tremură gîndind că Elena o să recunoască brîul ei. Iată o armă în mîna rivalei ei ! Elena putea să-i facă rău cu acest talisman ! Cel puţin el dovedea că ea fusese stafie, ceea ce ar fi făcut-o ridiculă, sau că se dusese în camera postelnicului, ceea ce era de cel mai din urmă dispreţ. Elena, din parte-i, avu ochii ţintiţi pe fisonomia lui Alexandru, doarc va ghici pe impresiunile ce-i va face această istorie, dacă el avea vreo complicitate cu stafia. Fisonomia lui nu exprimă nimic, dacă nu indiferinţa. Însă aceasta nu o linişti.

— Ciudat lucru cu această stafie ! zise Alexandru postelnicului ; eu te crez că ai văzut-o... dar crez că a fost stafie cu mînile albe şi delicate...

Alexandru observă că Zoe îşi ascunse mînile.

„Ah !“ zise el în sine... apoi urmă tare :

— Nu este anevoie de dovedit daca ea a lăsat după dînsa brîul alb ; poate că cineva va recunoaşte acel brîu...

— Să ni se arate acel brîu, zise Georges.

Zoe tremură.

— Bravo ! zise postelnicul, să ni se arate acel brîu...

— Să lăsăm staficle — zise Elena — bărbată-meu a visat...

— Am visat ?...

În fine, Elena căută în toate chipurile să înlăture ideea de stafic şi de brîu.

Toată ziua aceea Elena nu putu să vorbească în parte lui Alexandru. Către seară ei rămaseră singuri în chiosc cîteva minute. Elena rămase tăcîndă, ca să arate că este supărată pe Alexandru. Acesta îi luă mîna şi o încărcă de sărutări... Ea retrase mîna.

Ce ai, Elena mea ? o întrebă Alexandru, pentru ce această răceală ?

— Pentru ce ? Oare nu am dreptate ? pentru ce Zoe a intrat în camera unde dormea bărbată-meu ? Știa că acea cameră este aceea în care todeauna ai dormit, în care lumea știa că ocupi...

— Ce fel ? întrebă el ; acea fantasmă a imaginațiunei postelnicului era reală ? a fost Zoe în adevăr ?

— Ce căuta ?...

— Ești geloasă ?

— Geloasă ?... ce zici !... de o creatură atît de înjosită !... îți spui că voi să știu daca te-ai coborît pînă să consimți la cochetăriile unei mesaline...

— Îndoiala ! tot ce nu este Elena mea este rece pentru mine. Înainte de a te cunoaște, erau multe lucruri frumoase în lume. Dar din acel moment tot ce a fost încîntător s-a stins, și tu singură ai rămas ! ochii mei lasă valurile azurate ale cerului în care se scaldă aurorile zilelor, ca să nu privească decît fața celui ce iubesc, urechile mele se întorn de la murmura vînturilor pe verdele sîn al pămîntului ca să asculte numai vocea celii ce iubesc ; mirosul meu uită parfumul îmbătător al florilor ca să nu aspire decît parfumul sînului acelii ce iubesc ; ea este singură în lume ! singură ca viața lîngă care nu poate să existe decît moartea.

— Vorbele ce îmi zici sînt dulci ; dar ele chezășuiesc oare faptele ?...

— Faptele, Elena, ascultă ! ce dovezi să-ți dau despre amorul meu ? Cere orice sacrificiu și vei vedea dacă te iubesc sau nu...

— Nu cer nimic ! Ceea ce aș putea să cer ar fi să pleci undeva, să încetezi de a ne vedea ; să mă uiți... dar, vai... aceasta este cu neputință... mă va ucide !...

— Spune-mi încă o dată aceste vorbe, îngere dulce al vieții mele !... oh ! lasă-mă să crez că într-această lume unde sînt strein, este o inimă ce s-ar fărîma de durere pentru mine !... cît de dulce este a ști că sînt iubit !... a ști că sub această boltă cerească sufletul meu nu este rătăcit !... Dar iară cît trebuie să sufer gîndindu-mă că nu poci a-ți zice *te iubesc*, fără a-ți aduce aminte că destinul a scris în carta sa aceste vorbe

fatale : *nu-ți este permis a iubi decît cu condițiunea de a fi trădător !*

— Aceste vorbe mă omoară !... nu voiam să mi le aduci aminte... Eu te iubeam răpită de visul ce mă domină... aceste vorbe mă deșteaptă ca să văz realitatea și să sufer... ești crud !... Dacă te mustră cugetul că amăgești un om către care nu ai nici datoria amiciei, cît trebuie să mă mustre pe mine care am călcat legăturile cele mai sacre ?... ar fi mai onest a părăsi țara și a fugi cu tine. Cel puțin, părăsindu-l, nu aș fi trădătoare.

— Vrei ? o întrebă Alexandru.

— Da !... răspunse Elena clelenînd din cap cu întristare.

Dar ei cătară să tacă. Oarecine păru. Elena se retrase în camera ei, unde căzu într-o adîncă meditare.

„Nu voi avea niciodată curagiul a mă despărți... își zise ea ; fetița mea va fi pierdută în lume !...“

O NOUĂ ÎNTÎLNIRE

Era în ziua de sîmbătă. A doua zi era să fie nunta Mariii, acea fată de la Brebu. Nuntașii veniseră în Fănești cu toate trebuincioasele și așteptau ziua cununici. D-na Elena din parte-i încă se preparase la aceasta. Sîmbătă seara veniră încă două familii de la București, între care se afla Talangiu. Seara aceea se trecu în critice de tot felul, politica jucă cea dintîi rolă. Toți se ocupau atunci despre cauza incendiilor de la tabăra din Florești.

— Cum voiți să nu puie soldații foc — zise Talangiu — cînd sînt așa de rău trataţi !... în baracele lor ei sînt mai rău decît vitele : se speculă asupra hrănii lor, asupra vesmintelor lor, se plîng și nu li se ia în considerare plînsurile. S-a cheltuit milioane de lei, și pentru ce ? ca să chinuiască bieții soldați ? ! pe cine vor să sperie cu tabăra ? cu cine o să ne batem ? Sîntem noi în stare a ne înfrunta cu oștirile streine, noi, care sîntem armați cu ciomege ? rătăcire ! De un secol românii nu s-au bătut cu nimeni și tocmai acestea le-a păstrat drepturile,

armele noastre sînt tractatele între puteri și Turcia ; ele ne apără mai bine decît aceste cîteva mii de ostași.

— Bine zici — îi răspunse Georges, cu oarecare ironie — din momentul ce oștirea română nu poate să apere nici țara contra invaziunelor străine, nici ordinea publică, urmează a fi desființată cu totul, ca să nu coprinză în budget douăzeci de milioane în deșert !

Talangiu îl privi cu un surîs disprețuitor și tăcu, ca cum ar fi voit să arate că adversarul său nu merita un răspuns. Apoi urmă șirul discursului său :

— Țara aceasta e mică. Nu poate trăi prin sine însuși, ci totdauna pusă sub o protecțiune străină. Iată ceea ce au înțeles părinții noștri, ceea ce au pus în practică, și care face cea [mai] mare laudă a lor. Iată calea ce trebuie să luăm și noi, daca voim a scăpa printre vijeliile timpului drepturile de autonomie. Ni se impută nouă, boierilor țării, că în treizeci de ani trecuți ne-am supus cînd turcilor, cînd nemților, cînd rușilor. Acesta a fost un mare sacrificiu pentru care trebuie să ne laude, căci prin acest mijloc am putut scăpa drepturile țării amenințate. Să nu mi se vorbească de acele capete aprinse ce visează la neatîrnarea țării ; acei oameni sînt nebuni sau plătiți de streini, să zică că românii pot să apere țara lor cu armele în mînă ! Cei ce ar vorbi asfel nu cugetă altceva în spiritul lor decît să ne despoaie de proprietăți și să le dea țăranilor...

Alexandru, ce pînă atunci tăcuse, îi fu cu neputință de a nu răspunde :

— Daca popolii Europei ar ști că popolul român pe care l-au găsit demn a-și vărsa pentru dînsul sîngele fiilor lor și tezaurii lor, spre a-i sparge lanțurile, ar avea în sînul lui oameni care își fac o glorie din umilință, negreșit că acei popoli ar roși că au putut să facă acele sacrificii pentru un corp căzut în putrejune !... Nu fac aluziune la dl. Talangiu ; d-lui îi este permis a simți astfel. Această molătate de simțimînt la d-lui este simptomul unei boale. Aci nu poate să fie vorbă de bolnavi ; aceștia vor face totdauna excepțiune, chiar atunci cînd în loc de a se afla în vreun spital se află în saloane. Răspunz în genere acestei școale ce din Fanar a trecut

pe malul Dunării unde a găsit discipuli ; acestei școale ce a inventat slăbiciunea și sclavagiul, acestei curtizane nerușinate a cezarilor bizantini. În deșert vocea tînără a patriotismului va căuta să-i convertească !

Talangiul își mușcă buzele.

— Dar pînă atunci — urmă Alexandru — este trebuință să se știe că un popol cît de căzut, cît de putred ar fi, nu poate să împărtășască aceste simțiminte.

Daca însă sîntem convinși că acest popol român nu mai are nici o scînteie de viață, și nu mai este viitor pentru dînsul, atunci pentru ce să mai păstrăm pe fața pămîntului un cadever putred, ale cărui miesme aruncă veninul, și nu avem curagiul a-l înmormînta ?

Aceste vorbe produseră o senzațiune adîncă în inimile ascultătorilor ; nimeni nu mai răspunse. După cîteva minute literatura română înlocui politica în convorbirile lor. Georges se plînse că de cînd au început luptele politice românii au părăsit cu totul tărîmul literelor.

— Politica a ucis literatura — zise el — luptele politice au un scop negreșit, *întărirea naționalității* : dar poate să existe o națiune cînd românii nu au o literatură, adică cînd nu au o limbă, o gramatică, un dicționar, o istorie ; cînd nu sînt poeți mari care să ne dea epopee, tragedii, sau mai bine cînd nimeni nu mai citește nimic de literatură ? cînd devine un fel de rușine pentru oameni a citi cărți scrise în limba română !...

— Of !... strigă Zoe. Ce idee !... literatură națională !... Cine își pierde timpul a citi nimicuri de acelea ?... sînt bune să le citească lacheii mei !... Ce poate să scrie niște români ? !...

— Ai dreptate, răspunse principesa. Bărbată-meu, principele, este abonat la cîteva ziare ; nu le citește niciodată ; le citește lacheii...

— Niciodată nu aș fi crezut că poate să existe o literatură română, zise o damicelă ce venise aici în urmă cu maică-sa.

— Tot așa precum există și o damă română, răspunse Alexandru.

— O damă română... urmă Adela, eu nu sînt română, tată-meu este grec.

La aceste vorbe se făcu un rîs general excitat de Caterina.

Muma Adelii veni în ajutorul fie-sei.

— Fii-mea — zise ea — vorbește asfel fiind crescută în țări streine, unde nu a învățat să iubească pe români !...

Caterina dete încă o dată semnalul de rîs.

Bătrîna mumă se supără și, cu un ton propriu femeilor ordinare, îi zise :

— De ce rîzi, domnișioară ?... fie-mea a avut mijloace să învețe în țări streine, daca și altele ar fi avut acele mijloace...

Ea nu termină vorba, toți oaspeții să puseră să rîză.

Elena, voind să înlăture chestiunea personală, reveni la literatură.

— În fine ! zise ea, este începutul unei literaturi române : o literatură care ar fi prosperat daca ar fi fost încuragiată de patriotismul românilor. Vedeți grecii, maghiarii, sîrbii ? Ei ne-au întrecut și pe acest tărîm : cauza nu este anevoie de cunoscut. Nu crez ca Dumnezeu să fi pus mai mult geniu în capul grecilor, maghiarilor și sîrbilor, decît în capul românilor ! dar crez însă că a pus mai mult amor de patrie în inima lor decît în inima noastră. Acest amor de patrie a făcut ca la ceialți trei populi să citească mai multă lume producțiunele literaric. Să le încuragieze prin toate mijloacele putincioase. La noi nu numai că scrierile literare nu sînt citite ; dar încă autorii sînt persecutați, închiși, cînd nu sînt desprețuiți.[...]

— Daca nu citim românește, cauza este că autorii români nu au produs nimic care să merite ! zise Zoe.

— Cum e turcul și pistolul ! Cum e țara și autorii, răspunse Georges.

Elena răspunse Zoei :

— Nu voi răspunde ca dl. Georges, dar voi zice că daca la noi ar fi răsărit geniurile ce au făcut gloria altor populi, noi încă nu am fi citit producțiunile lor și nu am fi avut pentru dînsele decît același dispreț ce avem astăzi. Dacă te-aș întreba astăzi : ai citit pe autorii români cei ce se află, îmi vei răspunde că nu ai

citit, că nu știi ce au scris ; acest răspuns mi-ai dat totdauna. Nu înțeleg, dar daca nu știi ce au scris acești oameni, cum găsești că nu merită să fie citiți ? !

— Eu voi zice ceva, daca domnii democrați nu se vor supăra ! zise Talangiu. Greșala este și a autorilor — urmă el — cei mai mulți nu sînt nobili și prin urmare nu au prestigiu...

— Iată o idee ciudată — răspunse Elena -- și cu atît mai ciudată că vine de la d-ta.

— Poci să vă dau un exemplu, doamnă.

— Care ?

— Știi pentru ce Lamartine a făcut atîta zgomot în Francia ca poet ? pentru că a fost nobil. Nobilii i-au făcut aceasta.

— Așa este ! zise principile Iordache. Poeziele lui veniră atunci în sprijinul unor principii sacre și zguduite de spiritul revoluțiunilor.

— Mă iertați, răspunse Elena. Este un poet mult mai popular, mult mai gustat în Francia, Béranger, și cu toate acestea el nu era din nobletea franceză. Este nobil prin sine ; el este fiul națiunei, fiul lui Dumnezeu ! de vom veni la noi, încă o dată, nu este noblețâ.

— Doamna e republicană ? întrebă un nou venit ce fusese democrat și se schimbase în urmă.

— Poate, domnule — răspunse Elena -- dar sînt aceea ce am fost totdauna : neschimbată.

Nici unul nu fusese mai aprins revoluționar decît acest întrebător ! odată propagă idei rele. După căderea revoluțiunii, el emigrase în țări streine, astăzi înturnat în țara sa, după ce dete mîna cu toate partidele pe care le trădă una după alta, se dete cu cei mai înfocați retrograzi ; este un fapt netăgăduit : renegații devin aspri pentru credința ce a avut înainte, și înfocați pentru credința ce îmbrățișază. Aceasta se explică prin temerea ce au de a nu fi suspectați. D-nu X era către aceștea ambițios fără măsură ; invidios ; cît orice suflare omenească avea o calitate oarecare, i se părea că acea calitate era răpită din proprietatea sa. Aceasta îl făcea către ceialți oameni rău, mic, egoist. Erau două lucruri ce

iubea și ura cu deosebire : se iubea pe sine și ura pe amicii săi.

Cînd Elena îi răspunse, făcînd o ușoară aluziune la schimbarea opiniunilor lui X, deveni palid de mînie.

Convorbirea literară căzu ca să dea loc politicii : ministerul se puse din nou pe tapet ; ficeare rupea cîte o bucată din mantia ministerială. Asfel, după cîteva minute, nenorocitul minister nu mai avea nici un prestigiu.

După dînsul veni rîndul liberalilor. Capii lor fură atacați cu furie, nu rămase nici un viciu, nici o crimă care să nu li se atribuie.

— Sînt niște tîlhari ! zise Talangiu.

— Da ! da ! răspunseră mai mulți.

— Domnia-ta zici aceasta ? răspunse Alexandru indignat. Uiți că în anii din urmă, cînd erai la putere, ai cîștigat un proces nedrept prin ordinul ce ai dat judecătorilor, amenințîndu-i cu scoaterea ? Domnia-ta zici aceasta, domnule N..., care ai urmat pe o damă căria erai dator cu un zapis de zece mii de galbeni și în loc să i-l plătești, i l-ai rupt ? Domnia-ta zici aceasta, principe Iordache, care, prin înrîurirea ce aveai în trecut, ai schimbat cu o mănăstire un petec de moșie și ai luat în loc o moșie de zece ori mai mare ?... Domnia-ta zici aceasta, domnule M..., care ai luat mită douăzeci mii de galbeni la...

La aceste vorbe, ei protestară toți ; dar nu se crezură ofensați și nici nu găsiră cu cale a se mînia contra lui Alexandru. Cînd muma sau soția zice că fiul sau bărbatul a fost în fonețiuni cîștigoase și nu au știut să-și facă stare și îi blamă ca pe niște nemernici despre aceasta, se înțelege că mustrările de hrăpiri nu pot să ofensceze pe cei ce le-au făcut. Acea mumă, acea soție ce laudă abuzul și hulește onestitatea sînt fiicile societății care cugetă ca dînsele. Cîți oameni nu și-au făcut averi din ocupațiuni în timpul cel mai scurt ? ! Foneționarii integri au rămas săraci și vestejesc în mizerie ! cei ce au hrăpit, s-au îmbogățit, prosperă, sînt înconjurați, chiar de aceia ce au aerul a dezaproba hrăpirile. O schimbare a început a se face într-aceste datine, de vreo trei ani, grație libertății presei. De aici ideile noi sînt atît de rău privite

de aceste legiuni ale trecutului și prezintate sub atîtea calomnii, de către cei ce au interese a se înturna vechiul regim !...

— Lasă-i să strige — zise N... noi avem votul...

Oaspeții se sculară de la masă cu cea mai mare liniște. Ei trecură seara în salon și în chioșcul din grădină.

Alexandru găsi ocaziune de a șopti Elenei :

— Voi să-ți vorbesc în parte !

— Unde ?

— Aici. Mai tîrziu...

— Nu se poate !...

— Trebuie, ori mor !

— Viu ! viu ! zise Elena.

Era o oră după miezul nopții. Toți dormeau. Noaptea era frumoasă ca toate nopțile de vară la țară. Cîrsteiul se îmbăta de cîntările sale, cerul era senin ; luna plana în spațiu și îneca fața pămîntului de raze de lumină. Alexandru era în chiosc, aștepta. Pe una din ele el văzu o fantasmă albă ce înainta către chiosc. Era Elena. Ea se apropie, intră în chiosc.

— Cît trebuie să te iubesc — zise Elena — ca să viu noaptea aici !

— Nu este destul aceasta...

— Cum nu este destul ?...

— Elena mea, trebuie să lași bărbatul... să te dăsparți... să plecăm în streinătate...

— Să mă dăspart ?... dar lumea ?...

— Singură ai zis că mai bine vei să lași bărbatul decît să-l amăgești...

— Ai dreptate... am zis aceasta... da, da, mă voi despărți de dînsul ; dar ora nu a venit încă... vezi, Alexandre, nu este nici un sacrificiu care să nu fac pentru tine, dar caută să ai răbdare... Ce te gîndești ? ar zice cineva că te îndoiești de vorbele mele...

— Ai ghicit... ceva îmi spune că mai tîrziu o să mă uiți.

— O să te uit ? întrebă Elena. Razele lunii ce intrau în chiosc lăsară să se vază pe buza ei un surîs plin de amărăciune. Cînd voi muri, poate ! urmă ea.

— Înainte de a muri, Elena mea! ești tînără, frumoasă, poetică; dulce ca acele creațiuni ce au făcut să creeze geniul omenesc în momente de inspirare divină; dar ești femeie. Mîne mă vei uita; mîne vei roși că ai putut să mă iubești! nu va veni un timp cînd vei zice altuia ceea ce îmi zici mie?...

— Taci! taci! strigă Elena, sau mă voi disprețui singură! Ceea ce ți-am promis, voi face... dar mai tîrziu...

— Oh, sufletul meu! cît voi fi de ferice cînd voi ști că am a trece viața legănat de răsfățările tale! vom pleca de aici în țări streine, în locuri singuratice, poetice, dulci ca amorul nostru.

— Dară... în locuri depărtate... unde să nu mai revedem ceea ce am văzut, să nu mai auzim ceea ce am auzit... departe de oameni... nu este așa că oamenii sînt răi? nu ai a te plînge de dînșii? eu poci zice aceasta! am suferit de la oameni... au fost nedrepți pentru mine; nu am adus în lume decît viața mea și ei au sacrificat-o ca să mulțumească o nebună ambițiune!...

— Dar vorbile tele sînt triste, Elena mea, niciodată nu te-am cunoscut mai tristă; uită tot ce oamenii au putut să-ți facă rău!... ești lîngă acela ce te iubește ca viața sa. Aceste minute sînt scurte... Să nu le sacrificăm decît amorului nostru! noaptea este frumoasă și pare că întîrzie ca să protege răsfățările noastre; vînturile murmură în arbori, ca cînd ar voi să facă a nu se auzi vorbele noastre de urechile indiscrete. Nu-mi mai vorbi decît de mine, de tine, înclină fruntea ta dulce și suavă pe sînul meu! ca un crin ce se pleacă pe călătorul adormit! amorul are plăcerile și amărăciunile lui — plăcerile sînt scurte... îngerul vieții mele, nu face să cunosc numai suferințele lui!...

— Ceea ce numești suferințele lui poate să fie adevăratele plăceri ale lui... Ce poci face mai mult?...

— Trebuie să fii a mea... daca amorul ce-mi exprimi este real...

— Nu sînt a ta?...

— Întru toate...

— Nu turbura această scenă divină cu idei de altă natură... acesta va veni; dar mai tîrziu... acea zi va fi

o zi mare... o zi de amor și de doliu, o zi de fericire și de mormînt...

— Nu te mai înțeleg !... mă pierz !...

— Știi că sînt superstițioasă... Trebuie să vie ora...

Alexandru o strîngea în brațele sale — buzele lui înflăcărate sărutau buzele ei de rozã. Elena palpită pe brațele lui, de amor și de voluptate.

— Este timpul a ne despărți... rezonul meu se turbură : poci să caz : sînt femeie, fugi !

— Oh, niciodată !...

— Alexandre, fac apel la generozitatea sufletului tău — adu-ți aminte că prin ca am învățat să te iubesc !...

— Oh ! generozitatea sufletului meu !... Elena mea... acea abnegare ce cunoști nu poci să mai am...

— Așfel dar vei să faci tot ca să mor înainte de ceea ce este scris ?

Aceste vorbe loviră cu tărie pe Alexandru. Ele îi explicară toate vorbele Elenii de mai-nainte.

— Ce — zise el — nu vei fi a mea decît cu condițiunea ca să mori în urmă ?...

— Te rog să mă lași a trăi încă... pentru tine, Alexandre, pentru tine !...

Ea zise, depuse pe fruntea amantului său o sărutare. Buzele ei arseră fruntea lui Alexandru. Acesta căzuse în genunche înaintea unei canapele. Elena iese de sub chioșc, se strecoară printre alee și dispare pe o poartă a casei care da în grădină. Ea trecu toată noaptea în rugăciune și în lacrămi.

„D-zeule — se rugă ea — ce este această patimă ?... sînt învinsă, sînt lănțuită, și nu am puterea să mă lupt. Tu însuți m-ai părăsit... fă, doamne, să poci cel puțin a mă lupta cu ursita mea !...“

De altă parte, Alexandru trecu noaptea gîndindu-se la vorbele Elenei. „Ea va muri, și a zis dacă va fi a mea !... Oare caută să crez această vorbă ? ea mi se pare inspirată de o delicateță ce este proprie femeilor binecrescute. Vai ! cîte femei nu au zis aceste vorbe amanților lor și peste cîtva timp au iubit pe alții !... amorul Elenii a sărit ca o flacără de paie ce își ia vîntul îndată sub focul care i se dă. Cîteva zile fură destule ca să se

aprinză de amor !... ca să vie la toate întîlnirile singură îndată ce i-am cerut, fără nici o împotrivire.

Toate acestea mă fac să crez că este o femeie prea uşoară... Cine ştie la cîţi alţii ea nu a dat ceea ce mi-a dat mie ?!...“ şi atunci Alexandru devenea gelos, suferea, punea capul în mîini şi plîngea ca un copil.

A doua zi era duminică, zi de nuntă ţărănească, zi de bucurie. Postelnicul se înturnase de dimineaţă.

Pe la zece ore, mai multe trăsuri cu cai se prepărară. Nuna însoţită de Caterina şi alte două dame se urcară într-o trăsură. Ceialţi făcură cum putură. Îndată ce trăsurile ieşiră din curte, cincizeci de flăcăi călări înconjurară trăsura Elenii — alţii alergau înainte şi toţi descărcau pistoalele şi strigau la uşă. Ei spuseră o oraţie curioasă. Nunta ţinu trei zile, trei zile de banchete, de danţuri, de petreceri.

CEL DIN URMĂ ACT AL COMEDIEI

Dar este timp a ne înturna la subiectul nostru. După cununie, societatea de dame şi cavaleri ce veniră la nuntă se înturnă cu nunii acasă la postelnicul. Veni un moment în care toţi aceşti oaspeţi se aflară răsipiţi în salon, vorbind despre ale nunţii. Un serv intră şi zise postelnicului că o ţigancă bătrînă, ce vine de la Bucureşti, voieşte să-i vorbească lucruri mari.

— Să vie aici, zise postelnicul.

Această ştire se auzi de toată societatea, toţi erau curioşi să afle care erau acele lucruri mari ce o ţigancă bătrînă, venită de la Bucureşti, putea să comunice postelnicului.

După cîteva minute, o ţigancă intră. Ea era trecută în vîrstă, crescută prin case boiereşti, învăţase a se prezinta : se închină la postelnicul şi îi zise că ar dori să-i vorbească în parte.

— Ah ! zise principile. Postelnicul are secrete cu asfel de femei !...

— Nicidecum !... răspunse el, și voind să nu cază în această bănuială, răspunse repede : Ce ai să-mi spui, spune-mi aici. Daca nu vei, poți să pleci...

Țigana puse ochii în jos și zise :

— Daca voiești însuși domnia-ta... viu să mă plîng împotriva cocoanei dumitale... am avut un fecior, care era lacheu în casă boierească... este aproape o lună de cînd a venit... femeia dumitale, mă iartă a spune lucrurile cum sînt... s-a înamorat de dinsul... îl ține aici prin silă și cu, muma lui, sufer și mă pierz fără ajutorul lui...

— Femeie ! strigă postelnicul, ești ori beată, ori nebună...

— Nu sînt nici una, nici alta, boierule, răspunse țigana. Copilul meu este aici schimbat în veșminte de boier...

În acel moment Ranu intră în salon.

— Iată copilul meu — strigă țigana alergînd la Ranu, apoi, întorcîndu-se către Elena — mi-am găsit copilul, cocoană... și ți-l voi smulge din brațe-ți... mi l-ai hrăpit : ca să-ți mulțumești plăcerile, cînd eu, muma lui, mor de foame... asfel sînteți voi, cucoanele!... nu aveți rușine să vă iubiți cu ciocoii !...

— Scoateți afară pe această bețivă ! strigă postelnicul.

— Nu sînt bețivă !... spui adevărat... întrebați pe fiimeu dacă nu sînt muma lui.

— Așa este, răspunse Ranu. Este muma mea.

Elena căzu leșinată în brațele Caterinii.

Toți cîți se aflau de față se uitară unii la alții cu mirare : unii încă surîseră cu răutate. Postelnicul crezu că visează.

— Este o infamie ! strigă Zoe, acest june mi-a fost prezintat sub nume de boier din Moldova... Cînd am venit aici m-a rugat să-l aduc, încît nu am putut refuza... acu văz că am fost amețită cu toți ceialți.

Un om ce era aici dispăruse. Cu capul dezvăluit ieșise din curte, plîngea peste cîmpuri, fără să știe nici unde se duce, nici unde este. Era Alexandru.

Zoe ieșea din salon. După o jumătate de oră trăsura sa fugea spre Ploiești.

Elena priimise o lovitură teribilă, față cu lumea, cît și față cu bărbatu-său : de nimic nu-i făcea atîta rău

ca opiniunea lui Alexandru. El dispăruse la cele dîntîi vorbe ale ţiganei. Va afla el că Elena era inocentă ? dacă va afla, nu va fi oare prea tîrziu ? inima lui nu se va fi zdrobit la întîia lovire ?... asfel se întreba Elena, ce căzuse bolnavă de durere. Soţul său o părăseşte. El se lasă să se ameţească de această calomnie cu intenţiune.

DUCEREA LA CAPITALĂ

Dar să ne înturnăm la Alexandru. După vorbele ţiganei, părăsi salonul într-o dispoziţiune de spirit de la care nu mai era decît un pas pînă la pierderea totală a facultăţilor sale intelectuale.

Trecu repede prin curte, străbătu satul şi ieşi la luncă, apucă peste cîmpuri, cu capul descoperit... Cine l-ar fi văzut asfel ar fi crezut că este vreun nebun scăpat de la vreo mănăstire. Era două ore. El merse pînă aproape de seară fără să se oprească, fără să ştie ce cale a luat, către seară fuse întrecut de o trăsură cu patru cai. Cociul, văzînd pe Alexandru, opri caii şi îi propuse să-l ducă la Bucureşti pentru cîţiva sfanţi. Alexandru acceptă şi se urcă în trăsură. Era trăsura egumenului de la Tîrşor ce se dusese să caute pe stăpînul ei în capitală.

Alexandru era zdrobit fiziceşte şi moraliceşte. Elena îi apărea o femeie degradată. El crezu că Ranu fusese amantul ei. „Şi pentru ce nu ? zise el, pentru ce să nu mă amăgească pe mine pentru acela, daca o dată a amăgit pe bărbatu-său pentru mine ?... şi cine îmi spune că nu este o femeie ce-şi schimbă amanţii pe toată săptămîna ?... Ea nu s-a dat mie ; este adevărat, dar nu a venit în grădină de cîte ori am voit să vie ? Daca nu este astăzi metresa mea, eu nu am voit ! Dar, în fine, a căzut vălul... şi cu cine, D-zeule, cu un lacheu !... oh ! cît o dispreţuiesc acum !... scandal teribil !... cu tot dispreţul ce cată să am pentru dînsa, mi să sfîşie inima de pietate cînd îmi aduc aminte poziţiunea ei umilitoare la vorbele acei fermecătoare !... sărmana femeie !... cum nu a murit îndată de ruşine ? fiul unei ţigane, amantul ei ! ce cădere ! ce umilinţă !..."

Vorbind astfel, căzu în gînduri profunde : o lacrămă de compătimire curse din ochii săi și păru că stinge flacăra mîniei care îl consuma. „De unde a venit acest om ?“ se întrebă el. Această întrebare fuse de ajuns ca să arunce oarecare lumină în spiritul său. „D-zeule — zise el — Zoe a adus acolo pe acest om ! Ea l-a prezintat ! oh ! daca dedesubt nu este o intrigă infamă !... această femeie este în stare să facă tot !... Cine știe daca Zoe nu a cules pe acel lacheu cu speranță ca să compromită pe Elena ? Cine știe dacă acea țigană nu a fost adusă de dînsa !... însă pentru care cuvînt ?... voi afla aceasta !... Daca lucrul va fi asfel : daca Elena va fi inocentă... amar acestui întrigante ! voi trage o răzbunare teribilă !... brîul ei cel pierdut este în buzunarul meu... trebuie să mă întorc la Fănești. Dar aceasta nu se mai poate... nu mai poci vedea pe Elena.“

Astfel cugetînd, ajunse la București.

Îndată ce intră înîntru, scrise Caterinii acest bilet :

„Am plecat repede, neputînd a mai asista la un scandal ce-mi făcea rău. Rog cerul să ierte rătăcirile acestii femei nenorocite. Ea nu mai poate să aibă în lume nici un alt sprijin decît pietatea d-tale... fii bună cu dînsa : o voi plînge cît voi trăi, căci, în adevăr, nenorocirile ei sînt mari !... Eu voi pleca în curînd și de aici... rog cerul să poci să te mai văz înainte de a porni.“

După ce trase aceste rînduri, chemă pe Petru, un serv vechi și credincios.

— Vei pleca îndată la Fănești, unde vei găsi pe d-ra Caterina X... îi vei da acest bilet în mînă. Mîine să fii aici cu orice răspuns îți va da ! Vei cere bagajele mele ce sînt acolo...

Petru luă scrisoarea și ieși fără a zice o singură vorbă.

Era două oare după miezul nopții. Alexandru încercă să doarmă, în deșert ; trecu o noapte teribilă. A doua zi îl prinse frigurile. Doctorul veghea lîngă dînsul tot timpul cît avu delir, în delirul său, el vorbea de Elena, de Ranu ; spuse prin fraze întrerupte o parte din scandalul de la Fănești.

— Aici este un amor pasionat — zise medicul — voi veghea lîngă dînsul !...

Către seară, Alexandru se deșteptă ; întrebă daca Petru s-a înturnat de la Fănești. I se răspunse că nu.

— Amar ! Amar ! zise el.

— Ar fi bine să gonești orice gînduri — îi zise medicul — sau nu poci răspunde de viața d-tale.

— Voi să mor, doctore ! oh ! viața, viața este un mare rău !... Poți să-mi faci o mare bucurie ! Ești om învățat... ai disecat țărîna omenească, ai dezvălit secretele organisimului acestii materii bizare ce formează omul, spune-mi că ai găsit secretul sufletului ; spune-mi, totul să sfîrșește pe pămînt ? Aceasta îmi va face bine... nu voi să mai fiu... A fi este mai crud decît a muri... oamenii nu știu ce cer...

— Vai — răspunse doctorul — ce putem noi să știm ?!... Dar lasă-mă să te întreb eu însumi, răul ce suferi vine dintr-un amor pasional ?...

— Paserea ce zboară după o ramură face să se scuture mult timp ramura, zise Alexandru. Este un amor ce mă părăsește și lasă în inimi o zguduitură. Dar ai ghicit, este un amor. Poți să rîzi, doctore, de această slăbiciune ? sînt cîteva zile, eu însumi rîdeam.

— Peste cîtva timp vei rîde încă...

— Dară, voi rîde, o știu... dar pînă atunci... sufer !...

— Răbdare !... timpul vindecă totul.

Petru intră în casă.

— Ai fost ? întrebă Alexandru.

— Am fost și am adus acest răspuns. Îi dete un bilet. Alexandru îl deschise, îl citește ; iată coprinderea :

„*Domnule !*

Este inocentă, și victima unor intrigi infame. I-am dat biletul ce mi-ai scris, l-a citit. Acest bilet este insultător ; cine ți-a dat acest drept, nu știu, căci în fine nu ești un profesor de morală. Cu toate acestea, Elena te-a iertat... este bolnavă în pat... voiește să te vază înainte de a pleca. Dar dacă te vei înturna aici, te rog să nu fii atît de sever ca ceilalți !...

Caterina“

Acest bilet produse o mare schimbare în ideile lui Alexandru. Către acestea o îndoială crudă plana ca un

nor pe liniștea inimii sale. Alexandru, cu caracterul său, nu putea să fie ferice în viață. El simțea o bucurie vie să nu meargă la Fănești ; se îmbăta de ideea de a tortura sufletul acestii femei ce iubea mai mult decît viața lui ; de a se tortura el însuși.

„Voi să petrec cîteva luni la București, își zise el. Voi să cunosc această societate în care se află femei atît de triste !"

Georges se prezintă la Alexandru.

— Ce zici despre cele întîmplate la Fănești ?

Alexandru se prefăcu pe cît putu, ca să nu se trădeze [1], și răspunse cu indiferință :

— Nu crez ceea ce se zice.

Petru intră și anunță pe dl. Ranu.

— Să vie, zise Alexandru.

Ranu intră.

— Îmi pare bine — zise el — că vă găsesc aici pe amîndoi. Mustrarea de cuget mă apăsa amar ; viu a vă declara că d-na Elena este inocentă.

— Vorbește ! zise Alexandru, oferindu-i un scaun.

Ranu să puse a spune tot cursul intrigilor Zoei, cărora el servise de instrument.

Alexandru și Georges se prezintară la Zoe seara. Societatea ce se afla acolo se compunea de o mînă de tineri, băieți buni, dar fără nici o țintă serioasă în viața lor. Unii din ei își trecea timpul a risipi averile părintești în cărți. Ei nu știu nici să cheltuiască banii ; nu au gust nici pentru călătorii, nici pentru cai, nici pentru arme ; nu sînt nici gastronomi. Cheltuiesc și sînt totdauna fără bani. Trăiesc pentru cămătarii din țară. Acești din urmă îi încongiură și, la trebuință, le oferă sume de bani, sută la sută și de multe ori două sute, și trei sute la sută cămătă, bieții băieți nu servă societatea nici ca risipitori, căci tot ce risipesc intră în lăzile unor avari. Doi, trei, patru ani de risipă, și moșiile lor sînt vîndute de cămătari, cumpărate de cămătari. Ei nu se ocupă nici de politică, nici de literatură, de nimic, în fine. Alexandru mai văzu aici un jurnalist. Starea constituțională a produs acest fel de oameni și în Principate. Ei sînt despăr-

[1] În ediția de bază : trădea.

ţiţi în două tabere, în jurnalişti liberali şi jurnalişti retrograzi. Înrîurirea lor este încă neînsemnată din cauză că sînt puţini cititori. Ziarele liberale au mai mulţi cititori. Dintre cei din urmă ziarişti au fost care au devenit miniştri, sprijiniţi de opiniunea publică. Au fost asemenea care, în loc să intre pe poarta unui minister, au intrat pe poarta închisorii : aceasta dovedeşte că convicţiunile nu lipsesc printre dînşii. Ziarele liberale au devenit singurul sprijin al ideilor liberale.

Alexandru văzu încă o pepinieră de dame. Muntenile sînt în genere bune, cu temperamînte nervoase, bilioase, limfatice. Ceea ce le invită a repara lipsa frăgezimei naturale prin mijloace artificiale ; sînt însă graţioase, spirituale ; natura a făcut mult pentru dînsele ; educaţiunea puţin, sau nimic. Manierele în saloane sînt fără cenzură. Alexandru văzu mai multe dame şi damicele ce se lăsau cu plăcere a li se săruta braţile pînă la supţiori de nişte tineri. Aceasta este o datină streină. Cititorii îşi aduc aminte că invaziunile streine s-au oprit de multe ori asupra saloanelor din Bucureşti.

Serata era plăcută. O grupă de dame se formase împrejurul Zoei. Aceasta le spunea cum lacheul făcuse conchista unei dame la ţară, şi cum muma lacheului dezvălise intriga...

Alexandru ascultă în tăcere.

„Această femeie este infamă ! zise el, în sine. Sărmană Eleno... tu nu ai pe nimini care să te apere" ; şi, apropiindu-se de acest cerc de dame, zise :

— Vrei să vorbeşti de d-na Elena ?

— Da, da ! zise Zoe... Erai acolo.

— Eram acolo, dar mă iertaţi a vă face oarecare observări... Că Elena era inocintă, că respinsese cu oroare pe acel om... că el însuşi a declarat-o. Şi încă că era pus de d-ta să facă acest scandal.

— Că era pus de mine — zise Zoe — o răzbunare ; dar că femeia aceasta e inocintă, nu mai crede...

— E rîndul meu a vă spune o istorie întîmplată la Fănesti, o istorie curioasă, cu stafii...

— Cu stafii ? întrebară damele cu mirare.

— Nu vă speriaţi ! răspunse Alexandru.

— O să mergeți mîne seară la concert ? întrebă ea, voind să schimbe vorba.

— Spune istoria cu stafii ! îl rugară mai multe dame.

Alexandru începu să spuie cum în camera postelnicului intrase o stafie noaptea și cum, fugind la cîntarea cocoșilor, lăsase să cază un brîu alb de mătase.

— Dar vedeți — adăogă el — cît omul este aplecat spre a bănui totdauna cu nedrept. Toată lumea acolo zicea că brîul era al unei dame ce o stimăm toți !... Eu însă susțiu că este o calomnie.

El arătă atunci brîul. Damele se uitară unele la altele, căci cunoscură brîul Zoei.

Negreșit că ficcine crede că Zoe cel puțin se formalizează, se rușină... Ei, bine ! nu, ea era sigură de cercul ei ce îl domina ca o suverană. Se puse să rîză.

— Vă voi spune această istorie, cînd vom fi singuri. Apoi, întorcîndu-se către Alexandru, îi zise încet : Îți iert excesul de gelozie ce te-a făcut să te porți asfel... ești un ingrat. Pentru tine venisem în acea cameră ; nu pentru altul...

La aceste vorbe Alexandru rămase înmărmurit. Damele care fură față nu se impresionară întru nimic.

„Ce nerușinare !“ își zise Alexandru. El se așeză lîngă o damă tînără și frumoasă și începu să converseze cu dînsa.

— De mult timp ai venit în București ? îl întrebă ea.

— De cîteva luni.

— Nu iubești încă pe nimeni ? adăogă dama.

Aceste vorbe mări mirarea lui.

— Pe nimeni, zise el.

— Cu toate acestea ar trebui să iubești pe cineva... Toate inimele de față nu sînt prinse...

— Nici a dumitale ? întrebă Alexandru.

— A mea ?... deocamdată, nu ! altă dată... dar m-a înșelat.

— Se poate ?... a înșela niște ochi atît de înfocați, atît de dulci !...

— Te miri ?... singur poate vei face aceasta... Oamenii sînt schimbători !...

Zoe, văzînd pe Alexandru ocupat lîngă o damă mai tînără și mai frumoasă decît dînsa, se văzu rănită în

amorul ei propriu. Se scoală. Se îndreptează către poarta unei camere și îi zise :

— Vei să vezi o nouă producțiune în arta picturii ce mi-a prezintat dl. X., pictorul român ?

— Cu plăcere ! zise Alexandru, care o urmă în cameră.

Zoe, îndată ce intră acolo, se întoarnă către Alexandru, se aruncă în brațele lui și îi zise :

— Voiam să-ți vorbesc... șezi lîngă mine !... nu poți să-ți faci idee cît te plîng și știi pentru ce ?... natura și fortuna ți-au dat tot ce poate să aibă un muritor favorit și tu calci în picioare binefacerile lor !... ești de treizeci de ani, vîrstă în care omul caută să-și facă socotelile sale cu lumea ; să știe ce este lumea și ce este el însuși ; să joace o rolă în raport cu credințele sale. Nu cunoști lumea, și lumea nu te cunoaște ; nu ai nici rolă aici. Caută să te decizi... simțimintele profunde, cugetările serioase, aspirațiunile înalte la noi sînt niște oaspeți ce găsesc mai totdauna ușele închise. Cei ce posedă aceste calități caută să trăiască retrași, sau să părăsească o țară unde plăcerile singure au putut să aibă un templu. Dar cel mai bun lucru este a adora zeii ce toți adoră aici. Vei să devii regele acestii societăți ? flatează aplecările ei. Prin acest mijloc eu am devenit tiranul ei. Toate aceste femei sînt la picioarele mele. Opiumul chinezilor are mai puțină putere asupra acelui popul decît cupa cu desfătări ce prezintă să bea acești români însetați de plăceri. Nu crede că ei sînt mai nefericiți decît alții pentru că le place să trăiască asfel... Dacă am cerceta bine natura omului, poate că noi am fi mai aproape de adevăr ! căci, în fine, ce este omul ? ce este viața ?... Omul este o țărînă și viața un vînt. El trăiește o zi. Pentru ce să trăiască în necazuri ?... Trebuie a te decide... a face ca noi... îți trebuie o amantă... fugi de acele femei al căror amor serios aruncă pe viață un parfum de melancolie ! amorul nu este etern ; a iubi și a posceda orice femeie îți place... iată ce trebuie să cauți. Nu este nici o femeie în salonul meu care să nu ți se dea... nu ai decît să arunci ochii...

— Mă spăimînți ! zise Alexandru.

— Cît ai face să rîză această societate daca ar cunoaște simțimîntele d-tale !

— Dar astfel de societate, prin astfel de purtare, îmi inspiră dezgust. Amar femeilor ce se prezintă un singur minut fără vălul pudoarei ! pudoarea lor este poezia și această poezie singură face fermecul sexului vostru.

— Idee ! zise Zoe. Cei mai mari oameni au găsit mai mare fermec în femeile care aruncaseră vălul pudoarei, istoria mărturisește... femeile fără acel văl au încă poezia lor, o altă poezie : libertate de a vedea tot, de a auzi tot, de a face tot. Ea are fermecul noutății ; fermecul înlesnirei. Orele noastre nu sînt înorate niciodată ; suferințele ridicule nu le cunoaștem, nu cunoaștem decît plăcerile, schimbarea le renaște, le reîntinerește neîncetat...

— Societatea așteaptă, zise Alexandru. Ce vor zice damele care te știu cu mine aici ?

Zoe surise.

— Ești copil ! răspunse ea. Ce pot să zică ? că sînt cu amantul meu ? ele nu fac toate ca mine ?... întredeschide ușa și vezi — nimeni nu mai este în salon — toate au plecat cu amanții lor...

— Dar bărbatul ? întrebă Alexandru.

— Doarme, zise ea.

Într-acest timp Zoe își desfăcuse buclele ce cădeau înduitoare pe umerii albi. O lampă revărsa o lumină îndoiasă în cămară.

— Vino lîngă mine, zise ea, șezînd pe o sofa bogată, și trăgînd pe Alexandru lîngă dînsa. Privește-mă... sînt încă frumoasă... tu nu cunoști tezaurii de voluptate ce îți se oferă : frăgezimea fecioarei tinere este palidă pe lîngă aceste fermece ; simțurile mele sînt înflăcărate ; corpul meu tremură și arde înaintea ta... perii mei se scutură pe cap sub flacăra voluptății... Ochii se turbură... buzele mele ard... locul se învîrtește cu mine... pentru ce întîrzii ?...

Ea căzu leșinată pe Eleseu, buzele murmură vorbe neînțelese. Alexandru profită de acest leșin și trecu în salon, de acolo își luă pălăria și plecă repede.

„O, femeie — își zise el — tu nu poți procura mai mult decît o femeie ce se vinde la cel dintîi venit : dezgustul !“

Postelnicul George rămăsese în opiniunea că Elena era culpabilă. Din acea zi el nu voi să o vază. Trecea timpul pe la alte moșii și cînd se înturna acasă nici nu cerceta despre soția sa. Auzise că Elena este bolnavă și oprise pe toți d-a trimite să vie vreun medic ; o femeie văduvă din Ploești, ce devenise ținuta sa, nu înceta a-l întărîta contra Elenei cu speranța să o lase și asfel să o ia pe dînsa. Postelnicul George ar fi plecat lesne urechea la însînuitoarele consilii ale ținutei sale, daca avariția nu l-ar fi consiliat din contra : Elena avea zestre mare și el nu voia să piarză prin divors.

— Răbdare ! îi răspundea el. Poate că cerul o va chema în sînul său, este bolnavă, toate mijloacele sînt luate ca să nu o oprească din această călătorie. Astfel vom avea starea ei.

Către acestea Elena, părăsită de toți, afară de Caterina, începuse a uita lovitura ce i se dase și sănătatea sa se ameliora pe toată ziua. Ea se informa neîncetat despre Alexandru, ar fi dat toată viața sa numai să-l încredințeze că este inocentă. În cele din urmă îi scrie această carte :

„Domnule !

De două luni mă odihnesc cu întristare și cu durere pe patul meu ; nu voi să te ostenesc vorbindu-ți de cauza acestii suferinți. Tot ce poci spune este că sufer mult și nimic nu poate a-mi împăca durerile, m-am schimbat asfel încît cu anevoie vei putea a mă recunoaște, fizicește și moralicește, și sufer cu pasiență fără să poci zări un termen. Daca am o zi mai lină, am două de dureri. Aici toți cîți mă înconjură parcă suferă cu mine. Acest loc acum este locul unde sufletul suferă, dar nu geme ; este încă bine de a nu turbura auzul celoralți cu plîngerile sale ! Asfel, degetele mele ce s-au dedat să cază pe tonurile minoare *(triste) le am în piano și sunetul muzicii a încetat de a se mai auzi în casa mea ! De întristare aceste degete au slăbit, și au îngălbenit și, nemaiavînd ce face, se încrucișează în semn de martir închis... voi să las această casă !... îmi pare rău. Am locuit-o mai mulți ani, și mai ales regretez iedera*

ce am plăntat eu însumi pe murul grădinii în această primăvară, și în care (daca ideile ar putea să se sape) ar citi cineva aci toată istoria cugetelor mele, ce vin și se duc totdauna mai triste ca rîndurerile la sfîrșitul verii.“

Această scrisoare era un capodopere de literatură. Ea există încă în orginal. Elena o trimise lui Alexandru, fără nici un alt comentariu. Alexandru nu putu să-și oprească lacrămile, citindu-o. Elena era acum inocintă în ochii săi. Se decise să plece la Fănești. Plecă chiar în ziua cînd priimi scrisoarea Elenei.

ÎNTOARCEREA LA FĂNEȘTI

Locașul de la Fănești devenise trist. Singurile locuitoare ale acestii case era Elena și Caterina. Cea din urmă se prepara a se înturna în capitală. Alexandru sosi noaptea. Elena era în camera sa. Zgomotul postașilor o deșteptă din somn, află despre venirea lui Elescu. Ea se decide să-l priimească în camera sa chiar atunci.

Caterina dormea într-o cameră alături. Noaptea era înaintată, o noapte frumoasă de vară ; o tăcere adîncă domnea peste cîmpiile ascunse în umbră ; răcoarea ce anunță că zorile sînt aproape de revărsare se răspîndea în aerul îmbălsămat de parfumul cîmpului.

Alexandru intră la Elena. Aceasta îl aștepta șezînd pe o sofa. Ea se îmbrăcase în negrele cele mai elegante. Albeața feței, mînilor, gîtului contrasta cu negrele costumului său, într-un mod atît de plăcut, încît lăsa să nască unul din acele fermece a căror înrîurire o simțim rareori în viața noastră. Buclele părului său erau resfirate cu răsfățare de la tîmple și lăsau să se vază toată fața sa, frumoasă și palidă.

Alexandru, îndată ce intră în cameră, se aruncă la picioarele sale, îi luă mîna și o udă de lacrămi.

— Mă crezi culpabilă încă ? întrebă Elena.

— Știu toate. Ranu însuși, mustrat de cuget, mi-a mărturisit adevărul.

— Mulțumesc că ai venit, Alexandre. Era timp... nu este așa că mă afli schimbată, privește și plîngi acele frumusețî ce admirai și care nu mai sînt...

— Te aflu de o mie de ori mai frumoasă, Elena mea... oh ! de o mie de ori îmi ești mai dragă.

— Mai dragă ?... iată tot ce voi... Dar scoală și spune-mi, ai suferit ? nu voi să auz că ai suferit !... Voi să sufer numai eu !... căci acesta este un drept al meu. Ai văzut cum oamenii s-au întărîtat asupra mea ?... toți mă cred culpabilă, însuși bărbată-meu ! dar ce îmi pasă de lume mie ? ceea ce mă ucidea era temerea că tu însuți puteai să crezi ca ceialți, dar îmi zici că nu crezi... acum sînt fericită...

— Nu voi crede niciodată !... nu am crezut... dar să lăsăm aceste lucruri. Spune-mi, Elena mea, în tot timpul ce nu m-ai văzut, ai cugetat la mine ?

— Se întreabă asfel de lucruri ? nu ți-am zis că te iubesc ?...

— Mă iubești ?... Eleno, ești sinceră ?

— Nu am mințit niciodată.

— Ei, bine ! atunci cată să lași această țară...

— Să plecăm împreună ? nu este așa ? să-mi las fata, lăsîndu-i moștenire rușinea mumă-sei ? și cu să te însoțesc în țări streine, purtînd cu mine ura și disprețul oamenilor ? Unde voi merge va trebui a mă ascunde, societatea nu suferă o femeie ce a fugit cu amantul său. Mai tîrziu, cînd disprețul lumii va risipi prestigiul amorului, tu însuți nu vei mai vedea în mine decît o ființă ce inspiră disprețul. În deșert îmi vei spune că nu ești ca ceialți oameni ; crede-mă, Alexandru, excepțiunile, ele însuși sînt sclave ale legi comune. Dar te iubesc, este un adevăr, nu aș fi voit-o ; o putere mai mare decît puterile mele mă învinge și mă supui, fără voia mea, dară te iubesc și voi fi a ta, dar din acel moment caută să nu mai trăiesc, ți-am spus-o și ț-o repet. Acum vei să fiu a ta ? decide mai întîi că trebuie să mor.

— Dar eu nu voi să mori !

— Atunci, încetează de a-mi cere mai mult decît ceea ce voi a-ți da.

— Să te iubesc, dar, de departe ?

— Nu, căci şi atunci voi muri... Ursita cată să se împlinească. Decide că vei să mor...

— Ei, bine ! mori, şi eu tine voi muri eu însumi !... zise Alexandru într-un exces de exaltare.

— Ai zis ! pactul este subscris, răspunse Elena.

— Cine eşti tu, o, fiinţă dulce şi teribilă, tu, care ai atîta putere asupra vieţii mele ?!... oricine vei fi, ascultă : viaţa ta este viaţa mea. Ce îmi pasă mie de viaţa mea dacă viaţa ta va înceta ? voinţa mea este voinţa ta. Dacă vei să mor, voi muri ! dar înainte de a coborî în mormînt, o, Elena mea, află că moartea este ţărmul întunecos către care toţi coborîm, o zi mai curînd sau mai tîrziu, spre a ajunge, este puţin lucru ; dar a ajunge acolo, îmbătat de parfumul tinereţelor, graţiilor, frumuseţelor tale, o, Elena mea, nu este soartă mai ferice, să murim ! dar mai nainte să bem din cupa tinereţii flacăra amorului ! Lasă-mă să aspir pe buzele tale parfumul sărutărilor ! pe sînul tău frăgezimea graţiilor ! voi să mă îmbăt de juneţea ta, de frumuseţea ta ; de căldura sufletului tău, de răsfăţările tale, de surîsele tale, de complîngerile tale, de lacrămile tale ; de amorul ce te coprinde, ce te îmbată, ce te îndivină. Această flacără cerească ce dă un nou fermec frumuseţei tale.

Elena tresări la aceste vorbe.

— Taci, Alexandre, aceste vorbe îmi fac rău !...

— Vino, vis graţios al vieţii mele ! vino, exală parfumul sufletului tău şi înceteză de a trăi ! tu eşti o floare de primăvară ! ca dînsa naşti, trăieşti şi mori. Dar ea, înainte de a muri, tresare de voluptate în sărutările vîntului : şi exală viaţa şi parfumul într-o dulce beţie de amor. Pentru ce nu vei face ca dînsa ? lumina ochilor tăi mă farmecă ! parfumul gurii tale e dulce ca vîntul serilor de primăvară ; comunică o flacără de viaţă, de fericire, de voluptate şi recheamă nectarul Olimpului ; gura ta are atracţia fîntînelor pentru călătorii obosiţi : sînul tău este locaşul ce graţiile dispută viselor celor de amor şi de fericire ! Sufletul tău este focul soarelui de primăvară.

— Alexandre !... murmură Elena.

Inima ei bătea cu putere ; vorbele lui Alexandru făceau să tresară corpul ei gentil ca o floare la suflarea vîn-

tului, și înflăcăra cu putere toate fibrele inimii sale. Părul ei castaniu, desfăcut, cădea cu răsfățare peste tot corpul ei și da frumuseței sale un fermec de voluptate.

— Alexandre ! repetă ea.

Dar amantul ei o luase pe brațe, fruntea ei se înclina și se odihnea pe sînul lui.

— Lasă-mă să înclin fruntea pe sînul tău, amorul meu ! zicea Elena. Oh ! cum aș dori să nu se mai rădice niciodată ! Alexandre, ești tu oare atît de frumos sau amorul îți dă farmecul ce mă răpește ? crezi tu în farmece ? Eu nu am crezut ; dar acum crez : inima mea este fermecată negreșit, ca să te iubesc cum te iubesc și să nu poci a lupta cu patima ce mă coprinde !... Nu cunoscusem încă amorul, zilele mele treceau liniștite și monotone : tu venișI și mă învățași a iubi... Acum nu mai este fericire pentru mine... fericirea mea nu mai este a mea, ci a ta ; precum tinerețele, grațiile, cugetările mele sînt ale tale, ca să te dezmierde și să le fărîmi sub picioare-ți. Nu uita că mîne nu voi mai fi nimic pentru tine, nu voi avea puterea să te privesc ca metresa ta... Vai ! pentru ce nu ai venit cînd mîna mea era liberă ? pentru ce ai întîrziat ?... Dumnezeu te va pedepsi în moartea mea... Dar, spune mie, Alexandru meu, amantul meu, regele meu, spune, vei păstra oare o suvenire plăcută despre mine ? vei scuza amorul meu ?...

— Pentru ce îmi faci aceste întrebări, Elena ?... vai ! tu rămîi melancolică însuși în orele cele mai rîzitoare ale amorului !... Lasă-mă mai bine să admir tezaurii frumusețelor tale...

— Îți plac aceste frumusceți ?... Ele sînt ale tele, admiră-le, sufletul meu ! ochii mei îți place să-i privești ? buzele mele îți place să le săruți ? sînul meu îți place să-l descoperi ? tu ești domnul și împăratul lor, precum ești domnul și împăratul inimei mele. Știu că sînt frumoasă ; sînt ferice că sînt frumoasă, ferice zic, pentru că poci cu frumusețele mele a-ți crea momente de fericire.

— O, suflete sublim de femeie ! strigă Alexandru. Este adevărat dar că tu ești o flacără de amor sub o formă grațioasă, destinată să o consume ! consumă dar forma și arde totdodată șirul zilelor mele !... o, Elena mea ! Tu vei să mori, și vei să mori pentru că vei să fii

a mea, onoarea și viața ta le sacrifici deodată. Ei, bine! ascultă. Eu însumi voi muri! oh! tu ai dreptate... cînd am gustat o dată o fericire atît de dulce, viața ce mai rămîne nu poate să mai păstreze în sînul ei fericiri atît de dulci. Viața este tristă, și restul e agonia morții. Omul nu este creat pentru lungele suferinți, ci pentru o zi de mulțumire. Amar aceluia ce nu poate să înțeleagă acest secret. El va fi pedepsit prin suferințe fără repaos.

Elena era răpită. Corpul ei se bătea sub acțiunea fiorului rece și focului ce o încingea. Jumătate leșinată, buzele ei șoptea vorbe de patimă și de tinerețe. Părul ei tresărea de voluptate sub răsfățările amantului ei, și buzele sale, priimind și evitînd sărutările înfocate, semănau cu rozele de primăvară ce se deschid la razele soarelui arzător, ochii ei, inundați de un rîu de voluptate, păreau streini acestui pămînt.

— Alexandre! șopti amanta transportată. Alexandre! lumea de va fi justă, caută să respecte o femeie ce iubește și cade. O, sufletul meu! nici o virtute nu poate să reziste flăcărilor ce mă consumă!... Plîngi pe femeia ce iubește, dar nu o blama!... Aș voi ca această lume ce critică să simtă; daca ea ar simți ce simț eu, atunci aș fi absolvată... Dar tu devi gînditor... o lacrimă luce în genile tale... este o lacrimă de fericire?... pe cursul vieții noastre orele plutesc încununate de roze; mîne se vor ascunde în vălul lor de doliu... pentru ce inima ta se refuză la fericire?... Tu taci?... Ziceai că sînt frumoasă, frumusețele mele se aprind ca un cer într-o noapte senină. Tezaurii sufletului meu, ce nu s-au deschis încă pentru nici un muritor, se revarsă și cură pentru tine... tu ești fericitul învingător al inimei mele!...

— Elena mea! repetă aceste vorbe divine! ele mă încîntă precum altădată parfumul ambroziii îmbăta zeii din Olimp... oh! tu vei depune pămîntului țărîna ce pămîntul ți-a împrumutat; dar sufletul tău nu va pieri: el e prea sublim ca să nu fie o reflecțiune din dumnezeire! dară, tu ești o parte a dumnezeirei, căci inima ta este divină, generoasă, nobilă: căci niciodată inimă de femeie nu a iubit cum iubești tu...

— Aș voi ca fruntea mea să odihnească pe sînul tău cu eternitate. Cît de dulce cură viața pentru mine!...

ar zice cineva că toate fericirile universului se adună împrejurul meu și mă leagănă pe brațele lor ? dar ele nu vor sta pe lîngă mine mult timp !... Spune, amantul meu, spune, domnul meu, tu nu ești ferice ca mine ?

— Sînt ferice, Elena mea... și cine poate fi mai ferice decît mine ?... Cine este mai frumoasă, mai poetică, mai amoroasă, mai sublimă decît tine ?! nu sînt cu domnul acestor bucurii cu care nici o frumusețe nu poate să rivalizeze ?...

— Crez că cele ce zici le crezi... și sînt ferice, îmbată-te de farmecele ce te încîntă !... Părul meu ce îl admiri este al tău, fă să tresară ficcare fir sub o sărutare arzîndă !... oh ! dar aceasta nu s-ar termina în toată viața ! și mîne trebuie să ne despărțim. Să murim poate !... orele nu ne ascultă ; ele revarsă deliciile lor sublime și zboară neîncetat !...

— Inima mea ! Elena mea, doamna mea, o sărutare încă ! dar o sărutare al cării termen să fie moartea !... buzele tale tresar de voluptate ; sînul tău palpită sub rozele și sub crinii săi și exală parfumul primăverilor !... Să murim !...

Curgeți, ore fugătoare ! amoare, revarsă torente de voluptate ! Noaptea era frumoasă, păsările prin cînteccle lor înginau mugirea rîului, zorile se revărsau, și Alexandru se înturna în camera sa de culcare.

IAR LA BUCUREȘTI

D-na Zoe era în budoriul său unde priimea vizita intimilor. Principesa Iordache, cea din urmă persoană ce veni aici pe cînd ducem pe cititorii noștri în budoriul Zoei, și alți patru bărbați, cunoscuți prin viața lor bizară, formau cu cele două dame cercul de intimi.

Conversațiunea alerga asupra ministeriului cel nou ce era să se formeze, și mai ales asupra arestării patrioților de la Bosel [1].

[1] Autorul amintește de întrunirea de la Bossel din 27 septembrie 1859, în care s-a cerut lărgirea drepturilor presei, restrînse de guvernanții claselor conducătoare.

— Ciudată istorie — zise Zoe — îmi pare rău însă că nu a fost cazuri de moarte...

— Pentru ce ? întrebă principesa.

— Lupta pusă între doi inimici ai nostri, orice conflict de această natură servă cauza noastră.

— Dar era acolo însuși de ai nostri.

— Este adevărat, zise Sonelescu, un domnișor pierdut într-o mare cătățime de grăsime și cu o sticlă atîrnată la ochi. Istoria principelui Odoric, ce a fugit pe fereastă de spaima dorobanților, lăsînd într-un cui al ferestei o mică parte din pantalonul său, este o dovadă,

— În fine, cum privești d-ta acest fapt ? întrebă Zoe pe Sonelescu.

— Minunat ; dar nesăvîrșit... speram ceva mai mult ; cîteva uciderі, dar au scăpat.

— Acest conflict va face să cază ministerul ?

— Neapărat.

— Ce minister o să avem ? întrebă încă Zoe.

— Se vorbește că a chemat pe bărbată-meu să compuie noul minister, zise principesa Iordache.

— Glumești — zise Zoe — e rău cu curtea.

— Dar e bine cu consolii... ambasadorul E... ieri încă a scris o carte...

— Eu cred că roșii [1] or să vie la minister, zise un domnișor plesuv.

— Ce oroare ! strigă principesa.

— Nicidecum, urmă acesta. Aș crede o mare nefericire pentru partida noastră conservatoare daca astăzi ar lua puterea în mînă. Oamenii cei noi ca și ideile noi au prestigiu în opiniunea țării. Cată mai întîi să se uzeze toți prin trecerea lor prin minister. Ei, oricare ar fi meritele lor, se vor uza : nu vor putea să organizeze nimic. Majoritatea în Adunare este a noastră, pe de o parte îi vom opri de a lucra ; iar pe de alta vom răsturna necontenit toate ministerele lor. Și, cînd timpul va fi priincios, vom arăta țării și puterilor că acești oameni nu sînt în stare a face nimic, atunci și numai atunci, ne vom arăta noi.

---

[1] Nume dat în epocă partizanilor și membrilor partidului liberal.

— Planul este minunat, zise Zoe. Dar cîtă răbdare ne trebuie ! oamenii nostri au început a se descuragia ; mulţi au trecut dincolo... Stările noastre se ruină !...

— Le vom repara toate cu uzură, răspunse diplomatul pleşuv.

— Apropo de stare — zise principesa — ce avere are Elescu ?

— Şi apropo de Elescu — zise domnişorul cel gras — am aflat ceva curios. El este înamorat de Elena. Se zice că ea i-a scris să se ducă la Fănești în lipsa soţului său şi că el s-a dus în noaptea trecută.

— Nu este de mirare, răspunse principesa.

— Să vedem ! zise Zoe... iată o femeie care se bucură de o reputare nemeritată.

— Se zice că este virtuoasă — răspunse diplomatul pleşuv — meritul ar fi cu atît mai mare, căci în adevăr este frumoasă.

Zoe îşi muşcă buzele.

— Nu mă mai mir daca o găsiţi virtuoasă, din momentul ce o găsiţi frumoasă ! ce frumuseţe vedeţi într-însa ?

— Este frumoasă ! ziseră cei doi bărbaţi ce tăcuseră pînă atunci.

Zoe aruncă o căutătură fulgerătoare unuia dintre dînşii, un om ca de treizeci şi şase de ani ; blond şi cu plete lungi.

— Cît pentru virtutea ei, eu poci mărturi, zise cellat. un june ca de vreo treizeci de ani, o adevărată figură de tabachere. Nu sînt fat, dar cată a spune adevărul, am făcut multe conchiste ; dar cu Elena mi-am pierdut timpul, deci pentru mine, o femeie ce îmi rezistă. o numesc o femeie virtuoasă.

— Veţi avea o încredinţare din contra. Mîne seară vă dau *rendez-vous* la Fănești.

— Să fie ! ziseră cei patru bărbaţi.

— Veţi cunoaşte atunci prin dovezi pozitive că Elena este o ipocrită.

— Bine ! ziseră ei şi, luînd pălăriile, se retraseră spre a se prepara pentru călătoria de a doua zi.

Zoe rămase cu principesa Iordache.

Ea sună clopoţelul, un lacheu intră.

— Să meargă să-mi cheme îndată aici pe femeia ce a venit de la Ploești.

— Ce vei să faci ? întrebă principesa.

— Nu ai înțeles ?... voi să pierz această rivală ; voi să o demasc... Ea petrece cu Elescu... Voi prin ajutorul acestei femei — ținuta postelnicului — să o surprinză bărbată-său în brațele Elescului în același timp ce vom ajunge acolo.

— Proiectele tale sînt demne de un mare diplomat.

Femeia de la Ploești veni. Ea era tînără și cu o figură curată ; dar fizionomia ei lăsa să se ghicească un caracter plin de răutate. Patimile sau lungi privațiuni trăseseră pe frunte-i urme de suferinți. Sub copercmîntul ei modest se ascundea un suflet ambițios, pe care nici modestia poziținei, nici obstacolii ursitei nu îl spăimîntă. Ea se credea chemată a deveni consoarta amantului ei.

— Știi pentru ce te-am chemat ? o întreabă Zoe.

— Nu știu, răspunse ea cu oarecare mîndrie.

— Ursita, cînd te-a păscut, a precugetat să-ți facă o condițiune mai bună ; eu sînt sigură că are să vie o zi cînd vei fi în societatea noastră, egala noastră, amica noastră. Acea zi va fi ziua cînd postelnicu te va recunoaște de soția sa. Însă te-ai gîndit oare că spre a ajunge acolo caută să-și lase femeia lui. și. ca să-și lase femeia lui, caută să aibă un cuvînt. Acest cuvînt eu poci ca să ți-l dau.

— Cum ?... întrebă Tudora cu mirare.

— Cum ? lesne de tot. Ascultă. Vei ști că dl. Elescu o iubește și este iubit. El este acum la Fănești, lucrurile sînt înaintate ; mîne seară, vino acolo și caută să aduci și pe postelnicul, o veți surprinde în brațele amantului ei. Noi vom veni acolo : iată cuvîntul de despărțire...

— Ceea ce zici mi se pare bine gîndit, zise Tudora. Eu voi zbura îndată la Ploești, mîne seară voi veni la Fănești cu postelnicul.

— Atunci pleacă îndată ! zise Zoe.

— Așadar, să ne revedem în Fănești !

Tudora se înturnă la casa unde trăsese. Ea era plină de speranță că va reuși și va deveni damă mare, prin acest mijloc infam. Acasă întîlni o cunoștință de țară, o femeie tînără, Maria de la Brebu, ce venise în capitală

cu bărbatul său, ca să tîrguiască pentru nunta sororii sale ; văzînd pe Tudora, pe care o cunoștea, voi să o consulte asupra obiectelor ce era să le cumpere și o urmă pînă la casa unde se opri. În bucuria ei, Tudora spuse Marici și că nunta ei este aproape ; că are să ia pe postelnicul ; că Elena, femeia lui, trăiește la țară cu Elescu...

— Nu se poate, zise Maria.

— Nu se poate ? ești neroadă, răspunse Tudora... mîne seară vei zice că a fost cum am zis eu...

— Pentru ce ?

— Mîne seară postelnicul îi va prinde în fața mărilor.

— Atîta mai bine ! răspunse Maria, surîzînd și ascunzîndu-și toată spaima ce coprinse inima sa. Apoi, schimbînd vorba, o consultă despre tîrguielile sale. Tudora îi dete oarecare explicări și Maria, mulțumindu-i, ieși ; pe stradă regăsi pe bărbată-său, căruia îi spune secretul Tudorei.

— Femeie ! zise bărbatul ; o fi sau nu vinovată, Elena, este binefăcătoarea noastră. Fără dînsa, fără dl. Elescu, eu aș fi mort. Socotesc că ar fi bine să le dăm de știre.

— Asta era și gîndul meu, răspunse Maria.

— Atunci, lasă cărpeturile și la Fănești ! căruța e ușoară și caii mei odihniți... o să zburăm ca vîntul.

Asfel vorbiră și, fără să se mai gîndească, purceseră la Fănești.

MARIA

A doua zi Caterina se miră de venirea lui Alexandru.

— În fine, ai venit ! îi zise ea. Știu, ai petrecut toată vara în capitală și acum vii să fii față la căderea frunzelor ca să te consoli cu arborii de pierderea iluziunelor d-tale.

— Ceea ce zici este adevărat — răspunse Alexandru — am pierdut multe iluziuni ; dar nu mă voi consola privind căderea frunzelor, frunzele cad și arborii rămîn dezvăliți. Eu ceea ce am pierdut în iluziuni asupra unor persoane am cîștigat asupra altora... Știi că ești o fată

plină de inimă — urmă el — amicia ce am pentru Elena mă face să te admir...

— Ai văzut pe Elena ? întrebă ea.

— Am văzut-o.

— E schimbată... tristă...

— O găsesc așfel cum zici, dar cată să sperăm că ursita sa se va ameliora.

La gustare ei se întîlniră cîtetrei. Scurtul timp ce șezură la masă, Caterina nu înceta a vorbi ; dar Elena era gînditoare, gravă. Toate vorbele sale semănau cu ale unui om ce este sigur să moară în curînd.

După-masă se închise în camera sa.

— Ce faci acolo, singură ? îi zise Caterina.

— Testamentul meu moral, răspunse ea cu seriozitate.

— Ești nebună ! zise Caterina și plecă rîzînd.

În cursul zilei Elena rămase cu Alexandru în salon.

— Caută să pleci, îi zise ea.

— Așa de curînd ?...

— Mi-e teamă să te mai țiu aici... acum mai ales...

— Elena mea, ai uitat că o să murim ?

— Ai dreptate, zise ea gînditoare. Dar nu spune să murim !... Eu singură voi muri... tu să trăiești, asta este voința mea.

— Va fi greu să trăiesc cînd tu nu vei mai fi.

— Dumnezeu, care a creat moartea, i-a dat pentru soață uitarea. Uitarea este bunul suprem al vieții noastre. Ea vindecă rănile inimilor. Nu te îngriji despre mine, Alexandre. Voi fi uitată de oameni, urmele mele pe pămînt mîne nu se vor mai cunoaște, numele meu timpul îl va șterge după mormîntu-mi !... Nimeni nu-și va mai aduce aminte de mine.

Alexandru lăcrăma.

— Plîngi ? ești copil !...

— Eu nu voi să mori !...

— E tîrziu... nu se mai poate... Mîne caută cu orice preț să ne despărțim, poate, spre a nu ne mai vedea ! Îmbată-te de farmecul tinereții mele ! beția va fi scurtă și trezirea va fi amară.

Alexandru ascundea fruntea sa în sînul ei.

— Te iubesc — striga el — te iubesc cum cel ce moare iubește lumina soarelui vieții ! Căci, o, Elena mea,

tu și viața sînteți acuma același lucru. Timpul nu este lung de cînd tu ai devenit o parte din existința mea, este adevărat ; dar nu este numărul anilor care dispune de puterea simțimintelor : o zi, o oră, un minut sînt spațiurile care produc evenemîntele cele mai mari. Apoi vei tu să crezi ? Sufletul tău, ce învieţuieşte acest preţios coperămînt de argil, este o bună cunoștință a cugetărilor mele de treizeci de ani, voi zice ce alții au zis înainte de mine : tu ești idealul meu, acel vis de frumusețe și de fericire ce venea din paradis legănat pe o horă de dorinți și îmi ștergea ochii de lacrămi.

— Cînd voi fi și cînd nu voi mai fi — răspunse Elena — acest vis va veni ca totdauna a te răsfăța în durerile tale !...

— Ceea ce zici e frumos, dar din nefericire este o poezie...

— Ursita a voit să fie asfel. Cine știe daca nu este o favoare pentru amantul meu adorat !... Cine știe daca nu este un bine ?... astăzi tu privești în mine idolul tău. Paradisul nu are nici o frumusețe mai dulce decît mine pentru imaginațiunea ta poetică. Cel puțin asfel crez că crezi tu. Daca eram soția ta, oare nu aș fi pierdut farmecul ce te răpește astăzi ? Sînt tînără, frumoasă astăzi încă ; dar aceste calități sînt expuse la asprimea anilor ca florile la schimbarea timpului, această frunte se va încreți, acești ochi vor pierde vioiciunea lor ; această gură va înceta să aibă frăgezimea, rumeneala, parfumul ce te îmbată astăzi. Acest suflet, obosit el însuși de loviri le ursitei, se va exprima într-o zi ca clopotul ce sună de moarte. Acea zi nu va fi departe ; o văz alergînd, sosind. Iată viața reală ! viața poetică diferă ; acolo nimic nu obosește, nimic nu se vestejește. Anii și suferințele nu au nici o putere. Eu voi muri : dar în inima ta voi lăsa o suvenire plăcută, nu zic pentru toată viața ; dar pentru un timp, voi rămînea tînără, frumoasă, dulce, poetică ca visele tale... Ți-am dat tot ce ai voit, misiunea mea, dar, este împlinită : cupa este deșertată pînă în fund. Te țiu încă astăzi aici, dar ca să aduni cele din urmă rămasuri de plăcere, pentru cea din urmă oară.

— Ce zici tu, sufletul meu ? acel timp în care amorul pierde cununile sale este încă departe și tu ești încă

atît de frumoasă !... Ursita are pentru noi multe zile de fericire. Daca am băut o dată dintr-o fîntînă apa sa delicioasă, nu trebuie să mai bem ? ea este încă plină ; apa ei nu și-a pierdut calitatea, vom înceta de a bea cînd apele sale se vor usca.

Elena surîse cu melancolie.

— O femeie nu este o fîntînă — zise ea — Alexandre, eu nu îmi fac iluziuni ca celealte femei ; ca dînsele nu voi a mă înșela singură. Sînt o femeie criminală înaintea oamenilor, înaintea conștiinței mele, ce zic, înaintea ta chiar !... Pentru tine ce sînt astăzi daca nu o femeie căzută ?... nu voi să te auz protestînd, căci nu voi să te auz minținд ; aș muri cu durerea că tu însuți nu ai fost mai mult decît comunul oamenilor. Ceea ce este scris se va împlini.

— Este dar serios că ești decisă să te sinucizi ?

— Am zis-o înainte, tu ai priimit... acum nici o putere omenească nu mai poate înlătura lovitura...

— Dar eu sînt ucigătorul tău ?...

— Nu !... tu nu m-ai sforțat a o face : tu nu ai nici o răspundere... Dar să lăsăm subiectul acesta, amantul meu ; de astăzi pînă mîne, să nu ne gîndim decît la amorul nostru. Este dulce acest amor, o, sufletul meu ! niciodată om nu a fost mai iubit decît tine !... turturica nu era mai amoroasă decît amanta ta. Amorul nostru ! durerele lui încă erau niște fermece divine ! lacrimile ce am vărsat erau atît de curate, de tinere, de amoroase, că daca ele au zburat spre ceruri, ele a trebuit să formeze mărgăritarele ce împodobesc tronul providenții. Sînt încă tînără, încă frumoasă, îmi zici tu ? Ei, bine ! zi, zi încă ; aceste vorbe mă fac ferice ; da, da, sînt tînără, sînt frumoasă ; dar pentru tine, numai pentru tine : aș voi ca tinereții, frumusețeie mele să fie în adevăr farmecele ce îți îmbată viața de fericire ! zici că buzele mele sînt curate ca florile ? aș dori ca parfumul lor să dezmierde simțurile tale pînă la mormînt ! zici că sînul meu e fraged ? și grațios ? asfel aș voi să fie calea pe care cură zilele vieții tale.

— Repetează aceste vorbe !... strigă Alexandru cu exaltare. Ele au puterea să mă omoare și iată singura fericire ce mai aștept pe pămînt ! — Nu ! nu !... Eu nu

trebuie să mai trăiesc !... farmecul ce ne îmbată în viață este prea sublim ca viața din urmă să poată a mai avea ceva plăcut !... nu ! nimeni alții nu a gustat mai multă fericire pe pămînt decît noi. E prea mult, și poate că cerul ne face această rară favoare în vederea unor mari dureri ce ne așteaptă ! ne vom iubi în altă viață... crezi tu, sufletul meu, că este o altă viață ? Eu cred, sau cel puțin nu cred că omul încetează la mormînt... Am fost, deci putem încă a fi ! nimeni nu poate a mă combate pe acest tărîm !... defiez pe toți acești disecători ai spiritului și ai materiii să dovedească din contra ! Sărmani oameni ! Ei învață toată viața ca să afle secretul amar că nu poate să știe nimic !... Dar sînt nebun !... Elena mea ! mă întorc la tine, dară, amorul nostru este atît de dulce ! dulci sînt ochii tăi ; dulce este fața ta ; pleacă fruntea pe sînul meu precum paserea își pune capul pe ramura înflorită, și visează la fericire !... Dar cupa plăcerilor este plină ; ea ne apare curonată de roze ; orele cură dulce... o sărutare te deșteaptă ; tu tresări de voluptate ; buzele tale murmură vorbe ce numai...

Elena îi pune mîna mică și albă pe gura lui ca să-l oprească de a vorbi. El o încarcă cu sărutări.

— Taci ! îi zice ea.

— Să tac ? aceste vorbe nu-ți mai fac plăcere ?

Cei ce să adoară sînt niște adevărați copii ; pentru nimic se turbură, se mînie.

— Ce zici, Alexandre ? urmă Elena ; aceste vorbe mă răpesc, mă încîntă, mă transportă, mă ucig prin impresiunea de plăcere ce îmi fac... Zi, spune, sfîrșește prin a mă învinge, a mă zdrobi !...

Ea zise și se aruncă în genuche la picioarele amantului ei. Ochii săi sînt plini de lacrimi, buzele sale se lipesc de mîna lui Alexandru.

— Mă iartă, domnul meu, iubitul meu.

Brațul ei rotund și alb înconjură gîtul amantului ; buzele ei caută pe cel ce iubește, apoi totdeodată va să se depărteze ; se apără, murmură, plînge ; revine amoroasă, tînără. Dar amîndoi căutară să revie din dulcea lor beție. Caterina se arătă la ușă;

— Astă-noapte, zise Alexandru.

— Va fi cum vei ! răspunse Elena.

Să ne depărtăm un moment ca să întîlnim pe postelnicul și ținuta sa. Această din urmă venise repede în Ploești. Acolo întîlnise pe postelnicul, căruia îi repetase acuzarea ce Zoe făcuse Elenei precum și planul de surprindere pentru noaptea ce urma zilei în care descriserăm cea din urmă scenă de la Fănești.

Postelnicul deveni furios la asfel de știri. Tudora contribui mult ca să-i aprinză și mai tare mînia lui. El decise a merge la Fănești, cu vreo cîțiva martori, noaptea, să calce casa. El și plecă dar.

Unde era și Maria și bărbatul său ce plecaseră să vie a da de știre Elenei despre ceea ce i se prepara? Ei porniseră mai nainte din București și merseră cu repejune pînă la Săftica, acolo voind să stea să odihnească caii. auzi în urmă strigătul unui domnișor, dintr-o cabrioletă, din care mîna caii singur, să abată. Bărbatul Marici. George, nu avu timpul a abate, domnișorul trecu și, după datina ciocoilor, ținu caii și aplică o duzină de loviri de bice lui George și Mariei. Cămașa subțire a celei din urmă plesni împreună cu pielea și sîngele se revărsă pe cămașă. George, văzînd sîngele, cutează să zică domnișorului: „Oare nu se va uita Dumnezeu într-o zi pe această țară? Aceste vorbe fură destule ca să se supere și mai mult domnișorul. El stătu și trimise să cheme pe suprefect.

Convenția a făcut pe români deopotrivă înaintea legei. Camera a făcut pe boieri deopotrivă înaintea legei: țăranii nu se bucură de principii de civilizare din Convențiune. Ei sînt încă priviți ca o clasă de servi, bătaia există încă pentru dînșii.

Suprefectul veni, martorii spuseră cele întîmplate. Domnișorul cu lornionul la ochi se arătă. Suprefectul, văzîndu-l, ieși înainte, cu căciula în mînă, și, cu umilință, făcu scuze domnișorului și îi promise că va trimite pe acești doi la închisoare la Ploiești. Domnișorul plecă.

Suprefectul chemă pe Maria și pe George.

— Ați insultat un deputat — zise el — un boier. o boizade; o să vă trimit la Ploești la cîrmuire să vă închiză.

Maria, ce ținea să ajungă la Fănești cît mai curînd, văzînd că este amenințată de închisoare, începu să țipe.

— Ia să-i tragă cîteva bice ! zise suprefectul.

George auzi și tremură de mînie.

— Nu face una ca asta, domnule.

— Mă amenințI ! strigă suprefectul. luați-l — zise către jandarmi — și-l așterneți.

Nenorocitul bărbat priimi zece lovituri de sabie pe spinare. Suprefectul dete ordin să-i ducă la Ploești pe jos, jandarmii porniră cu dînșii și suprefectul se prepara a pleca în trăsura lui George.

— Arhonda — strigă un arendaș grec — arhonda ! iacă un țăran, clăcaș pe moșia ce țiu în posesie, are să-mi facă trei zile de lucru, și, în loc să fie acolo, să plimbă fugit... l-am prins aici.

— Așa este, bre ? întrebă suprefectul pe țăran.

— Am plecat, boierule, din satul meu să mă duc la Satul Văii. unde mi-a murit copilul pe drum. Se ducea cu carul cu fin, cînd un postaș, ce ducea în olac un curier rus ori neamț, îl lovi cu biciul ca să abată ; bietul băiat. cătînd să se ferească, căzu sub roată și îl spintecă cît muri pe loc... Azi îl îngropai la satul postii, unde îl aruncaseră pe gunoi mort.

— Așa este ! ziseră mai mulți țărani.

— Legea este lege. răspunse suprefectul. Ea nu va să știe de morți. Și tu ești vinovat. Să-l ducă să-l închiză la tact !

Țăranul vorbi cu căprarul încet, căprarul cu suprefectul. Suprefectul dete din cap în semn de aprobare.

— Să-l duci tu. căprare ! zise suprefectul, apoi întorcîndu-se către grec, îi zise : Vei fi mulțumit... în loc de trei zile care a lipsit. îți va munci șase, dar nici d-ta nu o să uiți că-ți fac acest bine ?

— Nu. arhonda, vai de mine !

Și. alăturîndu-se de suprefect. îi lunecă doi napoleoni în mînă.

Țăranul ce se duse cu căprarul la închisoare, odată departe. lăsă un galben în mîna căprarului și fuse liber.

— Ai luat galbenu ? îl întrebă suprefectul.

— Iată-l ! răspunse căprarul.

— Astăzi am avut apă la moară — zise suprefectul - toate merg bine, numai mi-e teamă să nu mă scoată liberalii ca unul ce am fost ciocoi în casa lui B...

Cine poate să-și facă idee de neodihna Mariei mergînd la închisoare la Ploești ! sărmana femeie uitase rănile ce avea pe spate pe lîngă temerea că nu va putea servi aci pe făcătoarea sa de bine. Ei ajunseră la prefectură seara, aci nu era nimeni, jandarmii îi închiseră într-un fel de casă de gard învelită cu paie. Ei trecură aici jumătate din noapte în suferințele cele mai amari.

— Știi tu una, George ? zise Maria, am găsit un mijloc să ieșim de aici, gardul din fund e spart de vreun cîne, spărtura e destul de mare, ca, mai rupînd din nuiele, să ieșim cîte unul, dorobanții nu păzesc într-acolo.

— Să vedem ! zise George, și se duse să viziteze spărtura. Apoi, gîndul tău e bun, zise el. Să fugim, apoi Dumnezeu nu ne va lăsa.

În acel timp Zoe cu principesa Iordache și amicii săi erau pe drumul Ploeștilor. Postelnicul pleca la Fănești.

Peste două ore Maria, cu spatele sîngerat, cu ochii plini de lacrimi era în brațele protectriței sale, care îi procura toate îngrijirile. Alexandru plecase către București, fără zgomot. El aflase de la Maria planul infernal al Zoei și găsi puterea a se despărți de Elena chiar în amorul ce avea pentru dînsa. Era zece ore din noapte.

Maria spunea celor două dame cum se întîmplase cu loviturile ce priimise de la domnișorul cu lornionul la ochi.

— Am auzit — zicea ea — că s-au schimbat lucrurile în bine ; că toți sîntem români și legile sînt pentru toți ; dar se vede că au fost numai vorbe. Zile de muncă pentru arendaș, zile de muncă pentru țară și nu se mai sfîrșesc ! bărbată-meu a fost luat la uciderea lăcustelor. la un sat, șase poștii de la Brebu ; l-a ținut două săptămîni, și l-a silit să lucreze cu alți zece români la facerea unui gard al arendașului moșiii de acolo. Ei au cam cîrtit : dar subcîrmuitorul i-au amenințat cu închisoare și bătaie.

— Vă plîng, Mario — zise Elena — dar caută să mai suferiți. Se vor schimba lucrurile.

— Nu se mai schimbă, cuconiță ! Domnii se schimbă, cîrmuitorii se schimbă, subcîrmuitorii se schimbă ; dar ursita noastră rămîne tot cea veche ! Se zice că împărații lumei au luat în mînele lor ursita acestii țări ! dar noi

nu vedem nici o schimbare în bine. Se vede că Dumnezeu ne-a uitat !

— Nu vorbi așa, copilă ! zise Elena, pe cît timp noi vom fi cu Dumnezeu, Dumnezeu va fi cu noi...

Strigarea unor postași puse termen acestii conversări.

— Auzi... vin !... zise Maria.

— Tu ești bolnavă, copilă -- îi zise Elena — ai friguri de spaimă și de ostenceală, vino și te culcă în patul meu !

Maria refuză ; dar Elena stărui atît, încît fuse ascultată. I se dete în pat o tizană fierbinte ; oarecare îngrijiri și Maria adormi.

Către acestea noaptea era la jumătate. Toată casa se afla într-o liniște adîncă, în toată casa numai Elena veghea încă. Ea cugeta atunci la Alexandru.

„Sărmanul om ! el mă iubește cu inima, și va fi nefericit, căci a cutezat a iubi o ființă destinată a suferi !... Ei vor să mă surprinză... Zoe este care face aceste intrigi... Ea mă urăște, și eu nu i-am făcut niciodată nici un rău !... este geloasă, poate ?... Oh ! ce fericire pentru dînsa daca cei ce au să vie astă-noapte ar fi găsit pe Alexandru în brațele mele !... cum ar fi triumfat această femeie !... cît de mulțumit ar fi fost bărbată-meu să aibă un cuvînt de despărțire... grație acestii copile, cel puțin voi muri fără să fi suferit scandalul ; acum să aștept scena ce o să vie !...“

Asfel vorbea Elena culcată pe o canapea.

Orologiul sună o oră. Un zgomot se auzi în camerile vecine. Zgomot surd de pași, de vorbe. Ușea se mișcă, se deschide. Postelnicul apăru cu un fanar într-o mînă și un pistol în altă mînă, urmat de trei servitori.

— Ce însemnează toate acestea ? zise Elena bărbată-său, sculîndu-se și înaintînd către dînsul.

— Nu mă așteptai, nu este așa ?

— Niciodată în starea în care te prezinți... dar oricare ar fi ideea bizară ce te aduce aici sub formă atît de condemnabilă, fă bine de ai oarecare blîndețe pentru o persoană bolnavă lîngă care veghez...

— Unde este acea persoană ? strigă postelnicul. Apoi adresîndu-se către ușă : Veniți ! vedeți ! i-am surprins...

La aceste vorbe, camera se umplu de lume, Zoe, principesa Iordache și cei patru boieri ce îi văzurăm acasă la Zoe. Postelnicul se apropie de pat cu pistolul în mînă.

— Aici este tîlharul ! strigă el.

Toți se apropiară să privească. Postelnicul rădică perdeaua de la pat. Maria apăru la vederea lor. Ea se deșteptă atunci de zgomotul ce se făcea. Oaspeții rămaseră uimiți.

— Iată domnișorul ce m-a bătut cu biciul — strigă Maria, văzînd între alții, pe domnișorul cu lornionul la ochi — el este, îl cunosc !...

Elena găsi în resemnarea sa puterea de a nu cădea leșinată.

— Ei bine, domnilor — zise ea — ați venit să asistați la o scenă scandaloasă, ați crezut să mă surprindeți în brațele unui amant. Soarta nu a voit să vă facă această mulțumire. Acum simțiți ridicului la care v-ați dat ?... Ați profitat de puținul respect ce acest om are pentru familia sa și v-ați lăsat să vă deschiză santuarul unei femei !... retrăgeți-vă, domnilor, căci îmi este rușine de rușinea voastră. Zoe, nu este așa că ai fi fost ferice să fi găsit lucrurile altfel ?... De domnia-ta nu mă mir că ai făcut aceasta — zise ea domnișorului cu lornionul — daca o dată ai avut curagiul să bați o femeie pînă să o rănești !...

— Sîntem bătute și astă dată, șopti Zoe principesei Iordache. La a treia oară om fi mai fericite, poate.

Postelnicul era rușinat, în confuziunea sa nu știu nici ce va zice, nici ce va face ; se retrase înjurînd cu furie.

Toți martorii se retraseră rușinați.

— Nu v-am spus eu că era o calomnie ? zise omul care la Zoe sprijinise pe Elena.

BANCHETUL

Elescu era la București. El chemase pe Georges și-i comunicase toate cîte erau să se petreacă la Fănești. El știu atît de bine să plede cauza Elenei, încît atrase pe Georges în ideile sale de a o răzbuna.

— Trebuie să o răzbunăm — zise Georges — dar mijlocul ?

— Mijlocul ? lasă-mi mie să-l aleg ; promite însă că mă vei seconda ; află de acum că va fi teribil și ridicol totdodată.

— Promit tot.

Și Georges plecă, lăsînd pe Elescu a se gîndi la cel mai bun mijloc de răzbunare.

Petru se arătă.

— Un serv te caută cu un bilet, zise el.

— Un bilet !... de la Elena... dă-mi...

— Iată-l.

Elescu citi biletul.

„Timpul deschide și mai mari rănile inimii mele ; dar pe cît te iubesc, pe atît aceste răni cresc, pe atît tu pari că devii indiferent... Ai făcut din mine o Safo... vorbește și voi fi a ta, cînd ? unde ? decide.

Zoe

P.S. Renunță la E... Sint trei zile, bărbată-său a surprins-o în brațele unui țăran.“

„Ah ! ce infamă calomnie !.. acest bilet îmi trebuia. Elena va fi acum răzbunată cu uzură.“ El răspunde :

Duminecă la zece oare seara : la mine acasă.

A. Elescu“

„Dară — urmă el vorbindu-și — voi da un banchet ca acela al lui Baltazar... toată junimea elegantă va asista... Vom avea locuri pentru cele mai grațioase sclave ale Venerei... răzbunarea va fi teribilă...“

Asfel vorbi Alexandru și, dînd biletul servului, chemă mai mulți antreprenori pentru ca să decidă despre banchet.

Duminecă seara toate erau preparate. El avea o casă mare și mobilată cu gustul cel mai rar.

La 9 ore amicii săi erau adunați, fiecare din ei erau înștiințați că are să se treacă un fapt straordinar în acea casă, o pepinieră din cele mai grațioase întreținute erau să asiste la această sărbătoare.

Zoe primise biletul lui Alexandru și răspunse îndată că va veni la el acasă duminică seara. Ea nu știa nimic despre banchet.

Casa lui Elescu era fondată spre fundul unei curți mari, între curte și între o grădină minunată. Părintele său avusese gustul frumoaselor arți. Pe la anul 1820, erau în București niște emigrați italiani, din care unii artiști remarcabli în arhitectură, pictură, sculptură; acești oaspeți, fii ai poeticei Italii, lăsară românilor mai multe case mari cu arhitectură, care pînă astăzi fac ornamîntul Bucureștilor. Unele din aceste case sînt casa Vilara, casa Filip, casa Grigorie Ghica etc., însă casa Elescu se distingea prin lucrările de artă cu arhitectură, sculptură, pictură. Copii după tablourile celor mai mari maisteri orna apartamentul Elesculuí, vase de marmoră de Carar; amfore antice cu mozaic încrustat în pîntece și cu ansele albe; busturi de marmură albe și lucrate cu artă; busturi de bronzul cel mai curat. Statuie de marmură, în grădină, bazine de marmură albe cu sărituri de ape, le trecem în revistă repede ca să le descriem în urmă cu de-amăruntul. Casa lui Elescu este singură în România unde arta are un altar alături cu luxul. Iconoclastria a ucis frumoasele arți, la români și la toți popolii ce urmează acest rit, precum în vechime le ucisese la ebrei. Arțile în secolii trecuți nu se puteau cultiva decît în biserici, și ele erau gonite de aici. Către acestea românii sînt simțualiști! un simțualism ce nu are nici facultatea de a forma gustul! Ei sînt datori aceasta relațiunilor cu fanarioții și oștirilor streine; doctrinelor filosofice ale Occidentului, trecute aici într-un secol de criză și rău înțelese. Caracterul național s-a plecat; morala șovăie, virtutea nu mai este o fericire omenească! ferice este acela care poate să dezmierde mai mult simțurile. Credința românilor în ei însuși pare atît de slabă, încît viitorul cade în îndoială: prezintele este tot; mîne nimeni nu știe ce va fi. Certe neîncetate de partide, rezbele civile, intervențiuni de armate streine; necontenite schimbări de regime, de domni contribuiră asupra lor, spre a sorbi cu voluptate plăcerile. Filosofia epicuriană le împrumută partea sa materială. Gloria, mărirea, onoarea, virtutea sînt niște ficțiuni: este nebunie a pune

meritul în abnegaţiune şi sacrifice. Plăcerile sînt create de Dumnezeu pentru oameni, pentru ce ne vom priva de dînsele şi vom născoci noi înşine griji ucigătoare? viaţa este scurtă şi supusă la dureri: aceasta ne spune că trebuie să ne bucurăm neîncetat... omul nu trăieşte decît o dată.

„...Currit mortalibus aevum
Nec nesci bis posse datur“ [1]

zicea Silius Italicus [2].

Salonul lui Elescu era raritate, pereţii erau coperiţi de stuc, marmură şi arabescuri, spaţiul unde se termină părecţii şi începe plafonul era coperit cu figuri de marmură, reprezintînd diverse zeităţi antice. Între aceste figuri se vedeau nişte mozaice de cristal cu diverse colori, formînd diverse figuri de fantezie. Plafonul de lemn, sculptat cu artă şi aurit pe margini, la mijloc lăsa spaţiul liber picturei, care crease tablouri rechemînd scene mitologice. În patru colţuri ale salonului, pe patru piedestale de granit roşu, se înălţau patru statue în mărime naturală, reprezintînd patru idoli. Zece candelabre de bronz de o înălţime de mai multe picioare, răsfrîngîndu-se asupra lor prin diverse ramuri purtînd diverse figuri, se odihneau în faţa a zece oglinzi mari şi ţineau mulţime de lumini. Şase mese de lemn de palisandru, lucrate cu artă, erau aşezate în faţa a şase canapele de palisandru care erau îmbrăcate cu o stofă de mătase preţioasă.

În cele două părţi ale lungimei salonului, veneau alte camere, camera de culcare, camera de îmbrăcare, camera de lucrare, camera de bibliotecă, de recepţiune, camera pentru amici. În toate aceste camere luxul se arată lîngă artă, marmura cu diverse feţe, porfira, agata reprezintă diverse paseri, naiade, nimfe, animale. Lemnul cel mai preţios pare că a voit să rivalize cu piatra şi să arate că el poate să fie mai docil sub mîna artei, ivoriul se vede pe marginile uşilor şi ferestrelor,

---

[1] „Trece timpul muritorilor. / Şi nu ştiu să le poată fi dat de două ori“ (lat.).

[2] *Silius Italicus* (25—101), poet latin, consul şi guvernator al Asiei Mici, unul din favoriţii sîngerosului împărat Neron.

ebenul se împletește cu lemnul de roze pe mese, pe jeţuri, tapete de Turcia coperă planșetul, pereţii sînt decoraţi cu basoreliefe de stuc, vase de marmură de diverse colori.

Sala de mîncare din etagiul de jos era atît de mare ca salonul, plafonul ei se odihnea pe douăsprezece coloane de granit, douăsprezece statue, reprezintînd atîtea persoane mitologice, apăreau aici candelabre mari așezate pe piedestale de granit, și încă atîtea oglinzi mari lipite de pereţi, plafonul reprezinta un consiliu de zei în Olimp.

Toate aceste obiecte preţioase veneau de la părinţii săi. Elescu le păstrase poate chiar prin lipsa lui de mulţi ani din ţară. Cina fuse splendidă, bucatele, vinurile și fructele cele mai rari încîntară pe oaspeţi. Nu vom intîrzia la cină : oaspeţii se urcară în salon și în patru camere ce comunicau cu salonul.

Acești oaspeţi erau mai mulţi tineri, amici și cunoscuţi ai Elescului, luaţi din toate clasele societăţii. Damele erau dintre ţinutele cele mai tinere, mai frumoase și mai puţin răspîndite în lume. Un piano, o harpă, viori formau instrumentele ce trebuiau să joace ; șase bărbaţi și șase femei, exersate de trei zile asupra ariilor și cîntecelor date de Alexandru, erau destinaţi să le execute anume.

Servii purtară tăvi de argint, pe care străluceau cupe de cristal aurit și carafe cu lichiorile cele mai rari, alţii destupară butilci de vinuri streine. Muzica începu să execute o arie voioasă ce invita la desfătare.

Oaspeţii rămăseseră uimiţi, bărbaţii se așezară pe lîngă cîte una din damele de faţă. Banchetul amenința a deveni o orgie romană ; o femeie însoţi sunetul instrumentelor cu aceste vorbe :

Timpul doruri ne ursește,
O, amantul meu sublim !
Ora trece, se topește,
Și ne zice : Să iubim !
Vin', te-mbată cu delicii
P-acest sîn deschis acum,
D-ale grațiilor capricii,

D-al amorului parfum !
Dar mai spune încă mie,
O, ferice-nvingător,
Că-n arzînda lui beţie
Nu s-o stinge-al tău amor !

Acest cîntec făcu să tresară de voluptate oaspeţii, fiecare îşi luase cîte o femeie alături pe care o urma cu răsfăţări amoroase. Pudoarea şi rezistenţa nu erau priimite aici. Femeile ce formau acest cerc se credeau născute pentru satisfacerea simţurilor oamenilor ; cîteva dame din societatea mare din banda voioasă cu care făcuserăm cunoştinţă la Fănești, între care Tudorina şi altele, veniseră aici cu amanţii lor, nevoind să-i lase singuri, cîteva alte dame bogate şi cunoscute, dar de o virstă matură, ce veniră să găsească aici un nou sorginte de plăceri, luau parte activă la această orgie. Pe stradă trăsurele veneau şi reveneau, femeile bărbaţilor ce se aflau aici sau amantele ce ştiau că amanţii lor sînt aici, geloase, neastîmpărate, necutezînd să intre în acest lăcaş, se mulţumeau să alerge pe stradă. Acest banchet făcuse o revoluţiune în familii.

Elescu adresa vorbe tutulor bărbaţilor, tutulor dameilor. El se aşeză lîngă o femeie ţinută, una din cele mai frumoase ce erau în sală.

— Îţi plac aceste petreceri ? o întrebă el.

— N-am văzut nimic mai frumos — răspunse aceasta — mi se pare că visez... Cine este stăpînul acestii case ?

— Nu îl cunoşti ?

— Nu ! mi s-a zis să viu, am venit. Pentru noi nu se cere a cunoaşte persoana care ne cheamă. Sîntem ale tutulor ce vor să se dezmierde cu noi, nu putem alege, nici refuza pe nimeni ; aurul dă drept celui dintîi venit a cere favoarea noastră.

— Nu ai iubit niciodată ? întrebă Alexandru.

— Dacă iubim ?... dară, dară — răspunse ea — aceasta se întîmplă citeodată, dar nu cunoaştem patima. Amorul cel tare se formează din piedecele ce întîmpină, aceste piedici nouă ne sînt necunoscute. Amorul caută să fie încă hrănit de stimă, de admirare, noi nu putem nici

să stimăm, nici să admirăm oamenii care ne disprețuiesc, cari ne cumpără cu o bucată de aur, afară de aceasta, excesul slăbește simțurile noastre.

— Mi se pare — zise Alexandru — că nu ai o bună opiniune de meseria ce profesezi !

— Ai dreptate, eu cel puțin roșesc de multe ori de mine însumi...

— Renunță atunci la această meserie !

— Nu se poate — zise ea — este tîrziu...

— Tîrziu ?

— Dară, nu mai este nimic în corpul și în sufletul nostru, apoi lumea nu ne dă pace, ascultă cîntecul ce începe acum !

Un bărbat cîntă următoarea odă pe o arie tristă și voioasă totodată :

Ce-i amorul ? o beție,
Dar sublimă-n al ei zbor !
Dulce-i a sa bucurie !
Dulce este al lui dor !
Vai ! în viața fugătoare
Nu mai știu ce să doresc :
Zilele strălucitoare ?
Nopțile ce răcoresc ?
O, morală, te închină...
Doctrinari, tăceți acum !
Voi veți foc fără lumină,
Roze fără de parfum !
Daca legături ce place
M-au oprit să iubesc, eu,
Legătura omu-o face,
Pe amoare, Dumnezeu.
Să-nceteze să iubească
Muritorul obosit,
Ce în calea omenească
Inima i-a vestejit !
Eu voi celebra amorul
Și-n parfumul lui ceresc,
Beat, uitînd ferice dorul,
Zilele voi să sfîrșesc !

— Putem rezista la vocea plăcerilor ? ! urmă ea.

Vinul spuma în cupele de cristal. El contribuia să aprinză imaginaţiunea oaspeţilor ca picăturile de spirt aruncate în foc ; nişte femei elegante cu [tot] atîţi bărbaţi executară danţuri naţionale cu o artă rară, în sunetul muzicei. Plăcerile, ele însuşi, semănau că se îmbată.

— Voi o orgie romană ! zise un oaspet.

— Ce zice ? întrebă Tudorina pe amantul ei.

— Zise — răspunse el — să se dezbrace toţi, bărbaţi şi femei.

Damele scoaseră un ţipet.

— Ideea este minunată, zise o damă din banda voioasă. Să deşertăm cupa plăcerilor pînă în fund !...

— Noi plecăm ! ziseră Tudorina şi amica sa.

— Rămîneţi încă ! le ziseră amanţii.

Trei femei ce reprezintau ursitele cîntară atunci însoţite de harpă :

Vin' la noi, streine june,
Să te-mbeţi de desfătări ;
Vin' să-ţi împletim cunune
Din angelici dezmierdări !
Vin', cu roze împleteşte
Anii tăi cei grăbitori
Pîn' ce timpul nu coseşte
Ale tinereţei flori !
N-amînaţi plăcerea dulce !
Timpul e amăgitor,
Ce răpeşte, nu aduce
Fragetului muritor.
Astăzi toate pentru tine
Jos în viaţă strălucesc
Şi dorinţele divine
P-al tău sîn se rătăcesc ;
Mîne se vor stinge toate
Ca parfumul serii-n vînt.
Mîne sufletul tău poate
S-a prefface în mormînt.
Timpul fuge... vin' mai tare !
Toate cîte-n lume plac
Trec cum trece-o sărutare,
Toate lacrime se fac.

— Bravo ! strigară oaspeţii.

— Vă place această filosofie ? întrebă Elescu. Vai, pare-mi-se că este tot ce iubiţi în lume !... o, virtuţi, morală, voi nu mai sînteţi !... o, străbuni, vedeţi pe următorii vostri !... nici o inimă nu locuieşte aceste corpuri !... voi nu căutaţi decît plăcerile, ei, bine, dezmierdaţi-vă şi sfîrşi-ţi prin a pierde cea din urmă rază divină din inimile voastre !...

— Cine vorbeşte aici de morală şi de virtute ? !... zise o voce, şi douăzeci de voci se auziră rîzînd cu hohot.

— Să cînte încă ! strigă Alexandru. Ceea ce este scris caută să se împlinească. Această generaţiune este pierdută... pe cenuşa ei va răsări un popol mare şi generos.

O femeie jună şi frumoasă cîntă oda următoare, rezemată graţios pe braţele unui june :

Vinul curge-n cupe pline
Şi se varsă spumător,
Aşfel inima în mine,
Plină, varsă-al ei amor.
Ameţeală el aduce,
O, amantul meu plăcut,
Voi să lupt ; dar faţa-ţi dulce,
Cum o văz, m-am şi pierdut.
Vino ! sînu-mi astă dată
Ţi-e deschis... tu mă iubeşti ?
Vino iute şi te-mbată
De tezaurii cereşti.
Te grăbeşte, dulce soare !
Orele se schimbă-n zbor ;
O femeie e o floare,
E o floare-al ei amor.
Astăzi ne surîde nouă,
Dar se-ntoarce despre vînt ;
Vin' pe sînul meu de rouă
Şi îţi fă al tău mormînt.
Cum în cupe străluceşte
Spuma pe suavul vin,
Ah ! amorul meu pluteşte
Peste sufletu-ţi sublim.

Însă spuma de plăcere
Se topește nencetat...
Soarbe-o pînă ce nu piere,
O, ferice adorat.
Sînii mei sînt dulci grădine
Ce amorul, numai el,
Le deschide pentru tine,
Pentru tine singurel.

Zoe era într-una din camerele rezervate ale casei, unde aștepta cu nerăbdare.

Elescu își aduse aminte de dînsa... El lăsase un bilet pe o masă, cu următoarea coprindere : „*O treabă grabnică mă ține încă afară... voi veni însă... pînă atunci, dezbracă-te și ia posesiune de patul meu*“.

Zoe urmase coprinderea biletului întocmai.

Camera în care se afla Zoe era alături cu cea din urmă cameră deschisă oaspeților. Ea adormise așteptînd venirea lui Elescu ; în timpul somnului său o umbră se strecurase aici, luase toate vestmintele Zoei și dispăruse cu ele. Pe la 2 ore din zi, Zoe se deșteptase. Ea căută orologiul.

„M-a înșelat — zise ea — mă voi duce !...“

Se scoală, caută vesmintele, nu le află la locul unde le pusese.

„Ciudat ! își zise ea. Nu aflu vestmintele... mi se pare că o femeie a venit și le-a luat... pentru ce ?... încep a crede că a rîs de mine Alexandru... că voiește să mă insulte... dar, în adevăr, nu înțeleg...“

Se duce la ușa pe unde intrase, ușa era încuiată pe dinafară.

„Desigur că este *ceva*“, își zise ea cu spaimă.

Sună clopoțelul de mai multe ori... tăcere.

Vede o altă ușă în partea opusă, aleargă acolo.. cearcă să o deschiză... ușa se deschide... Zoe se află deodată față în față cu o adunare numeroasă de bărbați și de femei. Ea apăru într-o cămașă de batistă fină, pentru tot vestmîntul.

La această apariție, oaspeții strigară : „Orgia romană ! orgia romană !... toate femeile să rămîie în că-

măşi ! libere acelea care vor voi să meargă mai departe !...“

„Înţeleg acum ! zise Zoe ; oh ! îmi voi răzbuna amar !...“ şi căzu leşinată în braţele unor tineri.

— Nevasta mea aici ! nevasta mea în cămaşă !... strigă Şeni, bărbată-său.

Elescu se retrase în camera sa de culcare.

„Elena e răzbunată mai mult decît am voit — îşi zise el — acum explice-se cu bărbată-său cît va voi !... Iar voi, reprezintanţi ai generaţiunei de astăzi, ruşinea naţiunei, rămîneţi de vă dezmierdaţi pînă mîne, atita numai, la plecare să nu furaţi obiectele preţioase din camere !... Inima voastră e moartă, moliciunea s-a aşezat la focarul românilor. Nimic mare, generos, sublim nu mai mişcă aceste inimi putrede ! sclavia nu mai face să roşească fiii românilor. Daca ei ar simte ruşinea soartei lor, ar fi încă o speranţă pentru viitor !... streinii au călcat acest pămînt, au insultat părul alb al părinţilor vostri, onoarea naţiunei, a familiilor, şi voi aţi purces înainte-le cu capetele plecate, cu cununi de flori : le-aţi deschis sînul familiei voastre, şi aţi dat lor pă fraţii vostri, care aveau încă inimă pentru ţara lor, ca să-i închiză şi să-i muncească !...“

Alexandru, vorbind asfel, adormi.

A doua zi el scrise Zoei următorul bilet .

„*Doamnă !*

Am făcut o laşitate care va rămînea ca o pată pe viaţa mea ; dar nu mă căiesc. Veninul ce verşi pe această tristă societate au picat pe mîna celor ce iubesc... ai căutat, fără mustrare de cuget, să smulgi onoarea unei femei prin născocirea intrigii căreia acel mincinos Ranu a fost instrumentul mizer ; ai căzut. În urmă ai făcut pe bărbatul acestii femei să crează că petrece noptile în braţele melè, ai preparat o călcare infamă şi ai dus acolo o parte din societatea din Bucureşti... ai căzut încă o dată, dar această femeie e prea delicată ca să mai poată trăi după acest scandal. Ea este astăzi o femeie

dezonorată în ochii societăţii ; cel puţin nu a pierit fără o amară răzbunare.

Elescu"

Zoe citi biletul şi îl rupse.

„Acest om e nebun ! zise ea, îl iubesc însă şi sînt fericc că am vestejit pe ceea ce iubeşte, dar aceasta nu este destul : îl voi ucide şi pe dînsul !..."

În seara de banchet Zoe căzuse leşinată în braţele unor juni, cînd se deşteptă era în trăsură cu bărbatăsău, care o ducea acasă, bărbată-său îi aruncase, ca să o ducă, mantela sa pe dînsa. Acasă se întîmplă o scenă furtunoasă între dînşii.

— Ruşine ! zise el, ce ai căutat acolo ? cum ai apărut îmbrăcată numai într-o cămaşă fină ?...

— O parte din mustrarea ce îmi faci poci să ţi-o fac eu însumi ; dar rămîi credincioasă tractatului nostru. Sînt cinci ani... îţi aduci aminte... cinci ani de cînd tu nu mai eşti... eu am rămas femeie... ai douăzeci de ani mai mult decît mine... am cerut divorsul, tu ai refuzat, dar ai propus că poci să am totdauna cîte un amant, cu această condiţiune am rămas femeia ta, cel puţin în ochii lumei, aceasta s-a urmat prin ştirea ta... cum vii astăzi să mă mustri că am fost la amantul meu ?...

Zoe îi spuse atunci toate cîte i se întîmplaseră şi care precedară aparîţiunea sa în camerele banchetului.

Bărbată-său păru mai liniştit...

— Însă, draga mea — zise el — altă dată caută de-ţi alege mai bine amanţii !

— Ceea ce voi să fac acum, am nevoie de concursul tău ca să pedepsesc pe acest laş...

— Bani îţi dau cît vei voi, dar nu mă amesteca în certele voastre... aceşti bonjurişti te ameninţă cu dueluri, şi nu şi-a găsit omul. Eu nu mă bat în duel nici cu acele de cusut.

El zise şi, speriat de ideea unui duel, se retrase în camera sa de culcare.

— Laş ! strigă Zoe.

Ziua era aproape. Ea se aruncă pe pat şi adormi gîndindu-se la chipul cu care ar face un mare rău Elescului.

A doua zi de dimineaţă, ca priimi vizita unui ofiţer strein, care venise să viziteze România de mai multe luni. Acest om era de 45 la 50 de ani; urît, ciupit de vărsat; cu părul roşatec, cu ochii albastri, dar un albastru mai mult alb, mai fără gene şi sprîncene, gras şi gros, manieră grosolană, tip de cafenea; dar era bine priimit în saloanele Bucureştiului, căci purta titlul de baron Honferburg, titlu luat la hotarele ţării, intrînd.

Niciodată Zoe nu fusese mai amabilă ca în acea dimineaţă cu baronul, ceea ce făcu să se mire mult acest din urmă.

— Bine-ai venit, baroane! îi zise ea, ne-ai părăsit cu totul.

— Viu aici la ficcare două zile, doamnă.

— La ficcare două zile? parcă ai zice la ficcare două ore... două zile vi să pare foarte aproape; mie mi se pare foarte departe... este o crimă a priva pe amicii săi de plăcerea de a te vedea... cînd cineva are simpatiile amicilor săi cum le ai d-ta, dară, face o crimă făcîndu-i să-l dorească.

— Nu ştiu, doamnă, cum am meritat această bună opiniune?...

— Fără a te gîndi, poate, aceasta este un merit mai mult.

Baronul se confunda în mulţumiri de tot felul.

Zoe îl invită să şeazâ, şi ea singură îi trage un jeţ lîngă dînsa.

„Negreşit că soarta s-a schimbat", îşi zise baronul.

— Cum ai petrecut aceste zile? îl întrebă Zoe, pe la noi nu ai venit... cel puţin cred că nu ne-ai pierdut din memorie?

— Un singur minut...

— Adevărat?... dacă altă dată aveam motive a nu pleca urechea la oarecare vorbe amabile ce îmi ziceai, astăzi nu mai am puterea a nu crede...

Baronul voi să se încredinţeze despre adevăratul simţ al vorbelor Zoei şi căută să o facă a pune puntul pă i.

— Cred că aţi uitat natura acelor amabilităţi, zise el... eu însă nu am putut să le uit: simţimintele ce v-am exprimat atunci trăiesc şi astăzi în inima mea...

oricum, vi le aduc aminte, cel puţin în extract, ziceam, că eşti adorabilă, că te...

— Destul ! zise Zoe, puindu-i mîna pe gură, pe care baronul o sărută de mai multe ori, crezi că o femeie are nevoie de o declaraţiune ca să afle că este iubită ?...

— Eşti încîntătoare ! eşti sublimă ! Schiller şi Goethe nu ar vorbi mai bine !... zise el cu transport, lasă-mă să-ţi spui cît eşti de frumoasă, de nobilă, de divină ! cît te admir, te respect, cît te... precum Verter admira, respecta... pe Şarlota.

— Baroane ! ai zis că mă respecţi ?...

— Oh !...

— Ei, bine !... atunci moderă aceste expresiuni... adu-ţi aminte că o femeie care iubeşte trebuie lăsată a se amăgi singură asupra simţimîntelor sale : nu siliţi femeile de a se declara invinse, căci vor privi atunci în voi nişte învingători, şi conştiinţa slăbiciunei lor va face să vă privească ca tirani.

— Oh ! cît de adîncă ! cît de sublimă este această idee... o, Bürger [1] ! o, Hofman [2], cît de fericiţi aţi fi fost voi să cugetaţi astfel !

Zoe surise.

„E prins !... îşi zice ea, să începem“, şi adresîndu-se către acest adorator :

— Se zice că germanii sînt cei dintîi amatori de vinuri bune.

— Adevăr este.

— Bărbată-meu a priimit patru butilci de vin dintr-o insulă descoperită acum cincisprezece ani, în partea occidentală a noii Olande... voieşti să încerci ?

— Cu mare plăcere.

Zoe chemă un serv şi îi zise să aducă o butelie de vin din cele patru. Aceasta se făcu îndată. Zoe turnă într-un pahar şi-l oferi baronului. Era vin vechi de Drăgăşani.

— Minunat ! strigă baronul.

---

[1] *Bürger Gottfried-August* (1747—1794) — poet liric german.
[2] *Hoffman Ernest-Theodor W.* (1776—1822) — romancier şi muzician german.

— Îmi pare bine — răspunse Zoe — l-am păstrat inadins pentru d-ta.

— Ai gîndit la mine ?

— Mai des decît poţi să-ţi imagini...

— Oh ! fericire ! o, sublimitate !...

— Se fac dueluri multe în ţară, d-le ? întrebă Zoe.

— La Eidelberg, răspunse el.

— D-ta ai avut multe ?

— Am fost studinte în acest oraş... douăzeci şi două...

— La noi această datină nu există... eu cred însă că este necesară : duelul face pe oameni să fie cuviincioşi.

— Negreşit.

— Ah ! nu sînt bărbat...

— Ca să te baţi în duel ?

— Cînd aş fi insultată.

— Sublim ! sublim ! strigă baronul, deşertînd pentru a patra oară paharul.

— Dar sînt femeie şi nevoită a suferi o insultă...

— Eşti insultată ?

— Eu ? nu !...

— Ai zis-o .?..

— Şi daca ar fi, nu aş spune... bărbaţii nostri, amicii nostri nu se bat în duel... sînt laşi !...

— Eu mă bat... Cine a cutezat să te insulte, spune-mi şi nu va mai trăi !... îl voi fărîma asfel !

Baronul trînti paharul pe masă şi îl sparse în bucăţi.

— Nu e nimic, zise Zoe.

— Cine a cutezat să insulte o fiinţă atît de perfectă, de nobilă ?...

— Un om...

— Numele lui ?

— Iartă a-l trece sub tăcere... eşti capabil să te baţi cu el... Să-ţi pui în pericol pentru mine o existenţă preţioasă... şi acest om este celebru în tot felul de duele...

— Trebuie să mi-l spui, doamnă ! îţi mulţumesc de grija ce porţi pentru viaţa mea... voi să-i arăt cine sînt eu...

— Ar fi teribil pentru mine, să mori pentru mine...

— Ar fi o fericire să mor pentru ceea ce iubesc...

— Mă iubeşti dar, în adevăr ?

— Vai ! răspunse baronul, daca te iubesc ? nu ! nu este amor ceea ce simț... este o patimă adîncă, turbată, ce mă arde, mă zdrobește, mă ucide...

— Se cheamă Elescu, zise ea.

— Elescu ?... fie ! îl voi ucide sau îl voi aduce să se închine la picioare-ți...

— Nu — răspunse Zoe — nu voi să te bați... poți să te pui în pericol...

— Îl voi ucide !

— Este foarte tare.

— Îl voi fărîma !...

Baronul se scoală să plece... ia mîna Zoei și o sărută.

— Adio, mărgăritarul acestii lumi !...

— Eu voi ruga cerul să-ți fie favoritor... voi invoca amorul să împletească cu mîinile sale de roze cununa triumfului...

— Ah... femeie sublimă ! Adorată !... Doroteia ! Sarlota ! Margarita ! plecați-vă genunchii înaintea reginei voastre !

Baronul pleacă, beat de amor și de vin, să provoace pe Alexandru.

Trecuse trei zile de cînd cu banchetul.

Alexandru începuse să sufere despre lipsa Elenei, el o iubea cu seriozitate, nu cuteza să se înturne la Fănești de temere să nu o compromită. „Apoi — își zicea el — Elena e un caracter serios și decis ; ea își va ține cuvîntul, va face tot ca să moară. Daca voi merge, este capabilă să nu mă priimească !... poate a și decis o eternă despărțire..." Orașul i se părea că cade pe dînsul, oriunde se ducea nu afla nici o mulțumire, căzuse într-un fel de *spleen* ; vedea acum toate în rău, națiunea română, ce fusese idolul inimei sale, i se părea acum un obiect nedemn de simpatiile lui.

„Ea este — zicea el lui însuși — o ficțiune, un fum care se va risipi la suflarea vîntului ; acest arbor nu mai ține prin nici o vînă cu rădăcinile arborelui bătrîn. Acel arbore era România care trăia pe cîmpul de rezbel ; România care învinse furia otomanilor și tătarilor și scăpă creștinătatea de islamism. [...]

Ce mai este de un neam care a pierdut credințele în sine? care nu dă un singur om capabil să facă un sacrificiu pentru dînsul?... care roșește la ideea de a fi neatîrnat și tremură la ideea sacrificelor spre a ajunge la libertate?... este un fapt trist, dureros! De mult timp inima avuților nu se mai întoarnă către patrie... Românii nu au mai făcut nici un dar patriotic... această rătăcire trebuie să se impute cu amărăciune. [...]

Tu nu mai crezi în nimic, o, Românie! în deșert viitorul tău îți surîde în grațioasele versuri ale nobililor tăi poeți, istorici, ziariști ce mai au inimă pentru tine!... tu întorci capul către mormînt, ca un bolnav ce, lovit de moarte și chemat să respire aerul, se întoarnă către patul său de durere! Mîne vei trimite în exil pe cei ce te cheamă la viață, să expie faptele lor generoase alături cu criminalul. Gîzii tăi, în numele fericirei tale, vor veni în fața ta să hulească pe cei ce și-ar da viața lor pentru tine, și tu nu vei avea curagiul a fulgera pe ucigătorii tăi! vei crede sau nu vei crede, tu vei lăsa pe fiii tăi în prada cnimicilor. Niciodată streinii nu te-au învins, o, țară a luptelor! Ei nu au trebuință de arme ca să te supuie. Ei se servă pentru aceasta însuși cu fiii tăi cei vitregi. România nu piere sub loviturile streinilor; ea se sinucide, astfel este opiniunea lumei. Aurul, o putere ce însuși ea este aservită, nume ce strălucesc de ieri, singure fac de surîd aceste grupe de oameni ce se cheamă fiii Românii. Aurul ca să poată mulțumi dorințele materiale, puterea ca să strîngă aurul, numele ca să aibă privilegiul a-l strînge, religiunea a rămas o formă, ca toate virtuțile, ea să practică de oameni fără tendințe, fără scop, exersiciul ei sacru este un mijloc de a se îmbogăți o parte de oameni. Ei o ucig din zi în zi și sapă astfel fondamentul societății.

Către acestea, o, Românie, tu erai odată frumoasă, strălucită, plină de viață, de frăgezime, ca o dimineață ce se rădică, oh! cîte vise de fericire nu făceam cu pentru tine!... Asfel un părinte, admirînd pruncul său ce surîde la viață, cu părul încărcat de aur, cu buzele coprinse de roze, cîtă speranță nu pune el pe dînsul; dar vine o zi cînd moartea lovește această fragedă ființă, și cu dînsul pier visele fericite ale celor ce-l admirau.

Tu mai ai însă două vine în care a mai rămas energie! Una este desperarea populului tău, ceialtă amorul pentru desfătări al celor mari, desperarea întăreşte sufletul: populul poate găsi într-însa o nouă viaţă. Plăcerea slăbeşte inima. Cei mari ai tăi sînt ameninţaţi să piară. Ei vor pieri neapărat, căci asfel au pierit toate societăţile ce au căzut în moliciune.

Este însă o speranţă pentru tine, o, România! este o viaţă nouă, este un viitor... Aceste bunuri sînt ascunse chiar în fundul cupei tale cu amărăciuni. Ca să o găseşti, trebuie să bei cupa amărăciunilor pînă la fund."

Asfel cugeta Elescu. Ministerul se schimbase. Noul cap al cabinetului propuse lui Alexandru să ia un minister. Acesta surise şi zise:

— Propune-mi să dau averea şi viaţa pentru ţară! O voi face... Nu sînt ministerele voastre care au să dea o altă viaţă acestui popul...

— Un minister bun poate scăpa ţara daca domnitorul şi Adunarea îl vor sprijini, ziceau ei.

— Nu vă plîngeţi de domnitor, el va fi cum va fi societatea! Nu vă plîngeţi de Adunare, ea este expresiunea clasei ce posedă în această ţară, plîngeţi-vă de societate... Voi veţi intra în luptă cu inima plină de speranţă şi de curagiu; dar retragerea voastră va fi tristă... Aflaţi o dată pentru totdauna, amorul patriei nu este în sînul acestii generaţiuni. [...]

Sub impresiunea acestor idei triste, Alexandru priimi o scrisoare de la Elena.

„Am auzit cele ce s-a făcut la banchet, Alexandre, ai făcut o faptă nedemnă de un om superior. Cunosc cuvîntul ce ai avut. Sînt mişcată de interesul ce ai luat. Dar nu mă poci opri a-ţi zice că ai comis laşetate! O laşetate din partea lui Alexandru pentru mine este un cuţit ce mi-a pătruns inima!... Cu ce se va şterge?... Cîte fapte generoase-ţi trebuie ca să o faci să dispară?... Eu însumi am cugetat lung la rola omului pe pămînt. Îmi place a crede că venirea noastră aici are o ţintă pentru altă viaţă, dar aceasta poate să fie creaţiunea slăbiciunei omeneşti ce tremură în faţă cu moartea: minciuna este rău numită, dar omul o priimeşte totdauna cu plăcere. El ştie de multe ori trista realitate şi cu toate

acestea îi place a se minți singur. Ne simțim murind în noi sau în cei ce iubim, și ne zicem: vom trăi! nemurirea cea reală, pentru noi este pe pămînt, vom trăi; dar vom trăi în memoria urmașilor. Acest simțimînt de nemurire este mult mai nobil, nemurirea despre care ne vorbește teologii este egoistă, interesată. Orientalii, mai materialiști[1] *decît noi, visează rîuri de șerbet și munți de pilaf. Cum vor ajunge dar la nemurirea reală sufletele delicate, nobile, suave ca sufletul tău, daca nu prin fapte generoase?... Iată adevărata morală a vieții, iată scopul ei cel sublim. Soarta nu a păstrat un loc pentru numele meu în lumea nemuririi. Ea a voit să pier înainte de a face o faptă; tu, însă, ești june, o largă carieră ți se deschide în lume, fii generos, vei fi nemuritor, și binecuvîntările oamenilor, venite pînă în mormîntul meu, vor face poate să tresară de fericire țărîna mea. Nu-ți voi vorbi de banchet... Eu oare îți voi face morală?... eu, o femeie căzută!... plîngi, Alexandre, slăbiciunile mele.*

Te conjur să nu vii aici pînă nu-ți voi scri să vii... iar atunci să nu pierzi un moment.

Caută să fii voios, dezmiardă-te! lucrează!... iată voința mea sau mai bine dorințele mele. Cînd tu vei fi fericе, noi fi ferice...

Elena"

Această scrisoare făcu să curе lacrimi lui Elescu.

DUELUL

Servu anunță lui Alexandru doi bărbați ce veneau să-l vază.

Ei fură introduși.

Unul era un ofițer român, celalt, un doctor german, amîndoi se prezintară cu politeță. Elescu le oferi locuri să șeazе.

---

[1] Cuvîntul *materialist* este folosit aci în accepția improprie de îmbuibat.

— Sîntem mîhniți că soarta a voit ca să fim noi anunțătorii unei provocațiuni din partea baronului... cu toate acestea cunoaștem simțimîntele...

— Destul, un duel, înțeleg... Cine este acest baron ?...

— Nu îl cunoști ? întrebă ofițerul.

— Nu, nicidecum !

— Mi se pare ciudat atunci ca baronul să vă provoace...

— Nu este nimic... răspunse Elescu. Baronul cere satisfacere pentru o insultă făcută altei persoane. Nu este treaba noastră să știm cine este. Mă provoacă, îi voi face această plăcere... astă-seară martorii mei vor veni să se înțeleagă cu dv. ; vor fi Georges... și colonelul P...

Cei doi martori se retraseră cu multă politeță.

A doua zi, la șase oare dimineața, șase persoane în două trăsuri se îndreptau către Herăstrău. Trăsurile se opriră la pavilionul lui Costache. Cei șase inși coborîră și se îndreptară spre casa Pocnaru. Herăstrăul este un loc unde locuitorii din București se duc vara să respire aerul cîmpului și să bea apă curată dintr-o sorgintă ce se află în flancul dealului. În vale, spre nord, cură un rîuleț, Colintina, cu apă noroioasă și formează în acest loc un fel de lac cu stufuri de trestie. Timpul era rece. Eram în începutul lui noiemvriu.

Nimeni strein nu se vedea în aceste locuri.

Era convenit a se bate cu spade. Martorii prezintară armele și totdeodată se adresară către cei doi adversari, invitîndu-i a se împăca.

Baronul răspunde că este cu neputință.

Ei iau poziținne. Se salută, încep. Baronul atacă neîncetat și pe tot minutul se înfierbîntă mai mult. Elescu pară loviturile cu singe rece ; martorii sperimentați prevăzură sfîrșitul acestui duel. Elescu avea două avantage : exersițiunea de maister de arme și un sînge rece ce rareori se poate vedea. El era sigur acum de omul său ; voia însă să-l rănească, fără să-i rădice viața, pară o lovire și atacă... spada baronului cade din mînă.

— Asta nu să ține în seamă, zise el.

Și lupta începu din nou.

— Trebuie sînge, ziseră martorii.

— Veți avea îndată, răspunse Elescu, și spada lui pătrunse brațul drept al baronului ; spada îi căzu din mînă.

— Să fim amici, zise baronul, întinzînd mîna lui Elescu.

— Să fim amici ! zise el, îmi plac oamenii de inimă.

Medicul dete concursul său baronului. El declară că plaga e profundă ; dar că baronul va fi chit cu cîteva zile de pat. Se puseră în trăsuri și plecară.

Ei merseră la Elescu, unde se puseră să consume un dejun minunat și cîteva butilii de vinuri streine.

— Spune-mi — zise baronul — cum ai insultat această onorabilă damă ?...

— Baroane ! zise Elescu, știm simțimîntul care ți-a dictat datoria de a apăra o damă. Mă iartă însă a-ți observa că te-ai grăbit a expune viața d-tale.

Atunci Elescu spuse o parte din intrigile Zoei în față cu Elena.

Baronul clătină din cap.

— Ești un caracter nobil — zise el — te cred... regret că am luat partea unei intrigante...

Ei se despărțiră cei mai buni amici.

A doua zi baronul se prezintă la Zoe cu brațul în eșarfă. El. intrînd, văzu pe Zoe prin fereastră. Cînd se prezintă la scară, servii îi spuseră că doamna este la țară.

— Am înțeles — zise el — Elescu are dreptate...

Baronul se întoarse acasă furios.

Baronul nostru fuse nevoit să șază o lună în pat din cauză că plaga de la braț întîrzia a se închide. După o lună. fuse mai bine. Elescu îl vizita în toate zilele. Baronul îi zicea : „O să-i tai coada !“

În acest interval Elena scrise Elescului de mai multe ori. Iată cea din urmă scrisoare :

„Îți sînt recunoscătoare că nu ai venit aici contra dorințelor mele ! Caterina m-a lăsat, sînt singură... singură, este o vorbă, sînt cu sufletul tău. Ce companie mai plăcută poci să am ?... Bărbată-meu nu mai vine pe acasă. Toți mă părăsesc !... in zilele din urmă, niște fețe exprimînd maicii lor dorința să vie să mă vază, aceasta le răspunse că nu poate să le ducă la o femeie pierdută...

sînt o femeie pierdută, Alexandre... Zoe mi-a făcut această reputaţiune. Nu crede însă că nu am puterea a suferi toate aceste vorbe !... După o lună voi veni la Bucureşti, la mamă-mea : atunci îţi voi spune tot ce am suferit, tot ce sufer, că nu poci să te văz în toate zilele, în toate orele. Dar această fericire nu este lăsată mie. Dumnezeu mi-a ascuns totdauna tot ce mi-a făcut plăcere. Poate că plăcerile mele au fost exagerate ?... pentru mine nu mai este nici o speranţă în fericire, suferinţele au devenit elementul ce hrăneşte viaţa mea. Simţ că durerile îmi fac bine, ele sînt de mult timp companiile mele ; m-am dădat cu ele : a mă despărţi astăzi, le-aş regreta. Ca profetul Iudei poci a zice celor ce vor căuta să mă consoale : «Oh ! lăsaţi-mi durerile mele !»

Viaţa de durere are ea însuşi partea de fericire : în toate nopţile, cînd somnul vine de închide ochii mei în lacrimi, îmi pare că eşti lîngă mine... cîte vorbe amabile, cîte răsfăţări tinere, cîte suspine amoroase nu ţi se oferă, o, sufletul meu !... absenţa ta le dă mai multă putere, mai multă căldură, mai multă patimă... oh ! de cîte ori aştept acest timp de singurătate ca să visez la tine cu aceeaşi emoţiune, cu aceeaşi fericire, cu aceeaşi voluptate cu care amanta aşteaptă ora în care buzele sale au să sărute fruntea amantului său !...

Nu văz şi nu voi să văz pe nimeni, de temere să nu-mi răpească nici unul din momentele în care mă gîndesc la tine. Viaţa mea nu va fi lungă, astfel sînt avară de acele momente. În amorul tău găsesc puterea de a muri, cînd cuget că ochii tăi vor rîura lacrămi pe mormîntul meu, doresc să mor îndată. Soarta mea este a fi pizmuită, nu este aşa ?... E frumos a muri înaintea celui ce iubim !... Scrie-mi ce faci în fiecare zi ! nu-mi ascunde nimic !...

Grădina noastră este tristă acum, vîntul toamnei suflă frunzele vestejite ale arborilor. Eu nu am curagiul a mai merge acolo. Tot îmi recheamă timpuri ce nu mai sînt, şi acest regret se uneşte cu tristeţa naturei ca să sfîşie cu cruzime sufletul meu.

Elena"

Aceste scrisori zdrobeau inima lui Alexandru şi hrăneau simţimîntul său pentru dînsa. Ar fi voit să zboare

la Fănești ; dar Elena îl conjurase să nu vie. El promisese. Asfel se consola cu ideea să o vază în București. Carnavalul veni și fuse voios în acest an. Alexandru mergea la toate balurile mascate, ca să se distreze. Baronul îl urma pretutindeni. De cîte ori era vorba de Zoe, el repeta : „*O să-i tai coada !*“

Zoe auzise că baronul o sfîșie în toată lumea ; tremură și căută un mijloc ca să se împace. Ea invită pe baron să vie la dînsa la revelionul Anului Nou. El nu se arătă, dar zise lui Alexandru : „*O să-i tai coada !*“

După cîtva timp, Zoe îi scrise următorul bilet :

„*Nu vei să vii la mine, voi veni eu, căci caută să ne împăcăm. Află-te în sala de bal de la Slătineanu astă-noapte.*

Zoe“

Baronul citi biletul.

— Bravo ! bravissimo ! strigă el, o să-i tai coada !...

SCHIMBAREA DE COAFURĂ

Măștile furnicau pe strada Mogoșoaie în cupele, sănii și pe jos și se îndreptau spre sala Slătineanu. Capitala era în sărbătoare pentru ziua de 24 genariu ; partida ce era atunci la putere luminase pentru această sărbătoare ; partida reacționară prefera să lase casele lor în întunerec, așteptînd să ilumine cînd va veni rîndul ei să fie chemată la minister. Mulți au zis că Bucureștii este o cetate dată la dezmierdări. Se poate, dar mărturim că starea ei pitorească nu armoniază mult cu dorința desfătărilor. Starea stradelor, pline de pulbere vara, noroi toamna, paveul mizer ce face de scrîntește picioarele pietonilor, de rupe roatele trăsurilor, de zdruncină oasele locuitorilor, nu sînt oare niște piedici pentru plăceri ? plăcerile, cu galoșii în picioare și stropite de tină, sînt niște plăceri grosolane... Capitala României nu are nimic pentru dînsa, fondatorul ei a trebuit să fie orb. Acest oraș se întinde pe lunca umedă a Dîmboviței, un rîu ce descrește din zi în zi, ca și speranța în inima acestor locuitori ; lăcomia proprietarilor de mori pe dînsul

este cauza principală a scăderei lui. Regulamentul Organic prevăzuse lărgirea rîului prin tăierea acestor mori; dar este în România o voință mai mare decît a legilor, voința favoarelor. Acest oraș este mai atît de întins cît și Parisul, deși are o populațiune mică, din cauza grădinilor și curților sale. El recheamă orașele din timpii patriarhilor. Capitala întinsă, veniturile municipale mici sînt cauza mizeriii acestui oraș. El nu poate să fie capitala României, căci n-are nici o calitate, nici pozițiuni pitorești ! nici punt strategic; nu poate să fie nici un centru de comerț.

Astă dată căzuse multă nea pe strade, săniile puteau să alerge fără să simță încovenîntele pavagiului !

O sanie cu două măști stătu la casa Slătineanu : cele două măști coborîră aici și intrară în sală. Costumul lor elegant și simplu, manierele lor rezervate lăsau să se ghicească două persoane de distincțiune. Ele atrăseră atențiunea mai multor bărbați.

— Sînt pierdută, zise una.

— Eu tremur...

— Să ne întoarcem ?

— După ce am venit...

— Nu văz nici o cunoștință... Alexandru poate că nu va veni !

— Vine totdauna...

— Ce ne va acest om care se ține după noi ?

— Curiozitate...

— Măsculiță — zise omul curios — dulci îți sînt ochii ! frumoasă îți este talia...

— Ce zice ?

— Ai auzit...

— Cine îi dă dreptul ?...

— Ești copilă, Eleno, așa este limbagiul lor aici...

— Nu-mi place... dar eu o să-l întreb despre Alexandru... Domnule, ai văzut pe Alexandru Elescu ?

— Aici este — răspunse omul curios — veniți să vă duc.

Cele două femei se luară după el. Acesta le arătă pe Alexandru șezînd pe o canapea.

Cititorii au ghicit că aceste două măști sînt Elena și Caterina ? ele șezură lîngă Elescu.

— La ce te gîndești ? îl întrebă Elena cu vocea schimbată.

— La nimic, răspunse el.

— Eu știu... un amor ?...

— Poate...

— O iubești încă ?

Alexandru se uita la dînsa cu indiferință și voi să se scoale ca să plece. Elena îl opri de braț.

— Șezi, Alexandre ! îi zise ea cu vocea sa... nu cunoști pe Elena ta ?...

— Elena ! Elena ! zise el cu vocea astupată... tu, aici, sufletul meu ?... amorul meu... cînd ai venit ?... o, Dumnezeule !... cît sînt de fericc ?...

— Am venit astăzi — îi șopti ea — ardeam de a te... vedea, pînă mîne timpul era lung... am luat pe Caterina și am venit aici astă-seară cu speranța că te voi întîlni : inima nu m-a înșelat...

Domnișorul cel curios șezu lîngă Caterina și conversa cu dînsa.

— Pentru ce m-ai oprit de a veni acolo ? întrebă Elescu. Vai, cît am suferit din aceasta !...

— Ai suferit ? Alexandre !... eu însumi am suferit... credc că sacrificiul acesta era tot atît de mare din partea-mi : dar puteam face altfel ?... Caută să uiți, sufletul meu ! să te dedai cu ideea de a nu ne mai vedea...

Elena tușea din cînd în cînd.

— Ai răcit, îi zise Alexandru.

— Nu, răspunse ea cu tristețe... apoi, gîndind că nu trebuie să atriste pe Alexandru, urmă : nu este nimic... va trece... mîne să vii să mă vezi la maica mea. Ea te iubește... își aduce aminte de amicia ce aveai în copilărie cu fiul său... va să te vază... sărmană mumă !... și ea a fost nefericită !...

— La miezul nopții ! zise atunci baronul lui Alexandru, să vii în camera mea nr. 6, acolo vei vedea ceea ce nu ai mai văzut niciodată.

— Ce lucru ? întrebă Alexandru.

— Promite că vii ; adu și pe alții... fie chiar dame...

— Promite ! zise Elena. Sînt curioasă să știu... și fiindcă domnul te invită cu alții, te vom însoți și noi.

— Voi veni, zise Alexandru.

— Ha ! ha !... Elescu face curte !... strigă o voce. Era un domino roz, care se opri lîngă dînșii : Ai uitat muza de la Fănești !... Ea nu era mai stabilă decît tine...

— Zoe ! își zise Elena cu spaimă. Alexandre, să lăsăm acest loc !...

— N-ai frică ! răspunse el.

Elena se refugia pe brațul amantului ei, tremurînd.

— Această femeie îmi face spaimă !...

— Nu zici nimic ?... urmă Zoe. Se vede că ești prea ocupat cu domino ? îl inviți poate la un nou banchet ?...

— Poate — răspunse Elescu — dar nu va apărea în sală numai în cămașe.

Zoe își mușcă buzele.

— Oare nu va fi patima de la țară ? urmă Zoe alăturîndu-se, spre a smulge masca Elenei.

Alexandru, prevăzînd această mișcare, se scoală și acoperă pe Elena cu corpul său.

— Îndărăt !... zise el.

Zoe pleacă amenințînd. La cîțiva pași întîlnește pe baronul, îi ia brațul.

— Sînt Zoe... zise ea... cunosc impolitețele mele în față cu domnia-ta ; îți cer pardon sincer...

— Pardon ? răspunse baronul, nu-l primesc...

— Mă desperi, urmă ea... prevăz că oi să fii cauza nefericirei mele !... dar ești un ingrat !...

— Ingrat !... pentru ce ?

— Pentru că nu se răspunde astfel unei dame care se încrede a-ți scri un bilet ce poate să o piardă.

Baronul surîse.

„Să schimb rolul — își zise el — cu acest mijloc voi reuși mai curînd.“

— Este adevărat — zise baronul — ceea ce ai făcut e un mare sacrificiu... sînt un ingrat, dar mă căiesc...

— Așa mai merge... oh ! bărbații ! ei nu țin în seamă datoriile femeilor care îi iubesc !...

— Mă iubești ?...

— Mai este întrebare ?

— Ești un înger...

— Vezi acel domino albastru ce vorbește cu Elescu ?...

— Îl văz.

Mai multe măști vin și-l întrerup.

— Nu putem vorbi într-un loc unde să fim singuri ? zise Zoe.

— Aceasta era să-ți propui... dacă vei, vino în camera mea, în acest edificiu...

— În camera d-tale ?... glumești ?... ce va zice lumea ?...

— Ești sub mască.

— Mi-e teamă...

— Pentru ce ?

— Dacă îmi erai indiferint, se putea... dar...

— Atîta mai bine !

— Îmi juri pe onoare că nu vei cere...

— Pentru aceasta poci să jur... zise baronul.

— Ei, bine, să mergem ! zise Zoe.

Ei purceseră în camera ce locuia baronul în acest edificiu.

Baronul aprinse mai multe lumini ; alături cu acea cameră era încă una, de culcare. Zoe scoase masca.

— Răsuflu acum !... Aici poci să vorbesc liber... șezi, baroane, șezi aproape de mine ; dar fii înțelept... numai asfel mă vei încredința că mă iubești...

Baronul îngenuche înaintea ei.

— Iată locul meu, zise el.

— Ai văzut pe Elescu cu un domino albastru ? acest domino este amanta lui : Elena X... ; această femeie a venit la bal numai pentru dînsul, această femeie o urăsc... îți cer un serviciu...

— Mie ?

— Dară.

— Ce servici ?...

— Lesne... Ei se iubesc, se adoară, nu este nici un sacrificiu ce nu ar face pentru dînsul. Ard să se întîlnească în secret ; dar mijloacele lipsesc ; Caterina este cu dînsa ; nu pot dar să se rătăcească un minut... ești amic cu Elescu ; propune-i camera d-tale, d-ta vei ține de vorbă pe Caterina... Ei se vor furișa de dînsa, vor intra aici... îmi vei da mie cheia !. ...

— Ceea ce îmi propui mi se pare infam...

— Te iubesc, și o voi !... trebuie să mă asculți ! te congiur în genuchi... fii bun, amicul meu ! amantul meu...

Vorbind asfel, ea îl răsfăța cu mîna pe față, pe păr... o lungă sărutare ce dete baronului fuse triumful ei.

— Promit — zise baronul — că voi aduce aici pe Elescu cu domino cel albastru.

— Mersi ! zise Zoe, și acum voi face orice sacrificiu.

Baronul se uită la orologiu.

— Douăsprezece ore fără douăzeci de minute, zise el. Este timp să înceapă operațiunea... fizionomia lui se schimbă ; deveni severă.

— Ascultă, doamnă — zise baronul — am promis că Elescu va veni aici cu dominoul său, aceasta va fi... Am zis că te iubesc ! aceasta e o minciună : te disprețuiesc !... știu toate intrigile fără gust ce ai făcut acestii femei... le-am trecut cu vederea, dar ai căutat să rîzi de mine cu istoria duelului... mi-ai închis ușa, m-ai umilit... și ora a sosit ca să te pedepsesc...

— Ce sînt aceste vorbe, amantul meu ? zise Zoe.

— Lasă-mă să vorbesc... astăzi vii și cerci să mă faci complicele unei noi infamii... să mă degradezi înaintea mea însumi... Ei, bine, nu-ți voi face această plăcere ! Veniți aici ! strigă el, ușa din camera vecină se deschise. trei oameni cu măști apărură cu niște bende și foarfeci mari. Tăieți coada acestii femei !...

Zoe începu să amenințe.

— Trădare ! zise ea. Ia seama, baroane ! sînt puternică aici în țară... Poci să te pierz... și voi, blestemați zbiri, nu vă apropiați... ori veți fi trimiși la ocnă !...

— Faceți-vă datoria ! zise baronul.

Cei trei oameni mascați puseră mîna pe dînsa, îi legară brațele în bende. Ea se dezbătea.

— Preferi oare să-ți torn un fier roșu pe sîn ? zise baronul.

Zoe începu să se roage.

— Grație — strigă ea — ucide-mă ; dar nu mă face ridicolă ! Baroane, ai pietate de mine !... Cel puțin de rudele mele, care vor suferi pentru mine... grație ! și de acum mă voi retrage din lume... voi merge la o mănăstire să expiu erorile ce am făcut... grație ! pietate !...

Cei trei oameni îi desfăcură coafura. Părul ei neguros, încrețit și bogat căzu rîurînd pe umerii albi. O mînă i-l strînse într-un mănunchi spre spate, foarfecele apar, se deschid, operă, coada a căzut.

Baronul caută orologiul, ușa se deschide.

— Ți-am promis să aduc aici pe Elescu și domino albastru, mi-am ținut parola, zise baronul, arătînd pe Elescu care intră cu Elena și cu Caterina.

— I-am tăiat coada, căci voia să mă facă complice la o nouă infamie.

Cele două domine se apropiară de dînsa și scot măștile.

— Elena ! Caterina !... strigă Zoe, și căzu leșinată.

A doua zi în toate saloanele din București nu se vorbea decît de tăierea coadei Zoei, numai bărbată-său nu știa nimic. Zoe zise bărbată-său că și-a tăiat părul, căci asfel este acum moda.

Către acestea toți bărbații, toate femeile ce sfîșiau pe Zoe, atacîndu-o sub toate raporturile, în toate saloanele, se credeau onorați să o primească sau să o viziteze ! Îi adorau aceea ce criticau ! acest fapt poate să vie din slăbiciunea societății bucureștene ; poate asemenea din indiferința despre onoare, poate să vie din amîndouă deopotrivă. Zoe este o femeie vicioasă ; dar Zoe e bogată, dă serate, baluri. Conștiința este vîndută pe dreptul de a figura la un bal. Iată o parte din viciul acestii societăți. Ceea ce se face pe tărîmul saloanelor se întîmplă și pe alte tărîme, ascultați în saloanele damelor de a doua clasă. Ele fac războel celor de clasa întîi. Tot ce este mai corupt, mai falș, mai ridicul sînt damele de clasa întîi, zic ele ; una din aceste dame să le invite la o seară, ele se duc, se înclină, se tîrăsc fără rușine înaintea celoralte ! oamenii nu sînt mai buni..

Zoe simți poziținea sa în societate ; dar ea cunoștea slăbiciunile societății. „Un bal — își zise ea — și toate aceste femei vor veni la picioarele mele !“

Dete un bal spiendid, și tot scandalul încetă îndată.

Baronul, după scandalul ce făcuse, fuse consiliat de autoritatea sa să părăsească țara.

El plecă, neregretînd decît pe Elescu.

ÎNTOARCEREA

A doua zi de la tăierea coadei Zoei, Elena prezintă pe Alexandru maicei sale. Bătrîna, îndată ce îl văzu, își aduse aminte de fiul său și se înecă de plîns.

Elena simţea în inima ei o satisfacţie că a văzut femeia ce-i făcuse aîta rău umilită în gradul cel mai mare. Văzîndu-se în casa părinţilor cu Alexandru, ea îşi forma vise dulci de fericire.

„Soţul meu voieşte să mă lase... îşi zise ea. Atunci Alexandru ar putea să devie bărbatul meu... aş putea fi încă ferice... adevărată fericire... a-l iubi fără mustrare de cuget... o, Dumnezeule, poate fi mai mare bine în viaţă ? Dar nu !... zise ea. Cerul nu a voit aceasta !...“

Vorbind astfel, începu să tuşească, apoi deveni melancolică.

Muma Elenei trebuia să iasă de acasă. Ea rugă pe Alexandru să aştepte pînă se va întoarce şi zise Elenei să cheme pe Caterina, dacă îi face plăcere, apoi plecă.

Cei doi amanţi rămaseră singuri. Ei uitară pe Caterina.

Alexandru îngenuche la picioarele Elenei.

— Pentru ce eşti tristă, Elena mea ? o întrebă el. Nu lăsa imaginaţiunea să se exalte în suferinţe !... Ştii tu, sufletul meu adorat, ştii tu că pe fiecare din lacrimele tale cură o scînteie din viaţa mea, din bucuria mea ?... scrisorile tale îmi deşirau inima !... acum mă faci să tremur prin această descuragiare ce îţi găsesc... vorbeşti de moarte ?... Elena, Elena, îţi jur că de vei muri, voi muri !... sînt certat cu viaţa, certat cu omenirea. Tu singură mă împăcaseşi cu una şi cu alta... Fluturii mor cu florile cînd vîntul de toamnă le vesteşte, misiunea lor încetează atunci pe pămînt ; amorul meu nu va pieri niciodată..

— Asfel ar fi trebuit să fie — zise Elena — dar nu este, amorul este o boală, trece...

— Tu vei înceta a mă iubi ? strigă Alexandru.

— Poate... dar timpul nu-mi va permite... răspunse ea.

— Iară această idee tristă !... zise Alexandru, ştii tu, iubita tinereţii mele, că pămîntul s-a scuturat de flor. aerul de parfum, de cînd mînile tale divine nu au răsfăţat faţa mea ?... fruntea s-a încreţit şi s-a întristat de atunci !...

Elena surîse şi amîndouă mîinile le trecu pe fruntea amantului său.

— Dacă aş putea să-i redau strălucirea ei ! zise Elescu.

Elena înclină capul pe sînul lui.

— O sărutare ! zise ea.

Buzele lor arzînde se lipiră, Elena tresări.

— Pleacă zise ea — pentru amorul ce îți port, pleacă ! sînt nebună... nu, nu trebuie să te mai îmbrățișez !...

— Mă gonești ?...

— Te gonesc, căci te iubesc, și puterile mele mă lasă... Alexandre, dovedește-mi că mă iubești, retrăgîndu-te !... fii mai tare decît mine ; Dumnezeule... ai pietate... sprijină-mă ! dragul meu, domnul meu, ascultă pe Elena ta, ce te roagă, te imploră, apără-mă contra ta, contra mea chiar !...

— O, suflet nobil și delicat — strigă Alexandru — pentru ce tremuri pe sinul celui ce te adoră ?... Oare ai încetat de a-l iubi ?... acea flacără ce îndivina inima ta este stinsă și a lăsat locul recelui rezon ?... un altul domnește acum în această inimă ? spune, și atunci îți jur că mă voi retrage !...

— Am auzit bine ? zise Elena, te îndoiești de amorul meu ?... spune tu, o, sufletul meu, ce consumă durerea ! Spuneți voi, suspine, voi, lacrime, companiile vieții mele de toate zilele, de toate orele, spuneți-i daca îl iubesc încă !... Noptile, orele, confidente durerilor ascunse ale inimei mele, pentru ce nu pot să vorbească ? Daca ele ar putea vorbi, ar spune lucruri atît de tinere, încît inima ta s-ar topi în lacrimi, o, amantul meu adorat ! acest amor crește din zi în zi, din oră în oră, din moment în moment. Pe atît slăbește sărmanul meu rezon... am conștiință de slăbiciunea mea și iată pentru ce te chem ajutor pe tine contra ta...

— Daca tu ești slabă, crezi că eu sînt mai puțin slab ?... Elena mea, sînt capabil de mari sacrifice, cere-mi orice vei voi : ca să-ți facă plăcere, este trebuință a muri, a arunca o pată pe numele meu ? o voi face cu fericire, cere tot ce voiești, dar nu-mi cere a nu te mai iubi : aceasta nu se poate... te iubesc cu o patimă adîncă... numai moartea poate să schimbe inima mea... te iubesc și sufer, pentru ce vei să nu cunosc decît partea de amărăciuni a amorului meu ?...

— Pentru ce m-ai iubit ? zise Elena.

— Pentru ce te-am iubit ? vai ! dar ți-am mai spus altă dată : Dumnezeu a voit asfel. El a pus în ființa ta, materială și morală, acel farmec a cărui origină este atributul său. Poți a mă opri de a te iubi ? poci eu însumi a mă opri ?... Nebuni acei ce cred una ca aceasta !... rezonul tace înaintea luminei feței tale, înaintea parfumului sufletului tău divin.

— Nu mă privi asfel !... șopti Elena devenind palidă. Simț că mor ! vai, nu mă privi asfel... ochii tăi mă ard, mă electriză !...

— Poci să nu te privesc ?... pentru ce ești atît de frumoasă ! atît de dulce ! atît de amăgitoare ?... Viața pare că se face frumoasă prin frumusețea ta, precum aerul se lumină prin lumina planeților. Dacă orele ce zboară pe lume ar putea să se oprească, ele s-ar opri ca să te admire pe tine și amorul meu pentru tine.

— Taci, taci ! strigă Elena. Vorbele tale sînt vorbele unui nebun...

— O sărutare încă ?

— Cea mai din urmă, răspunse Elena, jumătate leșinată, gura lor se atinse încă o dată.

O trăsură trase la scară. Muma Elenei se înturna. Elena iese înainte.

Toată ziua Elescu o trecu la Elena. Toată ziua Elena păru abătută, gînditoare. Cînd Alexandru se retrase, ea se închise în apartamentul său, și acolo, fără martori, rugă și plînse pînă la ziuă.

Alexandru trecu noaptea gîndind că poate să devie într-o zi bărbatul Elenei. „Soțul său o să caute să se despartă... Sînt încă zile de fericire pentru noi !“

A doua zi se înturnă la Elena. Cine poate să-și facă idee de durerea ce simți auzind că Elena pleacase repede la Fănești ?...

„Nu mă mai iubește ! nu va fi ea care va muri — adăogă el — voi fi eu !...“

Stăruința Elenei de a ședea la Fănești deschidea lui Alexandru poarta bănuielelor celor mai injuste. El își închipuia că Elena are vreun amant. Nu cuteza să meargă singur, ca să nu o compromită ; nu cuteza asemenea să trimită un om credincios să o inspecte ; faptul acesta îi părea o insultă adusă ei. Asfel se chinuia cu nehotărîrea gîn-

durilor sale. El descoperi mumei Elenei amorul lui pentru fiica ei, îi vorbi despre speranţele sale în viitor. Această bătrînă păru încîntată. Ea stima şi iubea pe Elescu.

— Nu se poate decide nimic, înainte de divors, zise ea.

— Să se ceară divorsul !...

— Nu poci răspunde nimic, înainte de a mă înţelege cu fie-mea, urmă bătrîna.

Muma scrise fie-sei atunci :

„Pentru ce nu ceri divorsul ?... Soţul tău trăieşte cu o concubină, nu mai e un secret. Alexandru mi-a spus că te iubeşte şi te va lua de soţie... Acest om îmi place. El are în sufletul său acea flacără de generozitate ce vine de la Dumnezeu şi care are drept scop a se sacrifica pe sine pentru ceialţi ! Tu poţi să fii ferice, o fata mea, făcînd totodată fericirea unui om.“

Elena nu întîrzie a răspunde. Negreşit vă închipuiţi că priimise bucuros propunerile maică-sei ? vă înşelaţi ; iată ce răspunse :

„Mamă,

Nu poci să fiu soţia lui Elescu, căci m-am dat acestui om !... Îmi vei zice că tocmai pentru acest cuvînt caută să devin soţia lui. Eu răspunz că tocmai pentru acest cuvînt nu poci să fiu, am pierdut dreptul la stima acestui om : nu mă acuza de idei excentrice ! Ceea ce zic din contra este realitatea“.

Bătrîna mumă rămase uimită la citirea acestui bilet cinic pe care îl comunică Elescului. Abnegarea cu care Elena declara că se dase lui îl atinse. „Se căieşte ea, oare, sau un cinism amar îi inspiră aceste vorbe ?... Iubeşte pe altul ?... voi afla !“

Gelozia deveni putinţă ; atunci orice scrupul tăcu în sufletul lui. Trimise pe Petru, servitorul lui credincios, să se aşeze în Fănesti şi să vegheze asupra mişcărilor Elenei. Totodată el scrise Elenei următorul bilet :

„Cunosc ce ai scris maică-tei, nu mai este dar nici o îndoială : un nou amor se ascunde astăzi sub vorbele de abnegaţiune cu care te exprimi în acel bilet...“

Scrisoarea lui Alexandru făcu să tremure Elena, nu pentru dînsa, timpul era să o reabilite în ochii lui Alexandru ; dar pentru el. Ea îşi închipui că îndoiala

lui poate să-i fărame inima. „Ce voi face?“ se întreba ea ; în fine scrise lui Alexandru :

„Refuzul meu ți-a făcut mare durere... și astăzi bănuiești sinceritatea mea, oh, de ce nu am murit înainte de a putea fără voia mea, să fiu cauza unui nou nour ce coprinde fruntea amantului meu?... am refuzat, pentru că o dată nevasta ta, amantul complice al unei fapte va deveni bărbatul scrupulos ; o dată bărbatul meu, tu nu vei avea pentru mine nici o stimă...

Mă insulți cînd bănuiești... dar această insultă ar trece sub tăcere daca ea nu ar fi pentru mine o încunoștiințare că tu suferi sub această funestă idee. Eu nu voi să suferi !... Voi mai face și acest sacrificiu : adecă mă voi decide a mă expune a fi obiectul disprețului tău prin cununie, precum ți-am sacrificat însuși onoarea mea... numai că poci risipi corul grijelor ce plutesc pe fruntea ta... Mă resemnez însuși la puțina stimă ce vei avea pentru femeia care a trădat înainte datoriile sale, fă dar orice vei voi ! mă voi supune...

Elena“

Alexandru citi acest bilet printre lacrimi. „Sînt un caracter rău !“ își zise el.

După cîteva zile raporturile agintelui său secret din Fănești îi anunțară că Elena nu priimește pe nimeni, că trece zilele în faceri de bine, în rugăciune și în lacrimi ; dar că sănătatea sa suferă mult. Această din urmă știre îngriji pe Alexandru. El crezu de datorie să o vază sau să-i scrie, îi scrise dar atunci o carte plină de tinerețe :

„Îți mulțumesc pentru noul sacrificiu, deși nu voiam să aibă un asemenea nume !... El mi-a redat tinerețea, bucuria, elanul inimei mele. Acum mi se pare că soarele are și pentru mine o parte de lumină ; pămîntul nu mai îmi este strein... A trăi cu tine, prin tine, pentru tine, o sufletul meu, iată ce poci numi încă fericirea. De acum îmi închipuiesc noua viață ce îmi surîde, mi se pare că numai eu sînt ferice, că numai în noua căsătorie se află fericirea ! de cîte ori văz ființe omenești ce se zic fericite, mă întreb însumi, acești oameni ce nu sînt iubiți de Elena mea, ce nu speră să formeze o căsătorie cu dînsa, cum pot să fie fericiți ?... am aflat că ești tristă...

tristă cînd o nouă viaţă îţi surîde? cînd eu sînt voios ca un copil? viaţa ce ne surîde, Elena mea, va fi o viaţă de tinereţe, de amor, de seninătate. Fericirea noastră va fi un exemplu în lume şi lumea ce a uitat că maritagiul are farmece îşi va reîntineri credinţele sale în familie. Tu nu vei fi femeia, ci amanta mea... Pentru ce îmi zici totdauna că, o dată bărbatul tău, nu voi mai avea stimă pentru tine? pentru că ai făcut pentru mine cel mai mare sacrificiu ce o femeie poate să facă? aceea ce numeşti dispreţ va fi considerat ca un mare merit de mine; voi zice şi mai mult, ca o mare virtute. Ştiu ce costă pe o femeie ca să sacrifice celui ce iubeşte onoarea sa: sacrificiul acesta este mai mare decît sacrificiul vieţii sale; între o femeie care se dă amantului său şi o femeie ce nu are putere a o face (două suflete superioare, înţeleg) în care parte se cere mai multă abnegaţiune? la aceea ce sacrifică un moment de plăcere ca să se laude de lume, sau la ceea ce sacrifică, cu onoarea, viaţa, fericirea, liniştea?... oh, Elena mea, ştii tu că niciodată nu te-am stimat, nu te-am admirat, nu te-am respectat mai mult decît din ziua cînd tu mi-ai sacrificat totul?... înecteză dar a mai avea asemenea îndoieli, tu ai în ochii mei un merit mai mult! Dacă într-o zi sufletul tău va fi întrebat înaintea judecătorului suprem despre amorul tău, o, Elena mea, acest amor va fi gloria celui ce a creat omul şi amorul, este parfumul unei abnegaţiuni divine.“

Această scrisoare fuse un balsam pentru sufletul Elenei. Ea citi de mai multe ori şi o udă cu lacrămile sale.

„Sărmanul meu amic! îşi zise ea. El se hrăneşte de speranţă şi nu ştie că ursita a voit altfel. Orice am iubit în viaţă a dispărut; orice s-a ataşat de soarta mea s-a vestejit... pentru ce m-ai iubit tu, o sufletul meu?...“

În timpul acesta postelnicul dete o petiţiune la Mitropolie, cerînd divorsul. Ţinuta sa îi făcea viaţa amară prin repetatele cereri de a se însura cu dînsa. De aici urmă cearta de toată ziua, de toată ora. Această femeie ordinară sub toate raporturile era la înălţimea spiritului, inimei, manierilor postelnicului... acesta avea slăbiciune pentru dînsa: niciodată nu putuse să înţeleagă mai bine o femeie. Simpatia ce-i inspirase deveni mai tare decît avariaţia lui, asfel se deciso a cere divorsul cu Elena;

i se observă că nu poate să-și lase soția, neavînd nici un motiv. Elena fuse chemată la consistoriu ; ea nu veni. Maică-sa se prezintă pentru dînsa. Elescu lucră prin toate mijloacele sale puternice în modul de a se decide divorsul, în fine el reuși. După cîteva zile postelnicul se însură.

Elena era încă la Fănești. Fănești era moșia sa de zestre, locul unde odihnea țărîna părintelui ei și fratelui ei.

Lumea vorbea despre nunta Elenei cu Alexandru. Muma Elenei era ferice. Alexandru se prepara a deveni soțul celii ce iubea mai mult în viață. Ei deciseră a face cununiile la Fănești, în ziua de mai întîi. Alexandru comandă un *trousseau* splendid la Paris.

Într-o zi muma Elenei primi de la Elena următorul bilet :

„Sînt bolnavă în pat. Poți să vii aci cu Caterina, fără să spui nimic lui Alexandru ?...“

Maică-sa și Caterina plecară îndată la Fănești. Ele găsiră pe Elena prinsă de friguri, palidă și slabă. Ea tușea necontenit, o tuse seacă ; pometele obrajilor săi erau neîncetat rumene. Ele găsiră aici un doctor din Ploești.

— Nu aveți frică — le zise Elena, văzîndu-le — niște friguri trecătoare... cel puțin asfel prelinde medicul !

— Dară, dară ! zise medicul, cletenind capul cu întristare. friguri trecătoare.

A doua zi Elena păru mai bine. Se seulă din pat ; dar slabă, suferindă, tusca nu o părăsea. Ea se informă despre Alexandru de la Caterina și de la maică-sa.

— Cît a suferit pentru mine — zise ea Caterinei — și cît are să sufere încă în viitor !...

— În viitor, Eleno ? dar cred că o să te ia...

— Da, da — zise Elena gînditoare — ai dreptate... orice suferinți au un termen... dar viitorul cine poate să-l prevază ?...

— Să nu vorbim de viitor ! el este o carte închisă și pe care zilele noastre sînt însemnate cu lacrimi și roze... cînd această carte se va deschide, vom vedea care a fost voința ursitei.

— Eu o cunosc de acum pentru mine această voință. Partea mea vor fi lacrimile, și cei ce mă iubesc le vor împărtăși cu mine...

— Niciodată nu te-am găsit mai tristă, Eleno, și acum mi se pare că trebuie să fii mai voioasă...

— Ar fi trebuit, ai dreptate ; dar nu se poate, oh ! tu cată să mă fericești, nu este așa, Caterino ? dorințele mele vor să se realize... Sărmană copilă ! eu sînt ca drumașul obosit ce, întîlnind fîntîna dorită, și apropiindu-se să-și ude buzele arzînde, simte tărîmul pe care își pune picioarele căzînd și tîrîndu-l în adîncurile rîpei. Caterino, nimic nu-ți spune ca am să mor înainte de a gusta o zi de fericire ?... vei zice orice vei voi ; dar eu simț moartea în sînul meu. Amărăciunele ce m-au adăpat au întrerupt zborul zilelor mele ; au vestejit floarea vieței mele, o drăguța mea ; și nimeni nu va putea să-i dea tinerețea ce a pierdut...

Elena tuși și arătă Catcrinei batista ei picată de sînge.

— Organismul este atacat — îi zisea ea — la mai întîi va fi nunta... va fi o nuntă tristă nunta mea, Caterino !

— Și eu am scuipat sînge ; pentru ce îți faci aceste idei ?...

—Vei să mă consoli ? crezi tu că am trebuință de consolațiune ? crezi tu că regret viața și mă speriu de moarte ?... Nu mă consola pe mine, ci pe muma-mea. Ea să nu audă nimic despre cele ce ți-am zis... oh ! faceți ca Alexandru să nu știe că sînt bolnavă... Cînd voi muri, el va muri asemenea, Alexandru meu mi-a zis-o și îl cred... cel puțin lăsați-l să fie ferice cîtva timp încă !... Astăzi voi să-i scriu un bilet.

Vorbind astfel, ea îi scrise :

„*Niciodată nu am fost mai voioasă ca astăzi, sînt sănătoasă, ferice, oh, ce dulce este viața cînd totul ne surîde cu speranță !... cred ca o fecioară de cinsprezece ani, cred în amor, în fericire... Viitorul va fi frumos pentru noi, am ales pentru nunta noastră luna lui mai : este un capriciu al meu. Ea ne recheamă tinerețea, frăgezimea, amorul, așfel voi să fie începutul menagiului nostru ! destul am suferit amîndoi în trecut, ca să avem dreptul a uita orice dureri. Fii voios, sufletul meu, eu sînt încîntată...*"

— Iată cum minți ! zise Caterina.

— Minciuna este necesară cînd poate face bine.

— Sărmană Eleno !

După trei zile, cîțiva vecini veniseră să viziteze pe muma Elenei.

Erau doi proprietari cu femeile lor.

Ei deteră nuvele de la București. Camera se dizolvase, și acum proprietarii alergau în toate părțile țării cu propaganda ideilor și cu trăsurile încărcate de bijuterii. O casă bogată, zise ei, s-a decis a face pensionate de fete în toate orașele, fetele se vor priimi aici gratis și vor avea mulțime de avantage.

- Gratis — zise celalt vizitator — pentru glasuri, la alegeri, asfel de va fi alegător părintele, se priimește fata în pensiun, daca nu, sănătate.

— Așa au mers lucrurile în această țară, zise celalt.

— Convențiunea nu a îmbunătățit nimic — zise amicul său — lucrurile merg ca în trecut... Ea stipulează principii de libertate și egalitate, nimeni nu le-a pus în practică, s-a executat numai articolii în care clasa priviligiată își află interesele ei. Camera dă voturi de neîncredere ministrilor totdauna în privința electiunilor care o privesc de aproape, puțin îi pasă de libertățile publice. Asfel a fost și cu Regulamentul Organic ; ce a fost aici în interesul unei clase, a pus în practică ; ce a fost în interesele publice le-a înlăturat. Vedeți dar că legile bune nu sînt destulătoare cînd oamenii ce le aplică sînt mai pe jos de dînsele...

— Mult te-ai schimbat în opiniunele politice — întrebă Elena pe cel din urmă — ar zice cineva că ești roșu ? !...

— Toată țara este roșie cum sînt eu, răspunse el.

— Ccea ce zici este un adevăr — urmă Elena — Convenția nu are de scop a reforma societatea, ci a o polei. Dar trebuia să așteptăm toate de la streini ? acolo unde încetă rola Europei, începu rola noastră ; daca nu se face nimic, noi singuri sîntem culpabili. Îți primesc că această

şartă are părţi vicioase, legea electorală spre exemplu. Convenţiunea fărămă clasele şi face pe toţi românii egali, legea electorală dă însă puterea legislativă în mîna unei clase privilegiate, ca să aplice principii de civilizaţiune ; este o contrazicere, în adevăr, însă alegătorii proprietari nu au o parte de răspundere pentru cele ce se întimplă ? penuru ce alegeţi deputaţi oamenii regimului trecut ? Imi vei zice că se întrebuinţează mijloace de seducţiune ; că oamenii au trebuinţe, că trebuie să trăiască, dar atunci afirmi singur că alegătorii sînt corupţi şi abuză de dreptul ce li s-a dat, crede-mă că nu sînt streinii cauza mizeriii noastre, ci noi înşine.

Această discuţiune făcu pe Elena să tuşească, batista ei se sîngera din nou.

— Are cuvînt, zise unul din proprietari. Eu însumi am căzut în această eroare generală, şi am dat votul pentru un om vechi, în speranţa de a mă numi preşedinte la tribunal.

— Francheţa d-tale îţi face onoare — zise Elena — dar nu este destul, trebuie a te corigea.

— Această femeie cată să fie un bărbat, zise acesta amicului său cînd ieşiră.

— Păcat, sărmana — zise celalt — nunta ei paremi-se că are să se schimbe în moarte !

— Doctorul zice că e bolnavă de piept şi nu este vindecare, zise una din dame.

— Nastasio — îi zise soţul său — să nu mai vii pe aici, ca să nu iei boala ! să ia. Morţii cu morţii, viii cu viii...

— Se poate ? ! zise Nastasia, a cărei inimă de femeie sacrifica aceste temeri mişcărilor ei. Voi veni în toate zilele şi-i voi da mînă de ajutor.

Ei se depărtară.

— Ai vorbit prea mult — zise Caterina Elenei — ţi-a făcut rău discuţiunea... tuşeşti mai mult.

— Acesta va fi tot astfel, răspunse Elena în genele căria strălucea o lacrimă.

Elena primi o scrisoare de la Alexandru. El crezu că Elena este sănătoasă, fericită, astă dată îi scrise într-un stil cu totul comic :

„*Bucureștii* — zicea el — *este unicul oraș în lume prin stravaganțele sale. Amicul nostru B... are un fiu ce seamănă lui Georges ca două picături de lapte. Amicii săi îi spun că seamănă lui, el le mulțumește la toți. Ciliu își adoară nevasta mai mult decît totdauna și gelozia îi crește neîncetat. În zilele trecute a fost o masă mare la X; el era invitat cu nevasta. Pînă a nu se pune la masă, el se strecură în sala de mîncare, citi numele oaspeților pe talere, văzînd că numele nevestii era pe un taler lîngă altul cu numele unui june, el schimbă biletul și îl puse lîngă talerul său. Aceasta îmi recheamă altă întîmplare, aceea cînd se duse la bal, unde un adiotant prezintă brațul nevestii lui să o introducă în sală. El are un abur de gelozie care îl făcu să se uite și să intre în bal cu șoșonii de pîslă, și cu toate aceasta femeia sa îl iubește atît de mult! Zoe urmează seratele. Ea pare indiferință la vorbele ce se desfășoară în contra ei, ieri seară deveni subiectul unui nou scandal... iartă a-i trece în tăcere. Pare în lume cu părul tăiat și zice fără pudoare că este moda. Mai multe dame crezură să-i facă plăcere imitînd-o. Principesa Iordache este o adevărată caricatură cu pletele tăiate: un cîne lățos! Sînt trei zile de cînd Șer era să aibă un duel cu un atașat la un consulat. Se zice că asemenea lui Ercule la picioarele Dejanirei*[1], *el toarce mătasea amorului lîngă spirituala doamnă N... Această din urmă întîmpină pe atașatul de consulat, care începuse a-i zice vorbe galante asupra unui evantaliu de paie fine, o lucrare de artă. Ea ascunse evantaliul.*

— *Pentru ce îl ascunzi? întrebă acesta.*

— *Este de paie, răspunse ea.*

Scandalul se făcu. Șer îi luă apărarea, dar se împăcară.

Un bărbat și-a sărutat nevasta la operă în logie. Aceasta a făcut aici mai mult scandal decît tăierea cozii Zoei.

Șapte nunți s-au făcut în aceste zile cu moldani...

Am făcut cunoștință cu d-na A..., un tip de pedantism, de bas-bleu, vorbește numai din carte. Este vorba de a trece peste un șiruleț de apă ce se scură. Ea îți va

[1] *Dejanira*, una din soțiile eroului mitologic Heracles, care, pentru a se răzbuna că o părăsise, îi trimite un veșmînt îmbibat în otravă.

zice : să trecem Rubiconul[1]. *Este vorba de o cameră care nu se încălzește, îți va zice că trebuie o vestală să întreție focul.*

Dar să lăsăm aceste bagatele și să vorbim de nunta noastră, de fericirea noastră. Sufletul meu e însetat de fericire, am mobilat un mic apartament pentru compania vieței mele. Este cel mai elegant ce se poate vedea. Lesbia[2]*, în lăcașul lui Catul la Sarmione, nu avea camere mai elegante. Tot este în gustul roman antic. Timpul mi se pare lung pînă la mai, dacă aș avea puterea, aș precipita cursul soarelui ; dar, vai !.. trebuie să sufer numărînd zilele.*"

Elena cletenă din cap.

„Apartamentul meu — zise ea — va fi un mormînt".

A doua zi un nou acces de friguri se declară. Elena vărsă sînge. Se observă că ea depierea pe ficce zi : puterile i se împuținau.

„Nu voi putea saluta soarele de mai, își zise ea. Și Alexandru, sărmanul Alexandru !..."

Ochii i se umplură de lacrămi.

Din acea zi Elena nu mai părăsi patul, medicul declară maică-sei și Caterinei că ftizia era repede și că nu mai este nici o sperantă. Aceste două femei nu puteau să-și oprească lacrămile : erau silite să se ascunză ca să plîngă. Ftizia este boala cea mai poetică. Elena era încîntătoare, sub acțiunea unor friguri ușoare ce-i înflăcăra imaginația sa romanescă, ea era sublimă ! ceie mai dulci iluziuni pluteau pe viața sa ce se stîngea neîncetat. Era o plăcere să o auză cineva conversînd.

— Maică, iubită măiculiță ! zise ea într-o zi. Ochii tăi păstrează urma lacrimilor. Plîngi, nu este așa ?... ai dreptate... pierzi singura fată ce ai avut... o fată ce iubeai și te iubea... o fată tînără, frumoasă... tînără mai ales... nu era încă timpul... grații, frumusceți au să se închiză

---

[1] Aluzie la cunoscutele cuvinte ale lui Cezar „*Alea jacta est !*" care după multe ezitări se hotărăște să treacă Rubiconul cu trupele sale, în lupta dusă împotriva lui Pompei. Prin expresia „Să trecem Rubiconul" se înțelege îndeobște luarea unei hotărîri îndrăznețe și decisive.

[2] *Lesbia* — iubita și inspiratoarea celor mai pasionate versuri ale poetului latin *Catul* (84—54 î.e.n.).

într-un mormînt... Cine m-a cunoscut va vărsa lacrimi auzind că nu mai sînt, pentru ce maica mea nu va plînge asemenea ?... cînd mă legăna mică pe sînul ei, cîte vise de fericire nu-şi făcea pentru mine ?... Ea nu spera să mă vază în floarea juneţei întinsă pe patul de durere... Sărmană mumă, cît trebuie să suferi !...

Biata bătrînă se înecă în plîns.

Elena avu pietate de dînsa.

—¡Maică ! urmă ea. Iată ce zic sub impresiunea unei idei triste.., dar vorbele mele fac atîta autoritate încît să nu mai rămîie decît a pune să tragă clopotele ? ele ce am zis sînt nişte răsfăţări ale unei fiice către maică-sa, ele nu trebuie să le atriste, ştii că totdauna am fost o fată răsfăţată. Mîine voi fi mai bine... sînt sigură, puterile mele nu m-au părăsit ; natura boalei mele nu mă desperă... medicii de multe ori se înşală singuri asupra boalei... Este ceva care îmi spune că voi fi în curînd bine, îţi promit să fiu voioasă, ferice... ziua de mai va fi ziua nunţei mele... oh, cum Alexandru mai are să te iubească !...

Aici Elena îşi ascunse capul în mîni şi plînse. Apoi urmă :

— Cît simţ că o să te iubim !... copiii nostri vor fi frumoşi ca îngerii... Ei vor veni să se joace cu ochelarii tăi, să ţi-i strice, tu te vei supăra... Sărmanele mici creaturi !... vor plînge şi te vor ruga să nu-i urăşti... şi tu, cu ochii în lacrămi, vei răsfăţa buclele lor de aur ! Crezi tu că aceasta nu va fi, pentru că tuşesc astăzi ? Şterge lacrămile şi speră !...

Alexandru Elescu voi să comande singur obiectele de nuntă de care avea trebuinţă. Se prepară să plece în persoană la Paris. Timpul îi permitea aceasta. El scrise Elenei intenţiunile sale.

„Se duce să comande necesarele nunţii, zise Elena. Un giulgiu şi un sicriu, iată ce îmi va trebui !... mă va regăsi încă în viaţă la reîntoarcerea lui ?...“

„Dar cînd te vei înturna, vei găsi toate la locul lor precum le-ai lăsat la plecare... toate, afară de mine... atunci ochii tăi mă vor căuta şi nu vor putea să mă vază şi ochii tăi se vor îneca în lacrămi.“

„Alexandru se duce ? mai bine ! nu voi să fie martor agoniei mele... Pentru ce să sufere ? Nefericirile nu există

pentru om decît din momentul ce le cunoaște... Pentru ce să le cunoască de acum ?...“

Elena răspunse lui Elescu că face bine să plece. Între altele ea trase, cu ochii înecați de lacrămi, aceste rînduri :

„Mă report la gustu-ți pentru obiectele ce vei comanda pentru mine ; voi simți îndoită plăcere a le purta, alese de tine... voi fi mîndră și ferice mireasa ta ; rog cerul ca ziua de mai să ajungă mai repede. Nu întîrzia afară din țară. Sufletul meu te va invoca să te îmbrățișeze...“

Elescu priimi acest bilet cu bucurie ; viața pentru dînsul luase colori mai fragede ; cu toate aceste un presimțimînt trist îl oprea de a lăsa inima să zboare la bucurie. El plecă repede la Paris, după ce scrise Elenii un bilet plin de tinerețe și amabilitate :

„Sînt în poziținea aceluia — zicea el între altele — care se culcă să doarmă, gîndindu-se cu fericire la ora deșteptărei, menită să-i aducă o mare bucurie. Aci voi ca spațiul de timp ce desparte momentul așteptat să se scurteze repede, aci voi ca să se lungească spre a mă bucura mai mult de suprema fericire ce-mi surîde : emoțiunile ce încerc mă țin într-un fel de beție divină... încerc același simțimînt ca omul ce sapă să găsească un tezaur : el stă și se repaoză, și se îmbată de speranță că va găsi și nu cutează a urma, de temere că nu va găsi ce dorește. Tezaurul meu ești tu, sufletul meu, dar vei fi oare al meu ? în momentul cînd voi crede că te-am priimit, nici un nuor nu va veni să te acopere înaintea ochilor mei ?...“

Elena fuse mai bine cîteva zile. Tusea începuse să se împuține ; sînge nu mai vărsa ; figura ei păru însuflețită de mai multă frăgezime. Niciodată Elena nu avusese mai multă îngrijire pentru toaleta sa. Maică-sa surîdea de fericire văzînd dorințele fiicei sale pentru eleganța toaletei. Ea luă aceste manifestări pentru semne de ameliorare a sănătății. Medicul declară că are mare speranță. Elena ea însuși începu să aibă iluziuni.

Dar această asigurare în sănătatea ei îi da idei pline de tinerețe, de răsfățare. Crezînd pericolul depărtat, ea

vorbea de dînsul mai des. Spunea celor ce o încongiurau cugetări ce fac să se umple ochii de lacrimi.

— Maică, zise ea într-o zi. Nu este așa că viața este dulce... că este trist a muri plină de frumusețî, de grații, de junețe, de iluziuni atît de plăcute?... Cela ce rămîne încă în viață, în urma celui ce iubește și moare, suferă în adevăr, e demn de plîns, dar orice acțiune are reacțiunea sa: uitarea șterge lacrămile, timpul șterge durerile. Dar cela ce moare este mai demn de plîns, mai ales cînd viața avea pentru dînsul atîtea plăceri încă. Acest din urmă singur nu poate să fie mîngîiat. El a plecat și nu se va mai întoarce. Ochii săi nu va mai vedea pe cei ce au iubit; urechile sale nu va mai auzi vocea unei mumi zicîndu-i: „Copilul meu!“

Aceste vorbe erau crude pentru sermana mumă.

„Vai — își zicea ea — oare Dumnezeu m-a ținut pînă acum în viață ca să auz asemenea cuvinte și să încerc asemenea dureri?...“

Elena avu niște friguri cu delir. Speranțele mumesei pieriră încă o dată. Elena în delirul ei vorbea de Alexandru.

— Alexandru... Cine este acel om?... nu, el nu poate să fie un om.... un zeu poate?... am cunoscut oamenii, și nici unul nu mi-a atins inima mea... a plecat?... unde?... Ah, știu... să cumpere cu ce să fermece ochii miresei sale... Mireasa sa!... Sărmana Elena!... Ea va fi mireasa mormintului... Oamenii au ucis-o... oh, blestem neamului omenesc!... Alexandru rătăcește prin lume... cum trebuie să cugete el la Elena!... el nu iubește altă femeie?... Cine știe?... acolo pare că buzele lui șoptesc vorbe tinere unei femei frumoase?... ochii mi se întunecă... mor!... moartea e dulce pentru cei ce suferă... daca el mă uită, pentru ce îl voi iubi? Eu însumi voi să mă desfătez... voi să cînt... Caterina, dați-mi harpa... nu! ține acompanemînt cu piano; voi să cînt o odă.

Caterina se puse la piano.

— Ce odă vei să cînți?

— Ce odă? tu știi...

Elena, sculîndu-se puținel, cîntă cu voce dulce și melancolică acest cîntec:

„Multe frumuseți te-adoră
Soarbe, dragă-n sînul lor
Farmecul ce-l înconjoară
Pîn'ce orele nu zbor !
Dar cînd saţiul ce vine
Îţi va zice : e destul !
Și cu inima-n suspine
Tu de viaţă-i ſi sătul,
Vino la nefericire,
Vino la iubita ta ;
Prin cereasca mea iubire,
Nouă viaţă îţi voi da,
Căci, amantul vieţii mele !
Eu nu-i cer p-acest pămînt
Decît lacrimile tele
Pe tăcutul meu mormînt.“

Elena tăcu obosită, două lacrimi curară din genele sale lungi și crețe, ca două stele ce se coboară dintr-un spaţiu umbros. Frumusețele ei se exaltaseră prin accesul de friguri, buzele străluceau ca rubinele încadrate cu artă în ivoriu, părul său cădea în unde pe umeri.

— Am să cînt și eu o odă — zise Caterina — de același poet... Și Caterina cîntă asfel, cu o voce fragedă ce părea că revarsă plăcerile :

„Tu rechemi prin ſrumuseţe
Rozele de primăveri
Și prin dulcea-ţi tinereţe
Roua ſragedelor seri.
Prin parſumul gurii tele
Ambrozia ne vestești,
Și pe graţii tinerele
În Olimp tu ne răpești.
Oh, nimic nu piere-n lume !
Astăzi sîntem, deci vom ſi :
Cu altă formă, cu alt nume
Poate ſăr-a ne aminti ?
Cînd a vieţei tale floare
Vîntul o va scutura,
Și l-al ei ſerice soare
Altă ſormă vei lua,

Voi să fii a mea frumoasă,
Roua cerului senin,
Eu o floare amoroasă,
Să te beau într-un suspin !“

— Fii binecuvîntată, fata mea — zise Elena — cîntați ! cîntați ! mă dezmierdați ! înconjurați patul meu cu roze ! ca plecarea să fie o sărbătoare !...

Un somn dulce și binefăcător coborî pe genele Elenei. Ea dormi. Cînd se deșteptă, era răcorită, părăsi patul.

Din acea zi fuse mai bine, medicul nu mai apăru.

Era pe la apriliu, fața pămîntului treserca sub suflarea caldă și parfumată a primăverii, pămîntul coperit de velură verde surîdea ochilor obosiți de monotonia iernei, aerul era dulce și binefăcător. Elena se plimba prin grădină sprijinită pe brațul Caterinei.

—Cînd ar veni acum Alexandru ? zise Caterina.

Elena tresări, deveni palidă.

— Voi să-l văz și să mor ! zise Elena, eu voi afla puterea să-l văz... nu voi avea însă puterea a vedea durerile sale...

— Ești bine, Eleno... vei fi în curînd mult mai bine...

Elena surîse.

— Cum aș voi să poci să mă înșel !... dar realitatea mă oprește...

În acel moment se auzi strigătele postașilor.

— O trăsură cu cai de poște ! strigă Caterina. Poate Alexandru...

Elena deveni mai palidă și se lăsă să cază în genuchi pe iarbă.

— Nu mai poci, zise ea.

După o oră Elena și Caterina erau în salon în prezința lui Georges, Șer și Bar.

Ei le spuneau știri de la București și se apostrofau unii pe alții.

Elena se distrase, părea mai voioasă.

— Ce face oaspeții noastre din anul trecut ? întrebă Elena.

— Zoe — răspunse Georges — urmează misiunea sa de a moraliza societatea din București. Toate junele menage sînt croite pe doctrina ei.

— Cît pentru principesa Iordache — zise Şer — desperată, să vorbea ceva asupra vieţci sale, s-a retras la moşie. Nu va să se mai miște de acolo. Se zice că așteaptă să mai îmbătrînească, ca să nu-i mai fie teamă de seducţiunile capitalei : n-are încredere în sine.

— D-na Bar este sănătoasă ? întrebă Elena pe Bar.

— Ca o dropie, răspunse Bar. Graţie cerului, n-are să se plîngă de sănătate... Îi cresc și mustăţile !...

— Ce fel — zise Catcrina — rîzi de dama d-tale ?

— Dama mea ! răspunse Bar, așa se zice...

— Ce fel, se zice ?...

— Este iarnă în casa lui Bar, zise Şer. Turturica nu mai cîntă pentru soţior...

— Așa, așa, zise Bar, trecînd mîna pe frunte.

— Ce, iei fruntea de martoră ? zise Georges. Şer rise cu hohot.

— Idei ! zise Elena.

— Idei ! idei ! răspunse Bar. Închipuiţi-vă că mă deștept într-o noapte... Femeia mea nu era în patul ei. mă inform, deștept servii, întreb... camarierа îmi mărturisi tremurînd că doamna se dusese la balul mascat de la teatru. Mă îmbrac și alerg acolo, mă inform, ce aflu, dama mea era în logie la X..., mă prezint la ușa logei, niște indivizi mă oprese de a intra... Iată-mă în poziţiunea bufonului din *Rigolet*, strig, gem, plîng, nimic ; mă întorc acasă. Despre ziuă vcni dama mea cu masca pe ochi.

— Unde ai fost ?

— Ce-ţi pasă !

— Nu voi să faci acestea.

— Eu voi ! dacă îţi place... daca nu, cere divorsul ! Asta se cheamă noua generaţie ! o liberalii ! liberalii ! bine zice *Unirea* că liberalii au pierdut familia. căci ei au pierdut-o.

— Cum — zisc Elena în ironie — amantul era un liberal ?

— Nu — răspunse el — un boier !...

— Acest carnaval a scos toate ridicolele de faţă, zise Georges. Aflaţi o anecdotă. D-nu N. T... scrie la *Reforma* : *„Domnule redactor, a ieșit vorba că un N. T... s-a sinucis... Se va ști, domnul meu, că nu sînt eu N. T... care a murit.“* — Iată ziarul ! urmă Georges.

— Cine este acest N. T... ? întrebă Caterina.

— A fost altă dată ministru... astăzi deputat.

— Mă îndoiam, zise Caterina. Apropo — mai zise ea — nu-mi spuneți nimic de banda voioasă ?

— Ha ! ha ! Șer, în tot carnavalul a cinat dame și cavaleri la D... acasă.

— Dar D... este flăcău... zise Caterina. D-na P..., care voia să aibă un pretext a petrece nopțile acolo, tîra toată banda...

— Dar N ...? întrebă Elena.

— A fost bolnavă — răspunse Șer — nu-i cunosc bine simptomele : dar iudina o vindecă...

Și cîtetrei începură să rîză.

— Și d-ta rîzi ? zise Caterina lui Bar.

— De ce nu ? răspunse el, nu sînt nici cel dintîi, nici cel din urmă.

Ei șezură aici trei oare, rîseră mult și plecară înainte ; după dînșii acest lăcaș redeveni liniștit și tăcut.

Această vizită distră pe Elena deocamdată ; dar mai tîrziu, noutățile ce îi dete despre starea societății din capitală o întristară.

— Încă o generațiune pierdută, zise ea.

După trei zile Elena se simți din nou rău, batista ei se sîngeră.

— Alexandru întîrzie ! zise ea.

A doua zi avea un acces de friguri. În delirul ei ea chema pe Alexandru cu expresiunele cele mai tinere.

— Mîne — zicea ea — Elena ta va înceta din viață, și tu întîrzii a veni, o, frumosul meu amant !... Ce vei zice tu cînd vei veni și nu o vei mai găsi ?... Adînci vor fi durerile tale, nu mai este bucurie pentru noi pe pămînt... tu vei fi pedepsit, căci ai iubit o ființă ursită să sufere... o, sufletul meu ! pentru ce a trebuit să mă cunoști ?... pînă atunci tu erai liniștit și ferice... de atunci întristarea a intrat în lăcașul tău și s-a așezat cu lacrămile la căpătîiul tău !... Tu nu mă vei mai vedea... Cine va șterge încă de nuori fruntea ta ? cine va face să se oprească lacrămile tale ?... o, Alexandre, tu ești care m-ai ucis : mi-ai cerut prea mult, ți-am acordat prea mult... trebuia dar să mor... Cu toate acestea, te iubesc !... De aș mai avea onoarea și viața nu aș întîrzia a ți le sacrifica.

Accesul trecu, dar astă dată Elena rămase slabă de puteri. Ea nu mai putu să părăsească patul. O mare schimbare se operase în sine, deveni serioară, liniștită, resemnată : ea se decisese acum cu ideea morței. Întotdauna căuta să console pe maică-sa prin vorbe de speranță, cerca să o dedea cu ideea morții.

— Ce este viața ? zicea ea, o stare de tranzițiune, un pas către mormînt. Toate elementele, tot ce poate să atingă simțurile noastre sînt agenții destrucțiunei ce se luptă neîncetat să ne ucigă, suferințele și plăcerile își dau mîna pentru destrucțiunea noastră, omul cade învins, curînd ori mai tîrziu, dar cade totdauna. Pentru ce vom regreta o viață atît de scurtă, de plăpîndă, de supusă la suferinți ? cine poate zice că este ferice ?...

La 20 apriliu o trăsură intră în curte. Era Alexandru, dar în acea zi Elena era mai rău decît întotdauna. Ea auzi zgomotul ce se făcea afară. Inima ei îi spuse că era Alexandru, toaleta ei de bolnavă era curată și elegantă, era frumoasă, de o frumusețe divină, poetică.

Alexandru intră în camera ei, fără să se anunțe. El îngălbeni, și vorbele înghețară pe buzele lui, văzînd-o. Elena se înecă de lacrămi, o lungă tăcere urmă, în fine Alexandru se apropie de pat, o sărută pe frunte.

— Ești bolnavă ? zise el.

— Bolnavă — răspunse Elena — o boală trecătoare...

— Trecătoare ! zise Alexandru într-un lung suspin.

Șezu lîngă căpătîiul patului.

— Mulțumesc că ai venit, zise Elena. Eram sigură... Inima mea niciodată nu m-a înșelat... nu este așa că mă găsești schimbată ? slabă ? palidă ?... sufer de friguri... dar acum mă voi face bine : tu ai venit... Simț că sînt mai bine !... dar tu taci ?...

— Te găsesc schimbată — zise Alexandru — adică de o mie de ori mai frumoasă, mai poetică !... dar aceasta nu este destul, voi să te faci bine !... ziua de nuntă se apropiă...

— Să mă fac bine ? dar mă simț bine...

Elena cercă să se ridice, și căzu obosită.

Cele două dame veniră atunci. Ele căutară să convingă pe Elescu că boala Elenei este ușoară. Alexandru ieși și se duse să vorbească cu medicul.

— În ce stare este pieptul, doctore ? organismul e atacat ?

— Atacat, răspunse el.

— Atunci nu mai este nici o speranţă...

— Nici una.

Elescu se ascunse şi lăsă să curc lacrimile sale.

Seara, Elena chemă pe Alexandru.

Niște friguri ușoare rumeniseră obrajii ei, toaleta îi era îngrijită.

— Şezi aici lîngă mine, îi zise Elena. Este timp a scutura vălul minciunei... Alexandre, eu mă simţ prea slabă... nunta nu se va putea face la timpul hotărît..

— Am înţeles toate, răspunse Elescu cu sînge rece.

— Toate ! poate nu toate !.. zise Elena, o să vă părăsesc...

— Nu vorbi asfel, Elena mea !...

— Nu voi vorbi către aceste dame — urmă ea — dar către tine o să vorbesc. Ascultă, Alexandre, şi fii bărbat, nu femeie. Pieptul meu este atacat şi vindecare nu mai este... voi muri... dar voi să trăieşti tu, cel puţin... Îmi rămîne o fetiţă fără nici un protector pe pămînt, o las îngrijirei tale.

— Elena — zise Alexandru — vorbeşte despre alte lucruri !... lasă moartea să umble singură... Ţi-am comandat multe şi frumoase lucruri pentru nuntă !... în gustul tău...

Elescu îi înşiră numele tutulor acelor obiecte destinate să satisfacă simţurile iubitei sale.

Elena ascultă şi un lung suspin ieşi din pieptul ei. Mîna sa mică, palidă, slabă acum, răsfăţa părul amantului său.

— Ai gîndit la mine ? întrebă ea.

— Dacă am gîndit ?... mă întrebi încă !

— Nu credeai să mă găseşti atît de slabă, de urîtă ?...

— Urîtă, tu, Elena mea ?.. admir frumuseţea ta ! suferinţa i-a dat un parfum de poezie şi de suavitate.. corpul şi sufletul tău au luat o coloare mai cerească...

— Mă iubeşti ? şopti Elena.

— Te-ai îndoit ?... indispoziţiunea ta dat-a mai multă putere amorului meu...

— Lasă-mă să-mi odihnesc capul pe sînul tău !

Ea înclină fruntea pe sînul lui Elescu.

— Așa, tu nu crezi că oi să mor ? întrebă Elena. Ftizia s-a mai vindecat vreodată ?

— Ftizia ?... nu este boala ta, Elena mea.

— Ba ea este... și încă se zice contagioasă... o, cît sînt de egoistă.. am pus capul pe sînul tău...

Ea își retrase capul.

— Ce zici și ce faci ? zise Alexandru, îți spui că te amăgești... lasă capul tău cel grațios să se odihnească pe sînul meu !... lasă gura mea să bea suflarea sînului tău !...

Alexandru vorbind astfel, lipi buzele de buzele amantei sale și aspiră suflarea ei cu voluptate.

— Iată, zise el.

— Ca să mă convingi că nu crezi în natura boalei mele, te expui a pieri cu mine. Eu nu voi să mori...

Ea zise, și buzele ei arzînde arseră fruntea lui Alexandru. Corpul ei tresărea de voluptate, rămase nemișcată mai multe minute.

— Nu, răspunse Elescu.

— Alexandre — îi zise ea — simț o beție voluptoasă ce mă coprinde !... frigurile, negreșit. Aș voi să cînt, pe brațele tale, cele din urmă suspinări ale inimei... vocea mea nu s-a stins încă !...

— Un cîntec te va osteni...

— Voi să cînt, sufletul meu, pune-te la piano și mă însoțește... voi să-ți cînt ție... și dacă cîntecul meu va atinge inima ta, plîngi atunci cu lacrimi.

Elescu se puse la piano, Elena cîntă cîntecul lebedei, de care vorbesc poeții :

Soarele de dimineață
Poate nu mă va afla !
Pe această dulce față
Moartea vălu-i va lăsa !

Tu vei plînge dupe mine,
O, amantul meu plăcut,
Dar arzîndele-ți suspine
Nu-mi vor da ce am pierdut !

Elena se înecă de plîns și nu mai putu urma.

— Destul, destul — strigă Alexandru — suspinele tele îmi deșiră inima !...

— Am trebuință de lacrămi, zise Elena, și urmă :

Astăzi sînt frumoasă, june,
Cine nu m-a lăudat ?...
Mîne o să fiu ţărînă,
Numele-mi va fi uitat...

— Destul ! strigă Alexandru, care acum plîngea ca un copil, ascunzîndu-și fața în mîni.

— Ai dreptate — zise Elena — acest cîntec este trist... voi cînta altul.

Ea cîntă două strofe ce semăna să fie cea din urmă visare de fericire și de amor :

Cînd din viaţă te vei duce,
Cînd vei fi tu întrebat
Ce-ai făcut parfumul dulce
Anilor ce au zburat,

Caută a face știre
C-ast parfum desfătător
L-a băut cu fericire
Gura dulcelui amor.

— Dară — zise Elena, întrerupînd cîntecul — eu poci zice aceasta, și căzu într-un fel de letargie.

Caterina veni urmată de muma Elenei.

— Ce faci ? o întrebă ea.

— Visez la fericire — răspunse Elena — sărmană copilă !... tu m-ai iubit... erai pentru mine mai mult decît o soră... fortuna nu a fost cu tine... dar tu vei fi ferice, vei avea o zestre asupra moșiii mele de zece mii de glabeni...

— Ai o fată — zise Elescu — tot este al ei.

— Așa este ! urmă Elena cu părere de rău.

— Voința ta este voința mea, zise Elescu, plecîndu-se spre Elena. Caterina va avea zece mii de galbeni zestre din rămasele mele...

— Mulţumesc — zise Elena — dar ce înțelegi *din rămasurile mele ?*

— Nu voi întîrzia după tine...

— Iată poezii... Iată spiritul de romanuri !... Maică ! Caterina ! lăsaţi-ne singuri... voi să vorbesc.

Cele două dame ieşiră.

— Eu voi să trăieşti ! îi zise Elena. Ascultă, amantul meu, frăţiorul meu... legile naturei au voit ca cei ce mor să fie uitaţi şi cei ce rămîn încă în viaţă să-i uite. Fără aceasta, lumea nu ar fi putut exista... Tu mă vei uita, Alexandre, eu voi... nu numai atîta... doresc să nu fii singur pe pămînt, să te însori, să trăieşti în copiii tăi... să fii ferice. Doresc să ici pe Caterina de soaţă a vieţii tale. Ea te va iubi, te va stima, te va face ferice. E frumoasă de corp şi de suflet...

— Aceasta nu se poate — zise Elescu ursita a decis altfel.

— Asfel, nu mă asculţi ?

— Întru acesta nu !...

Elena plecă ochii, o bucurie naturală omului plecă din fundul inimei sale şi se revărsă în ochi.

— Alexandre, zise ea. Tu m-ai iubit... nu mă căiesc de sacrificiul ce ţi-am făcut... vei face cum vei voi...

Elena părea încinsă de o nouă putere, această putere era cea din urmă lumină a candelei ce se stinge.

— Simţ că sîngele se grămădeşte în inimă — zise ea — şi un somn dulce mă împovară... nu este aceasta moartea ?... nu mă părăsi, iubitul meu... lasă să depui capul meu pe sînul tău... moartea va fi dulce asfel...

Şi ea depuse capul pe sînul lui Alexandru.

— Acum... poci muri — urmă Elena — tu vei închide genele mele... încălzeşte mîna mea rece în mîna ta... oh; cît sînt de ferice !... te iubesc !... o sărutare !...

Alexandru îi sărută gura ei rece, ar fi zis cineva că el adună după buze-i cea din urmă suflare. Elena murise. Ea părea că doarme, faţa sa avea expresiunea de blîndeţe şi de fericire. Elescu închise genele ei şi îi depuse capul pe perină. Nu putea nici să plîngă, nici să geamă. Căzu în genuche lîngă patul ei, scoase în fine un gemet şi căzu leşinat. Caterina alergă cu bătrîna.

Apartamentele se înveliră în negru, și întristarea cu ochii plini de lacrimi veni și se așeză în acest lăcaș pentru totdauna.

Alexandru reveni din leșinul său.

Cele două dame plîngeau cu lacrimi pe patul moartei; ele rechemau din viața Elenei scene plăcute, cu vorbe tinere, care răpeau inimile ascultătorilor. Servii toți plîngeau și curtea răsuna de gemete.

Corpul se luă de femei, se scăldă și, îmbrăcat ca în zilele de sărbători, se depuse pe masă în salon. Elena păstrase frumusețea formelor sale cu expresiunea de fericire a figurei. Cine o vedea credea că doarme. Pe cap îi pusese o cunună delicată de camelii albe, din florărie, o cruce mare de briliante odihnea pe pieptul său, împrejurul mesei așezaseră glastre cu florile cele mai rari. Doi preoți citeau lîngă dînsa.

Era miezul nopței. Toată lumea, însuși preoții, se duseră. Moarta era singură. Atunci Alexandru se duse să o vază pentru cea din urmă oară, o sută de făclii de ceară erau aprinse. El merse drept la masă, alătură capul său de al ei, fața lui de fața ei, și o sărută.

— Eu te-am ucis, Eleno... tu ai zis: „Să mor pentru ca Alexandru să fie ferice“, și ți-ai ținut vorba. Fii sigură că te voi urma în curînd... Te-am ucis, suflet nobil... și de acum viața pentru mine este o greutate... e o ființă moartă... o singură fericire îmi mai rămîne, ca țărînele noastre să odihnească în același mormînt, iată pentru ce am să mai trăiesc... iată ce mă ține încă în viață... ziua nunței este mîne, și mireasa doarme pe patul morței... scoală, amorul meu, totul e preparat pentru serbarea cununiilor noastre... oaspeții așteaptă!... Tu ești îmbrăcată în costumul de mireasă... pentru ce dormi încă, Elena mea?... ești oare supărată pe sclavul tău, o, regina vieții mele? am făcut ceva care nu-ți place?... îți cer iertare... altă dată, cînd tu erai supărată și amantul tău se ruga să-l ierți, tu îi întindeai mîna, îi surîdeai cu fericire!... acum mîna ta nu se întinde... buzele tale rămîn nemișcate... vai, vai!... Ce crimă ai făcut tu ca acela ce te iubea mai mult decît viața să te omoare, dulcea și grațioasa mea

adoraţiune ?... Tu erai tînără şi frumoasă, dar mîne, nu vei mai fi nimic... pentru ce s-a născut atîtea frumuseţi, atîtea graţii, dacă a doua zi erau ursite să se scuture ?... o, creaţiune, care este scopul tău ?... Spiritul nostru nu poate pătrunde misterele tale... oare aceste mistere există ? oare le înţelegi tu, cel puţin ?... unde este acea suflare dulce ce anima corpul ei graţios ?... viaţa, viaţa... nu a fost oare decît rezultatul unei organizaţiuni materiale ?... aruncaţi cărţile ! închideţi şcoalele ! şi voi, doctori în cugetări, spînzuraţi-vă ! sînteţi nişte şarlatani ! ferice încă acela ce poate crede ! minciuna este uricioasă : însă omul el însuşi este o minciună !...

Alexandru auzi afară un zgomot. El tăcu şi sărută gura Elenei.

„Iată cea din urmă sărutare !“ zise el, casa se învîrti cu dînsul... căzu în genuchi.

Într-acest timp o femeie apăru în sală.

„Este un vis — zise Alexandru — nu poate fi Zoe !...“

— Te înşeli, eu sînt — răspunse Zoe — viu să-mi cer iertare de la acest corp...

— Tu aici ?... fugi ! fugi ! nu te atinge de acest loc sacru ! prezenţa ta aici insultă acest corp nobil... fugi !...

— Alexandre ! zise Zoe. Dumnezeu primeşte pe cel ce s-a căit... însuşi crimele le iartă... tu eşti mai sever decît providenţa... ochii mei sînt înecaţi de lacrimi şi inima mea de durere... lasă-mă să-mi cer iertare acestui corp ce am ucis !... Cît pentru tine, ştiu cît ai iubit-o, ştiu cît suferi... dar ceea ce s-a făcut nu se mai poate întoarce... plîngi ; dar nu uita că trebuie să trăieşti, asfel a voit ursita... vino cu mine... viaţa încă poate să-ţi surîză... lumea e tot aceea : Elena e moartă, dar soarele nu a pierdut nici o rază de lumină ; cerul nici o stea ; pămîntul nici o floare... plăcerile sînt încă voioase pe ghirlanda vieţii... amorul rămîne totdauna tînăr, totdauna fraged... nu te abate !...

Alexandru o privi cu nişte ochi mari.

— Fugi ! fugi ! strigă el. Simţ că cuvîntul mă lasă... mînia mă turbură... poci să te omor lîngă acest cadavru.

— Omoară-mă... dar lasă-mă mai nainte să expiu erorele mele !...

— Fugi ! fugi ! zise Alexandru, nu insulta acest corp !...

Zoe stăruind încă, Alexandru o împinse cu furie afară... ieși cu dînsa.

După o oră Zoe se înturna la București. Ea era palidă și abătută. Căința înclinase această conștiință teribilă.

Elena se înmormîntă cu mare pompă în ziua de mai 1, ziua destinată pentru nunta ei. Maică-sa și Caterina fură cu greu smulse după sicriul moartei cînd o puseră în pămînt. Elescu nu se văzuse în ziua aceea... Caterina tremură pentru dînsul. Ea crezu că Alexandru se sinucise.

A doua zi la revărsatul zorelor un om plîngea îngenunchcat la mormîntul Elenei.

O femeie tînără cu ghirlandă de roze în mînă veni la celalt căpătîi al mormîntului, depuse ghirlanda pe mormînt și se puse a plînge. Alexandru o vede, o recunoaște.

— Maria — strigă el — fata de la Brebu !...

— Eu sînt, zise ea cu ochii plini de lacrămi.

— Recunoștința nu a pierit încă din lume — zise Alexandru — fii binecuvîntată, copila mea ! El îi dete o pungă plină cu aur și zise Marici să o împartă la săraci, apoi, sărutînd-o, plecă.

În toate diminețile o nouă ghirlandă de roze se găsea pe mormîntul Elenei, nimeni nu știa cine o depune.

Trecuse o lună de la moartea Elenei.

Alexandru era neconsolat, amicii săi căutară să-l distreze, nu reușiră. El devenea din ce în ce mai trist.

Într-o zi Caterina trimise să-l cheme.

El se duse.

— Ia acest pachet — îi zise ea — Elena mi l-a încredințat pe cînd trăia ca să ți-l dau.

Alexandru priimi pachetul și mulțumi, apoi zise Caterinei :

— Am o misiune de împlinit... trebuie să-mi spui ca unui părinte. Este vreun june care-ți place ?

Caterina roși.

— Trebuie să-mi spui ca unei mume! zise încă Alexandru.

— Dară, răspunse Caterina.

— Nu te întreb cine este: daca merită să-ţi fie consoarte... sînt sigur că Caterina nu poate stima decît un om ce merită... Iată dar un act: este zestrea d-tale de 10 mii de galbeni, actul este întărit de tribunal: banii depuși la tribunal... cînd va fi trebuinţă, îi vei lua... aceasta e voinţa Elenei...

Alexandru lăsă actul și plecă.

A doua zi trimise Caterinei trusoul cumpărat pentru Elena, cu un bilet:

„*Pentru domnișoara Caterina de la sora ei Elena*".

Elescu se închise acasă și desfăcu pachetul de la Elena. El află aici o buclă de păr; lacrămele îl înecară.

După ce împărţi o mare parte din averea lui pentru binefaceri, Elescu se decise să plece din ţară. A plecat de doi ani. De doi ani nu știe nimeni ce a devenit. Un ziar de la Martinica anunţa în acea parte a lumei prezinţa unui român, este un an de atunci. El nu a scris nimănui, nu a tras nici o poliţă. Ceea ce lasă să se creadă că a pierit prada frigurilor galbene sau în rezbelul din urmă între statele Americei.